BIBLIOTECA POLIROM

Günter Grass

În mers de rac

POLIROM

Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM
este coordonată de Denisa Comănescu.

Günter Grass, *Im Krebsgang*

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Copou nr. 4; P.O. BOX 266, 6600
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;
P.O. BOX 1-728, 70700

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României :

GRASS, GÜNTER

În mers de rac / Günter Grass;
trad. şi note de Maria-Magdalena Anghelescu;
postf. de Rodica Binder – Iaşi: Polirom, 2002
252 p., 18 cm (Biblioteca Polirom. Proză XXI)

ISBN: 973-681-061-5

I. Anghelescu, Maria-Magdalena (trad.)
II. Binder, Rodica (postf.)

821.112-32=135.1

Printed in ROMANIA

Günter Grass

În mers de rac

O nuvelă

Traducere și note
de Maria-Magdalena Anghelescu
Postfață de Rodica Binder

POLIROM
2002

Poet, prozator, dramaturg, sculptor şi grafician, Günter Grass s-a născut la 16 octombrie 1927 la Danzig, loc în care îşi va petrece şi tinereţea şi care îi va influenţa creaţia literară. Se înrolează la vârsta de şaisprezece ani, fiind luat prizonier de americani. După război devine cioplitor în piatră pentru monumente funerare, meserie care îi va asigura, pentru o vreme, existenţa. Urmează Academia de Arte din Düsseldorf (între 1947 şi 1952), apoi Universitatea de Arte Plastice din Berlin. Trăieşte un timp la Paris, apoi în Italia, iar din 1960 în Berlinul de Vest şi la ţară, în Schleswig-Holstein. Din 1968 se dedică prozei, fără a renunţa însă la sculptură, grafică şi poezie. A fost preşedinte al Academiei de Arte din Berlin între 1983 şi 1986. Luptător fervent pentru pace şi cu ferme opinii social-democrate (a participat la campania pentru alegerea în postul de cancelar a lui Willy Brandt), Günter Grass este permanent angajat în viaţa politică a societăţii. Debutează în 1956 cu volumul de versuri *Avantajele găinilor-giruetă*. Se afirmă ca prozator la o întrunire a Grupului 47 cu romanul care îl va consacra pe plan internaţional: *Toba de tinichea* (1959), de factură picarescă, radiografie a lumii şi satiră grotescă a epocii din perspectiva unui gnom toboşar. Împreună cu *Pisica şi şoarecele* (1961) şi *Ani de câine* (1963), *Toba de tinichea* – care i-a adus aprecieri atât de deosebite, de la „conştiinţă a generaţiei sale" până la acuzaţii de pornografie, obscenitate, nihilism şi blasfemie – formează „trilogia Danzigului". Romanul *Calcanul* (1977) oferă o panoramă ironică a umanităţii şi totodată o istorie a relaţiilor tensionate şi contradictorii dintre sexe. A mai scris volumele de proză scurtă *Întâlnire la Tegte* (1979), *Naşteri frontale sau germanii dispar* (1980), *Povestiri lugubre* (1992) şi romanul autobiografic *Secolul meu* (1999). Este autorul unui volum de eseuri şi polemici politice intitulat *Din jurnalul unui melc* (1972).

Activitatea sa literară a fost încununată de cele mai importante distincţii: Premiul Büchner (1965), Premiul Fontane (1968) şi Premiul Nobel pentru literatură (1999).

Romanul *În mers de rac* (2002) nu relatează doar un episod dramatic de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial – scufundarea de către un torpilor sovietic a navei *Wilhelm Gustloff*, cu 9 000 de pasageri la bord –, ci tratează o temă incomodă: vina şi consecinţele nefaste ale tăcerii prelungite. Şi, mai cu seamă, vorbeşte despre mersul implacabil al istoriei, înapoi, înainte sau lateral, târând cu sine destine colective şi individuale.

in memoriam

Poet, prozator, dramaturg, sculptor și graficician, Günter Grass s-a născut la 16 octombrie 1927 la Danzig, loc în care își va petrece și tinerețea și care îi va influența creația literară. Se înrolează la vârsta de șaptesprezece ani, fiind luat prizonier de americani. După război devine pietrar în piatră pentru monumente funerare, meserie care îi va asigura, pentru o vreme, existența. Urmează Academia de Arte din Düsseldorf (între 1947 și 1952), apoi Universitatea de Arte Plastice din Berlin. Trăiește un timp la Paris, apoi în Elveția, iar din 1960 în Berlinul de Vest și la țară, în Schleswig-Holstein. Din 1968 se dedică prozei, fără a renunța însă la sculptură, grafică și poezie. A fost președinte al Academiei de Arte din Berlin între 1983 și 1986. Luptător fervent pentru pace și pentru reforme politice social-democrate (a participat la campania pentru alegerea în postul de cancelar a lui Willy Brandt), Günter Grass a fost permanent angajat în viața politică a societății. Debutează în 1956 cu volumul de versuri *Avantajele găini-lor de vânt*. Se afirmă ca prozator la o întrunire a Grupului 47 cu romanul care îl va consacra pe plan internațional: *Toba de tinichea* (1959), roman de factură picarescă, radiografie a lumii și satiră grotescă a epocii din perspectiva unui gnom toboșar. Împreună cu *Pisica și șoarecele* (1961) și *Ani de câine* (1963), *Toba de tinichea* – care i-a adus aprecieri atât de deosebite, de la „conștiință a generației sale" până la acuzații de pornografie, obscenitate, nihilism și blasfemie – formează „trilogia Danzigului". Romanul *Calcanul* (1977) oferă o panoramă ironică a umanității și totodată o istorie a relațiilor tensionate și contradictorii dintre sexe. A mai scris volumele de proză scurtă *Întâlnire la Telgte* (1979), *Nașteri frontale sau germanii dispar* (1980), *Povestiri lugubre* (1992) și romanul autobiografic *Secolul meu* (1999). Este autorul unui volum de eseuri și polemici politice intitulat *Din jurnalul unui melc* (1972).

Activitatea sa literară a fost încununată de cele mai importante distincții: Premiul Büchner (1965), Premiul Fontane (1968) și Premiul Nobel pentru literatură (1999).

Romanul *În mers de rac* (2002) nu relatează doar un episod dramatic de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial – scufundarea de către un torpilor sovietic a navei *Wilhelm Gustloff*, cu 9 000 de pasageri la bord –, ci tratează o temă universală: vina și consecințele nefaste ale [illegible] prelungite și, mai cu seamă, vorbește despre mersul implacabil al istoriei, înapoi, înainte sau lateral, [illegible] cu sine destine colective și individuale.

1

— De ce abia acum? a întrebat cineva care nu sunt eu. Pentru că mama întruna... Pentru că eu, atunci când ţipetele pluteau deasupra apei, am vrut să strig, dar n-am putut... Pentru că adevărul, nu mai mult decât trei rânduri... Pentru că acum abia...

Cuvintele au încă dificultăţi cu mine. Cineva, căruia nu-i plac scuzele, mă ţintuieşte de profesia mea. De când eram un flăcău cu caş la gură, spune el, m-am oferit ca recrut voluntar tocmai într-ale cuvântului la un ziar al concernului Springer[1], unde am înscris curând şi o reuşită, mai târziu am scris mult şi prost pentru *taz*[2] împotriva lui Springer, m-am angajat apoi pentru scurt timp în solda unor agenţii de ştiri şi multă vreme, ca liber profesionist, am rezumat în articole orice prospătură ieşită de sub cuţit: zilnic ceva nou, actualitatea zilei.

Se prea poate, i-am spus. Dar nici n-am învăţat altceva. Şi dacă trebuie să-ncep acum să mă desfăşor, tot ce mi-a ieşit anapoda în viaţă va fi pus pe seama scufundării unei nave, pentru că, tocmai pentru că atunci mama era cu burta la gură, pentru că eu trăiesc de fapt doar din întâmplare.

Şi iată cum iar mă pun în slujba cuiva, dar pot face abstracţie deocamdată de eul meu mărunt, căci această istorie a început cu mult înaintea mea, cu peste o sută de ani înainte, şi anume în oraşul mecklenburgic de reşedinţă Schwerin, cel ce se întinde între şapte lacuri, e reprezentat pe

cărţile poştale cu cartierul său cel mai vechi şi un castel cu multe turnuri şi care a rămas, mai ales, atât de teafăr, chiar după cele două războaie mondiale.

N-am crezut la început că un cuib de provincie, pe care istoria l-a bifat de mult, ar putea atrage pe cineva în afara turiştilor, dar tocmai atunci punctul de origine al istorisirii mele a devenit deodată actual în Internet. Un anonim îşi anunţa prezenţa cu date referitoare la persoane, nume de străzi şi certificate şcolare, voia cu tot dinadinsul să descopere o comoară pentru un negustor de trecut ca mine.

Încă de când îşi făcuseră apariţia pe piaţă micile PC-uri, îmi cumpărasem un computer cu modem. Profesia mea cere acest apel la informaţii care circulă cât e lumea de mare. Am învăţat cât de cât să umblu cu un *mac*. În curând, cuvinte ca *browser* şi *hyperlink* n-au mai fost păsărească pentru mine. Cu o simplă apăsare pe *mouse* îmi selectam informaţiile de care aveam nevoie sau le aruncam la coş pe cele nedorite; am început, din vreo toană sau din plictiseală, să sar de la un *chatroom* la altul şi să reacţionez la cele mai stupide *junk-mail*-uri, am poposit scurt pe două-trei *site*-uri porno şi, după o navigare fără nici un ţel, am dat în fine peste acele *homepages* în care aşa-zişi nazişti învechiţi, dar şi tinere prospături neonaziste, dădeau cep spiritului lor obtuz pe pagini pline de ură. Şi deodată, folosind drept cuvânt de căutare numele unei nave, clicasem pe adresa corectă: *www.blutzeuge.de*[3]. Într-o scriere gotică, o *Kameradschaft Schwerin*[4] bătea sentinţe viguroase. Doar ranchiune vechi. Te făceau mai mult să râzi decât să vomiţi.

Încă de-atunci se stabilise cine avea să fie martirul. Dar nu ştiu dacă să încep întâi cu prima

istorie, apoi cu a doua, aşa cum am învăţat, şi prin urmare să depăn mai întâi viaţa unuia şi apoi pe a celuilalt, sau dacă nu trebuie mai degrabă să mă împotrivesc pieziş timpului, cam aşa cum fac racii, care simulează mersul de-a-ndăratelea ieşind lateral din formaţie, dar înaintează totuşi destul de repejor. Doar de-atât sunt sigur : natura, sau mai exact Marea Baltică, şi-a dat de mai bine de jumătate de secol binecuvântarea la toate cele ce vor fi relatate aici.

Primul la rând este cineva al cărui monument funerar a fost dărâmat. După terminarea şcolii – diploma de maturitate –, şi-a început ucenicia bancară, pe care a isprăvit-o discret. Nimic din acestea nu se găsea pe Internet. Acolo, pe pagina *web* consacrată exclusiv lui, Wilhelm Gustloff cel născut în 1895 la Schwerin era celebrat doar ca *martir*. Încât lipseau indiciile cu privire la afecţiunea sa de laringe, suferinţa pulmonară cronică ce l-a împiedicat să-şi arate curajul în primul război mondial. În timp ce Hans Castorp, un tânăr de familie hanseatică, trebuia să părăsească la porunca celui care l-a creat *Muntele vrăjit*, pentru ca la pagina 994 a romanului cu acelaşi nume să cadă, ca voluntar, în războiul din Flandra sau să scape în hazardul literar, Banca de Asigurări din Schwerin îl trimitea, prevăzătoare, pe destoinicul ei funcţionar, în 1917, în Elveţia, ca să se vindece la Davos de suferinţa sa ; ceea ce el nu a întârziat să facă, în aerul atât de special, ba s-a făcut atât de sănătos încât doar cu un alt fel de moarte i s-a mai putut veni de hac ; dar deocamdată el nu voia să se întoarcă la Schwerin, în clima din nordul Germaniei.

Wilhelm Gustloff a găsit de lucru ca asistent într-un Observator Astronomic. Iar de îndată ce acest lăcaş de cercetare s-a transformat într-o

fundaţie federală, a avansat în postul de secretar al Observatorului, rămânându-i totuşi timp să mai câştige şi un ban în plus, ca reprezentant voiajor al unei bănci de asigurări gospodăreşti; astfel, graţie acestei ocupaţii secundare, a făcut cunoştinţă cu cantoanele Elveţiei. În acelaşi timp, soţia sa Hedwig era şi ea vrednică: lucra în mod temporar ca secretară a unui avocat, pe nume Moses Silberroth, fără să trebuiască să-şi încalce prea mult convingerile-i naţionaliste.

Din faptele de până acum rezultă imaginea unui cuplu burghez solid care, după cum se va arăta însă, lăsa doar înşelător impresia unui mod de viaţă conform spiritului întreprinzător elveţian; la început într-ascuns, apoi deseori pe faţă – şi tolerat multă vreme de patron –, secretarul Observatorului şi-a utilizat cu succes talentul său organizatoric înnăscut: el a intrat în partid[5] şi, până la începutul lui treizeci şi şase, a înrolat aproximativ cinci mii de membri din rândul germanilor din Reich şi din Austria care trăiau în Elveţia, i-a strâns în organizaţii locale în întreaga provincie şi i-a pus să jure credinţă cuiva pe care providenţa şi-l imaginase drept conducător[6].

Dar el fusese numit în fruntea organizaţiei N.S.D.A.P. din Elveţia de Gregor Strasser, căruia îi revenea organizarea partidului. După ce Strasser, care făcea parte din aripa de stânga, a renunţat în 1932 la toate funcţiile, ca protest împotriva apropierii Führerului său de marea industrie, s-a numărat cu doi ani mai târziu între membrii puciului lui Röhm şi a fost lichidat chiar de ai lui; frate-său Otto s-a salvat în străinătate. Prin urmare, Gustloff trebuia să-şi găsească un nou model.

Se spune că atunci când, la o anchetă organizată în mica primărie din Graubünden, un

slujbaş de la controlul străinilor ar fi vrut să afle de la Gustloff cum înţelegea el funcţia de lider N.S.D.A.P. al grupelor de partid din Confederaţie, el ar fi răspuns:

— Îmi iubesc cel mai tare pe lume soţia şi mama. Dar dacă Führerul mi-ar comanda să le ucid, m-aş supune.

Acest citat a fost contestat în Internet. Minciuna asta şi altele de acelaşi fel au fost născocite de evreul Emil Ludwig ca să ne ia ochii – se spunea în *chatroom*-ul oferit de *Kameradschaft Schwerin*. Dimpotrivă, influenţa lui Gregor Strasser asupra martirului ar fi rămas în continuare eficientă. El ar fi subliniat deseori concepţia sa socialistă în faţa naţionaliştilor. Curând s-au declanşat lupte pe flancuri între *chatteri*. O virtuală noapte a cuţitelor lungi[7] cerea victime.

Dar apoi, tuturor utilizatorilor interesaţi li s-a readus în memorie o dată care trebuia să treacă drept permis al providenţei. Ceea ce eu încercasem să-mi explic ca o simplă întâmplare, l-a înălţat pe funcţionarul de partid Gustloff într-un context supranatural: la 30 ianuarie 1945, exact la cincizeci de ani de la naşterea martirului, nava botezată cu numele lui începea să se scufunde şi astfel, la doisprezece ani de la luarea puterii, din nou în aceeaşi zi, să marcheze cu acest semn prăbuşirea generală.

E acolo, ca într-o scriere cuneiformă, cioplită în granit. Blestemata dată cu care a-nceput totul, s-a amplificat teribil, a ajuns la apogeu, s-a sfârşit. Şi eu am fost datat, graţie mamei, exact din ziua acelei calamităţi supravieţuitoare; căci ea trăieşte după alt calendar şi nu autorizează nici hazardul, nici alte explicaţii universal valabile.

— Vez' bine că nu! – exclamă cea pe care o numesc mereu doar *mama* și niciodată posesiv *a mea*.

— Nava ar fi putut fi botezată după oricine-al'cineva și tot s-ar fi-necat. Doar atât aș vrea să știu: la ce s-o fi gândit rusnacu' ăla, când a dat porunca să trimită cele trei drăcii directamente împotriva noastră...

Așa bombăne întruna, de parcă n-ar fi curs de-atunci o grămadă de timp la vale. Cuvinte scâlciate, fraze sucite-n piuă ca rufele în măngălău. Spune *bulwen* pentru cartofi, *glumse* pentru brânza de vaci și *pomuchel* când gătește puiet de pește în fiertură de muștar. Părinții mamei, August și Erna Pokriefke, veneau din Koschneider[8]-ime, li se zicea coșnăveni. Dar ea a crescut în Langfuhr. Nu provenea din Danzig, ci din această suburbie întinsă, prelungită în repetate rânduri până departe în câmp, care avea o stradă numită Elsenstraße și care trebuie să fi fost o lume suficient de mare pentru copila Ursula, strigată Tulla, căci de câte ori povestește, cum spune mama, „dă tare dă dămult", chiar dacă e vorba de multe ori despre plăcerea scăldatului pe plaja baltică din apropiere sau despre drumurile cu sania în pădurile din sudul suburbiei, cel mai adesea își silește auditoriul să o urmeze în casa cu chirie din Elsenstraße nr. 19 și de acolo, trecând pe lângă ciobănescul Harras ținut în lanț, într-un atelier de tâmplărie în a cărui larmă de producție se împleteau un ferăstrău circular, un ferăstrău-panglică, o freză, mașina de dat la rindea și huruitul redresorului.

— Dă cân' ieram doar o zgâtie dă fată, mi-au dat voie să-nvârtesc în uala cu clei...

De aceea, după cum se povestește, mirosul cleiului de oase nu se mai desprindea de copila

Tulla, oriunde stătea, se culca, mergea, alerga sau se tupila într-un ungher.

Nu e de mirare, deci, că mama, îndată după război, când am fost încartiruiţi în Schwerin, a învăţat în cartierul vechi meseria de tâmplar. Ca *persoană strămutată,* cum se spunea în Est, a fost repartizată imediat ca ucenică la un maistru, a cărui şandrama surpată, cu patru bancuri de dat la rindea şi oala de clei care bolborosea întruna, avea state vechi autohtone. Nu departe de acolo era Lehmstraße, unde mama şi cu mine ne găsiserăm adăpost sub un acoperiş de carton gudronat. Dar chiar dacă după catastrofă n-am fi ajuns pe uscat în Kolberg, ci torpilorul *Löwe*[9] ne-ar fi adus la Travemünde sau Kiel, în Vest aşadar, ca *refugiată din Est* – cum li se spunea –, mama ar fi devenit cu siguranţă tot ucenică de tâmplar. Eu numesc asta o întâmplare, pe când mama a privit încă din prima zi locul domiciliului nostru forţat ca o predestinare.

— Şi cân' iera de fapt ziua de naştere a rusnacului, a ăluia de-a fost căpitan pe submarin? Dacă tot le ştii aşa de bine pe toate....

Nu, nici despre el, nici despre Wilhelm Gustloff n-am aflat asta din datele culese de pe Internet. N-am putut depista decât anul naşterii, câteva fapte reale şi câteva supoziţii, ceea ce jurnaliştii numesc material de fundal.

Alexander Marinesko s-a născut în 1913 în oraşul portuar Odessa, pe ţărmul Mării Negre, care trebuie să fi fost cândva splendid, aşa cum arată în imagini alb-negru filmul *Crucişătorul Potemkin.* Maică-sa era de origine ucraineană. Tatăl era român şi semna în acte Marinescu, înainte să fi fost condamnat la moarte pentru rebeliune şi să poată fugi în ultimul moment.

Fiul său Alexander a crescut în cartierul portuar. Şi fiindcă în Odessa trăiau înghesuiţi laolaltă ruşi, ucraineni şi români, greci şi bulgari, turci şi armeni, ţigani şi evrei, el vorbea o amestecătură de mai multe limbi, făcându-se totuşi înţeles în gaşca lui de tineri. Oricât s-a străduit mai târziu să vorbească ruseşte, niciodată n-a reuşit să-şi curețe cu totul ucraineana – mustind de intercalate evreieşti – de înjurăturile româneşti ale tatălui său. Era deja matroz pe o navă comercială, când făceau haz de amestecul lui de limbi, scâlciat şi ininteligibil ; dar în cursul anilor multora le-o fi pierit veselia, oricât de comic vor fi sunat mai târziu comenzile comandantului de submarin.

Dacă derulăm firul anilor : la şapte ani Alexander privea probabil de pe cheiul transatlantic cum ultimele trupe ale *albilor* şi ce mai rămăsese din armatele de intervenţie britanice şi franceze părăseau, în grabă, Odessa. Imediat după aceea a trăit intrarea triumfală a *roşilor*. S-au făcut epurări. Apoi războiul civil s-a socotit încheiat. Iar după câţiva ani, când în port au putut staţiona iarăşi nave străine, tânărul trebuie să se fi scufundat cu statornicie şi curând cu mare îndemânare după monezile aruncate în apa sălcie de pasagerii cu haine frumoase.

Trioul nu e complet. Căci mai lipseşte cineva. Fapta lui a declanşat un vârtej de evenimente cu o mare putere de aspiraţie, ceva ce n-a mai putut fi oprit. Pentru că, vrând-nevrând, a făcut din cel din Schwerin martirul Mişcării, iar din tânărul de la Odessa eroul flotei Armatei Roşii Baltice, el şi-a asigurat pentru vecie banca acuzaţilor. Învinuiri ca aceasta şi altele similare citeam, între timp cu lăcomie, la acea *homepage* care confirma mereu că : *Un evreu a tras...*

Mai puţin clar se intitulează, după cum aflu între timp, o scriere polemică pe care Wolfgang Diewerge, membru de partid şi propagandist al Reich-ului, a publicat-o la Editura Franz Eher din München, în anul 1936. În orice caz, *Kameradschaft Schwerin* ştia, după logica decisă a nebuniei, să propovăduiască mai multe decât pretindea să ştie Diewerge:

— Fără evreu nu s-ar fi ajuns niciodată, pe ruta curăţată de mine, în apropiere de Stolpmünde[10], la cea mai mare catastrofă navală a tuturor timpurilor. Evreul a... Evreul e vinovat...

În *chatroom* puteau fi selectate totuşi şi câteva date reale din pălăvrăgeala ca un scrob învârtit când pe nemţeşte, când pe englezeşte. În vreme ce un corespondent ştia că Diewerge ar fi fost, imediat după începutul războiului, intendent al postului de emisie Danzig al Reich-ului, altul avea cunoştinţă despre ocupaţiile lui postbelice: că, înhăitat cu alţi capi nazişti, cum ar fi Achenbach[11], deputat mai târziu în Camera Federală, s-ar fi infiltrat în rândul liberalilor din Nordrhein-Westfalen. Ba un al treilea mai întregeşte spunând că fostul expert în propagandă nazistă ar fi pus pe roate în anii şaptezeci o spălare silenţioasă a banilor în favoarea F.D.P.[12], şi anume în Neuwied am Rhein. În fine, în *chatroom*-ul plin ochi se îmbulzeau întrebări cu privire la făptaşul din Davos, cărora le puneau punct răspunsuri sigure, ce mergeau drept la ţintă.

Cu patru ani mai mare decât Marinesko şi cu paisprezece mai tânăr decât Gustloff, David Frankfurter s-a născut în 1909 în satul sârbesc Daruvar, ca fiu al unui rabin. Acasă se vorbea evreieşte şi nemţeşte, la şcoală David a învăţat să vorbească şi să scrie sârbeşte, dar a început să simtă şi ura de zi cu zi împotriva evreilor. Şi doar

ca o supoziţie apare aici : s-a străduit în zadar să se-mpace cu această situaţie, căci constituţia lui nu-i permitea să-i opună o rezistenţă robustă, iar adaptarea abilă la împrejurări îi repugna.

Cu Wilhelm Gustloff, David Frankfurter avea un singur punct comun : aşa cum acela purta handicapul maladiei sale pulmonare, acesta suferea din copilărie de o supuraţie purulentă a măduvii osoase. Dar în vreme ce Gustloff şi-a putut vindeca în curând suferinţa la Davos, ca mai târziu să devină un destoinic membru de partid, sănătos, bolnavului David nu i-au putut ajuta nici un fel de medici ; a trebuit să îndure cinci operaţii zadarnice : un caz disperat.

Poate din pricina bolii a început să studieze medicina ; urmând sfatul familiei, în Germania, unde studiaseră şi tatăl şi bunicul său. Se spune că, suferind în permanenţă şi neputându-se concentra, a căzut la examenul de fizică şi la altele ce i-au urmat. Dar pe Internet, membrul de partid Diewerge susţinea – spre deosebire de scriitorul Ludwig, citat şi el, pe care Diewerge îl numea în permanenţă *Emil Ludwig-Cohn* – că evreul Frankfurter n-ar fi fost doar un slăbănog, ci şi un parazit al tăticului-rabin, un veşnic student, pe cât de leneş pe atât de ratat, în plus un pierde-vară înţolit ca un filfizon şi fumând ţigară de la ţigară.

Apoi a început – celebrat pe Internet ca pe vremuri – o dată cu de trei ori blestemata dată, anul luării puterii. Fumătorul înrăit David a trăit, în Frankfurt am Main, tot ceea ce se referea la el şi la ceilalţi studenţi. Vedea cum erau arse cărţile autorilor evrei. Locul lui din laboratorul de studiu a fost marcat deodată cu o stea a lui David. Simţea cum se manifesta faţă de el o ură aproape fizică. Împreună cu alţii, era insultat de studenţii care

se considerau sus şi tare din rasa ariană. Nu putea face faţă situaţiei. Nu putea suporta. De aceea a fugit în Elveţia şi şi-a continuat studiile într-un loc pe care-l credea mai sigur, dar iarăşi a căzut la examene. Totuşi, le scria părinţilor scrisori mai senine, chiar pozitive, menite să-l păcălească pe tatăl care-i plătea întreţinerea. Dar în anul următor, după moartea mamei sale, şi-a întrerupt studiile. Poate ca să caute sprijin la rude, s-a încumetat să mai călătorească o dată în Reich, unde a privit neputincios în Berlin cum unchiul său, rabin ca şi tatăl, era târât de barba-i roşie de un tinerel care striga din răsputeri:

— Hopa, hopa, jidane!

Faptele apar similar şi în scrierea romanescă a lui Emil Ludwig, pe care autorul de succes a publicat-o în 1936 la Amsterdam, la *Querido*, Editura Emigranţilor. Şi din nou *Kameradschaft Schwerin* ştia, dacă nu mai bine, măcar altfel pe pagina ei *web*, crezându-l iarăşi pe cuvânt pe membrul de partid Diewerge, pentru că el îl citase ca martor în relatarea sa chiar pe rabinul dr. Solomon Frankfurter, interogat de poliţiştii berlinezi:

— Nu-i adevărat că un adolescent m-ar fi tras de barbă (care de altfel nici nu-i roşie, ci neagră!), strigând *hopa, hopa, jidane!*

N-am putut să aflu dacă ancheta poliţiei, la doi ani după pretinsa insultă, se desfăşurase sub tortură. Oricum, se spune că David Frankfurter s-a întors la Berna şi trebuie să fi avut mai multe motive de disperare. Pe de o parte, şi-a reluat studiile lipsite până atunci de orice succes, iar pe de altă parte suferinţa trupească permanentă de până acum era sporită de suferinţa provocată de moartea mamei. În plus, evenimentele trăite la Berlin s-au amplificat apăsător o dată ce a

început să citească în ziarele interne şi externe relatări despre lagărele de concentrare din Oranienburg, Dachau şi din alte locuri.

Aşa trebuie să se fi ivit spre sfârşitul lui 1935 gândul sinuciderii, pentru ca apoi să revină iar şi iar. Mai târziu, în cursul procesului, într-o expertiză cerută de apărare, se spunea: „Frankfurter a ajuns din motive psihice profunde, de natură personală, într-o situaţie psihologică insuportabilă, de care a trebuit să se elibereze. Depresiunea sa a produs ideea sinuciderii. Dar instinctul de conservare imanent oricărui individ a deviat glonţul de la el către o altă victimă".

La aceasta nu existau comentarii subtile pe Internet. Totuşi, mă bătea tot mai mult gândul că în spatele adresei convenţionale *www.blutzeuge.de* nu se înhăitaseră în *Kameradschaft Schwerin* o mulţime de capete-rase, ci se ascundea un singur cap isteţ, un individualist. Unul care, ca şi mine, adulmeca de-a curmezişul după exhalaţii şi alte secreţii lăsate ca semne de istorie.

Un veşnic student, un student ratat? Am fost şi eu, atunci când germanistica mi-a devenit al naibii de plictisitoare, iar publicistica la Institutul Otto Suhr mi se părea prea teoretică.

La început, când am plecat din Schwerin şi am trecut cu tramvaiul din Berlinul de Est în Berlinul de Vest, mi-am dat destul de mult silinţa, aşa cum îi promisesem mamei la despărţire, şi am tocit ca un arivist ambiţios. Aveam – cu puţin înainte de ridicarea zidului – şaisprezece ani şi jumătate, atunci când am început să dau de libertate. Locuiam în Schmargendorf, aproape de Roseneck, la prietena din şcoală a mamei, Jenny, cu care ea pretindea că ar fi făcut o mulţime de trăsnăi. Aveam camera mea, cu lucarnă. A fost de fapt o perioadă frumoasă a vieţii mele.

Locuința mansardată a lui tanti Jenny de pe strada Karlsbad arăta ca o casă de păpuși. Pe măsuțe, console, sub clopote de sticlă se aflau figurine de porțelan. Cele mai multe erau dansatoare în tutu, ridicate pe poante. Unele în poziție îndrăzneață, toate cu un căpșor mic pe gâtul lung. În tinerețe, tanti Jenny fusese o balerină destul de vestită, până când unul din multele atacuri aeriene, care au ras din ce în ce mai mult capitala Reich-ului, i-a schilodit ambele picioare, așa că acum îmi servea tot soiul de uscățele crocante la ceaiul de după-amiază, pe de o parte șchiopătând, iar, pe de altă parte, cu mișcări ale brațelor încă grațioase. Și, la fel ca figurinele fragile din mansarda ei îngrijită, capul ei mic, mișcându-se pe gâtul acum veșted, mai arbora și acum un zâmbet care părea înghețat. De altfel, mereu i se făcea frig, bea multă zeamă de lămâie fierbinte.

Locuiam la ea cu plăcere. Mă răsfăța. Și de câte ori vorbea despre prietena ei din școală – „Draga mea Tulla mi-a trimis de curând, pe căi ocolite, o scrisorică..." –, eram tentat pentru câteva minute s-o iubesc puțintel pe mama, pe lepra asta afurisit de tenace ; dar îndată mă enerva iar. Biletele ei cifrate, trimise printr-un trafic secret din Schwerin ca dintr-o închisoare în strada Karlsbad, erau ticsite de sfaturi, cu insistențe amplificate până la a nu accepta nici o scuză, menite, cum spunea mama, să mă „hărțuiască" :

— Trebuie să învețe, să învețe ! De-aia și numai de-aia l-am trimis pe băiat în Vest, să iasă ceva din el...

În limbajul ei, care-mi răsuna cuvânt cu cuvânt în urechi, asta suna cam așa :

— Că io numa de-aia mai trăiăsc, pentru ca fiu' meu să binevoiască-ntr-o zi să depună mărturie.

Şi, ca portavoce a prietenei ei, tanti Jenny mă dojenea cu glas blând, dar tot mai la obiect. Nu-mi mai rămânea altceva decât să tocesc silitor.

Frecventam pe atunci, împreună cu un cârd de alţi refugiaţi din Republică de vârsta mea, cursurile aceluiaşi liceu. Aveam de recuperat mult în privinţa statului de drept şi a democraţiei. La engleză s-a adăugat franceza, în schimb nu mai făceam rusa. Începeam să înţeleg şi cum funcţionează capitalismul, graţie şomajului bine cârmuit. N-am fost un elev strălucit, dar am obţinut ceea ce-mi pretinsese mama : bacalaureatul.

M-am descurcat destul de bine şi în celelalte privinţe, mai ales în relaţiile cu fetele, şi nu eram prea strâns la pungă, căci mama îmi mai strecurase o adresă din Vest, atunci când, cu binecuvântarea ei, m-am transformat într-un duşman de clasă :

— Ăsta-i taică-tu, presupun. I-un văr de-al meu. M-a lăsat grea cu puţin înainte de-ncorporare. În orice caz, iel aşa crede. Să-i scri' cum o duci, cân' ajungi dincolo...

Nu trebuie să facem comparaţii. Dar din punct de vedere pecuniar îmi mergea în curând ca lui David Frankfurter la Berna, căruia tatăl îi vira lunar de la distanţă o sumă frumuşică în contul din Elveţia. Vărul mamei – fie binecuvântat ! – se numea Harry Liebenau, era fiul maistrului tâmplar din Elsenstraße de odinioară, trăia de la sfârşitul anilor cincizeci în Baden-Baden şi făcea, ca redactor cultural, programul de noapte pentru Radiodifuziunea sud-vestică : lirică până la miezul nopţii, când nu-l mai ascultau decât brazii din Pădurea Neagră.

Cum nu voiam să trăiesc la nesfârşit ca un parazit pe banii prietenei din şcoală a mamei,

i-am adus la cunoştinţă într-o scrisoare amabilă numărul meu de cont, trecut frumos şi citeţ imediat după formula banală de încheiere: *Fiul tău necunoscut*. Avea evident un mariaj prea reuşit ca să-mi răspundă, dar lună de lună mi-a achitat cu mult mai mult decât minima pensie alimentară, 200 de mărci bunicele, ceea ce însemna pe atunci o poală de bani. Tanti Jenny nu ştia nimic despre asta, dar pretindea că-l cunoscuse cândva pe vărul mamei Harry, desigur doar superficial, după cum mi-a spus – sau mai degrabă mărturisit –, cu o bruscă roşeaţă în obrajii ei de păpuşă.

La începutul lui şaizeci şi şapte, curând după ce, plecând din strada Karlsbad, descinsesem în Kreuzberg, mă lepădasem de studiu şi mă înrolasem ca voluntar la ziarul *Morgenpost*[13] al trustului Springer, miluirea financiară a încetat. Niciodată nu i-am mai scris după aceea tatălui meu pecuniar decât, cel mult, câte o felicitare de Crăciun. Şi de ce-aş fi făcut-o! Pe căi ocolite, mama îmi dăduse de-nţeles într-unul din biletele ei secrete:

— Lui nu trebuie să-i fii prea recunoscător. Ştie el prea bine de ce trebuie să-şi desfacă baierele pungii...

Nu-mi putea scrie pe atunci prea des, căci conducea între timp o brigadă de tâmplărie într-o mare întreprindere de stat, care producea conform planului mobilă de dormitor. Ca tovarăşă, nu i se permiteau contactele cu cei din Vest, şi mai ales cu fiul ei care fugise din Republică şi scria în presa capitalistă combatantă, întâi articole scurte, apoi mai lungi împotriva comunismului cu zid şi sârmă ghimpată, articole care ei îi făcuseră deja destule dificultăţi.

Am presupus că vărul mamei nu mai voia să plătească, fiindcă în loc să studiez am început să scriu pentru gazeta instigatoare a lui Springer.

Şi într-un fel chiar a avut dreptate, într-o manieră liberală laşă. Curând după atentatul asupra lui Rudi Dutschke[14] am plecat de altfel şi eu de la Springer. De atunci am fost destul de stângist. Şi fiindcă pe atunci se întâmplau multe, am scris pentru o grămadă de gazete ceva mai progresiste şi m-am ţinut destul de bine la suprafaţă, chiar şi fără întreitul cuantum al pensiei alimentare minime. Acest domn Liebenau nici n-a fost vreodată tatăl meu. Doar mama îi pusese în cârcă această vină. Tot de la ea ştiu că pe la sfârşitul anilor şaptezeci, încă înainte de-a mă fi căsătorit, redactorul programului de noapte a murit, în urma unui atac de cord. Era de vârsta mamei, puţin peste cincizeci de ani.

În schimb, mi-a procurat prenumele altor bărbaţi care, după spusele ei, puteau fi luaţi în considerație ca eventuali taţi. Pe unul, pierdut fără urmă, zicea că-l chema Joachim sau Jochen, pe altul mai în vârstă – care se spune că l-a otrăvit pe câinele de pază Harras – îl chema Walter.

Nu, n-am avut nici un tată adevărat, doar fantome succesive. În privinţa asta, cei trei eroi de care trebuie să mă interesez acum au dus-o mai bine. În orice caz, nici chiar mama nu ştia cine o lăsase grea, atunci când s-a îmbarcat cu părinţii ei, în după-masa de 30 ianuarie patruzeci şi cinci, ca a şapte mia nu ştiu câta pasageră, de pe cheiul Oxhöft din Gotenhafen. Cel după al cărui nume fusese botezată nava putea să indice drept tată un negustor, pe nume Hermann Gustloff. Iar cel care a reuşit să scufunde nava suprapopulată fusese ciomăgit destul de des, la Odessa, de taică-său Marinesko, pentru că intrase în tinereţe într-o bandă de hoţi numită, după cum se spunea, chiar *blatnye*, ciomăgeală care trebuie privită ca o remarcabilă afecţiune părintească. Iar David

Frankfurter care, călătorind de la Berna la Davos, a făcut în aşa fel încât nava să poată primi numele unui martir, a avut ca tată chiar un rabin adevărat. Dar şi eu, cel fără-de-tată, am devenit în cele din urmă tată.

Oare ce-o fi fumat? *Juno*, ţigareta proverbial de rotundă? Sau turtitele *Orient*? Tot ce se poate să fi fost una din cele la modă pe atunci, cu filtru auriu? Nu există nici o fotografie cu el ca fumător, doar o ilustraţie târzie dintr-un ziar, care îl prezintă la sfârşitul anilor şaizeci, într-un mic popas îngăduit în sfârşit în Elveţia, cu o ţigară de foi: un domn în vârstă, care-şi va încheia curând cariera de funcţionar. În orice caz, pufăia fără încetare, ca şi mine, şi de aceea a luat loc într-un vagon pentru fumători al Căilor Ferate Federale din Elveţia.

Amândoi călătoreau cu trenul. Când David Frankfurter pleca din Berna la Davos, Wilhelm Gustloff călătorea pentru Organizaţie. În cursul acestei călătorii, el a vizitat câteva grupe locale ale N.S.D.A.P. din străinătate şi a înfiinţat noi puncte de sprijin ale Tineretului Hitlerist şi ale Uniunii Fetelor Germane, pe scurt U.F.G.[15]. Pentru că şi-a început călătoria la sfârşitul lui ianuarie, va fi ţinut în Berna şi Zürich, Glarus şi Zug câte o cuvântare înflăcărată în faţa germanilor şi austriecilor, la a treia aniversare a luării puterii. Cum la cererea, cât se poate de insistentă, a unor deputaţi social-democraţi fusese concediat încă de anul trecut de patronul său, Observatorul, putea dispune acum de timp după bunul său plac. Existaseră, ce-i drept, în repetate rânduri, proteste elveţiene interne la adresa activităţii sale de agitator – în gazetele de stânga era numit „dictatorul din Davos“, iar parlamentarul Bringolf cerea

expulzarea lui –, dar în cantonul Graubünden, ca și în întreaga Federație, găsea destui politicieni și funcționari care să-l sprijine nu numai financiar. I se transmiteau cu regularitate de către administrația stațiunii balneoclimaterice Davos listele nominale ale turiștilor veniți la tratament, iar el nu îi invita pe germanii sosiți, ci le pretindea chiar să frecventeze, pe tot parcursul curei lor balneare, acțiunile organizate de partid ; orice absență nemotivată era trecută la catastif în dreptul numelui respectiv și raportată serviciilor corespunzătoare din Reich.

Cam în perioada călătoriei cu trenul a studentului fumător care ceruse un bilet până la Berna, dar nu unul dus-întors, și în vreme ce martirul de mai târziu vrednicea în slujba partidului său, matrozul Alexander Marinesko trecuse deja de la Marina Comercială în flota Armatei Roșii din Marea Neagră, în a cărei divizie de instrucție a participat la un curs de navigație, pentru a fi calificat apoi ca marinar de submarin. Era totodată membru al organizației de tineret Comsomol și se dovedea a fi un mare bețivan în afara serviciului – ceea ce compensa prin realizările de pe vas ; la bordul navei n-a pus niciodată mâna pe sticlă. Curând, Marinesko a fost repartizat ca ofițer de marină pe un submarin, *SC 306 Piksja* ; această unitate navală, pusă în funcțiune cu puțin mai înainte, a dat la începutul războiului, când Marinesko era deja ofițer la bordul altui submarin, peste o mină și s-a scufundat cu întregul echipaj.

De la Berna, prin Zürich, apoi de-a lungul mai multor lacuri. Membrul de partid Diewerge nu și-a pierdut timpul cu descrieri de natură în scrierea sa, care trasează ruta medicinistului călător. Și chiar fumătorul înrăit, în cel de-al

treisprezecelea semestru al său, va fi luat doar prea puţin în seamă lanţurile muntoase care se apropiau tot mai mult, îngustându-i în cele din urmă orizontul, poate doar zăpada care acoperea case, copaci şi munţi, şi alternanţa luminii, provocată de trecerile prin tunel.

David Frankfurter călătorea cu trenul pe 31 ianuarie 1936. Citea ziarul şi fuma. La rubrica *Diverse* putea citi câte ceva despre activităţile liderului grupelor de partid din Elveţia, Gustloff. Cotidienele, printre care *Neue Zürcher Zeitung* şi *Basler Nationalzeitung*, indicau data şi relatau tot ce se întâmpla la acea dată şi evenimentele care erau de aşteptat. La începutul anului care avea să intre în istorie ca an al Olimpiadei berlineze, Italia fascistă nu cucerise încă imperiul îndepărtat al negusului, Abisinia, iar în Spania se contura pericol de război. În Reich, construcţia autostrăzii făcea progrese, iar în Langfuhr mama avea opt ani şi jumătate. În urmă cu doi ani, fratele ei Konrad, surdo-mutul cu căpşor buclat, se înecase la scaldă în Marea Baltică. El a fost fratele ei preferat. De aceea, la patruzeci şi şase de ani după moartea lui, fiul meu a trebuit să fie botezat cu numele Konrad ; dar toţi îl strigă Konny, şi prietena lui, Rosi, i se adresează în scrisori : *Conny*.

În cartea lui Diewerge se spune că liderul grupurilor teritoriale de partid s-ar fi întors pe 3 februarie, ostenit de călătoria prin cantoane, încununată de succes. Frankfurter ştia că trebuie să sosească pe 3 în Davos. Pe lângă cotidiene, citea cu regularitate gazeta de partid scoasă de Gustloff, *Der Reichsdeutsche,* în care erau menţionate în avans toate datele importante. David ştia aproape totul despre ţinta acţiunii sale. O inhalase până la saţietate. Dar ştia oare şi că familia Gustloff

îşi construise cu un an înainte, din banii puşi deoparte, o căsuţă în Schwerin, pe care o mobilase cu grijă, pentru plănuita întoarcere în Reich? Şi că cei doi soţi îşi doreau din toată inima un fiu?

Când studentul medicinist a ajuns la Davos, tocmai căzuse zăpadă proaspătă. Soarele strălucea deasupra zăpezii şi staţiunea balneară arăta întocmai ca în cărţile poştale. Venise fără bagaj, dar cu un scop precis. Decupase din *Basler Nationalzeitung* o fotografie a lui Gustloff în uniformă: un bărbat înalt, cu o privire încordată şi hotărâtă, căruia începutul de chelie făcea să-i apară o frunte înaltă.

Frankfurter s-a cazat la „Leul". A trebuit să aştepte până marţi, pe 4 februarie. Această zi se numeşte la evrei *ki tow* şi e socotită o zi cu noroc; o informaţie pe care am pescuit-o din Internet. La acea *homepage,* cu care mă familiarizasem de acum, era comemorat, sub această dată, martirul.

Fumând, într-o zi cu soare, pe zăpada îngheţată. Fiecare pas scârţâia. Luni a avut loc vizitarea oraşului. În sus şi în jos pe promenada staţiunii balneare, de mai multe ori. Nebăgat în seamă, ca spectator printre spectatorii unui joc de hochei pe gheaţă. Conversaţii dezinvolte cu sezoniştii veniţi la cură. Suflarea ieşea pe gură ca un abur alb, dens. Să nu trezească nici o bănuială. Să nu spună nici un cuvânt în plus. Să nu se pripească. Totul era pregătit. Cu un revolver cumpărat fără complicaţii, exersase aproape de Berna, pe poligonul de tragere de la Ostermundingen, lucru care era permis. Şi, cu toate că era atât de suferind, mâna lui se dovedise a fi sigură.

Marţi, la faţa locului de astă dată, i-a fost de folos un indicator de drum cu plăcuţă nichelată:

Wilhelm Gustloff N.S.D.A.P. : din aleea principală a staţiunii, se bifurca strada Am Kurpark, pe care se afla casa cu numărul 3. O clădire tencuită siniliu, cu terasă, de jgheabul căreia atârnau ţurţuri de gheaţă. Câteva felinare încercau să risipească negura serii. Nu ningea.

Cam atât despre cadrul exterior. Restul amănuntelor rămâne lipsit de importanţă. Despre desfăşurarea propriu-zisă a evenimentului au putut relata mai târziu ceva doar făptaşul şi văduva. Eu am putut să văd interiorul acelei părţi din locuinţă într-o fotografie, menită să ilustreze textul ce apărea pe menţionata *homepage*. Fotografia a fost făcută evident după consumarea faptei, căci trei buchete proaspete de flori pe mese şi pe o comodă şi o glastră în floare conferă încăperii aspectul unei camere memoriale.

La semnalul soneriei a deschis Hedwig Gustloff. Un tânăr, despre care mai târziu ea a spus că avea ochi buni, a cerut o întrevedere cu liderul grupelor teritoriale. În picioare pe coridor, acela vorbea tocmai la telefon cu tovarăşul său de partid, dr. Habermann, de la baza Thun. Trecând pe lângă el, Frankfurter pretinde că ar fi prins din zbor expresia „porc de jidan“, dar doamna Gustloff a contestat mai târziu : un astfel de vocabular îi era străin soţului ei, deşi considera că problema evreilor trebuia rezolvată neîntârziat.

Ea l-a condus pe oaspete în camera de lucru a soţului său şi l-a invitat să ia loc. Fără nici o bănuială. Deseori veneau solicitanţi neanunţaţi, printre ei unii de aceeaşi orientare ideologică, ajunşi în vreun impas.

Din fotoliul în care se aşezase cu paltonul pe el şi cu pălăria pe genunchi, studentul la medicină vedea biroul, ceasul de masă în colivia lui de lemn uşor elansată, deasupra căruia atârna

pumnalul de onoare SA. Mai sus şi lateral, într-o ordine lejeră, câteva fotografii ale Führerului şi Cancelarului Reich-ului[16], împodobind alb-negru şi color încăperea. Nu se putea desluşi nici o imagine a mentorului său, Gregor Strasser, ucis în urmă cu doi ani. În margine, modelul unei corăbii cu pânze, probabil *Gorch Fock*[17].

Apoi vizitatorul ar mai fi putut să vadă în timp ce aştepta – fără să fumeze, căci îşi interzisese aceasta – aparatul de radio de pe o comodă ce se afla lângă birou, iar alături bustul Führerului, turnat în bronz sau ghips care imita bronzul. Florile din fotografie se prea poate să fi umplut o vază de pe birou chiar înainte de momentul faptei, aranjate cu dragoste de doamna Gustloff ca să-şi întâmpine soţul întors din călătoria istovitoare şi poate chiar în semn de omagiu cu ocazia aniversării sale.

Pe birou, mărunţişuri şi multe hârtii în dezordine: poate rapoarte ale grupelor locale din cantoane, cu siguranţă corespondenţa cu serviciile din Reich, probabil câteva scrisori de ameninţare, din cele care veniseră tot mai des cu poşta în ultima vreme; dar Gustloff refuzase protecţia poliţiei.

A intrat în odaia de lucru fără soţia sa. Vânjos şi sănătos, căci scăpase deja de mulţi ani de tuberculoză, s-a apropiat, îmbrăcat în civil, de oaspetele său, care nu s-a ridicat din fotoliu, ci a tras aşezat, aproape fără să scoată revolverul din buzunarul paltonului. Împuşcăturile bine ţintite au făcut patru găuri în pieptul, gâtul şi capul liderului grupelor teritoriale. Acesta s-a prăbuşit fără nici un strigăt în faţa imaginilor înrămate ale Führerului său. În clipa următoare, soţia sa stătea în mijlocul încăperii, vedea întâi revolverul, aţintit încă în aceeaşi direcţie, apoi pe soţul ei

prăbuşit, care, în vreme ce ea se apleca asupră-i, a început să sângereze din toate rănile.

David Frankfurter, călătorul fără bilet de întoarcere, şi-a pus pălăria şi a părăsit locul faptei sale premeditate, fără să fie împiedicat de locatarii speriaţi ai casei, a rătăcit o vreme prin zăpadă, căzând de mai multe ori, şi-a amintit numărul de telefon al poliţiei, dintr-o cabină telefonică s-a denunţat ca făptaş, a găsit în cele din urmă cea mai apropiată secţie de poliţie şi s-a predat Poliţiei Cantonale.

Declaraţia pe care a dat-o mai întâi funcţionarului de gardă din poliţie, iar apoi a repetat-o invariabil la tribunal, a fost fraza următoare:

— Am tras pentru că sunt evreu. Sunt perfect conştient de fapta mea şi nu o regret nicidecum.

După aceea s-au tipărit grămezi de hârtii. Ceea ce la Wolfgang Diewerge se numea „o crimă laşă“, romancierului Emil Ludwig îi apărea ca „lupta lui David împotriva lui Goliat“. Acest mod contradictoriu de apreciere a faptei s-a perpetuat până în prezentul împânzit de reţeaua digitală. Tot ce s-a întâmplat după aceea, inclusiv procesul, a lăsat foarte curând în urmă făptaşul şi victima şi a câştigat semnificaţie. Eroului din episodul biblic, care voia să cheme la rezistenţă poporul său chinuit cu o faptă pur şi simplu îndreptăţită, i se opunea martirul mişcării naţional-socialiste. Amândoi aveau să intre cu dimensiuni supranaturale în cartea de istorie. Dar făptaşul a căzut totuşi repede în uitare; nici mama, pe când era o copilă şi toţi o strigau Tulla, n-a mai auzit niciodată nimic despre vreo crimă şi vreun ucigaş, ci numai povestea minunată a unei nave de un alb sclipitor, care, plină de oameni voioşi, făcea călătorii lungi şi scurte pe mare, pentru o asociaţie care se numea *Energie prin bucurie*[18].

2

Pe când mai eram încă un veşnic student ratat, trăind pe punga altora, l-am audiat la Universitatea Tehnică pe profesorul Höllerer[1]. Cu o voce păsărească, piţigăiată şi pătrunzătoare entuziasma amfiteatrul umplut până la refuz. Era vorba despre Kleist, Grabbe, Büchner, doar genii în exil. Una dintre prelegerile sale se numea *Între clasicism şi modernism*. Mă simţeam bine printre tinerii literaţi sau printre şi mai tinerele librărese din Waizkeller[2], unde se citeau în public opere încă neterminate, spre a fi disecate în lungi discuţii. În Carmerstraße[3] am participat chiar la un curs după model american: *creative writing*. Erau printre participanţi şi vreo duzină de tinere speranţe, talente veritabile. Unul dintre docenţi, care voia să ne solicite pe noi, începătorii, să alcătuim câte un proiect epic pe teme ca: *Asistenţă duhovnicească telefonică*[4], mă asigura că eu n-aş fi reuşit s-o fac. Că eu puteam cel mult să scriu un roman de colportaj. Şi totuşi, m-a salvat de la înec: originea existenţei mele ratate – mi-a spus el – este un eveniment singular şi prin urmare demn de a fi povestit.

Unele dintre talentele de atunci au murit deja. Vreo două-trei şi-au făcut un nume. Docentul meu de odinioară pare să fi epuizat însă tot ce avea de scris, altfel nu m-ar fi angajat ca *ghost writer*. Dar nu mai vreau să merg ca racul. Stagnează – i-am spus –, nu merită cheltuiala. Căci cei despre care scriu nu erau, nici unul, nici celălalt, decât doi ţicniţi. Pentru că unul s-a sacrificat, spre a da

un exemplu poporului său cum trebuie să reziste eroic, evreilor nu le-a mers cu nimic mai bine după crimă. Dimpotrivă ! Teroarea a devenit lege. Iar peste doi ani și jumătate, când evreul Herschel Grünspan l-a împușcat la Paris pe diplomatul Ernst vom Rath, răspunsul a fost în Reich noaptea de cristal. Și ce i-a adus nazismului, mă întreb, un martir în plus ? Mă rog, o navă a fost botezată după numele lui.

Și iată-mă iarăși pus pe direcție. Nu pentru că mă mână patronul, ci mai degrabă pentru că mama nu m-a slăbit nici o clipă. Încă din Schwerin, unde trebuia să mărșăluiesc dând din mâini și din picioare, în cămașă albastră și cu cravată roșie de pionier, de câte ori se inaugura câte ceva, mă sfredelea cu insistența ei :

— Câ' dă rece a fost apa, și copilașii toți cu capu'n jos ! Asta ar trebui să scri' ! Ne iești dator, ca supraviețuitor norocos. Am să-ți povestesc într-o zi totul, până-n cele mai mici amănunte, și tu ai să notezi tot...

Dar eu nu voiam. Nimeni de aici din Vest nu voia să știe ceva despre asta, iar din Est nici atâta. Nava *Gustloff* și istoria ei blestemată au fost decenii la rând tabu în întreaga Germanie, ca să zic așa. Dar mama n-a încetat să-mi împuie urechile, prin corespondență. Pe când mă lepădasem de studiu și-am început să scriu, cu o destul de puternică orientare spre dreapta, pentru Springer, ea mi-a scris :

— Asta da revanșist ! Intervine pentru noi, cei prigoniți. O să publice-n continuare, cu siguranță, săptămâni la rând o s-o țină așa...

Iar mai târziu, când mă enervau la culme cei de la *taz* și alte feluri stângiste de a sta în cap, tanti Jenny mi-a livrat la desert dojenile mamei,

de îndată ce m-a putut ademeni la Habel din Roseneck[5] cu sparanghel şi cartofi noi:

— Draga mea prietenă Tulla aşteaptă încă lucruri mari de la tine. Îţi transmite că rămâne datoria ta de fiu să relatezi în sfârşit lumii întregi...

Dar eu am continuat să ţin totul sub lacăt. Nu m-am lăsat constrâns. În toţi acei ani în care, ca liber profesionist, am produs articole pentru reviste despre natură - cum ar fi despre cultivarea biodinamică a legumelor şi pagubele aduse mediului în pădurea germană –, precum şi articole declarative pe tema *Nici un nou Auschwitz*, am reuşit să evit circumstanţele naşterii mele, până când, la sfârşitul lui ianuarie nouăzeci şi şase, după ce privisem acea *stormfront-homepage*[6] radicală de dreapta, am dat imediat peste câteva referinţe *Gustloff*, iar apoi, la pagina *web* *www.blutzeuge.de*, am făcut cunoştinţă cu *Kameradschaft Schwerin*.

Mi-am luat primele notiţe. Am fost uimit. Uluit. Aş fi vrut să ştiu cum de-a fost în stare această celebritate provincială – provocată de altfel doar de cele patru focuri de armă din Davos – să atragă *surferi* de ultimă oră. Căci era o *homepage* abil lucrată, n-aveam ce zice. Un fotomontaj cu sedii din Schwerin. Printre acestea, întrebări prevenitoare:

— Vreţi să aflaţi mai multe despre martirul nostru? Să vă livrăm povestea lui, bucată cu bucată?

Care noi! Ce *Kameradschaft!* Aş fi putut paria că cineva naviga de unul singur prin Internet. Sămânţa asta care dospea căcăniu servea drept răsadniţă încălzită cu bălegar pentru unul şi acelaşi căpşor. Arăta drăguţ şi nici măcar nu era o prostie ceea ce vehicula acest tontulică în reţea

despre *Energie prin bucurie*. Fotografii din concediu ale unor pasageri de pe navă. Bucuriile scăldatului pe plajele insulei Rügen.

Despre acestea mama ştia, fireşte, puţine. Pentru ea *Energie prin bucurie* se numea întotdeauna *Epăbe*. În cinematografele din Langfuhr văzuse la vârsta de zece ani, la „jurnalul de actualităţi sonor Fox“[7], printre altele, şi „nava noastă *Epăbe*“ în călătoria ei inaugurală. De altfel, tata şi mama Pokriefke s-au aflat în vara lui treizeci şi nouă la bordul navei *Gustloff*, el ca muncitor şi membru de partid, ea ca membră a Organizaţiei Naţional-Socialiste de Femei[8]. Un mic grup din Danzig – pe atunci stat încă liber – a putut să călătorească, graţie unei autorizaţii speciale pentru germanii din străinătate, primită, cum s-ar spune, în ultima clipă. Ţinta călătoriei erau, la mijlocul lui august, fiordurile Norvegiei, fiind prea târziu ca să mai prindă şi soarele polar.

Când eram copil, de câte ori eterna scufundare a navei venea iar în discuţie duminica, mama, păstrându-şi devotamentul pentru tot ce ţinea de Langfuhr, mă asigura ce entuziasmat îi povestise tatăl ei despre un grup de norvegieni în costum popular şi dansurile lor folclorice, prezentate pe puntea principală a navei.

— Iar mama mea nu mai putea să se oprească din admiraţie pentru bazinul cel cu cahle cu poze colorate, în care-au trebuit să se-nghesuie mai târziu laolaltă toate ajutoarele din marină, până când rusnacu' ăla, cu-a doua torpilă, le-a terciuit chiar acolo pe toate fătuţele...

Dar *Gustloff* nu-i aşezată încă nici pe chilă, necum să fie deja lansată. De altfel, eu mai am de zăbovit puţin în urmă, pentru că, imediat după focurile de armă ucigaşe, judecătorii, acuzarea şi apărarea din cantonul Graubünden au început

să pregătească procesul împotriva lui David Frankfurter. Procedura urma să se petreacă la Chur. Cum făptaşul îşi recunoscuse fapta, se putea conta pe un proces scurt. Dar la Schwerin au început să se organizeze, comandate de sus de tot, solemnităţi care urmau să se desfăşoare imediat după transferarea cadavrului şi să rămână întipărite în amintirea naţiunii.

Şi ce n-a fost pus în mişcare, cu scop cât se poate de precis : defilarea coloanelor SA, şirurile de onoare, purtătorii de coroane şi stegarii, purtătorii de făclii îmbrăcaţi în uniforme. În bubuitul surd al tobelor, armata trecea în convoi funerar, în vreme ce populaţia, încremenită de jale, sau pur şi simplu de plăcerea spectacolului, se oprise în loc.

Până atunci, membrul de partid, mai degrabă necunoscut în Mecklenburg, nu fusese decât unul dintre mulţii şefi de grupe regionale ale organizaţiei N.S.D.A.P. din străinătate ; dar mort, Wilhelm Gustloff a fost umflat cu pompa până a devenit o figură care a ajuns să-i pună în dificultate pe unii tribuni, căci, în căutarea unor sonorităţi compatibile, nu le venea în minte, de fiecare dată, decât acel supermartir[9] care dăduse numele unui cântec ce răsuna din glasuri şi instrumente în toate împrejurările oficiale – nu puţine ! – imediat după Imnul Germaniei : *Sus steagul...*

La Davos solemnităţile se desfăşuraseră în format redus. Biserica comunităţii evanghelice din staţiune, de fapt o capelă, dăduse măsura lor. În faţa altarului, înfăşurat în steagul cu zvastică, stătea sicriul. Pe el zăceau pumnalul de onoare, banderola şi chipiul SA al mortului, aranjate într-o natură statică. Veniseră cam 200 de membri de partid, din toate cantoanele. Lor li se adăugau

unii cetăţeni elveţieni care îşi manifestau astfel orientarea, în capelă şi în faţa ei. De jur împrejur munţii.

Funeraliile, mai degrabă simple, din staţiunea balneară de renume mondial pentru tratamentul maladiilor pulmonare au fost transmise fragmentar de Radiodifuziunea Germană, la care s-au conectat toate posturile din Reich. Crainicii invitau la momente de reculegere. Dar în nici un comentariu şi în nici unul dintre multiplele discursuri nu a fost pomenit numele lui David Frankfurter. El s-a numit de-acum încolo doar *laşul criminal evreu*. Tentativele opoziţiei de a-l menaja pe suferindul student la medicină, până la a face din el un erou, urcat pe podium – din pricina originii sale sârbe – ca un „Wilhelm Tell iugoslav“, au fost respinse de patrioţii elveţieni într-o indignată germană teatrală, dar au evidenţiat chestiunea celor care se ascundeau de fapt dincolo de tânărul ce apăsase pe trăgaci; şi n-a lipsit mult până ce organizaţii iudaice au fost numite ca trăgătoare de sfori. Cea care comandase această *crimă laşă* fusese comunitatea iudaică mondială bine organizată.

Între timp, la Davos se pregătise trenul special pentru sicriu. La plecarea din gară s-au tras clopotele bisericii. A călătorit de duminică de la amiază până luni seara; pe teritoriul Reich-ului s-a oprit mai întâi la Singen, a atins apoi pentru un scurt popas solemn oraşele Stuttgart, Würzburg, Erfurt, Halle, Magdeburg şi Wittenberge, de pe ale căror peroane şefii locali de partid şi delegaţiile de onoare au adus cadavrului din sicriu *ofranda* unui ultim salut.

Acest cuvânt din abecedarul de simţire şi alai al grandorii l-am descoperit pe Internet. Pe pagina *web* nu numai că se saluta în maniera tradiţională

de atunci, copiată de la fasciştii italieni, cu mâna dreaptă ridicată, ci mai mult, pe toate peroanele şi la toate manifestaţiile de doliu se *aducea ofranda* unui ultim salut; de aceea, la adresa *www.blutzeuge.de* mortul era comemorat nu doar cu citate din discursul Führerului şi descrieri ale ceremoniei funerare din sala de festivităţi din Schwerin, ci i se aducea şi din cea mai recentă dimensiune, numită *cyberspace*, *ofranda* salutului german. Abia după aceea *Kameradschaft Schwerin* a considerat demnă de a fi menţionată *Eroica* lui Beethoven, intonată de orchestra locală.

Dar în mijlocul acestei aiureli răspândite la scară mondială, m-a frapat totuşi un ton critic discordant. Un *chatter* aducea o corecţie la salutul de onoare al unui sector al armatei pentru soldatul de pe front Wilhelm Gustloff – după cum relata un „privitor din popor" citat pe Internet –, obiectând că cel onorat astfel nu ar fi putut, din pricina maladiei sale pulmonare, să participe la primul război mondial, să-şi dovedească pe front curajul şi să poarte prin urmare Crucea de Fier clasa I sau a II-a.

Părea să fie doar un pedant care, luptându-se de unul singur, tulbura solemnităţile virtuale. În plus, el regreta, de data aceasta voluntar, lipsa din discursul liderului grupelor de partid locale din Mecklenburg, Hildebrandt, a unui indiciu referitor la „influenţele naţional-bolşevice" – cum se spunea – ale lui Gregor Strasser asupra martirului. La urma urmei, s-ar fi putut aştepta de la fostul muncitor agricol[10], care îi ura încă din copilărie pe toţi marii moşieri – şi de aceea sperase la o parcelare riguroasă a averilor nobiliare după luarea puterii de către Führer –, fie şi numai o tentativă de salvare a onoarei ucisului Strasser.

Cam aşa suna cicăleala lui pe Internet. Doar deşteptăciuni de ştie-tot care au stârnit zavistie în *chatroom*.

Fără să-i pese de rezolvarea ei, convoiul mortuar însufleţit de imagini s-a pus în mişcare, înapoi pe pagina *web*. Pe o vreme instabilă, el a pornit din sala de festivităţi prin Gutenbergstraße, trecând prin Wismarsche, pe la Totendamm şi prin Wallstraße, până la Crematoriu. De-a lungul a patru kilometri, sicriul a trecut printre şirurile de onoare, pus pe catafalc pe un afet de tun, până a fost descărcat pentru cremaţiune şi, după binecuvântarea finală dată de un preot, a fost coborât în cuptor. La comandă, au fost coborâte drapelele de o parte şi de alta a sicriului care dispărea. Coloanele în marş au început să intoneze cântecul despre camaradul mort[11] şi i-au adus, cu mâinile ridicate, *ofranda* ultimului salut. Plutonul din armată a tras în plus câteva salve în onoarea unui soldat de pe front, care, după cum a ieşit între timp la lumină, nu trăise nicicând războiul din tranşee şi fusese scutit de rafalele de mitralieră sau de „furtunile de oţel"[12], cum le numeşte Jünger. Ah, de-ar fi fost şi el la Verdun şi ar fi crăpat la timp într-o pâlnie de obuz!

Cum am crescut în oraşul dintre cele şapte lacuri, ştiu unde a fost zidită mai târziu în soclul monumentului urna, pe ţărmul sudic al lacului Schwerin. Deasupra ei se afla un granit înalt de patru metri, care se adresa trecătorilor printr-o inscripţie cuneiformă cioplită în piatră. Împreună cu pietrele funerare ale altor veterani[13], forma Dumbrava Sacră din jurul Panteonului anume construit. Eu nu-mi amintesc, dar mama ştie precis când s-a dărâmat – în primii ani postbelici şi numai din ordinul forţei de ocupaţie sovietice – tot ce putea să amintească cetăţenilor oraşului

despre martir. Dar interlocutorul meu, de care eram prins în rețea, simțea nevoia înălțării unui nou monument comemorativ, chiar în același loc; căci el numea Schwerinul de-a dreptul *orașul-Wilhelm-Gustloff*.

Totul trecut, risipit! Cine mai știe, de pildă, cum se numea pe atunci liderul Frontului Muncitoresc German[14]? Astăzi sunt numiți alături de Hitler ca somități omnipotente Goebbels, Göring, Heß. Dacă într-un „cine-știe-câștigă" televizat s-ar pune întrebări despre Himmler sau Eichmann, poate că s-ar obține și câteva răspunsuri corecte, dar s-ar putea conta și pe o înstrăinare încurcată de istorie, iar alerta gazdă a concursului[15], „maestrul", ar avea ocazia să reacționeze iute, cu un mic zâmbet, la dispariția atâtor și atâtor mii de mărci.

Dar cine, în afară de maestrul meu *web* cu gimnastica lui de pe Internet, mai știe azi ceva despre Robert Ley[16]? Și totuși, el a fost acela care, imediat după luarea puterii, a dizolvat toate sindicatele, le-a golit consiliile, le-a ocupat, cu comandourile lui de evacuare, sediile, și le-a înrolat cu forța toți membrii – în număr de milioane – în Frontul Muncitoresc German. Lui, feței de lună plină cu zulufi pe frunte, i-a venit ideea să impună tuturor funcționarilor publici, apoi tuturor profesorilor și elevilor, iar în cele din urmă muncitorilor din toate întreprinderile mâna ridicată și exclamația *Heil Hitler!*, ca salut zilnic. Și tot lui i-a venit ideea să organizeze și concediul muncitorilor și funcționarilor, să le procure sub motto-ul *Energie prin bucurie* călătorii ieftine în Alpii bavarezi și în Munții Metaliferi, concedii pe coasta Mării Baltice și în zona tidală și, nu în ultimul rând, croaziere mai lungi sau mai scurte pe mare.

Un om energic, căci toate acestea le-a făcut fără odihnă şi fără oprire, în vreme ce se întâmplau atâtea alte lucruri, iar lagărele de concentrare se umpleau cu fiecare nou transport. La începutul lui treizeci şi patru, Ley a închiriat pentru flota *Epb* proiectată de el motonava pentru pasageri *Monte Olivia* şi vaporul de patru mii de tone *Dresda*. Cele două vase aveau la un loc o capacitate de trei mii de locuri. Dar încă de la a opta croazieră a flotei *Epb*, care ar fi trebuit să ofere încă o dată pasagerilor ei frumuseţea fiordurilor norvegiene, în strâmtoarea maritimă Karmsund o stâncă de granit subacvatică a despicat, pe o lungime de treizeci de metri, peretele navei *Dresda*, încât ea a început să se scufunde. E drept că toţi pasagerii au putut fi salvaţi, cu excepţia a două femei care au murit de stop cardiac, dar o dată cu nava ar fi putut să intre definitiv la apă şi ideea de flotă *Epb*.

Însă nu pentru Ley. Peste o săptămână, el închiria încă patru nave de pasageri şi dispunea acum de o flotă capabilă de extindere, care în cursul anului următor a putut lua deja la bord o sută treizeci şi cinci de mii de turişti în concediu, de regulă pentru călătorii de cinci zile în Norvegia, curând însă şi pentru croaziera transatlantică până la ţinta preferată a turiştilor: Madeira. Doar patruzeci de mărci costa bucuria prin energie şi zece mărci biletul suplimentar de tren până în portul Hamburg.

Ca jurnalist, m-am întrebat, trecând în revistă materialul la care aveam acces, cum a putut reuşi regimul apărut cu forţa[17] şi partidul rămas unic nu doar să-i ţină în linişte pe muncitorii organizaţi în Frontul Muncitoresc, ci chiar să-i facă să coopereze şi să-i corupă până la a jubila la orice ocazie impusă? O parte din răspuns e

rezultatul activităţii organizaţiei naziste *Energie prin bucurie*, la gândul căreia se mai entuziasmează încă mulţi dintre cei rămaşi în viaţă de atunci. Şi mai ales mama:

— Totul iera acum cu totul altfel decât înainte. Taică-meu, care în atelier la noi nu fusese decât ajutor dă tâmplar, şi care nu mai credea, dă fapt, în nimic, ar fi putut acum jura pă *Epăbe*, dă când putuse călători cu mama prima dată-n toată viaţa lui...

Sunt nevoit totuşi să menţionez aici că mamei i-a plăcut întotdeauna să spună sus şi tare ce nu trebuia şi când nu trebuia. Riguros, ea lasă să-i scape ceva sau constată ceva. În martie cincizeci şi trei – aveam opt ani şi zăceam la pat cu amigdalită, rubeolă sau pojar –, în ziua când s-a anunţat moartea lui Stalin, a aprins lumânări la noi în bucătărie şi a plâns de-a binelea. N-am mai văzut-o niciodată plângând aşa. Când, peste câţiva ani, Ulbricht a dispărut din peisaj, se spune că ea l-ar fi lichidat în două vorbe pe urmaşul lui ca „simplu tinichigiu". Antifascistă declarată cum era, a jelit totuşi pe ruinele monumentului funerar al lui Wilhelm Gustloff, dărâmat prin anii cincizeci, şi a ocărât josnica pângărire a mormântului. Mai târziu, când în Vest noi aveam terorismul, citeam în scrisorile ei trimise din Schwerin, ca pe mare într-o sticlă, că *Baadermeinhoff*[18], văzuţi de ea ca o persoană, ar fi căzut în lupta împotriva fascismului. Rămânea de neînţeles cu cine ţinea şi împotriva cui era mama. Dar prietena ei Jenny zâmbea de câte ori îi auzea sentinţele:

— Aşa a fost Tulla întotdeauna! Ea spune ce nu le place altora să audă! Sigur că exagerează uneori puţin...

De exemplu, se spune că în colectivul ei de la întreprindere s-ar fi numit în faţa tuturor

tovarăşelor ei „ultima adeptă credincioasă a lui Stalin", pentru ca imediat după aceea să elogieze organizaţia *Epb* fără apartenenţă de clasă, dând-o drept exemplu pentru orice comunist adevărat.

Când, în ianuarie treizeci şi şase, şantierul de construcţie navală Blohm & Voss a primit comanda de a construi, pentru Frontul Muncitoresc German şi organizaţia subordonată lui, *Energie prin bucurie*, o motonavă pentru pasageri, ale cărei costuri au fost estimate la 25 milioane de mărci, nimeni n-a întrebat de unde vine atâta bănet. Cu 25 484 tone registru bruto, 208 metri lungime şi 6 până la 7 metri pescaj, s-au avansat mai întâi doar cifre. Ca viteză maximă aveau să fie atinse 15,5 noduri. Pe lângă cei 417 membri ai echipajului, nava urma să aibă o capacitate de 1463 de pasageri luaţi la bord. Acestea erau cifre normale în raport cu stadiul curent al construcţiilor navale, dar, spre deosebire de alte nave de pasageri, noua construcţie primise sarcina ca, prin existenţa unei singure clase pentru pasageri, să abolească, pe durata călătoriei, toate diferenţele de clasă, ceea ce, conform directivei lui Robert Ley, trebuia să creeze un prototip al unităţii naţionale a tuturor germanilor, la care ei să aspire.

Se preconiza ca noua navă să fie botezată la lansare cu numele Führerului, dar, şezând alături de văduva membrului de partid ucis în Elveţia la ceremonia funerară a acestuia, Cancelarul a luat hotărârea să boteze nava *Epb* proiectată cu numele recentului martir al mişcării ; fapt pentru care, curând după incinerarea acestuia, în întregul Reich au existat pieţe, străzi şi şcoli cu numele lui. Chiar şi o fabrică de armament şi alte echipamente militare, uzinele Simson din Suhl au fost rebotezate după arianizarea[19] forţată, aşa încât „Uzinele Wilhelm Gustloff" au putut servi

la înarmare, iar din patruzeci şi doi au dat de lucru unei filiale în lagărul de concentrare din Buchenwald.

Nu vreau să enumăr acum toate câte au mai primit numele lui – poate doar Podul Gustloff din Nürnberg şi Casa Gustloff a coloniei germane din Curitiba braziliană[20] –, mai degrabă mă întreb şi am lansat cu tot dinadinsul această întrebare şi pe Internet:

— Ce s-ar fi întâmplat, dacă nava, a cărei construcţie începea pe 4 august 1936 în Hamburg, ar fi primit totuşi la lansare numele Führerului?

Răspunsul a venit prompt:

— Nava *Adolf Hitler* nu s-ar fi scufundat niciodată, căci providenţa... – ş.a.m.d., ş.a.m.d. Şi atunci m-a ispitit gândul: prin urmare, n-ar mai fi trebuit să rătăcesc nici eu prin lume ca supravieţuitor al unei catastrofe uitate de lumea întreagă. Pentru că nava ar fi acostat firesc în Flensburg, iar maică-mea m-ar fi născut abia acolo, n-aş mai fi un caz exemplar şi n-aş mai da astăzi ocazie de puricare a cuvintelor.

— Paulic-al meu ie cu totul deosebit! – Încă din copilărie laitmotivul mamei îmi suna mereu în urechi. Îmi era cât se poate de penibil atunci când debita, în cel mai lăbărţat dialect din Langfuhr, fie în faţa vecinelor, fie chiar a echipei ei din întreprindere la şedinţele de partid, despre calităţile mele cu totul speciale:

— Încă dă cân' s-a născut am ştiut că dîn puştiu' ăsta o să iasă cândva o celebritate...

Cum să nu râd! Îmi cunosc limitele. Sunt un jurnalist mediocru, care poate avea succese frumuşele pe distanţe scurte. Şi oricât de mari planuri mi-aş fi făcut odinioară – o carte pe care n-am scris-o niciodată trebuia să se numească *Între Springer şi Dutschke* –, au rămas de regulă toate

doar planuri. Apoi, după ce Gabi a renunţat pe ascuns la pilulă ca să mă prindă la strâmtoare, a apărut vizibil însărcinată în faţa mea şi m-a târât la Ofiţerul Stării Civile, îndată ce-a început copilul să zbiere iar viitoarea pedagogă s-a întors la studiul ei, mi-a fost clar ca lumina zilei : de-acum nimic n-o să mai meargă ! De azi încolo nu te mai poţi realiza decât ca gospodar, acasă, la spălatul scutecelor şi aspiratul prafului. Gata cu grozăvitul ! Cine, la treizeci şi cinci de ani şi cu un început de chelie, se mai lasă păcălit cu un copil, nu mai are salvare ! Ce-are a face aici iubirea ! Ea mai apare cel mult după şaptezeci de ani, când oricum nu mai funcţionează nimic !

Gabriele, căreia toţi îi spuneau Gabi, era, fără a fi drăguţă, atrăgătoare. Avea ceva care te cucerea fără să vrei şi a crezut la început că putea să mă scoată din rutina hoinărelii mele, pentru a-mi da o altă alură şi un alt tempo :

— Îndrăzneşte să faci o dată şi tu ceva relevant social, ceva despre dezarmare şi mişcarea pacifistă !

Iar eu am dat cep atunci unei peroraţii corespunzătoare : articolul meu despre Mutlangen, rachetele-Pershing-2 şi blocade[21] a trezit interes chiar şi în cercurile mai de stânga. Dar apoi m-am dat iar la fund. Şi până la urmă m-a lăsat şi ea în plata Domnului.

Însă nu numai Gabi, şi mama a văzut în mine ratatul tipic. Imediat după naşterea fiului nostru şi după ce ne dictase într-o telegramă dorinţa ei onomastică : „Neapărat să-i spuneţi Konrad“, i-a scris prietenei ei Jenny o scrisoare destul de deschisă :

— Ce măgar ! Oare d-aia l-am trimis în Vest ? Să mă dezamăgească în halu' ăsta ! Oare doar de-atât să fie în stare ?

Şi a avut dreptate. Nevastă-mea, cu zece ani mai tânără, a ştiut în continuare ce vrea, a trecut toate examenele, a devenit profesoară de gimnaziu şi şi-a găsit un post în care să funcţioneze pe viaţă ; eu am rămas ce sunt. Nici şapte ani n-a durat pasiunea noastră, iar apoi Gabi şi cu mine ne-am încheiat socotelile. Mie mi-a lăsat vechea locuinţă din Kreuzberg, cu sobă şi cu aerul ei berlinez-provincial de neînlăturat, ea s-a mutat cu micuţul Konrad în Germania de Vest, unde avea rude la Mölln, şi a fost repede angajată în învăţământ.

Un orăşel drăguţ la malul mării, cu un aspect paşnic şi idilic în teritoriul limitrof. Regiunea, de loc rea ca peisaj, se numeşte cu aroganţă „Comitatul Lauenburg". Iar viaţa e patriarhală. Möllnul e menţionat în ghidurile turistice ca „oraşul lui Buhoglindă". Şi pentru că Gabi şi-a petrecut acolo copilăria, s-a simţit curând ca acasă.

Dar eu m-am dat tot mai la fund. N-am mai scăpat de Berlin. N-am fost mai mult decât un redactor la diverse agenţii de presă – cât să mă ţin la suprafaţă. Mai publicam câte un reportaj la *Evangelisches Sontagsblatt : Ce e verde în Săptămâna Verde ?* sau *Turcii din Kreuzberg*. În rest ? Câteva aventuri galante, mai degrabă concise, şi câteva amenzi pentru parcare greşită. Şi în fine, desigur, la un an după plecarea lui Gabi : divorţul.

Pe fiul meu Konrad îl vedeam doar în vizită, prin urmare rar şi neregulat. Mi se părea un băiat precoce, cu ochelari, care după părerea mamei lui evolua bine la şcoală, fiind considerat foarte înzestrat şi excesiv de sensibil. Dar pe urmă, când la Berlin a căzut zidul şi, la scurtă vreme după Ratzeburg, graniţa s-a deschis la Mustin, orăşel învecinat cu Mölln, Konny a silit-o cică imediat pe fosta mea soţie să-l ducă cu maşina la

Schwerin, o oră bună de mers, ca s-o viziteze acolo pe bunică-sa Tulla.

Așa i-a spus întotdeauna. Presupun, la dorința ei. Și nu s-a oprit doar la o vizită, din păcate – cum trebuie să spun azi. Ei doi s-au înțeles de la prima vedere. Încă de pe-atunci, la cei numai zece ani ai lui, Konny vorbea ca un adult. Sunt sigur că mama i-a-mpuiat capul cu poveștile ei, care nu se petreceau doar în ograda atelierului de tâmplărie de pe Elsenstraße din Langfuhr. A scos tot la lumină, chiar și aventura ei ca vatmaniță din timpul ultimului an de război. Băiatul trebuie să-i fi sorbit vorbele ca un burete. Firește, l-a-ndopat și cu povestea navei care se scufundă și se scufundă-ntruna. Începând de atunci, Konny sau „Konradchen", cum îi spunea mama, a fost marea ei speranță.

Exact în această perioadă ea venea deseori la Berlin. Între timp la pensie, pretindea că-i place să călătorească în ritmul ei. Dar mama pornea la drum doar ca să-și viziteze prietena, pe Jenny; eu rămâneam un accesoriu. Și ce mai revedere! Fie în căsuța de păpuși a lui tanti Jenny, fie în vizuina mea din vechea clădire din Kreuzberg, ea nu vorbea decât despre *Konradchen* și fericirea bătrâneții ei. Ce bine că se poate ocupa mai mult acum de el, de când Combinatul de Stat de Tâmplărie de Mobilă s-a dezvoltat, de altfel cu ajutorul ei! Căci ea dă cu plăcere o mână de ajutor pentru ca lumea să prospere. I s-a cerut iarăși sfatul. Iar în ce-l privește pe nepoțelul ei, are planuri mari pentru el.

Și pentru tot acest surplus de energie, lui tanti Jenny nu-i rămânea decât zâmbetul ei înghețat. Cât despre mine, eu trebuia să aud:

— Dîn Konradchen al meu o să iasă-ntr-o zi cu siguranță ceva mare, nu un ratat ca tine...

— Așa-i, i-am spus. N-a ieșit mare lucru din mine și nici n-o să mai iasă. Dar vezi tu, mamă, tot mai devin ceva – dacă se poate numi devenire –, și anume: un fumător înrăit.

Ca acest evreu Frankfurter, adaug astăzi, care-a aprins și el țigară de la țigară, ca și mine, și despre care trebuie să scriu acum, deoarece împușcăturile și-au atins ținta, deoarece construcția navei începute în Hamburg făcea progrese, deoarece în Marea Neagră un ofițer de marină Marinesko făcea de serviciu pe un submarin care activa aproape de coastă, și deoarece pe 9 decembrie 1936, în fața tribunalului din cantonul elvețian Graubünden, a început procesul împotriva ucigașului de origine iugoslavă al cetățeanului german Wilhelm Gustloff.

La Chur trei paznici în civil stăteau în fața judecătorului și a băncii acuzatului, care ședea înghesuit între doi polițiști. Ei supravegheau, la ordinul Poliției Cantonale, în permanență publicul cât și pe jurnaliștii interni și externi: se temeau de un atac, dintr-o parte sau alta.

Din pricina marii afluențe din Reich, fusese necesară mutarea procesului de la Tribunalul Cantonal în sala de ședință a micii primării din Graubünden. Un domn în vârstă cu țăcălie albă, avocatul Eugen Curti, preluase apărarea. Din partea acuzării, văduva celui ucis era reprezentată de cunoscutul profesor Friedrich Grimm, care a făcut senzație imediat după sfârșitul războiului cu opera sa standard *Justiția politică – maladia epocii noastre*, motiv pentru care nici n-am fost uimit să găsesc pe Internet o reeditare a cărții, pusă în circulație de extremistul germano-canadian de dreapta Ernst Zündel[22], deși această scriere polemică se pare că se epuizase între timp.

Totuşi, sunt aproape sigur că maestrul meu *web* din Schwerin îşi procurase la timp un exemplar, căci paginile lui de pe Internet erau înţesate cu citate Grimm şi răspunsuri polemice la pledoaria cu bătaie lungă – admitea el – a apărătorului Curti. Era ca şi cum procesul trebuia să decurgă încă o dată, de data aceasta într-un amfiteatru de scală mondială, virtual suprapopulat.

Ulterior, cercetările mele au scos la iveală că luptătorul meu singuratic îşi trăgea isteţimea din *Völkischer Beobachter*[23]. Astfel, menţiunea făcută, mai degrabă în subsidiar, că, la intrarea în sala Tribunalului în a doua zi de proces, doamna Hedwig Gustloff, înveşmântată în negrul de doliu, a fost onorată de cetăţenii germani, de câţiva simpatizanţi elveţieni şi de ziariştii sosiţi din Reich – toţi în picioare – cu salutul hitlerist cu mâna ridicată, a fost copiată întocmai din *Kampfblatt der nationalsozialistischen Bewegung Großdeutschlands. V. B.* a fost prezent nu numai în cele patru zile de proces care pot fi numite istorice, ci şi pe Internet; citatele răspândite pe Internet din scrisoarea tatălui sever către fiul său pierdut fuseseră luate tot din ziarul combatant, căci scrisoarea rabinului – „Nu mai sper nimic de la tine. Nu-mi scrie. Acum poţi nici să nu-mi mai scrii..." – a fost citată la Tribunal de acuzare ca dovadă a cruzimii acuzatului; în vreme ce lui, fumătorului înrăit, i se îngăduiseră – spunea mai departe gazeta – una-două ţigări în pauzele de proces.

Pe când ofiţerul de submarin Marinesko era fie pe mare, fie în permisie pe uscat în portul Sevastopol de la Marea Neagră şi putem presupune că de aceea fusese trei zile în şir beat criţă, noua construcţie începută la Hamburg prindea contur, ciocanele de nituit se auzeau zi şi noapte,

iar acuzatul David Frankfurter stătea, când în picioare, când așezat, între cei doi polițiști cantonali. Își recunoștea fapta cu stăruință, lipsind astfel procesul de tensiune. A ascultat totul șezând și, ridicându-se în picioare, a spus: am hotărât, cumpărat, exersat, descins, așteptat, găsit, intrat, șezut, împușcat de cinci ori. Și-a rostit mărturisirile fără ocol, doar cu puține întreruperi. A primit cu calm sentința, doar pe Internet se vehicula: „plângând jalnic".

Cum în cantonul Graubünden nu era permisă pedeapsa cu moartea, profesorul Grimm a cerut cu regret acordarea pedepsei supreme: condamnarea pe viață. Până la pronunțarea sentinței – optsprezece ani de închisoare și apoi exilul –, totul se citea *on-line* extrem de partinic în favoarea martirului, apoi însă expertul meu *web* s-a disociat de *Kameradschaft Schwerin*. Sau căpătase deodată un partener? Apărea oare din nou acel intrus, pisălogul știe-tot care mai luase o dată în stăpânire *chatroom*-ul? În orice caz, a început un schimb de replici contradictorii.

Disputa, care avea să fie reluată de acum încolo mereu, avea loc între doi parteneri care semnau cu numele mic, și anume un Wilhelm dădea glas liderului ucis al grupării locale, iar un David se transpunea în rolul sinucigașului ratat.

Era ca și cum acest schimb de pase s-ar petrece în lumea de dincolo. Dar cât se poate de terestru. La întâlnirile dintre ucigaș și cel ucis erau rumegate de fiecare dată fapta și motivul ei. În timp ce unul se împăuna propagandistic, anunțând de exemplu că în Reich, la data procesului, existau cu 800 000 de șomeri mai puțin decât în anul precedent, și aceasta îl umplea de entuziasm – „Pentru această realizare întreaga recunoștință i se cuvine Führerului" –, celălalt socotea acuzator

ce mulţi medici şi pacienţi evrei erau izgoniţi din spitale şi staţiuni de tratament şi acuza regimul nazist că, încă de la 1 aprilie 1933, chemase la boicot împotriva evreilor, fapt pentru care vitrinele prăvăliilor evreieşti au fost marcate cu deviza instigantă: „Moarte lui Iuda!" Aşa alternau replicile. Dacă Wilhelm dădea, în sprijinul tezei lui cu privire la necesitatea conservării purităţii rasei ariene şi a sângelui german, citate din *Mein Kampf* a Führerului, David răspundea cu pasaje din *Soldaţii smârcurilor*[24], o relatare pe care o publicase un fost deţinut al lagărelor de concentrare într-o editură a emigranţilor.

Lupta se dădea cât se poate de serios, înverşunat. Dar, brusc, tonul se relaxa. În *chatroom* se făcea conversaţie. Wilhelm întreba:

— Ia zi, de ce-ai tras în mine de cinci ori? – iar David răspundea:

— *Sorry*, prima împuşcătură a fost un rateu! Nu te-am găurit decât de patru ori. – La care Wilhelm:

— Corect! Dar cine ţi-a procurat revolverul? – David:

— Puşcociul mi l-am cumpărat. Şi numai cu zece frăncuţi elveţieni!

— Destul de ieftin pentru o armă pe care ar fi trebuit să dai cu siguranţă vreo cincizeci de franci.

— Pricep! Vrei să spui cu tot dinadinsul că cineva mi-a dat-o. Nu-i aşa?

— Ba bine că nu! Sunt sigur că ai tras la comandă.

— O, da! Din porunca iudaismului mondial.

Aşa s-a desfăşurat dialogul lor pe Internet şi de-a lungul zilelor următoare. De-abia se dădeau gata unul pe celălalt, că-ncepeau să facă haz, ca

și cum doi prieteni s-ar fi ținut de bancuri. Înainte de a părăsi *chatroom*-ul spuneau:

— Ciao, porc de nazist clonat! – și:

— Rămâi cu bine, Ițic! – Dar de îndată ce vreun *surfer* din Baleare sau Oslo încerca să intervină în dialogul lor, îi făceau vânt, ca unui golan:

— Șterge-o! – sau:

— Vino al'dată!

Era evident că amândoi erau jucători de tenis de masă, căci se arătau entuziasmați de asul german al pingpongului Jörg Roßkopf care, spunea David, l-a bătut și pe un maestru chinez. Ambii susțineau că sunt pentru *fairplay*. Și amândoi se dovedeau a fi bine informați, lăudându-și, de fiecare dată, reciproc noile cunoștințe acumulate:

— Mișto! De unde-ai pescuit citatul ăsta din Gregor Strasser? – sau:

— N-am știut, David, că Hildebrandt a fost eliberat din funcție de Hitler pentru devieri stângiste, dar apoi, la dorința bravului mecklenburghez, a fost instalat iarăși ca lider de grupare locală.

I-ai fi putut crede prieteni, într-atât se străduiau să-și stingă reciproc ura, ca pe o creanță. La întrebarea lui Wilhelm din *chatroom*:

— Dacă azi Führerul m-ar readuce la viață, m-ai împușca din nou? – David răspundea prompt:

— Nu, data viitoare poți să mă-mpuști tu pe mine!

Am intrat la bănuieli. Și-am renunțat îndată la ideea că unul și același maestru *web* ar fi înscenat cu abilitate dialogul fantomatic. Îmi imaginam acum doi mucaliți așezați în poziție de tragere și luând-o al naibii de în serios.

Mai târziu, când toți cei implicați pretindeau a nu fi bănuit nimic și se arătau îngroziți, i-am spus mamei:

— Mie mi s-a părut de la început bizar. M-am întrebat: cum se face că nişte tineri din ziua de azi pot fi nebuni după acest Gustloff şi tot ce are vreo legătură cu el? Căci din capul locului mi-a fost clar că nu era vorba despre doi bătrâni ramoliţi care-şi omorau timpul *on-line*, unii aşa ca tine, veşnic încremeniţi în ziua de ieri...

Mama nu mi-a dat nici un răspuns. A făcut, ca întotdeauna când ceva o privea prea îndeaproape, o mutră de nu-sunt-acasă, adică şi-a rotit ochii în cap până la nu-mai-merge. De altfel, pentru ea era foarte clar că aşa ceva s-a putut întâmpla numai pentru că decenii de-a rândul:

— Nu ne dădea voie să vorbim dă *Gustloff*. Cel puţin la noi în Est, nu. Da' şi la tine-n Vest, dac-au spus ceva despre cum iera-nainte, n-au vorbit decât dă ce-a fost mai rău, dă Auschwitz şi lucruri d-astea. Doamne, ce s-au mai supărat la noi la partid, cân' le-am vorbit odată pă scurt pozitiv dă flota *Epăbe*, adică le-am spus despre *Gustloff* că iera o navă fără dă clase...

Şi numai bine începea să depene iar despre mama şi tata în drum spre Norvegia:

— Mama mea n-a putut să-nghită nimic, fi'ndcă-n sala dă mese toţi sezoniştii mâncau laolaltă, muncitori simpli ca taică-meu, da' şi slujbaşi şi chiar bonzi dîn partid. Trebui' să fi fost cam ca la noi în Dedeer, doar că mai frumos...

Povestea cu nava fără-de-clase era o adevărată beţie. Presupun că de aceea docherii au jubilat ca nebunii când, pe 5 mai treizeci şi şapte, noua construcţie, cu o înălţime de opt nivele, a fost lansată la apă. Îi mai lipsea coşul, puntea pasarelei şi măsurătorul de adâncime a apei. Era de faţă întregul Hamburg, 'jdemii de oameni. Dar la botezul navei stăteau în preajmă doar zece mii de compatrioţi, invitaţi de Ley personal.

Trenul special al lui Hitler a intrat la ora zece dimineaţa în Dammtorbahnhof. Apoi Mercedesul decapotat l-a purtat pe Führer, care saluta cu braţul când întins, când în unghi, bineînţeles, în aclamaţiile mulţimii. De la pasarela debarcaderului o şalupă l-a transportat la şantierul naval. Toate navele ancorate în port, chiar şi cele străine, arboraseră steaguri. Şi întreaga flotă *Epb,* alcătuită din vase închiriate, de la *Sierra Cordoba* până la *St. Louis,* stătea ancorată plină de steaguri până peste catarge.

Nu vreau să enumăr aici câte feluri de coloane au trecut în marş, câţi au pocnit din călcâie în semn de salut. Sub estrada înălţată pentru botez, se îmbulzeau salutând muncitorii şantierului naval, în timp ce el urca treptele. La ultimele alegeri libere, în urmă cu patru ani, cei mai mulţi dintre ei votaseră pentru socialişti sau comunişti. Acum nu mai exista decât acest partid unic, iar personificarea lui era Führerul. Abia pe estradă el s-a întâlnit cu văduva. O cunoştea pe Hedwig Gustloff din prima sa perioadă, combatantă. Înainte ca în 1923 marşul către *Feldherrnhalle* să-şi greşească sângeros ţinta în München, ea îi fusese secretară. Mai târziu, pe când era deţinut politic la Landsberg, ea îşi căutase de lucru în Elveţia şi îşi găsise soţul.

Cui i s-a mai permis să urce pe estradă? Conducătorului şantierului, consilierului de stat Blohm şi preşedintelui celulei de partid de la şantierul naval, Pauly. Fireşte, Robert Ley stătea alături de el. Dar şi alţi membri de partid. Liderul grupei locale din Hamburg, Kaufmann, al celei din Schwerin-Mecklenburg, Hildebrandt, trebuie să fi fost de faţă. Marina militară era reprezentată de amiralul Raeder. Şi nici liderul grupei

locale N.S.D.A.P. din Davos, Böhme, nu se dăduse în lături de la lunga călătorie.

S-au rostit discursuri. De data aceasta el s-a abţinut. După Kaufmann a vorbit conducătorul şantierului naval Blohm & Voss:

— Dumneavoastră, Führerul meu, vă raportez în numele şantierului naval: nava de croazieră cu numărul de construcţie 511 este gata de lansare!

Tot restul şters. Dar poate că ar mai trebui să adaug câteva perle din discursul de botez al lui Robert Ley. Formula de adresare liberă şi energică a fost:

— Oameni germani! – Apoi a început, ţintind mult mai sus, să-şi elogieze ideea devotată poporului: *Energie prin bucurie*, pentru ca în final să-l numească pe cel care i-a inspirat-o:

— Führerul mi-a ordonat atunci: „Aveţi grijă ca muncitorul german să-şi primească concediul, ca să se poată stăpâni, căci orice-aş face eu, chiar de-aş face orice-aş vrea, ar fi inutil, dacă poporul meu nu se stăpâneşte. E foarte important pentru mine ca masele germane, ca muncitorul german să fie destul de puternic să-mi înţeleagă ideile".

Când peste câteva clipe văduva a împlinit botezul cu cuvintele:

— Te botez cu numele Wilhelm Gustloff –, aclamaţiile masei-cu-nervii-tari au acoperit clinchetul sticlei de şampanie sparte de proră. S-au cântat cele două imnuri, în vreme ce noua ambarcaţiune se desprindea de cală... Dar mie, supravieţuitorul acelei *Gustloff*, mi se insinuează în tablou, la orice lansare la apă la care trebuie să fiu de faţă ca ziarist sau la care asist la televizor, scufundarea navei botezate şi lansate la apă într-o frumoasă zi de mai.

Cam tot atunci, pe când David Frankfurter era deja închis în închisoarea Sennhof din Chur, iar la Hamburg sticla de şampanie exploda în cioburi, Alexander Marinesko se afla fie la Leningrad, fie la Kronstadt, urmând un curs pentru comandanţi. În orice caz fusese mutat, conform ordinului, din Marea Neagră pe ţărmul estic al Mării Baltice. Şi cum procesele de epurare ordonate de Stalin n-au cruţat nici amiralitatea flotei baltice, încă din vară el a devenit comandant al unui submarin.

M 96 făcea parte dintr-o clasă de ambarcaţiuni mai vechi, era potrivită pentru curse şi acţiuni de luptă în apele teritoriale. Aflu din informaţiile accesibile mie că *M 96*, cu un deplasament de 250 de tone şi 45 m lungime era mai degrabă o ambarcaţiune mică şi avea la bord un echipaj de 18 membri. Marinesko a rămas multă vreme comandantul acestei unităţi navale, care opera până în Golful Finic, înarmată doar cu două lansatoare de torpile. Presupun că, în apropierea ţărmului, el a exersat în repetate rânduri atacul la suprafaţă urmat de scufundarea rapidă.

3

Pe când construcţia spaţiului interior al navei se desăvârşea începând de jos de tot, de la puntea E, până la puntea principală, la coş, puntea de comandă şi staţia de radioemisiune, iar de-a lungul coastei baltice aveau loc exerciţii de scufundare, la Chur au trecut unsprezece luni de detenţie; chiar atunci nava a putut părăsi cheiul de armare şi a putut porni într-o călătorie de probă în Marea Nordului, de-a lungul Elbei. Aştept deci trecerea clipei prezente, pentru ca timpul povestirii să poată fi iar depănat de pe mosor. Sau să risc între timp o dispută cu cineva, ale cărui critici nu pot să treacă neauzite?

El îmi pretinde amintiri clare. Vrea să ştie cum o vedeam eu în copilărie pe mama, care era mirosul ei pentru mine, ce simţeam la atingerea ei când n-aveam decât vreo trei anişori. Şi spune:

— Primele impresii sunt decisive pentru viaţa ulterioară.

Dar eu îi răspund:

— Nu e nimic de care să-mi aduc aminte. Când aveam trei ani, ea tocmai îşi încheiase ucenicia ca tâmplar. Sigur, mi se mai bulucesc şi-acum în faţa ochilor talaşul lung-cârlionţat şi stivele de butuci de lemn pe care mi le-aducea din atelier. Dar altceva? Mama mirosea a clei de oase. Oriunde stătuse: în picioare, aşezată sau culcată – o, Doamne, patul ei! – persista acest miros. Cât despre mine, fiindcă nu existau creşe, am fost dat mai întâi în grija unei vecine, apoi depus la grădiniţă. Aşa făceau acum toate mamele care

aveau serviciu în regimul muncitoresc-ţărănesc, nu doar cele din Schwerin. Îmi pot aminti de femei grase şi de femei uscăţive, care ne comandau în toate privinţele, şi de fiertura de griş în care lingura stătea băţ.

Dar bătrânul nu se satură cu frânturi de amintiri ca astea. Şi nu-mi dă pace:

— Pe vremea mea, Tulla Pokriefke avea la zece ani o mutriţă caraghioasă. Oare cum arăta ca femeie tânără şi calfă de tâmplar, cam de prin cincizeci, când avea douăzeci şi trei de ani? Se farda? Purta batic sau, ca mămică ce se afla, o pălărie în formă de oală? Îşi lăsa părul lins sau şi-l făcea permanent? Sau poate-şi punea bigudiuri la sfârşit de săptămână?

Nu ştiu dacă datele procurate de mine îl pot satisface; imaginea mea despre mama, pe când mai era tânără, e clară ca un tablou şi totodată tulbure. O ştiu doar cu părul alb. De la începutul începutului a fost cu părul alb. Nu argintiu. Doar alb. Cine o întreba ceva despre asta, auzea de la ea:

— Asta s-a-ntâmplat la naşterea lu' fiu' meu. Adică pă torpiloru' ăl' dă ne-a salvat.

Şi cine era dispus să asculte mai mult afla cum de atunci a fost albă colilie, încă din Kolberg, când supravieţuitorii, mamă şi sugar, au părăsit torpilorul *Löwe*. Pe atunci ea purta părul până pe umeri. Dar odinioară, pe când încă nu albise „ca la o poruncă dă la Cel dă Sus", părul ei era de la natură bălai, puţin roşcat, şi-i cădea până pe umeri.

La alte întrebări – căci nu vrea să renunţe – l-am asigurat pe patronul meu că există prea puţine fotografii cu mama din anii cincizeci. În una dintre ele se vede că-şi tunsese părul alb şi-l purta nu mai lung decât beţele de chibrit. Foşnea când îl mângâiam, ceea ce îmi permitea uneori.

Şi tot aşa îl poartă şi azi, ca femeie bătrână. Avea fix şaptesprezece ani când a albit dintr-o dată.

— Ei aş! Mama nu s-a vopsit niciodată! Nici unul dintre tovarăşii ei n-a văzut-o vreodată cu părul negru-albăstriu sau roşu-tiţian.

— Şi altceva? Ce alte amintiri mai ai? Bărbaţi, de exemplu? A existat vreunul?

Se referă desigur la cei care rămâneau peste noapte. Căci Tulla Pokriefke a fost în adolescenţă nebună după bărbaţi. Fie la bazinul de înot din Brösen, fie ca vatmaniţă pe tramvaiul dintre Danzig, Langfuhr şi Oliva, roiau mereu în jurul ei băieţi, dar şi bărbaţi în toată firea, combatanţi în concediu de pildă.

— I s-a mai ostoit cu timpul, când avea părul alb, patima de bărbaţi?

Oare ce-i în mintea bătrânului! Crede poate că mama, doar fiindcă părul îi albise dintr-un şoc, a trăit ca o călugăriţă?! Au existat bărbaţi prea destui. Dar nu rămâneau mult. Unul era şef de echipă de zidari şi foarte simpatic. Aducea cu el ce se dădea doar raţionalizat, pe cartelă: leber, de exemplu. Aveam deja zece ani când el şedea la noi în bucătărie, în curtea din dos din Lehmstraße nr. 7, şi plesnea din bretelele pantalonilor. Îl chema Jochen şi voia neapărat să mă ducă pe genunchi călare. Mama îi zicea „Jochen d'al doilea", pentru că ea mai cunoscuse în adolescenţă un licean pe care-l chema Joachim, dar i se spunea Jochen.

— Da' ăla nic n'a vrut să ştie dă mine! N-a-ncercat barem să mă ia dă mână...

Odată şi-odată mama trebuie să-i fi făcut vânt lui Jochen al doilea, nu ştiu de ce. Şi când aveam cam treisprezece ani venea, după terminarea serviciului şi uneori şi duminica, un tip din poliţia populară. Era sublocotenent şi saxon, cred că din Pirna. El ne-aducea pastă de dinţi Colgate din

Vest şi alte lucruri confiscate. De altfel, şi pe el îl chema Jochen, fapt pentru care mama mi-a spus :

— Mâine vine număru' trei. Fi' amabil cu el cân' vine...

Jochen trei a fost dat pe uşă afară fiindcă, aşa cum spunea mama :

— Cine-a dracu' a ştiut că-i era gându la-nsurătoare !

Ea nu voia să se căsătorească.

— Că doar mi-ajungi tu, mi-a spus pe la vreo cincisprezece ani, când mă săturasem de toate. Nu de şcoală. Acolo eram chiar bun, cu excepţia rusei. Dar de agitaţia tâmpească a Tineretului Liber German[1], de munca patriotică la strânsul recoltei, de acţiunile săptămânale, de cântecul ritmat al construcţiei colective şi chiar de mama : mă săturasem. Nu mai puteam suporta să aud de câte ori îmi servea, iar şi iar, mai ales duminica, poveştile ei despre nava *Gustloff*, la perişoare cu piure de cartofi :

— Toate s-au răsturnat. Nu poţi uita una ca asta. Nu s'opreşte niciodată. Le-aud pă toate noaptea-n vis, cum iera la sfârşit, doar un strigăt pă apă. Şi toţi copilaşii pîntre sloiurile dă ghiaţă...

Uneori, şezând la masa din bucătărie cu ibricul ei de cafea, după prânzul de duminică, mama spunea doar :

— Zău că iera o navă frumoasă – şi nimic mai mult. Dar privirea ei de nu-sunt-acasă spunea destul.

Şi avea probabil dreptate. Când nava a fost în fine gata, toată în alb, şi a pornit pentru prima oară în larg, trebuie să fi fost, de la proră până la pupă, o adevărată minune pe apă. Puteai auzi asta şi de la oameni care, după război, s-au dat drept antifascişti convinşi din capul locului. Iar

cei care au putut urca la bord, se spune că s-au întors apoi pe uscat ca iluminaţi.

Încă de la călătoria de probă de două zile, pe o vreme totuşi furtunoasă, se îmbarcaseră muncitori şi funcţionari de la Blohm & Voss şi, în plus, vânzătoare din societatea de consum hamburgheză. Dar când, la 24 martie treizeci şi opt, *Gustloff* a stat trei zile în larg, între pasageri se numărau o mie de austrieci care fuseseră triaţi de partid, căci peste două săptămâni populaţia din teritoriul de la graniţa de răsărit avea să-şi dea acordul pentru ceva ce armata împlinise deja printr-un marş susţinut: anexarea Austriei. De asemenea, au venit la bord trei sute de fete din Hamburg, alese dintre membrele Uniunii Fetelor Germane, şi mult peste o sută de ziarişti.

Doar în glumă şi ca să mă verific, încerc acum să-mi imaginez cum ar fi reacţionat umila mea persoană ca jurnalist, când, chiar de la începutul călătoriei, programul a oferit o recepţie pentru ziarişti în sala de festivităţi şi cinematograf a navei. E drept că sunt, aşa cum spune mama şi ştie şi Gabi, orice altceva decât un erou, dar poate aş fi fost totuşi atât de îndrăzneţ încât să întreb câte ceva despre finanţarea acestei noi ambarcaţiuni şi despre bugetul Frontului German al Muncii, căci aş fi putut şti, ca şi ceilalţi ziarişti, că Ley, cel atoatepromiţătorul, putea să facă salturi atât de mari numai cu ajutorul bunurilor confiscate de la toate sindicatele interzise.

Probe de curaj post festum! Cum mă cunosc, mi-ar fi scăpat cel mult o întrebare, formulată într-un stil încâlcit, cu privire la restul capitalului, la care imperturbabilul comandant al flotei *Epb* mi-ar fi răspuns prompt: Frontul German al Muncii înoată, după cum se vede, în bani. În câteva zile va fi lansată la apă în şantierul naval

Howaldt chiar o navă cu motor electric care, după cum se poate presupune deja, va fi botezată Robert Ley.

Apoi, pentru cohorta de ziarişti comandată a început vizitarea navei. Orice alte întrebări au fost reprimate. Şi eu – care în profesia mea reală n-am descoperit nici un scandal, n-am găsit nici un cadavru în pivniţă, nici o afacere dubioasă cu banii publici, nici vreun ministru mituit –, de-aş fi fost unul din ziariştii de atunci, mi-aş fi ţinut gura la fel ca toţi ceilalţi. Puteam doar să ne exprimăm uimirea, la datorie, de la o punte la alta. Până la cabinele speciale pentru Hitler şi Ley, pe care n-am avut permisiunea să le vizităm, nava era amenajată curăţel, fără clase. Deşi cunosc toate detaliile numai din fotografii şi din materialul transmis, mă simt totuşi ca şi cum aş fi fost de faţă, entuziasmat şi totodată asudând de laşitate.

Am văzut puntea principală spaţioasă, eliberată de povara oricărei construcţii suprapuse, am văzut cabinele de duşuri şi instalaţiile sanitare. Am văzut şi-am notat întruna. Mai târziu ne-am putut bucura, pe puntea de promenadă de jos, de pereţii lăcuiţi şi alunecoşi, iar în sălile de primire de lambriurile de nuc. Uimiţi, am privit sălile de festivităţi : cea folclorică, sala Germaniei şi sala de muzică. În toate sălile atârnau tablouri ale Führerului, care privea dincolo de noi, grav, dar hotărât, spre viitor. În unele săli se putea vedea, fotografiat în format mai mic, şi Robert Ley. Dar, preponderent, pereţii erau împodobiţi cu tablouri în ulei : peisaje pictate de vechi maeştri. Am cerut numele artiştilor contemporani şi ne-am făcut însemnări.

Când am fost invitaţi după aceea la un ţap de bere rece, am învăţat să evit cuvântul decadent

bar şi am scris mai târziu, alegându-mi cu grijă cuvintele din fondul german arhaic, despre cele „şapte cârciumioare plăcute“ de la bordul navei *Epb*.

Apoi ne-au pus capac cu cifrele. Ca să spun doar atât : în compartimentul rezervat bucătăriei pe puntea A, o maşină de spălat vase hipermodernă poate face să sclipească zilnic 35 000 de farfurii murdare. Am aflat că în timpul fiecărei croaziere există o rezervă de 3 400 tone apă potabilă, pentru care un rezervor înalt dinăuntrul coşului unic serveşte drept uzină de distribuţie a apei. Când am vizitat puntea E, unde fetele din Hamburg membre ale Uniunii Fetelor Germane făcuseră, după cum mi s-a spus, din cabinele lor „cabane pentru tineret“, am văzut bazinul de înot aflat pe aceeaşi punte, cu o capacitate de 60 de tone de apă. Şi alte multe cifre pe care nu le-am mai notat. Unii dintre noi s-au bucurat că am fost cruţaţi de numărul cahlelor şi de detaliile unui mozaic multicolor, populat de sirene şi o fabuloasă faună marină.

Numai pentru că din copilăria influenţată de mama ştiu că a doua torpilă a transformat piscina, cu cahlele şi mozaicul ei, în proiectile, aş fi putut, privind bazinul în care se delecta un roi de fete trupeşe, să-mi pun întrebarea cât de adânc sub apă era de fapt situată această piscină. Iar pe puntea superioară, cele douăzeci şi două de bărci de salvare mi s-ar fi părut, probabil, insuficiente. Dar nu-mi băteam capul cu asta, nu invocam nici o catastrofă, nu presimţeam ceea ce avea să se întâmple peste şapte ani, într-o noapte îngheţată de război, când la bord nu se aflau doar un milion cinci sute de mii de persoane eliberate de grijile zilnice, aşa cum se prevăzuse pe timp de pace, ci aproximativ zece mii de suflete şi-au

presimţit sfârşitul iminent şi chiar l-au trăit, într-o cifră aproximativă; mai degrabă aş fi cântat, fie ca ziarist la *Völkischer Beobachter*, fie ca solid corespondent al lui *Frankfurter Zeitung*[2], în tonuri înalte sau temperate profesional, un imn închinat cochetelor bărci de salvare ale navei, ca şi cum ele ar fi fost o amabilitate în plus din partea organizaţiei *Energie prin bucurie*.

Totuşi, peste puţin timp, una dintre bărci a trebuit să fie lăsată la apă. Şi imediat încă una. Şi nu de probă.

La a doua călătorie a sa, pornind de data aceasta din Dover, *Gustloff* a nimerit într-o furtună din nord-vest şi, apropiindu-se cu toată puterea de apele adânci, a primit semnalul S.O.S. al vaporului englez cu cărbuni *Pegaway*, care avea bocaportul sfărâmat şi cârma ruptă. Imediat, căpitanul Lübbe – care la începutul următoarei croaziere *Epb*, ce se îndrepta spre insula Madeira, a murit de un atac de cord – a dat comanda să se schimbe cursul, pentru a se ajunge la vasul avariat. Pe întuneric, *Pegaway*, care începuse deja să se scufunde, a fost descoperită cu farul de căutare. Abia în zori s-a reuşit coborârea la apă a uneia dintre cele douăzeci şi două de bărci de salvare, în pofida furtunii care se înteţea din nord-vest, dar ea a fost izbită de bordul navei, din pricina întretăierii unor curenţi maritimi, încât a pornit în larg avariată grav. Imediat, căpitanul Lübbe a trimis pe apă o şalupă cu motor, care a reuşit să preia după mai multe curse nouăsprezece marinari şi să-i aducă la loc sigur, în vreme ce furtuna se dezlănţuia din nou. În cele din urmă şi-a făcut apariţia şi barca cu vâsle şi a reuşit să-şi pună pasagerii la adăpost.

S-a şi scris despre asta. Ziare interne şi externe au lăudat acţiunea de salvare. Dar cu lux

de amănunte şi de la o distanţă în timp a făcut-o numai Heinz Schön. El a valorificat, aşa cum fac eu acum, maldărul de relatări ale gazetelor de atunci. Descrierea sa, ca şi a mea, se fixează asupra navei catastrofale. Exact cu un an înainte de sfârşitul războiului, a ajuns ca trezorier asistent pe *Gustloff*. De fapt, după o ascensiune plină de succes în Tineretul Hitlerist Marin, Schön a vrut să intre în Marina Militară, dar din cauza unei deficienţe de vedere a trebuit să se înroleze în Marina Comercială. Pentru că a supravieţuit scufundării navei de pasageri *Epb*, apoi a navei-lazaret şi cazarmă şi, în fine, a navei care transporta refugiaţi, el a început după război să adune şi să scrie tot ce se referea la *Gustloff* în vremurile ei bune şi în cele rele. Nu cunoştea decât această unică temă; sau doar această temă pusese stăpânire pe el.

De aceea sunt sigur: mama s-a bucurat din capul locului de Heinz Schön. Dar în R.D.G. cărţile sale – care îşi găsiseră un editor în Vest – erau nedorite. Cine îi citea relatările păstra tăcerea. Fie aici, fie dincolo, nimeni n-avea nevoie de informaţiile lui Schön. Chiar atunci când, spre sfârşitul anilor cincizeci, s-a turnat un film care l-a avut asistent-consilier, *Noaptea a căzut peste Gotenhafen*, ecoul a rămas moderat. E drept că a existat, cu nu prea multă vreme în urmă, un documentar la televizor, dar de fiecare dată e ca şi cum nimic n-ar putea întrece *Titanicul*, de parcă nava *Wilhelm Gustloff* n-ar fi existat niciodată, ca şi cum n-ar mai fi loc pentru încă o catastrofă, de parcă n-ar fi voie să ne gândim decât la morţii aceluia şi nu şi la ai acesteia.

Dar şi eu am păstrat tăcerea, am fost rezervat, m-am cruţat, a trebuit să fiu constrâns să scriu. Şi dacă acum, ca supravieţuitor, mă simt şi eu puţin aproape de Heinz Schön, e numai pentru

că pot să profit de obsesia lui. El a inventariat tot : numărul cabinelor, cantitățile uriașe de provizii, suprafața punții principale în metri pătrați, numărul bărcilor de salvare complete și insuficiente la sfârșit și, în fine – crescând de la o ediție la alta –, numărul morților și al supraviețuitorilor. Multă vreme zelul său de strângere a datelor a rămas în umbră, dar acum Heinz Schön – care e cu un an mai în vârstă decât mama și pe care mi l-aș putea imagina, spre ușurarea mea, ca pe tatăl visat – este citat tot mai des pe Internet.

Acolo a fost vorba de curând de o peliculă sentimentală despre scufundarea *Titanicului* de o teatralitate colosală, proaspăt turnată la Hollywood și scoasă pe piață numaidecât drept cea mai mare catastrofă navală a tuturor timpurilor. Acestei absurdități i se opuneau cifrele seci ale lui Schön. Desigur cu ecou, căci de când *Gustloff* navighează în *cyberspace* și face valuri virtuale, scena de dreapta, cu paginile ei pline de ură, rămâne *on-line*. Acolo s-a deschis iar lupta împotriva evreilor. Ca și cum crima din Davos s-ar fi petrecut ieri, radicalii de dreapta cer pe pagina lor *web* „răzbunare pentru Wilhelm Gustloff!“ Tonurile cele mai dure – *Zündelseite* – vin din America și Canada. Dar și pe Internetul german se înmulțesc acele *homepages* care își dezlănțuie ura în *world wide web* sub adrese ca *Rezistența Națională* și *Thulenet*[3].

Prima dintre ele *on-line* a fost – deși mai puțin radicală – *www.blutzeuge.de.* Prin dezvăluirile cu privire la o navă care nu numai că se scufundase, dar, fiind ținută sub obroc, devenise chiar o legendă, această adresă a atras afluența a peste o mie de utilizatori. Astfel, luptătorul meu singuratic, care între timp își asociase în acest sport

un amic-inamic care semna David, înştiinţase, cu o mândrie copilărească înduioşătoare, întreaga lume unită prin reţea că naufragiaţii englezi au fost salvaţi de *Gustloff*. Ca şi cum anumite articole de ziar s-ar fi tipărit abia ieri, el cita cuvinte laudative ale presei britanice cu privire la acţiunea germană de salvare ca pe o noutate. A vrut apoi să afle de la rivalul său dacă evreul criminal Frankfurter, întemniţat la Chur, auzise şi el despre acţiunea eroică de salvare. Iar David i-a răspuns:

— În închisoarea Sennhof deţinuţii şedeau toată ziulica chirciţi dinaintea războaielor de ţesut şi găseau prea puţin timp pentru lectura ziarelor.

De fapt, ceea ce trebuia să-l intereseze pe David să afle acum ar fi fost dacă un ofiţer de submarin, care străbătea apele continentale ale Balticei, pe nume Marinesko, va fi ştiut atunci ceva despre salvarea naufragiaţilor de pe *Pegaway* de către marinarii de pe *Gustloff*, ca să fi putut silabisi astfel, pentru prima oară, numele obiectului menit să-i devină ţintă. Dar această întrebare n-a venit. Mai mult, maestrul *web* Wilhelm a celebrat din nou utilizarea navei *Epb*, la o dată nu cu mult mai târzie, ca „local plutitor de alegeri", în faţa coastei engleze, cu un entuziasm atât de prezent, ca şi cum acest truc propagandistic şi-ar fi dovedit abia acum eficienţa, şi nu acum şaizeci de ani.

Era vorba despre referendumul popular cu privire la anexarea Austriei – înfăptuită deja – la Reich, devenit astfel Marele Reich. Germanilor şi austriecilor din Anglia trebuia să li se ofere posibilitatea de a-şi da acordul. Prin istmul din Tilbury alegătorii ajungeau la bord şi alegerile aveau loc în afara zonei de trei mile. Duetul Wilhelm şi David a găsit şi aici un prilej de dispută. Ca la tenisul de masă: jucăuş, şi-au parat reciproc replicile cu privire la desfăşurarea alegerilor. Wilhelm

insista asupra faptului că secretul a fost asigurat prin amplasarea unor cabine pentru alegători; David își bătea joc, pentru că din cei aproximativ două mii cu drept de vot fuseseră numărate doar patru voturi împotriva anexării:

— Știe oricine ce-nseamnă un rezultat de nouăzeci-și-nouă-virgulă-nouă la sută!

Citând *Daily Telegraph*-ul din 12 aprilie treizeci și opt, Wilhelm îi replica:

— Nu s-a exercitat nici o constrângere! Și asta, dragul meu David, au scris-o englezii, care ne fac una cu pământul pe noi, germanii, de câte ori pot...

Mă amuza pălăvrăgeala absurdă din *chatroom*. Până când o replică a lui Wilhelm mi-a cam dat de bănuit. Prea îmi era cunoscută! Ca să-l dezarmeze pe David cel batjocoritor, a mers până acolo încât să afirme:

— Alegerile tale democratice atât de lăudate sunt hotărâte de interesele plutocraților, ale iudaismului mondial. Totul o înșelătorie!

Ceva similar îmi oferise de curând fiu-meu. Când m-am văzut cu el, la una dintre vizite, și, ca să intru în vorbă cu el, i-am spus în trecere, părintește, despre articolul meu privitor la alegerile parlamentare din landul Schleswig-Holstein, a trebuit să aud:

— Totul e doar o înșelătorie. În Wall Street, ca și aici: peste tot domnește plutocrația, domnește banul!

După prima călătorie în Madeira, în cursul căreia căpitanul Lübbe a murit – și din Lisabona a preluat comanda pentru restul călătoriei căpitanul Petersen –, au început, acum sub comanda căpitanului Heinrich Bertram, croazierele de vară în Norvegia. Au fost unsprezece cu totul, care au

durat de fiecare dată câte cinci zile şi – fiind deosebit de îndrăgite – toate biletele s-au vândut repede. Şi în anul următor ele au fost înscrise în programul *Epb*. Iar la una dintre aceste ultime croaziere până în fiorduri – cred că la penultima, la mijlocul lunii august –, au fost la bord părinţii mamei.

De fapt, conducerea regională de partid din Langfuhr îi dorise ca participanţi la călătoria în Norvegia pe maistrul tâmplar Liebenau şi pe soţia acestuia, pentru că maistrului îi aparţinea un câine ciobănesc pe nume Harras, care izbutise, în curtea interioară a Jandarmeriei Republicane, să lase grea o căţea din prăsila căreia a provenit câinele favorit al Führerului, Prinz, un dar din partea conducerii locale de partid, faptă pentru care masculul Harras a fost pomenit de mai multe ori în „posturile sus-puse din Danzig". Cu povestea asta m-a încântat mama în repetate rânduri, din copilărie: istoria ei cu căţei şi arbore genealogic, de lungimea unui roman. De câte ori era vorba despre câine, ea vorbea şi despre copila Tulla. De exemplu, mama povesteşte că, atunci când avea şapte ani şi fratele ei Konrad s-a înecat la scăldat în Marea Baltică, timp de o săptămână ea s-a ghemuit în cuşca câinelui din curtea atelierului de tâmplărie. Şi n-a rostit zile în şir nici un cuvânt.

— Ş-am măncat cu iel dîn farfuria lui dă tinichea. Maţe! Adică ce căpăta un câine ca iel. A fost săptămâna mea dă stat în cuşcă dă câine, cân' n-am scos nici un cuvânt, nimic, atâ' dă mult m-a durut ce s-a'ntâmplat cu Konrad al nostru. Ş'a fost încă dă la naştere surdo-mut...

Dar când stăpânul câinelui, Liebenau – al cărui fiu, Harry, era văr cu mama –, a primit oferta unei croaziere în Norvegia cu nava *Epb* mult

iubită de toţi, a trebuit să renunţe, cu tot regretul, pentru că atelierul său de tâmplărie avea comenzi urgente: o construcţie de barăci în apropierea aeroportului. El i-a propus liderului regional de partid să le ofere posibilitatea acestei călătorii zelosului membru de partid August Pokriefke şi soţiei sale Erna. Iar el avea să acopere costurile celor două locuri în cabine şi ale biletelor de tren până la Hamburg – ieftinite de altfel –, dar şi întors, din casieria firmei.

— D'ar mai fi pozele pă care le-au tras pă *Gustloff*, ţ-aş putea arăta câte-au văzut doar în câteva zile...

Mama Tullei trebuie să fi fost deosebit de entuziasmată mai ales de sala folclorică, de grădina de iarnă, de cântecele în grup din fiecare dimineaţă şi de orchestra care cânta seara la bordul navei. Din păcate, debarcarea nu a fost permisă în nici unul dintre fiorduri, probabil din pricina valutei, strict economisite în Reich. Dar în una dintre fotografii, care s-a pierdut cu toate celelalte instantanee, „când s-a terminat cu nava", August Pokriefke putea fi văzut râzând şi dansând în mijlocul unei formaţii folclorice norvegiene, căreia i se permisese urcarea la bordul navei.

— Taică-meu, care-n principiu iera un om foarte vesel, când s-a-ntors dîn Norvegia, iera entuziasmat dă dimineaţă până seara. Îl câştigaseră acu' nu sută-n sută, ci mie-n sută! D'aia a vrut să mă-nscriu ieu la Fetele Germane. Da' ieu n-am vrut. Nici mai tărzîu, când ne-au luat pă toate cu d-a sila'n Ufege[4].

Şi trebuie să fi fost adevărat ce spunea. Mama nu se lăsa organizată. Tot ce făcea, făcea întotdeauna doar voluntar. Chiar ca membră a Partidului Socialist Unit din Germania şi conducătoare cu succes a unei brigăzi de tâmplărie

care producea în cantități uriașe mobilă de dormitor pentru ruși, și mai târziu, lucrând de cele mai multe ori sub presiune în exploatarea internă pentru imensul cartier de prefabricate Großer Dreesch[5], ea și-a atras întotdeauna neplăceri, pentru că se vedea pretutindeni înconjurată de revizioniști și alți dușmani de clasă. Dar nu i-a convenit nici că eu am devenit, de bunăvoie, membru al T.L.G.

— N-ajunge cât trebe să mă spetesc ieu aci pentru netrebnicii ăștia!

Se vede bine ce mult a moștenit fiu-meu de la mama. Probabil genele ei sunt de vină, cum ar spune fosta mea nevastă. În orice caz, Konny n-a vrut să devină membrul nici unei organizații, nici măcar în Clubul de Canotaj din Ratzeburg sau – cum îl sfătuise Gabi – la cercetași. Mereu auzeam de la ea:

— E un solitar tipic, greu de socializat. Unii dintre profesorii cu care sunt colegă spun că gândirea lui Konny e fixată exclusiv asupra trecutului, deși se interesează atât de mult de inovațiile tehnice, de computer și comunicarea modernă de exemplu...

Și totuși! Mama a fost cea care, curând după întâlnirea jubiliară a supraviețuitorilor în localitatea baltică balneară Damp, i-a dăruit fiului meu un *mac* cu toate accesoriile necesare. Avea exact cincisprezece ani când l-a făcut să devină dependent de el. Ea și numai ea e vinovată că băiatul a luat-o alăturea cu drumul. Măcar în privința asta Gabi și cu mine suntem întotdeauna de acord: când Konny a primit în dar computerul, a început toată nenorocirea.

Mi-au fost întotdeauna dubioși oamenii care se concentrează întruna asupra unui singur punct,

până începe să mocnească, să fumege, să ia foc. Gustloff, de pildă, al cărui scop în viață era fixat numai de voința Führerului, sau Marinesko, care în vreme de pace exersa un singur lucru: scufundarea navelor; sau David Frankfurter, care voia de fapt să se împuște, dar, pentru a da un semn neamului său, a ciuruit carnea altuia cu patru focuri de armă.

Despre el și trista sa figură, regizorul Rolf Lyssy a turnat un film la sfârșitul anilor șaizeci. L-am văzut pe o casetă, acasă, la propriul meu televizor; la cinematograf filmul alb-negru nu mai rulează de mult. Lyssy e destul de corect cu faptele. Îl vedem pe studentul la medicină, care la început poartă o bască iar apoi pălărie, fumând cu disperare și înghițind tablete. La cumpărarea revolverului în cartierul vechi din Berna, două duzine de cartușe costă trei franci șaptezeci. Încă înainte ca Gustloff, îmbrăcat în civil, să intre în birou, altfel decât în versiunea mea, Frankfurter își pune iar pălăria, se mută din fotoliu pe un scaun, în așteptarea lui, iar apoi trage cu pălăria pe cap. După ce se prezintă la postul de poliție din Davos și își debitează impasibil mărturisirea, ca un școlar o poezie învățată pe de rost, depune ca dovadă revolverul pe biroul funcționarului.

Filmul nu spune nimic nou. Interesante sunt însă inserările din jurnalele de actualități, care prezintă sicriul trecând prin ninsoare, învelit în steagul cu zvastică. Întregul Schwerin este acoperit de zăpadă atunci când pornește cortegiul funerar. Spre deosebire de relatările evenimentului, în film doar câteva persoane civile salută sicriul cu mâna ridicată. Actorul care îl interpretează pe criminalul Frankfurter arată destul de mărunt la proces, între cei doi polițiști cantonali. El spune:

— Gustloff era singurul care îmi era accesibil... – şi continuă: Am vrut să stârpesc bacilul, nu persoana...

Apoi filmul arată cum deţinutul Frankfurter lucrează zilnic, alături de alţi deţinuţi, la un război de ţesut. Timpul trece. Şi ne dăm seama că, în cursul primilor ani de detenţie în închisoarea Sennhof din Chur – în vreme ce, concomitent şi ca într-un alt film, comandantul de submarin Alexander Marinesko exersează scufundarea rapidă după un atac la suprafaţă în apele continentale din răsăritul Mării Baltice, iar nava *Epb Wilhelm Gustloff* are în repetate rânduri drept ţintă a călătoriei sale fiordurile Norvegiei şi aurora boreală –, el se vindecă încetul cu încetul de boala sa de oase: arată acum bine hrănit, bucălat şi nu mai fumează.

Sigur că în filmul lui Lyssy nu se văd nici *Gustloff*, nici submarinul sovietic; doar războaiele de ţesut, intercalate în repetate rânduri, ne fac să intuim prin acest zgomot al muncii că, pe măsură ce creşte textura simplă, timpul trece. Iar medicul închisorii îi repetă întruna deţinutului Frankfurter că tocmai detenţia sa permanentă îl însănătoşeşte pe zi ce trece. Deşi pare că făptaşul şi-a ispăşit fapta şi este acum un alt om, eu rămân la părerea mea: straniu şi suspect e pentru mine oricine care are un singur scop în faţa ochilor, ca fiul meu de exemplu...

Ea i-a inoculat aceasta. Pentru asta, mamă, şi pentru că m-ai născut atunci când nava se scufunda, te urăsc. Şi faptul că am supravieţuit mi-a rămas ca o recidivă periodică vrednică de ură, căci dacă tu, mamă, atunci când s-a ajuns la „să se salveze cine poate", ai fi căzut, ca atâtea alte mii, peste bord cu burta la gură şi-ai fi îngheţat

cu tot cu centura de salvare de la brâu, sau dacă te-ar fi sorbit în adâncuri, cu mine, nenăscutul, cu tot, forța navei lăsându-se peste proră...

Dar nu. N-am voie să m-aproprii încă de punctul decisiv al întâmplătoarei mele existențe, căci pe nava aceasta o mai așteaptă încă pașnice croaziere *Epb*. De zece ori în jurul cizmei italice, inclusiv Sicilia, cu coborâre la țărm în Neapole și Palermo, căci Italia era o țară prietenă, organizată exemplar după model fascist; și acolo, ca și aici, se saluta cu mâna dreaptă ridicată.

După o călătorie nocturnă cu trenul, pasagerii, aleși de fiecare dată cu grijă, se îmbarcau la Genova. Iar după croazieră se întorceau de la Veneția cu trenul. Participau tot mai des granguri din partid și economie, ceea ce punea într-o situație delicată societatea fără clase de la bordul navei *Epb*. De exemplu, într-o călătorie a venit ca invitat la bord vestitul inventator al mașinii populare (*Volkswagen*), care se numea la început și ea mașina *Epb* ; profesorul Porsche[6] s-a arătat deosebit de interesat de proiectul ultramodern al navei.

După ce iernase la Genova, la mijlocul lui martie treizeci și nouă *Gustloff* se afla din nou la Hamburg. Când, peste câteva zile, a fost pusă în funcțiune nava *Robert Ley*, flota *Epb* număra treisprezece nave, dar călătoriile în concediu pentru muncitori și funcționari fuseseră momentan suspendate. Către o destinație necunoscută și fără pasageri, șapte nave din flotă, printre care *Ley* și *Gustloff*, au pornit spre Elba și, abia când au ajuns aproape de Brunsbüttelkoog, un ordin, până atunci sigilat, le-a adus la cunoștință destinația călătoriei : portul spaniol Vigo.

Pentru prima oară navele erau silite să-și ofere spațiul pentru transportul de trupe. Cum

războiul civil se încheiase, iar generalul Franco și falanga câștigaseră, voluntarii germani din *Legiunea Condor*, care luptaseră din treizeci și șase alături de Franco, se puteau întoarce acasă.

Firește, detașamentul cu acest nume era exact ce le trebuia celor care rumegau totul pe Internet. Iar înaintea tuturor anunța întoarcerea regimentului 88 de aviație militară de bombardament *www.blutzeuge.de*. Atât de prezenți, de parcă abia ieri i-ar fi învins pe roșii, legionarii se întorceau acasă la bordul lui *Gustloff*. Maestrul meu *web* relata așadar, dar *chatroom*-ul a rămas închis, n-a dat ocazia nici unui duet – Wilhelm versus David – care să fi avut drept temă bombardarea orașului basc Guernica de către avioanele noastre Junkers și Heinkel, deși avioane de acest tip ilustrau în permanență pagina *web* a celebrării victoriei, fie zburând în picaj, fie lansând bombe.

La început, purtătorul de cuvânt al acelei *Kameradschaft Schwerin* s-a pretins a fi un distanțat istoric militar și a demonstrat că războiul civil din Spania a oferit ocazia testării unor arme noi, așa cum războiul din Golf le-a oferit acum câțiva ani americanilor șansa de a-și verifica noul sistem de rachete. Dar apoi nu i-au mai venit în minte decât imnuri la adresa *Legiunii Condor*. În mod evident își culesese datele cu ajutorul cărții lui Heinz Schön, pe care o cercetase temeinic, căci, entuziasmat ca și acesta, el anunța înapoierea navei și primirea celor întorși acasă. Ca și cronicarul lui *Gustloff*, pe care îl cita în repetate rânduri *on-line*, și el juca rolul martorului ocular:

— La bord domnea o atmosferă grozavă..., – și anunța „aplauze furtunoase“, când legionarii au fost salutați mai târziu de feldmareșalul Göring. Transpusese pe pagina *web*, ca ilustrație muzicală, chiar și marșul prusac al grenadierilor, cu

tam-tararam-tam, aşa cum a fost cântat din răsputeri când *Gustloff* şi *Ley* au fost trase la chei la podul transatlantic din Hamburg.

În timp ce *Gustloff* servea pentru prima oară ca transportor de trupe iar David Frankfurter îşi ispăşea, cu sănătatea ameliorată, al treilea an de detenţie în închisoarea Sennhof, Alexander Marinesko îşi continua neabătut raidurile sale de exerciţiu în apele continentale. În arhiva Marinei flotei Armatei Roşii din Marea Baltică s-a găsit un document cu privire la submarinul *M 96*, din care reiese reuşita comandantului care izbutise să-şi antreneze atât de bine echipajul pentru atacurile simulate la suprafaţa apei, încât acesta realiza până la urmă scufundarea în timpul record de 19,5 secunde; timpul mediu al altor nave pentru aceeaşi acţiune era de 28 de secunde. *M 96* era încercată pentru cele mai grele situaţii. Şi chiar pe pagina ei *web*, *Kameradschaft Schwerin* părea că, repetând întruna versul cântecului *Va veni cândva şi ziua răzbunării...*[7], pregătea ceva nedefinit sau poate că nu pregătea chiar, dar era pregătită.

Şi totuşi, nu puteam îndepărta gândul că cel care bătea toba astfel nu era un etern paseist ca mama, un obstinat bătrân care învârtea constant acelaşi terci cafeniu şi celebra cu elan, iarăşi şi iarăşi, ca o placă veche, triumful Imperiului de o mie de ani, ci mai degrabă un tinerel, posibil unul dintre isteţii cu capetele rase sau un licean trăsnit, care-şi înşira sofisticăriile pe Internet. Dar nu mi-am urmat intuiţiile, n-am vrut să recunosc că anumite formulări din mesajul transmis digital – de pildă aprecierea, inofensivă în sine, „*Gustloff* era o navă frumoasă“ – mi se păreau,

într-un mod penetrant, cunoscute. E drept că nu erau chiar în tonul mamei, dar...

Ce rămânea era conştiinţa care ticăia ca un ceas, deşi o alungam mereu, spunându-mi: ar putea fi, ba nu, chiar este fiul meu, care de luni în şir aici... E Konrad, care se... În spatele chestiei ăsteia e Konny...

Multă vreme mi-am mascat intuiţia în întrebări: Doar n-o să fie tocmai sânge din sângele tău? E cu putinţă ca cineva, care a fost educat într-un spirit aproape liberal stângist, să devieze atât de mult spre dreapta? Aşa ceva ar fi trebuit în orice caz să-i sară în ochi lui Gabi, nu-i aşa?

Dar apoi, maestrul *web* necunoscut – cum încă mai speram – mi-a istorisit o poveste pe care o ştiam mult prea bine:

— A fost odată un băieţel care era surdo-mut şi s-a înecat la scăldat. Dar sora lui, care-l iubea din suflet, şi care mai târziu, mult mai târziu, a vrut să se salveze de ororile războiului pe o navă mare, nu s-a înecat când nava plină de refugiaţi a fost atinsă de trei torpile vrăjmaşe şi s-a scufundat în apa rece ca gheaţa...

M-au luat căldurile: el e! E fiul meu, care spune aici poveşti lumii întregi pe pagina lui *web* ilustrată cu schiţe de oameni. Face conversaţie cu familiaritate, devine direct, renunţă la ocolişuri:

— Dar sora lui Konrad, care după moartea fratelui ei cu căpşorul buclat a urlat trei zile, iar după aceea a tăcut o săptămână întreagă, este bunica mea cea iubită, căreia i-am jurat pe părul ei alb, în numele acestei *Kamaradschaft Schwerin*, să demonstrez adevărul, nimic altceva decât adevărul: iudaismul mondial este cel care vrea să ne lege pe veci la stâlpul infamiei pe noi, germanii...

Şi tot aşa, şi tot aşa! I-am telefonat mamei, iar ea m-a repezit:

— Ei, ştii că-i bună! Ani în şir nu ţ'a păsat dă Konradchen al nostru, ş-acuma'l pişc'un purec' şi tu-mi joci rolul de tăicuţ grijuliu...

I-am telefonat şi lui Gabi, ba chiar m-am dus la sfârşit de săptămână la Mölln, în cuibul ei adormit, şi i-am adus şi flori. Konny – mi-a spus ea – era la Schwerin, în vizită la bunica. Când am început să-mi deşert sacul cu îngrijorări, fosta mea nevastă n-a vrut să mă asculte nici un minut:

— Îţi interzic să vorbeşti aşa în casa mea şi să-l învinuieşti pe fiul meu de relaţii cu radicalii de dreapta...

Am încercat să rămân calm, i-am atras atenţia că în Mölln, acest orăşel idilic în sine, avusese loc cu trei ani şi jumătate în urmă un incendiu urât, în două case locuite de turci. Toate ziarele se dăduseră în vânt atunci după relatări speciale. Iar umila mea persoană a debitat câteva ştiri unor agenţii. Chiar străinătatea a fost îngrijorată, pentru că în Germania iarăşi... Au existat, totuşi, trei morţi. E drept că au fost înhăţaţi câţiva puşti, iar doi făptaşi au fost condamnaţi la detenţii lungi, dar s-ar putea întâmpla ca unii urmaşi ai acelora, reorganizaţi, capete rase şi sărite cu totul de pe fix, să fi încercat să intre în contact cu Konny al nostru...

Dar ea mi-a râs în faţă:

— Ţi-l poţi imagina pe Konrad lângă maimuţoii ăştia gălăgioşi? Fii serios! Un solitar ca el într-o hoardă? E ridicol! Dar bănuielile de felul ăsta sunt tipice pentru soiul de jurnalism pe care l-ai practicat tu de fiecare dată, indiferent pentru cine...

Gabi nu m-a cruţat să-mi amintească, cu lux de amănunte, de activitatea mea de aproape

treizeci de ani la concernul Springer, de articolele mele „paranoide de hărţuială a stângii“ :

— De altfel, dacă vreunul dintre noi e amestecat în taină în afaceri de dreapta, atunci tu eşti ăla cu siguranţă...

Da-sigur-că-da! Îmi cunosc infernurile. Ştiu cât de istovitor e să le ţin sub obroc. Îmi dau întruna silinţa şi mi-o voi mai da. De regulă, mă declar neutru. Căci de câte ori am un contract, indiferent cu cine, mă limitez la a constata, a relata, şi nu-mi dau frâu liber...

Şi pentru că voiam să ştiu, să aflu – şi chiar de la Konny –, am tras, în apropierea fostei mele soţii, la un hotel cu vedere la mare. Am sunat de mai multe ori la Gabi, încercând să vorbesc cu fiul meu. Duminică seara a ajuns în sfârşit acasă, venind de la Schwerin cu autobuzul. În orice caz, nu purta cizme înalte cu şnur[8], ci ghete bărbăteşti cât se poate de normale la ginşi şi un pulover norvegian multicolor. Arăta de fapt drăguţ şi nu-şi răsese părul, ondulat natural. Cu ochelari, avea o mutră de ştie-tot. Pe mine m-a ignorat, n-a vorbit aproape deloc, doar câteva cuvinte cu maică-sa. La masă am avut salată cu tartine şi suc de mere.

Dar înainte s-o poată şterge în camera lui după cina luată în comun, l-am înhăţat pe Konny pe culoar. Cu tot dinadinsul i-am pus acele întrebări care se pun în treacăt: cum îi merge la şcoală, dacă are prieteni sau poate o prietenă, ce sport face, ce înseamnă pentru el darul – cu siguranţă scump – făcut de bunică-sa de ziua lui de naştere, al cărui preţ îl ştiu doar aproximativ; dacă un computer şi, în general, posibilităţile oferite de comunicarea modernă, Internetul de exemplu, facilitează noi cunoştinţe, iar în cazul că navighează pe Internet, ce este important pentru el, care este centrul său de greutate.

Părea să mă asculte în timp ce-mi depănam predica. Am crezut că pot desluşi chiar un zâmbet pe buzele gurii sale frapant de mici. Zâmbea! Apoi şi-a scos ochelarii, şi i-a pus iar şi, ca mai înainte, la cină, m-a examinat prin ei. Răspunsul său a venit încet:

— De când te interesează ce fac?

După o pauză, când fiul meu ajunsese deja în faţa uşii camerei sale, am mai primit o porţie:

— Mă ocup de studii istorice. Ţi-ajunge această informaţie?

Şi mi-a închis uşa. Ar fi trebuit să strig după el: şi eu, Konny, şi eu! Doar istorii vechi. Despre o navă. În luna mai treizeci şi nouă a adus acasă vreo mie de voluntari din victorioasa *Legiune Condor*. Dar cui îi mai pasă astăzi de aşa ceva? Poate ţie, Konny?

4

La una dintre întâlnirile înfiripate de el, pe care le numeşte dialoguri de lucru, a trebuit să aud că ar trebui să-l privească orice întâmplare care are o legătură – strânsă sau mai îndepărtată – cu oraşul Danzig sau împrejurimile sale. Că de aceea el – şi nimeni altul – ar fi trebuit să relateze tot ce se referea la navă, cauza alegerii numelui şi scopul în care a fost utilizată după începerea războiului, şi să povestească pe scurt sau detaliat despre sfârşitul ei aproape de Stolpebank[1]. Spunea că acest material i-a fost încredinţat imediat după apariţia voluminosului roman *Ani de câine*. El – cine altul? – ar fi trebuit să demonteze acestea strat cu strat. Căci nu lipseau indiciile cu privire la destinul familiei Pokriefke, în frunte cu Tulla. Se poate cel puţin presupune că restul familiei – cei doi fraţi mai mari ai Tullei muriseră – făcuse parte din miile şi miile de refugiaţi care îşi găsiseră în ultima clipă loc pe supraîncărcata *Gustloff*, împreună cu gravida Tulla.

Din păcate, spunea el, n-avusese spor. Tărăgănarea sa a fost regretabilă, ba mai mult: eşecul său. Dar nu vrea să se scuze, ci doar recunoaşte că spre mijlocul anilor şaizeci s-a săturat de trecut, iar prezentul lacom care nu ştie să spună decât acum-acum-acum nu l-a lăsat la timp, ca, pe vreo două sute de coli de hârtie... Iar acum e prea târziu pentru el. Ca un substitut m-a găsit pe mine, dacă nu o invenţie măcar o descoperire, după lungi căutări pe listele supravieţuitorilor: un obiect găsit pe care-l predai autorităţilor. Ca

persoană cu un profil mai degrabă sărăcuț, sunt totuși predestinat, spune el: născut pe când nava se scufunda.

Apoi mi-a mai spus că-i pare rău de întâmplarea cu fiul meu, dar n-avea de unde să știe că, în spatele rușinoasei *homepage www.blutzeuge.de* se ascundea nepotul Tullei, deși nimeni n-ar trebui să se mire că Tulla Pokriefke își permite ca bunică un urmaș de acest soi. Ea a fost întotdeauna pentru extreme și, de altfel, după cum se vede, nu s-a lăsat învinsă. Dar acum, spune el încurajându-și iar angajatul, e iarăși rândul meu, trebuie să relatez ce s-a mai întâmplat cu nava, după ce a transportat o parte a trupelor vestitei *Legiuni Condor* dintr-un port spaniol până la Hamburg.

Pe scurt, aș putea spune acum: și pe urmă a început războiul. Dar nu merge. Căci înainte de aceasta, de-a lungul întregii veri frumoase, nava *Epb* a mai putut duce pe ruta ei obișnuită o jumătate de duzină de călători în Norvegia. Tot fără debarcare pe țărm. La bord erau preponderent muncitori și funcționari din regiunile Ruhr și Berlin, din Hanovra și Bremen. În plus, mici grupuri de germani de peste hotare. Nava intra în Byfjord și oferea turiștilor o panoramă a orașului Bergen. În program mai era și Hardangerfjord și în fine Sognefjord, în care se făceau cele mai multe fotografii suvenir. Până în luna iulie a mai putut fi admirată în plus și aurora boreală și înmagazinată ca o experiență unică. Acum croaziera de cinci zile costa ceva mai mult, 45 de mărci.

Nici după aceea n-a început încă războiul, ci *Gustloff* a fost pusă în serviciul educației fizice. Timp de două săptămâni a avut loc la Stockholm un turneu amical de gimnastică, *Lingiada*, numită

astfel după Per Henrik Ling[2], un părinte – presupun – al gimnasticii suedeze Jahn[3]. Nava de croazieră s-a transformat în locuință plutitoare pentru mai bine de o mie de gimnaști și gimnaste, îmbrăcați în uniformă, printre care fete din serviciul civil[4], echipa națională de gimnaști la bară fixă, dar și domni în vârstă care mai făceau încă exerciții la bară, ca și grupe de gimnastică ale asociației *Credință și Frumusețe*[5] și mulți copii bine antrenați în serviciul premilitar.

Căpitanul Bertram n-a ordonat ancorarea în port, ci la o distanță de la care se vedea orașul. Gimnastele și gimnaștii erau transportați în bărci de salvare cu motor, într-o navetă regulată. Astfel, sportivii rămâneau sub supraveghere. Nu s-a ajuns la incidente. Din documentele mele se poate conchide că această misiune specială a fost un succes în serviciul prieteniei germano-suedeze. Tuturor antrenorilor le-a fost înmânată o plachetă comemorativă, comandată în mod special de regele Suediei. Pe 6 august 1939 *Wilhelm Gustloff* intra în portul Hamburg. Și imediat programul de croaziere *Epb* a fost reluat.

Dar chiar atunci a început războiul. Adică, în timp ce nava naviga pentru ultima dată pe timp de pace către coastele Norvegiei, căpitanului i s-a comunicat radiotelefonic în noaptea de 24 spre 25 august un mesaj al cărui text cifrat îi comanda să deschidă o scrisoare sigilată aflată în cabina sa, după care căpitanul Bertram, conform ordinului *QWA 7*, a dat comanda să se întrerupă croaziera și – fără a da explicații liniștitoare pasagerilor – să navigheze înapoi, către portul din patrie. La patru zile de la intrarea în port, începea al doilea război mondial.

Gata cu *Energia prin bucurie!* Gata cu croazierele! Gata cu fotografiile suvenir și conversațiile

pe puntea principală! Gata cu societatea veselă, amestecată şi fără de clase a turiştilor în concediu! Organizaţia înrolată în Frontul Muncitoresc German s-a specializat în acordarea unei îngrijiri plăcute tuturor unităţilor armatei şi răniţilor, al căror număr creştea la început doar încet. Din teatrele *Epb* au apărut teatrele de front. Navele din flota *Epb* au ajuns sub comanda Marinei Militare, ca şi *Wilhelm Gustloff*, care a fost rechiziţionată pentru a deveni navă-Lazaret cu cinci sute de paturi. În locul unei părţi concediate din echipajul civil, s-a urcat la bord personal sanitar. O bandă verde circulară şi cruci roşii de o parte şi de alta a coşului dădeau navei un aspect nou.

Şi astfel, conform convenţiei internaţionale făcute publice, *Gustloff* a pornit la 27 septembrie în direcţia Mării Baltice, a trecut de insulele Seeland şi Bornholm şi a ancorat, după o cursă fără incidente, în noul şenal navigabil din Danzig, vis-à-vis de Westerplatte[6], disputată până de curând. Au fost preluaţi imediat câteva sute de polonezi răniţi şi încă zece răniţi, membri ai dragorului *M 85*, care dăduse în golful marin Danzig peste o mină poloneză şi se scufundase; de partea noastră nu se petrecea momentan mai mult.

Dar cum a resimţit începutul războiului, pe terenul neutru al Elveţiei, deţinutul David Frankfurter, cel care, cu patru focuri de armă care şi-au atins ţinta, ajutase fără să vrea navei, care era acum lazaret, să-şi dobândească numele? Este de presupus că la sfârşitul zilei de 1 septembrie nu au fost semnalate evenimente deosebite în închisoarea Sennhof; dar de-acum încolo – se spune –, se observa din comportamentul deţinuţilor care era situaţia militară, ce vină i se aducea evreului Frankfurter, de ce consideraţie se bucura câteodată. Procentul antisemiţilor

înăuntrul închisorii trebuie să fi corespuns întrucâtva situaţiei recunoscute în afara zidurilor. Un raport echilibrat care se aplica întregii federaţii helvetice.

Şi ce făcea căpitanul Marinesko, atunci când soldaţii – la început germani, apoi însă, pe baza pactului Hitler-Stalin, şi ruşi – au intrat în marş în Polonia ? Era tot comandant al vasului de 250 de tone *M 96* şi, cum nu primise încă ordinul intrării în război, exersa cu cei optsprezece membri ai echipajului său scufundarea rapidă, în estul Mării Baltice. La fel de însetat, el rămânea pe uscat beţivanul dintotdeauna, a avut câteva aferi galante, dar până acum nu purta încă povara nici unei încălcări a disciplinei şi poate că visa la un submarin mai mare, înarmat cu mai mult de două lansatoare de torpile.

Post-festum le ştii pe toate, se spune. Între *timp, ştiu că fiul meu n-avea relaţii strânse cu cei* raşi în cap. Existau în Mölln câţiva de felul ăsta. Din pricina incidentului local cu consecinţe mortale, erau ţinuţi permanent sub observaţie şi se manifestau doar în alte părţi, în Wismar sau la întâlniri mai mari în Brandenburg. La Mölln, Konny a păstrat probabil distanţa, dar la Schwerin, unde îşi petrecea nu numai sfârşiturile de săptămână ci şi o parte din vacanţele şcolare la bunica lui, a ţinut un discurs în faţa unei hoarde mai mari de capete rase, printre care se numărau şi grupuri din împrejurimile Mecklenburgului, iar acestora discursul li s-a părut atât de interminabil, încât a trebuit să-l scurteze ici-colo, deşi expunerea sa aşternută cu grijă pe hârtie era dedicată martirului şi marelui fiu al oraşului.

Totuşi, Konny părea a-i fi câştigat mai înainte de partea temei sale pe unii dintre tinerii nazişti

de prin partea locului, care aveau, după cum era obiceiul, o fixație: lozincile pline de ură și hărțuirea străinilor; căci, pentru scurtă vreme, această haită locală s-a numit *Kameradschaft Wilhelm Gustloff*. După cum s-a aflat mai târziu, acțiunea a avut loc în odaia din dos a unui local din strada Schwerin. Printre cei aproximativ cincizeci de ascultători s-au numărat membri ai unui partid radical de dreapta, cât și cetățeni interesați ai clasei de mijloc. Mama n-a fost de față.

Încerc să mi-l imaginez pe fiul meu mișcându-se, subțire și zvelt, cu ochelarii și capul lui buclat, în puloverul său norvegian, printre chelioși. El, băutorul de suc, înconjurat de munți de carne înarmați cu sticle de bere. El, cu vocea lui clară, tinerească, de multe ori cu suișuri și coborâșuri ca un glas în schimbare, acoperit de fanfaroni. El, solitarul, desființat în atmosfera saturată de sudoare.

Nu, el nu s-a adaptat, a rămas un corp străin în mijlocul scenei care, de altfel, respingea orice-i era străin. Nu i se putea pretinde să-i urască pe turci și să-i insulte global pe muncitorii străini. Așa încât conferința lui nu cuprindea nici o chemare la violență. În descrierea crimei din Davos – pe care a disecat-o, ca un criminalist în căutarea motivelor, până în cele mai mici amănunte –, el a vorbit, ce-i drept, ca și pe pagina lui *web*, despre prezumptivi instigatori ai criminalului, despre *iudaismul mondial* și despre „plutocrația de spiță evreiască“, dar ocări ca „porcii de jidani“ sau „moarte lui Iuda!“ nu se găseau în manuscrisul discursului său. Chiar și revendicarea unui nou monument comemorativ, care să fie înălțat iarăși pe malul sudic al lacului Schwerin, „exact acolo unde se înălța din 1937 impozantul granit în cinstea martirului“, era formulată civilizat ca o

moţiune care se străduieşte să restabilească deprinderi democratice curente. Dar când a propus auditoriului să facă din aceasta o petiţie civilă adresată parlamentului din landul Mecklenburg, se pare că a fost întâmpinat cu un râs batjocoritor. Păcat că mama n-a fost de faţă.

Konny a trecut peste asta şi a început să povestească imediat despre navă, pornind chiar de la lansarea ei. Aici i-au mai scăpat unele lungimi, când a vorbit despre sensul şi scopul organizaţiei *Energie prin bucurie*. Doar relatarea sa despre utilizarea navei transformate în lazaret în timpul ocupării Norvegiei şi Danemarcei de către unităţi ale armatei şi Marinei Militare a provocat o oarecare atenţie în cercul băutorilor de bere, căci printre răniţii de la bordul navei se numărau şi câţiva „eroi de la Narvik“[7]. Dar pentru că, după campania victorioasă din Franţa, nu s-a ajuns la „acţiunea Leul de mare“, adică la ocuparea Angliei şi la o utilizare a navei *Gustloff* ca transportor de trupe, ci, dimpotrivă, n-a mai rămas de spus decât despre plictisitoarea ancorare a vasului în portul Gotenhafen, acest plictis i s-a transmis şi publicului.

Fiul meu nu şi-a putut încheia discursul. Strigăte ca: „Încetează!“ şi „Ce-o mai fi şi piftia asta!“, cât şi larma făcută de cei care loveau cu sticlele de bere în tăblia mesei l-au făcut să nu mai poată relata decât pe scurt despre destinul ulterior al navei pe drumul ei spre pieire, exact până la torpilare. Konny a suportat totul cu stăpânire de sine. Ce bine că mama n-a fost de faţă! Cel care avea să împlinească în curând şaisprezece ani s-o fi consolat cu gândul că, la urma urmei, îi stătea oricând la dispoziţie Internetul. Iar alte contacte ale lui cu capetele rase n-au mai fost atestate.

Nu se potrivea cu chelioşii. Imediat după aceasta, Konny a început să pregătească un referat pe care voia să-l prezinte în faţa profesorilor şi elevilor de la liceul său din Mölln. Până să-şi termine el referatul – a cărui susţinere publică i s-a refuzat, de altfel –, mă-ntorc la istorisirea mea şi am să vă povestesc momentan despre *Gustloff* în timpul războiului: ca navă-lazaret îi lipseau rezervele de răniţi şi a trebuit să fie recondiţionată.

Nava a fost despuiată. La sfârşitul lui noiembrie patruzeci, au dispărut aparatele Röntgen. S-au demontat sălile de operaţie, precum şi dispensarul. La bord nu mai activau surori medicale, nu mai erau înşirate paturi de spital. O dată cu o mare parte a echipajului civil al navei, au fost debarcaţi medici şi personal sanitar sau mutaţi pe alte nave. Dintre maşinişti a rămas doar serviciul de întreţinere pentru sala maşinilor. În locul medicului şef, autoritatea supremă o avea de acum încolo un ofiţer de submarin cu rangul de căpitan de corvetă[8]; în calitate de comandant al celei de-a doua divizii de instrucţie pe submarin, el decidea asupra funcţiei de cazare şi instrucţie a navei, care staţiona legată la mal, ca o „cazarmă plutitoare". Căpitanul Bertram a rămas la bord, dar nu mai exista acum nici un traseu al navei pe care să-l poată dirija. Şi chiar dacă poate fi văzut, impozant, în fotografiile pe care le am în faţă, nu mai era decât un căpitan rămas pe loc până la noi ordine, un secund. Marinarului experimentat din Marina Comercială îi venea greu să respecte directivele militare, acum când totul se schimbase la bord. În locul tablourilor lui Ley atârnau fotografii înrămate ale Marelui Amiral[9]. Salonul fumătorilor de pe promenada de jos s-a

transformat în popotă. Marile săli de mese trebuiau să servească acum la îndoparea subofiţerilor şi a trupelor. La proră s-au amenajat săli de mese şi de întrunire pentru restul echipajului civil. Şi astfel nava *Wilhelm Gustloff*, care nu mai era acum „fără-de-clase", staţiona la unul dintre cheiurile oraşului portuar Gdynia, odinioară polonez, care de la începutul războiului avea să se numească Gotenhafen. Şi-acolo a rămas, legată la ţărm, ani de-a rândul.

Patru companii ale diviziei de instrucţie au locuit la bord. În hârtiile pe care le am în faţă, care au fost de altfel citate literal pe Internet şi îmbogăţite cu material ilustrativ – fiul meu se alimenta dintr-o sursă care îmi aparţine acum –, se atestă cu certitudine că Wilhelm Zahn, căpitanul de corvetă, s-a îngrijit, în calitatea sa de comandant experimentat de submarin, de o instruire serioasă a voluntarilor. Marinarii, din ce în ce mai tineri, de pe submarin – spre sfârşit se recrutau de la şaptesprezece ani – veneau la bord pentru un sfert de an. După aceea, multora dintre ei moartea le era asigurată, fie în Atlantic, fie în Marea Mediterană, mai târziu în apele vrăjmaşe de-a lungul rutei celei mai nordice, spre Murmansk, pe care circulau convoaiele americane încărcate cu armament pentru Uniunea Sovietică.

O mie nouă sute patruzeci, patruzeci şi unu, patruzeci şi doi au trecut şi au produs victorii, bune pentru comunicatele speciale. În afara instruirii permanente a candidaţilor la moarte şi a serviciului destul de comod, din spatele frontului, îndeplinit de personalul instructor şi de restul echipajului – în cinematograful de la bord rulau filme UFA vechi şi noi –, nu se întâmpla nimic – într-o perioadă în care în Est se dădeau lupte de încercuire, iar în deşertul Libiei Afrikakorps[10]

cucereau Tobrukul –, dacă nu cumva considerăm intrarea în scenă a amiralului Dönitz, în vizită la cheiul Oxhöft din Gotenhafen, ca pe un eveniment, de la care nu au rămas însă decât fotografii oficiale.

Asta a avut loc în martie patruzeci și trei. Stalingradul căzuse[11]. Toate liniile frontului se deplasau înapoi. Cum suveranitatea asupra spațiului aerian al Reich-ului se pierduse de mult, și aici războiul venea tot mai aproape; dar nu orașul Danzig din apropiere, ci Gotenhafen era ținta formației de bombardiere a flotei a opta americane de aviație. Nava lazaret *Stuttgart* a fost mistuită de flăcări. Vasul de escortă pentru submarine *Eupen* a fost scufundat. Mai multe remorchere, un vapor finlandez, unul suedez s-au scufundat după ce au fost lovite în plin. În doc a fost avariat un cargobot. Dar *Gustloff* a scăpat doar cu o fisură în peretele exterior al tribordului. O bombă explodată în apele portuare din apropiere provocase avaria: nava a trebuit să fie andocată. După aceea, la o cursă de probă în portul maritim Danzig, „cazarma plutitoare" s-a dovedit a fi încă destoinică pe mare.

Între timp, căpitanul care avea comanda vasului nu se mai numea Bertram, ci – ca odinioară în perioada *Epb* – Petersen. Nu au mai existat victorii, ci doar retrageri în toate sectoarele frontului estic, și chiar deșertul Libiei a trebuit să fie evacuat. Tot mai puține submarine se întorceau de pe rutele inamice. Sub bombardamentul pe front larg, se prăbușeau orașele; dar Danzigul rezista, cu toate turnurile lui în picioare. Într-un atelier de tâmplărie din suburbia Langfuhr se confecționau imperturbabil uși și ferestre pentru barăci de magazie. În această perioadă, când nu numai comunicatele oficiale, ci și untul, carnea, ouăle,

chiar şi păstăile erau pe sponci, Tulla Pokriefke a fost obligată să-şi îndeplinească serviciul militar ca vatman de tramvai. A rămas pentru prima dată însărcinată, dar a pierdut sarcina, sărind intenţionat din tramvai în timpul mersului, între Langfuhr şi Oliva : nu o dată, ci de mai multe ori, şi, de fiecare dată, cu puţin înainte de staţie, ispravă despre care mama povestea ca despre un exerciţiu sportiv.

Şi încă ceva s-a mai întâmplat între timp. Când Elveţia a început să se teamă să nu fie ocupată de vecina încă foarte puternică, David Frankfurter a fost transferat – după cum s-a spus : pentru protecţia sa – din penitenciarul din Chur într-o închisoare situată în teritoriul Welsch[12]; iar comandantul vasului de 250 de tone *M 96*, Alexander Marinesko, devenit căpitan de gradul trei[13], a primit în subordinea sa un nou vas. Cu doi ani mai înainte el scufundase un transportor, care, în versiunea sa, avea şapte mii de tone iar conform datelor comandamentului flotei sovietice era o navă de numai o mie opt sute de tone.

Noul vas, *S 13*, la care Marinesko visase de atâta vreme, fie treaz, fie beat criţă, era din clasa Stalin. Poate că destinul, sau nu, hazardul, sau nici acesta, ci condiţiile severe ale tratatului de la Versailles l-au ajutat să ajungă pe nava modern echipată. Pentru că Germaniei i se interzisese după primul război mondial construcţia submarinelor, şantierele Krupp-Germania din Kiel şi Construcţia de motoare navale A.G. Bremen au comandat să se proiecteze, de către firma „Ingenieurs Kantoor voor Scheepsbouw" din Haga, după planurile lor, pentru Marina Reich-ului, o ambarcaţiune oceanică la cel mai înalt nivel tehnic. Mai târziu, noua construcţie a fost lansată în cadrul cooperării germano-sovietice, ca şi celelalte nave

Stalineț de mai înainte, în Uniunea Sovietică și – puțin înainte de atacul german asupra Rusiei – a fost pusă în funcțiune ca unitate a flotei Armatei Roșii din Marea Baltică. De câte ori părăsea baza sa militară Smolnîi, din golful finic Turku, *S 13* avea zece torpile la bord.

Pe pagina sa de navigație *web*, fiul meu era de părere că, în cazul submarinului proiectat în Olanda, ar fi fost vorba de „treabă nemțească, de bună calitate". Se poate. Dar pentru moment, căpitanul Marinesko reușise doar să scufunde cu focuri de artilerie un remorcher oceanic pe nume *Siegfried*, în fața coastei Pomeraniei, după ce trei torpile își rataseră ținta. Imediat după emersiune, pusese în funcție artileria de la proră.

Am să las acum nava să staționeze acolo unde, cu excepția atacurilor aeriene, era oarecum în siguranță și am să mă-ntorc înapoi ca racul la propria mea nefericire. Lucrurile n-au stat așa încât să-mi fi putut da seama de la bun început încotro avea să-l ducă pe Konrad goana lui rătăcită. Consideram că era vorba despre ceva pueril și inofensiv în tot ce emitea ca navigator-*cyberspace*, ca atunci când compara croazierele *Epb*, ieftinite din rațiuni propagandistice, cu ofertele turismului de masă actual, cu costurile biletului pentru croazierele în Caraibe la bordul așa-numitelor „nave de vis", sau cu ofertele TUI, firește întotdeauna în favoarea vasului *Gustloff* cel „fără-de-clase", care ținea curs spre Norvegia, și a altor nave ale Frontului Muncitoresc. Acesta era adevăratul socialism, jubila el pe pagina sa *web*. Degeaba au încercat comuniștii să pună pe picioare ceva similar în R.D.G. Din păcate – spunea el –, încercarea nu le-a reușit. N-au putut să termine de construit nici măcar marea stațiune

maritimă *Epb* Prora de pe insula Rügen, proiectată pe timp de pace pentru 20 000 de turişti veniţi la băi.

— Acum – pretindea el –, ruina *Epb* ar trebui plasată sub protecţia monumentelor ! – şi se certa apoi ca un şcolar cu partenerul său de dialog, David, pe care multă vreme l-am crezut imaginar, asupra viitorului unei societăţi nu numai naţionale, ci şi socialiste. Îl cita pe Gregor Strasser, dar şi pe Robert Ley, ale cărui idei le aprecia cu calificativul şcolăresc „foarte bine". Vorbea despre „corpul sănătos al naţiunii", la care David îl avertiza de pericolul „egalitarismului socialist" şi îl numea pe Ley un „fanfaron permanent alcoolizat".

Am urmărit pălăvrăgeala lor, doar moderat amuzantă, şi am ajuns la o părere : cu cât mai entuziasmat sublinia fiul meu minunata operă *Energie prin bucurie* ca proiect de viitor şi lăuda strădaniile regimului muncitoresc-ţărănesc de a face să înflorească un fel de Paradis-de-vacanţă, în pofida tuturor fenomenelor de carenţă, cu atât mai penibil vorbea din el bunica lui. De îndată ce intram în *chatroom*-ul lui Konny, aveam în urechi imperturbabila vorbărie goală a paseiştilor eterni.

Aşa mă incitase odinioară mama şi pe mine şi pe alţii. Pe când nu plecasem încă în Vest, o auzeam lansându-se în tirade la masa noastră din bucătărie, ca ultimă adeptă credincioasă a lui Stalin :

— Şi asta v-o spun ieu vouă, dragi tovarăşi, aşa cum Walter Ulbricht al nostru a-nceput cândva, încă dă mititel, ca ucenic dă tămplar, aşa mi-am început şi ieu prima dată ucenicia tot ca tâmplăriţă, ş-am mirosit a clei dă oase...

Mai târziu, după ieşirea din scenă a primului secretar[14], se spune că a avut neplăceri. Dar nu mai erau din pricina evadării mele din Republică, ci mai degrabă pentru că l-a ponegrit pe urmaşul

lui Ulbricht, numindu-l „tinichigiu nevolnic“, și a suspectat peste tot revizioniști. Iar când a fost citată în fața colectivului de partid, se spune că ar fi vorbit astfel despre Wilhelm Gustloff ca victimă a sionismului:

—...fiul frumosului nostru oraș Schwerin, ucis în împrejurări atât dă tragice...

Și totuși, mama și-a putut păstra poziția. Era iubită și temută totodată. Ca activistă distinsă în repetate rânduri, a rămas plină de succes în îndeplinirea planului, conducându-și până la sfârșit brigada de tâmplărie la Combinatul de Mobilă VEB din strada Güstrow. Tot ea a fost cea care a făcut să crească cu peste 20% procentul femeilor ucenice la tâmplărie.

Apoi, după ce regimul muncitoresc-țărănesc dispăruse, iar Tutela Berlineză a deschis în Schwerin o sucursală, se spune că mama s-a amestecat în dezvoltarea și privatizarea Fabricii de Cabluri VEB, a Mașinilor pentru Fabricarea Maselor Plastice și a altor mari întreprinderi, ca Uzinele Klement Gottwald pentru accesorii navale și chiar propria ei Fabrică de Mobilă de odinioară. În orice caz, e de presupus că în afacerea cu căpătuiala mama n-a ieșit în pagubă, căci de îndată ce în Est a început marea evacuare și au apărut banii cei noi, ea nu a mai depins numai de pensia ei. Iar când i-a dăruit fiului meu computerul cu toate accesoriile sale, această cumpărătură nu a sărăcit-o, cu siguranță, defel. Imboldul la o generozitate atât de mare – față de mine fusese întotdeauna destul de zgârcită – îl pun pe seama unui eveniment care, deși n-a făcut valuri în balta presei federale, a devenit decisiv pentru Konny.

Înainte de a ajunge la întâlnirea supraviețuitorilor, mai trebuie inserat aici un fapt penibil,

la care cineva ar vrea să mă facă să renunţ, fiindcă şi-a făcut despre Tulla sa o imagine prea imaculată: pe 30 ianuarie nouăzeci, când blestemata dată părea ieşită din circulaţie, pentru că pretutindeni se dansa pe melodia *Germanie, patrie unită*[15] şi toţi esticii erau nebuni după marca germană, mama a trecut la acţiune în felul ei.

Pe ţărmul sudic al lacului Schwerin se degrada cu fiecare zi o cabană pentru tineret cu două caturi, cenuşie ca un şoarece. Fusese construită la începutul anilor cincizeci şi primise numele lui Kurt Bürger, un vechi stalinist care sosise de la Moscova imediat după sfârşitul războiului, ca antifascist verificat, şi îşi cucerise merite în Mecklenburg prin măsurile energice luate. Iar în spatele cabanei pentru tineret *Kurt Bürger*, mama a depus un buchet de trandafiri cu cozi lungi, cam acolo unde trebuie să se fi înălţat odinioară, spre malul apei, granitul închinat martirului. A făcut-o pe întuneric, mai exact la ora zece şi optsprezece minute[16]. Sau cel puţin aşa ne-a povestit mai târziu acţiunea ei nocturnă, mie şi prietenei sale Jenny: indicându-ne ora exactă. Ne-a spus că a fost singură-singurică şi că a căutat cu lanterna locul cu pricina din spatele cabanei, neocupate pe timp de iarnă. Multă vreme a fost nesigură, dar apoi, sub cerul înnorat, pe burniţă, s-a decis: aici era.

— Da' nu pentru acel Gustloff am venit ieu cu florile! Ăla n-a fos' decât un nazist ca mulţ' alţii, cărora le-au făcut felu. Nu, pentru navă şi toţ' copilaşii care s-au răsturnat atunci în marea rece ca ghiaţa, am depus la ora zece şi op'sprezece minute fix buchetu' meu dă trandafiri albi. C-am plâns după iei, toţ' ăştia patru'ş'cinci dă ani...

Peste cinci ani mama nu mai era singură. Domnul Schön şi Direcţia staţiunii balneare

baltice Damp, ca şi domnii din Consiliul de administraţie „Salvare peste mare“[17] făcuseră invitaţii. Cu zece ani înainte, se realizase deja în acelaşi loc o primă întâlnire a supravieţuitorilor. Pe atunci mai exista zidul şi sârma ghimpată şi nimeni din Germania estică nu putuse veni. Dar de data aceasta au venit şi cei pentru care scufundarea navei însemna ceva ce trebuise să fie trecut sub tăcere de-a lungul timpului, din cauza regimului politic. De aceea, nu putea să uimească pe nimeni faptul că oaspeţii din noile landuri federale au fost salutaţi deosebit de cordial; între supravieţuitori nu trebuia să existe nici o deosebire care să separe Estul de Vest.

În marea sală de festivităţi a staţiunii balneare, deasupra scenei, atârna un transperant pe care se putea citi, rând cu rând, cu litere de mărimi diferite: „Festivitate comemorativă la cincizeci de ani de la scufundarea navei *Wilhelm Gustloff*, organizată în localitatea balneară baltică Damp, de la 28 la 30 ianuarie 1995“. Faptul, cu totul întâmplător, că această dată amintea în acelaşi timp de luarea puterii în treizeci şi trei şi de data naşterii acelui bărbat care fusese împuşcat de David Frankfurter, marcând cu un stigmat poporul evreu, nu a fost, evident, menţionat, dar în cercurile care conversau fie la o cafea, fie în pauzele întrunirii, a căpătat valoarea unui mesaj ascuns, rostit cu jumătate de glas.

Pe mine mă silise mama să fac act de prezenţă. Îmi adusese un argument imbatabil:

— Că doar şi tu faci tot cin'zeci acum...

Îl invitase pe fiul nostru Konrad şi, pentru că Gabi n-a avut nimic împotrivă, îl luase ca pe o pradă cu ea. A sosit cu Trabantul ei de culoarea nisipului: în Damp, o adevărată curiozitate între Mercedesuri şi Opeluri luxoase. Ignorase

rugămintea mea, exprimată mai înainte, de a se mulţumi cu mine şi de a-l cruţa pe Konny de aiurelile trecutului. Nu contam nici ca tată şi nici altminteri, căci maică-mea era de acord cu fosta mea nevastă în aprecierea persoanei mele, oricât s-ar fi evitat de obicei una pe alta : pentru mama eram, după cum obişnuia să spună, „un netrebnic" ; iar Gabi îmi spunea, de câte ori i se oferea ocazia, că sunt un ratat.

Aşa că nu e de mirare că cele două zile şi jumătate la Damp s-au scurs pentru mine mai degrabă penibil. Stăteam acolo ca un prost şi scoteam fum ca o locomotivă. Ca ziarist aş fi putut, fireşte, să scriu un reportaj sau măcar o relatare succintă. Probabil că domnii din Consiliul de administraţie chiar ceva de genul ăsta aşteptau de la mine, căci mama mă prezentase la început ca „reporter la Springer cu ziarele lui". N-am contrazis-o, dar nici n-am aşternut pe hârtie altceva decât: „Vremea este aşa cum este". Căci în ce calitate aş fi relatat ceva? Din perspectiva „copilului de pe *Gustloff*", sau ca profesionist neimplicat?

Mama a avut răspuns la toate. Recunoscându-i în mijlocul adunării pe unii dintre supravieţuitori şi fiind interpelată spontan de membrii de odinioară ai torpilorului *Löwe*, ea profita de orice ocazie ca să mă prezinte, dacă nu ca reporter la Springer, atunci ca „băieţelul care s-a născut în mijlocu' dezastrului". Şi, fireşte, nu lipsea nici indiciul că data de treizeci îmi va da şi mie ocazia să-mi sărbătoresc a cincizecea aniversare, chiar dacă în această zi programul prevedea o oră de comemorare tăcută.

Sigur că înainte de momentul scufundării, dar şi în ziua de după, vor fi existat mai multe naşteri, dar, cu excepţia unei singure persoane născute

pe douăzeci şi nouă, nu mai era de faţă în Damp nimeni de aceeaşi vârstă cu mine. Stăteau faţă în faţă preponderent oameni bătrâni, căci nu se salvaseră copii. Printre cei mai tineri se număra unul din Elbing, care avusese pe atunci zece ani, trăia azi în Canada şi a fost rugat de curatorium să povestească în faţa publicului detaliile salvării sale.

În general, şi din motive uşor de înţeles, există tot mai puţini martori ai catastrofei. Dacă la întâlnirea din optzeci şi cinci mai veniseră încă peste cinci sute de supravieţuitori şi salvatori, de data asta abia dacă se adunaseră două sute, ceea ce a făcut-o pe mama să-mi şoptească în timpul orei solemne:

— Curând n-o să mai fim în viaţă nici unu' dintre noi, doar tu! Da' tu nu vrei să scri' nimic dîn tot ce ţ-am spus şi ţ-am povestit întruna!

Şi totuşi, eu am fost cel care, cu mult înainte de dispariţia zidului, i-am trimis pe căi ocolite cartea lui Heinz Schön[18] – recunosc, ca să scap de reproşurile ei chinuitoare. Iar cu puţin înainte de întâlnirea de la Damp, ea a primit de la mine o ediţie de buzunar, pe care o publicaseră trei englezi[19] la Editura Ullstein. Însă nici acest documentar al catastrofei navale – ce-i drept, destul de obiectiv, dar scris prea neutru, după cum trebuie să recunosc – nu putea să-i fie pe plac:

— Toate astea-s lipsite dă trăire personală. Nu le vine dîn inimă!

Iar apoi mi-a spus, când i-am făcut o scurtă vizită la Großen Dreesch:

— E, poate-o să scrie Konradchen al meu într-o zi ceva despre asta...

De aceea l-a luat cu ea la Damp. A venit, ba nu, şi-a făcut apariţia într-o rochie lungă până la glezne şi închisă până la gât, de catifea neagră,

care îi accentua părul alb tuns scurt. Oriunde stătea, fie în picioare, fie așezată la cafea și prăjituri, era centrul atenției. Îi atrăgea în special pe bărbați. După cum se știe, așa a fost dintotdeauna. Prietena ei din școală, Jenny, mi-a povestit despre toți acei bărbați care, în tinerețea mamei, pur și simplu nu se puteau dezlipi de ea : se spune că puțea a clei de oase încă din copilărie ; iar eu afirm : chiar în Damp se mai simțea o dâră din acest miros.

Erau acolo domni bătrâni, cei mai mulți îmbrăcați în costume de stofă bleumarin, dintre care ea se înălța zveltă, tenace și îmbrăcată în negru. Între corpolenții cu părul sur se număra un fost căpitan de rangul doi și comandant al torpilorului *T 36*, al cărui echipaj salvase câteva sute de naufragiați, și un ofițer supraviețuitor al navei scufundate. Dar cea mai vie amintire i-o păstraseră mamei membrii echipajului de pe torpilorul *Löwe*. Mi se părea că toți acei domni o așteptaseră doar pe mama. Au înconjurat-o, ea se purta abuziv feciorelnic, iar ei nu se mai dezlipeau de ea. O auzeam chicotind, vedeam cum poza, cu brațele încrucișate. Dar nu se mai vorbea despre mine și nașterea mea în ceasul scufundării, ci mai degrabă despre Konny. Mama îl prezenta acelor domni în vârstă pe fiul meu, de parcă acela ar fi fost propriul ei fiu ; iar eu am păstrat distanța, căci nu voiam să mi se pună întrebări sau poate chiar să fiu sărbătorit de veteranii de pe *Löwe*.

De la o oarecare distanță m-a frapat faptul că același Konny, pe care îl știam mai degrabă ca pe un băiat timid, se mișca absolut stăpân pe sine în rolul compus pentru el de mama, dădea răspunsuri scurte dar clare, punea întrebări, asculta concentrat, risca un râs adolescentin și se oprea chiar, pentru câteva secunde, pentru a fi

fotografiat. La cei aproape cincisprezece ani ai lui – pe care avea să-i împlinească în martie – nu arăta defel infantil, ci mai curând copt pentru intenția mamei de a-l face părtaș la cunoașterea acelei tragedii și – după cum avea să se arate – propovăduitorul legendei unei nave.

De acum încolo totul se învârtea în jurul lui. Deși la întâlnirea supraviețuitorilor participa cineva care se născuse pe *Gustloff* în preziua scufundării și, atât lui cât și mie, ne-a fost înmânat personal, de autorul însuși, câte un exemplar din cartea lui Schön – în vreme ce mamelor li s-au oferit pe scenă buchete în semn de omagiu –, mie mi se părea că tot ce se întâmpla era numai pentru a-i lua fiului meu jurământul de credință. În el își puneau întreaga speranță. De la Konny al nostru se așteptau în viitor lucruri mari. Toți erau siguri că el nu-i va dezamăgi pe supraviețuitori.

Mama îl vârâse într-un costum bleumarin la care îi impusese o cravată de colegiu. Cu ochelari și părul lui ondulat făcea impresia unui amestec de catehumen și arhanghel. Și-a făcut apariția ca cineva care are de comunicat, de anunțat ceva incredibil, ca cineva care avusese parte de o iluminare.

Nu știu la a cui propunere, la serviciul divin comemorativ, care s-a ținut la ora când torpilele au lovit nava, Konrad trebuia să bată acel clopot-gong atârnat lângă altar, salvat de scafandrii polonezi la sfârșitul anilor șaptezeci de pe epavă, din partea superioară a pupei. Or, cu ocazia întâlnirii supraviețuitorilor, echipajul navei de ranfluare *Szkwal* le înmânase lor acest obiect găsit, ca semn al apropierii polono-germane. Totuși, domnul Schön a fost până la urmă cel care, în încheierea slujbei comemorative, a lovit de trei ori la rând clopotul-gong cu ciocănelul.

Asistentul trezorier de pe *Gustloff* număra optsprezece ani când nava s-a scufundat. Nu vreau să trec sub tăcere faptul că tocmai lui, care a strâns și a cercetat aproape tot ce s-a mai putut descoperi după catastrofă, i s-a arătat prea puțină recunoștință la Damp. Când, la începutul solemnităților, și-a ținut discursul pe tema *Scufundarea lui Wilhelm Gustloff pe 30 ianuarie 1945 din punctul de vedere al rușilor* și, în cursul discuțiilor, a devenit clar cât de des vizitase în timpul cercetărilor sale Uniunea Sovietică, întâlnindu-se chiar cu un marinar de pe submarinul *S 13*, ba mai mult, a reieșit că avea legături amicale cu acel Vladimir Kurocikin, care, la ordinul comandantului său, lansase cele trei torpile – fusese chiar fotografiat dând mâna cu bătrânul –, el și-a pierdut „unii prieteni", după cum scria mai târziu, rezervat, Heinz Schön în cartea sa.

I-au mai tăiat din expunere. Mulți dintre ascultători l-au considerat de acum încolo rusofil. Pentru ei, războiul nu încetase niciodată. Pentru ei, rusul era Ivan, iar cele trei torpile armele crimei. Dar pentru Vladimir Kurocikin nava scufundată, anonimă din punctul său de vedere, a fost plină de naziști care îi atacaseră patria, iar retrăgându-se nu lăsaseră în urma lor decât pământul ars. Abia de la Heinz Schön aflase că, în urma torpilării, peste patru mii de copii s-au înecat, au înghețat sau au fost târâți de navă în adânc. Și, desigur, acești copii îi vor fi apărut încă multă vreme în vis, nu o dată.

Faptul că totuși Heinz Schön a fost cel care a putut suna gongul salvat de pe navă i-a mai atenuat probabil puțin din jignirea adusă. Dar fiul meu, care, pe acea *homepage* a lui l-a prezentat lumii întregi pe lansatorul torpilelor fotografiat împreună cu cercetătorul navei *Gustloff*, comenta

acest detaliu al unei tragedii cu efect de liant național, indicând proveniența submarinului atât de precis, accentuând calitatea de „marfă nemțească veritabilă“ și încumetându-se chiar să afirme : numai grație unui vas construit după un proiect german, sovieticii au înregistrat succesul din apropiere de Stolpebank.

Și eu ? După slujba comemorativă am șters-o pe țărmul întunecat ca noaptea. Am rătăcit încolo și încoace, singur și fără nici un gând. Și fiindcă nu bătea vântul, valurile Balticii loveau și ele țărmul doar fără vlagă și fără glas.

5

Asta îl roade pe bătrân. De fapt, spune el, ar fi fost sarcina generaţiei lui să exprime toată mizeria refugiaţilor din Prusia Orientală : a convoaielor de căruţe cu emigranţi străbătând iarna către Vest, a morţii în viscol, a celor care crăpau la marginea drumului şi în copcile din gheaţă, atunci când pojghiţa de pe Frisches Haff a început să cedeze în urma bombardamentului şi sub povara căruţelor trase de cai, şi totuşi din Heiligenbeil porneau tot mai mulţi oameni, de frica răzbunării ruseşti, pe întinderi nesfârşite de zăpadă... Fuga... Moartea cea albă. Niciodată, spune el, oamenii n-ar fi trebuit să treacă sub tăcere atâta suferinţă, numai pentru că propria vină şi căinţa recunoscută au fost mai imperioase în toţi aceşti ani, n-ar fi trebuit să lase tema îndelung evitată celor care reconstruiesc schelăria dreptei. Această pierdere este uriaşă...

Dar acum bătrânul, care a ostenit să mai scrie, crede că a găsit în mine pe cineva care s-ar putea lăsa provocat să relateze în locul lui – ca „locţiitor“, spune el – despre invazia armatelor sovietice în Reich, despre Nemmersdorf[1] şi consecinţele sale. E adevărat, şi-mi caut cuvintele. Dar nu el, mama mă sileşte. Şi doar de dragul ei se amestecă şi bătrânul, îmboldit de ea la rându-i să mă constrângă, ca şi cum totul n-ar trebui scris decât sub constrângere, ca şi cum nu s-ar putea întîmpla nimic pe această hârtie fără mama.

Pretinde că a cunoscut-o ca pe o fiinţă greu de înţeles, care nu poate fi definită exact. Îşi doreşte

o Tulla de o luminozitate care să rămână la fel de difuză şi e dezamăgit acum. Îl aud spunând că nu s-ar fi gândit niciodată că supravieţuitoarea Tulla Pokriefke va evolua într-o direcţie atât de banală, de funcţionară de partid şi de activistă care să facă exact ceea ce i se spune. Mai degrabă s-ar fi aşteptat de la ea la anarhism, la un act iraţional, ca un atac cu bombă fără nici o motivaţie, sau o judecată care ar îngrozi o minte lucidă. La urma urmei, spune el, adolescenta Tulla a fost aceea care, în timpul războiului, deci în mijlocul unor orbi de bunăvoie, a recunoscut lângă bateria antiaeriană, într-o masă alburie ce forma o movilă, oseminte omeneşti şi le-a numit cu glas tare muntele de oase:

— Ăsta-i un munte dă oase!

Bătrânul n-o cunoaşte pe mama. Dar eu? Oare eu o cunosc? Măcar tanti Jenny are o idee despre firea sau nefirescul ei, tanti Jenny care mi-a spus odată:

— De fapt, prietena mea Tulla poate fi înţeleasă doar ca o călugăriţă ratată, ca o stigmatizată, desigur... Dar un lucru e adevărat: mamă e de neconceput. Nici ca membră de partid n-a putut fi silită să respecte strict orientarea politică. Iar când eu am vrut să plec în Vest, ea n-a spus decât:

— Păi, din parte-mi, n-ai decât s-o ştergi dincolo! – şi nu m-a turnat, fapt pentru care a fost destul de persecutată în Schwerin; se spune că a călcat-o şi serviciul de securitate de câteva ori, fără vreun succes sensibil...

Pe atunci îşi mai punea încă speranţele în mine. Dar cum din mine nu putea scoate nici o scânteie şi doar timpul se irosea, de îndată ce zidul a dispărut, ea a început să-l prelucreze pe fiul meu. Konny n-avea decât zece sau unsprezece

ani când a căzut în ghearele bunică-sii. Iar de la întâlnirea supravieţuitorilor la Damp, unde eu n-am fost decât o nulitate marginalizată, în vreme ce el a devenit principele moştenitor, a început să-l îndoape cu istorii cu refugiaţi, istorii cumplite, cu violuri, pe care, chiar dacă nu le trăise pe propria-i piele, le auzise povestite şi răspândite pretutindeni, ca să împrăştie groaza, de când, în octombrie patruzeci şi patru, tancurile ruseşti trecuseră graniţa răsăriteană a Reich-ului şi pătrunseseră în regiunile Goldap şi Gumbinnen.

Aşa o fi fost, se poate să fi fost aşa. Cam aşa a fost. Când, la câteva zile după asaltul gărzilor armatei a doua sovietice, localitatea Nemmersdorf a fost recucerită de unităţi ale armatei a patra germane, s-a putut bănui, vedea, număra, fotografia şi filma pentru toate cinematografele din Reich, la jurnalul de actualităţi, câte femei fuseseră violate de soldaţii ruşi, apoi ucise, ţintuite de porţile şoproanelor. Tancuri *T 34* trecuseră peste refugiaţi şi îi zdrobiseră. Copii împuşcaţi zăceau în grădiniţele din faţa caselor şi în şanţurile drumului. Chiar prizonierii francezi care îşi îndeplineau munca forţată în gospodăriile din apropierea Nemmersdorfului au fost lichidaţi, patruzeci la număr, după cum s-a spus.

Acestea şi alte detalii le-am găsit la adresa, de acum familiară, de pe Internet. Alături de ele putea fi citit în traducere un apel compus de scriitorul rus Ilia Ehrenburg, prin textul căruia li se cerea tuturor soldaţilor ruşi să ucidă, să violeze, să se răzbune pentru patria pustiită de bestiile fasciste, pentru *măicuţa Rusia*. La adresa *www.blutzeuge.de*, fiul meu, recognoscibil doar pentru mine, denunţa în limbajul comunicatelor oficiale de odinioară:

— Asta le-au făcut ruşii subumani femeilor germane lipsite de apărare...

— Aşa s-a dezlănţuit soldăţimea rusă...

— Această teroare ameninţă încă întreaga Europă, dacă n-o să înălţăm nici un stăvilar în calea puhoiului asiatic...

Suplimentar, scanase şi ataşase un afiş electoral CDU din anii cincizeci, care înfăţişa un monstru feroce de tip asiatic.

Răspândite în reţea şi frecventate de cine ştie câţi utilizatori, aceste sentinţe şi texte ilustrate se citeau ca atacuri la lucruri ce păreau să se întâmple chiar azi, deşi nu erau numite nici Rusia în dezagregarea ei neputincioasă, nici ororile din Balcani şi din Rwanda africană. Ca să-şi ilustreze programul cu ceva nou de fiecare dată, fiului meu îi ajungeau câmpurile de luptă acoperite de cadavre ale trecutului; ele rodeau de fiecare dată, indiferent cine le cultivase.

Nu-mi mai rămâne să spun decât că în acele zile, când Nemmersdorf a devenit totuna cu esenţa ororii, dispreţul cu care lumea era deprinsă faţă de ruşi s-a transformat în frica de ruşi. Relatările gazetăreşti, comentariile de la radio, imaginile jurnalelor de actualităţi vehiculate în localitatea recucerită, au declanşat în Prusia Orientală o fugă în masă care, începând de la mijlocul lui ianuarie, s-a amplificat până la panică. O dată cu fuga pe drumul de ţară, a început şi moartea la marginea drumului. Nu pot s-o descriu. Nimeni n-o poate descrie. Doar atât: o parte din fugari a ajuns în oraşele portuare Pillau, Danzig şi Gotenhafen. Sute de mii au încercat să scape de oroarea care se apropia tot mai mult, pe calea navală. Sute de mii – statisticile indică peste două milioane de fugari salvaţi în Vest – s-au îngrămădit la bordul navelor de război, de pasageri şi

comerciale; aşa a fost luată cu asalt şi *Wilhelm Gustloff*, care staţiona de ani de zile legată la cheiul Oxhöft din Gotenhafen.

Aş vrea să pot şi eu să-mi simplific situaţia, ca fiul meu care anunţa pe pagina sa *web*:

— În linişte şi ordine nava a primit la bord fetele, femeile, mamele şi copiii care fugeau de bestia rusă...

Oare de ce i-a escamotat pe cei o mie de marinari de submarin îmbarcaţi şi ei, la fel ca echipele militare din serviciul tunurilor antiaeriene, montate în grabă? E drept că în treacăt a menţionat faptul că la început şi spre sfârşit au fost admişi la bord şi răniţi:

— Printre ei, erau combatanţi de pe frontul din Kurland, care mai ţineau piept încă năvalei puhoiului roşu...

Dar când a început să descrie reechiparea navei cazarmă pentru a deveni un vrednic transportor oceanic, chiar dacă a socotit cu acribie câte chintale de făină şi lapte praf, câţi porci tăiaţi s-au încărcat la bord, el a trecut sub tăcere voluntarii croaţi, prost instruiţi, cu care a trebuit să fie întregit echipajul navei. Nimic despre insuficientele aparate de radioemisiune. Nimic despre exersarea manevrelor în caz de catastrofă: „Închideţi şcotele!". Bineînţeles că a lăudat peste măsură amenajarea prevăzătoare a unui punct de naşteri, dar ce l-a împiedicat să facă orice aluzie la starea de gravidă a bunicii lui, care tocmai stătea să nască? Şi nici un cuvânt despre cele zece bărci de salvare lipsă, care fuseseră transferate pentru fumizarea portului în timpul atacurilor aeriene şi fuseseră înlocuite cu bărci cu vâsle cu o capacitate mai redusă şi cu câteva plute de salvare din kapoc[2] presat, stivuite în

grabă şi amarate strâns. Gustloff trebuia să fie prezentată utilizatorilor de pe Internet doar ca navă a refugiaţilor.

De ce minţea Konny? De ce se înşela băiatul meu pe sine şi pe ceilalţi? De ce tocmai el, altminteri un negustor atât de pedant de mărunţişuri – pentru care nava a fost practicabilă încă din vremurile *Epb*, de la valul făcut de elicea navei până în cel mai îndepărtat ungher al spălătoriei publice de la bord –, nu voia să recunoască faptul că la chei nu staţiona nici un transportor al Crucii Roşii, nici un cargobot plin doar de refugiaţi, ci o navă de pasageri înarmată, subordonată Marinei Militare, în care fusese înghesuită cea mai felurită încărcătură? De ce nega ceea ce fusese tipărit de ani de zile şi nu mai era contestat nici măcar de eternii paseişti? Voia să construiască o crimă de război şi să se impună în faţa capetelor rase din Germania şi de aiurea cu versiunea artificial însufleţită a evenimentului real? Simţea oare atât de imperios nevoia unui bilanţ onest al victimelor, încât pe pagina sa *web* nu putea să apară nici măcar pandantul militar al căpitanului civil Petersen, căpitanul de corvetă Zahn, împreună cu câinele său ciobănesc?

Pot doar să intuiesc ce l-o fi îndemnat pe Konny să trişeze: dorinţa de a păstra o imagine clară a duşmanului. Dar istoria cu câinele mi-a povestit-o mama ca pe ceva real; căci încă din copilărie avea o fixaţie pentru câinii ciobăneşti. Zahn îl avea de ani de zile pe Hasan al său la bord. Fie pe punte, fie la popotă – peste tot îşi făcea apariţia cu câinele. Mama spunea:

— Puteam vedea dă jos, unde-am aşteptat fără să avem voie să ne urcăm încă, cum stătea-n picioare la balustrad' un căpitan cu dulău' lui şi să uita-n jos la noi fugarii... Iar ăla arăta iexact ca Harras a' nostru...

Ea ştia cum s-au petrecut lucrurile la chei:

— Ierea o-mbulzală ş-o amestecătură! La'nceput, toţ' cei care s-au putut urca pă scară, s-au înscris ordonat, da' pă urmă n-a mai avut hârtie...

De aceea, cifra va rămâne întotdeauna incertă. Dar ce pot spune cifrele? Ele sunt aproximative. Trebuie să apreciezi întotdeauna şi restul. Înregistrate au fost şase mii şase sute de persoane, dintre care cinci mii de refugiaţi. Dar începând din 28 ianuarie, alte mase, care n-au mai fost numărate, au luat cu asalt scările ca să se îmbulzească la bord. Au fost oare două sau trei mii cei rămaşi fără număr şi nume la bord? Cam atâtea bonuri de masă au fost tipărite în plus la tiparniţa navei şi împărţite de asistentele de marină repartizate în serviciul auxiliar. Câteva sute în plus sau în minus nu contează în cazuri din acestea. La fel, nu se cunoaşte numărul cărucioarelor de copii care au fost stivuite în spaţiile pentru bagaje; şi nu se poate aprecia decât că, până la urmă, la bord se aflau aproximativ patru mii cinci sute de sugari, copii şi tineri.

La sfârşit, când nu mai încăpea nimic, au mai fost luaţi totuşi la bord şi alţi câţiva răniţi şi o ultimă trupă de ajutoare de marină, fete tinere care, pentru că nu mai existau cabine libere şi toate sălile fuseseră aşternute cu saltele ca dormitoare, au fost cazate în piscina golită de apă şi uscată, pe puntea E aşadar, sub nivelul apei.

Această localizare trebuie menţionată şi subliniată aici nu o dată, pentru că fiul meu a trecut sub tăcere tot ce se referea la personalul acesta auxiliar din marină şi piscina capcană a morţii. Numai când denunţa în general pe pagina sa *web* ştiutele violuri nu mai putea de grijă pentru „fragedele fete a căror inocenţă trebuia să fie pusă pe navă la adăpost de apucătoarea bestie rusă...".

Odată, când tocmai oferise o aiureală dintr-asta, am intrat și eu în acțiune, fără să mă demasc însă ca tată. Mi-am lansat provocarea când *chatroom*-ul lui era deschis:

— Fetele tale neajutorate erau în uniforme militare, în uniforme foarte cochete de altfel. Purtau fuste albastru-cenușii până la genunchi și jachete ajustate pe trup. Chipiele cu vulturul imperial și zvastica stăteau pe frizurile lor puțin într-o parte. Și toate, fie că mai erau sau nu inocente, erau bine antrenate militar și juraseră credință Führerului...

Dar fiul meu nu voia să comunice cu mine. Ci doar cu partenerul său inventat de dispută, pe care-l dădăcea ca un rasist de benzi desenate:

— Ca evreu, n-ai să înțelegi niciodată cât mă doare încă pângărirea fetelor și femeilor germane de către calmuci, tătari și alți mongoli! Dar ce puteți ști voi, evreii, despre puritatea sângelui!

Nu, asta nu i-o băgase-n cap mama! Sau poate că da? Mie mi-a povestit odată, când am pus pe masă, la o cafea în Großer Dreesch, articolul meu destul de obiectiv despre disputa în jurul monumentului Holocaustului din Berlin, că în ograda atelierului de tâmplărie al unchiului ei și-a făcut odată apariția „un puști grăsan cu pistrui", care, cică, i-ar fi făcut o schiță destul de asemănătoare câinelui din lanț.

— Iera un Ițic, care-avea mereu idei trăsnite. Da' nu iera decât o corcitură, dîn câte știa taică-meu. Mi-a spus-o chiar cu glas tare, înainte d'a-l alunga pă Ițic, Amsel îl chema, dîn ograda noastră...

În dimineața de treizeci, mama a reușit să se îmbarce împreună cu părinții ei.

— Ne-am urcat în ultima clipă...

O parte din bagaj s-a şi pierdut. La amiază, *Gustloff* a primit comanda să ridice ancora şi să plece de la ponton. La chei au rămas cu sutele.

— Pentru maică-mea şi taică-meu ieram fireşte o ruşine aşa, cu burta la gură. De câte ori cineva dîn ceilalţ' fugari a-ntrebat dă mine, maică-mea i-a zis: „Logodnicu' iei luptă pă front", ori: „Dă fapt a trebuit să să căsătoraescă pân' procură, dă la distanţă, că logodnicu' iei i-acu' pă frontu' dă Vest. Dacă n-o fi căzut cumva-ntre timp". Da' mie nu mi-au zis decât că-i fac dă ruşine. D' aia a fost bine că pă navă ne-au despărţit imediat. Maică-mea şi taică-meu au trebuit să să ducă jos dă tot, în burta vasului, unde mai iera um pic dă loc. Ieu am ajuns sus, la punctu' pentru naşteri...

Dar nu se ajunsese încă atât de departe. Şi iarăşi trebuie să mă-ntorc ca racul, pentru a înainta: încă din ajun şi apoi toată noaptea familia Pokriefke şezuse pe cuferele şi boccelele ei mult prea numeroase, în mijlocul unei mulţimi de refugiaţi, dintre care cei mai mulţi erau epuizaţi deja de lungul drum în convoaiele de căruţe. Proveneau de pe cordonul litoral curic, din Samland, din Mazuria. Un ultim transport fugise din Elbingul apropiat, peste care trecuseră tancurile sovietice, dar care părea a fi încă disputat. Se îmbulzeau şi tot mai multe femei cu copii din Danzig, Zoppot şi Gotenhafen, printre căruţe cu cai, cu loitre, cărucioare de copii şi numeroase sănii. Mama mi-a povestit despre câini fără stăpâni care, neavând voie la bord, te făceau să te simţi în nesiguranţă pe chei, flămânzi cum erau. Caii ţărăneşti din Prusia Orientală fuseseră deshămaţi şi fie încredinţaţi în oraş unităţilor militare, fie conduşi la abator. Mama nu ştia precis. De altfel, mila ei se îndrepta doar spre câini:

— Întruna au lătrat, toată noaptea, ca lupii...

Când familia Pokriefke a părăsit Elsenstraße, rudele lor din familia Liebenau au ezitat să urmeze, cu cățel și purcel, restul familiei care îi ajuta în atelier. Meșterul tâmplar se atașase prea mult de bancurile lui de dat la rindea, de ferăstrăul circular și de ferăstrăul panglică, de redresor, de provizia de bușteni lungi din magazie și de casa cu chirie de la numărul 19, al cărei proprietar era. Fiul său, Harry, pe care mama îl amestecase la un moment dat în poveste ca posibil tată al meu, primise încă din toamna anului trecut ordinul de încorporare. Undeva, pe unul dintre multele fronturi în retragere, el trebuie să fi fost transmisionist sau grenadier antitanc.

După război, am aflat că polonezii i-au expulzat pe posibilul meu bunic și pe soția lui, ca și pe toți nemții rămași acolo. Se pare că ambii au murit în Vest, probabil la Lüneburg, la scurt timp unul după celălalt, el de necaz poate pentru pierderea atelierului de tâmplărie și a atâtor tocuri de ferestre și uși care zăceau în pivnițele casei cu chirie. Câinele de pază, în a cărui cușcă mama susținea că a locuit o săptămână, nu mai trăia de mult ; cică îl otrăvise cineva înainte de începerea războiului. Mama spune :

— V' un ortac d' a lui Ițic.

E de presupus că familia Pokriefke a ajuns la bord printre ultimii salvați și a fost acceptată pentru că fata lor era vizibil gravidă. Doar cu August Pokriefke ar fi putut exista dificultăți. Poliția militară care făcea controlul pe chei l-ar fi putut selecționa ca apt pentru trupele de rezerviști. Dar cum el nu era, după spusa mamei, decât „o juma' dă porție dă om“, s-a putut fofila. Iar la sfârșit controalele erau și așa destul de permisive. Totul era un haos. Au ajuns pe navă copii fără mamele lor. Iar unele mame au avut de

îndurat cum, în îmbulzeală, pe drumul către punte, copilul le era smuls din mână, aruncat peste bord și dispărea între peretele vasului și zidul cheiului, în apele portuare. Toate țipetele erau atunci inutile.

Poate că familia Pokriefke și-ar fi putut găsi loc și pe vapoarele *Oceana* și *Antonio Delfino*, oricât de supraîncărcate erau și acestea cu refugiați. Ambele nave erau ancorate tot la cheiul Oxhöft din Gotenhafen, *Cheiul Bunei Speranțe*, cum i se spunea ; și amândouă transportoarele de capacitate medie și-au atins în mod fericit destinațiile portuare : Kiel și Copenhaga. Dar Erna Pokriefke voia cu orice chip, „d'ar fi să crăpe", pe *Gustloff*, pentru că atât de multe amintiri fericite erau legate pentru ea de o croazieră *Epb* în fiordurile norvegiene cu motonava al cărei alb era pe atunci sclipitor. Pe fundul cufărului ei de refugiată avea albumul fotografic în care se găseau și instantaneele din croazieră.

Erna și August Pokriefke n-au mai recunoscut probabil interiorul navei, căci toate sălile de festivități și de mese, biblioteca golită, sala folclorică și cea de muzică decăzuseră acum – fără podoaba nici unui tablou – la culcușuri așternute cu saltele. Chiar și puntea de promenadă prevăzută cu geamuri și culoarele fuseseră ticsite cu saltele. Cum mii de copii, numărați sau nu, făceau parte din încărcătura umană, strigătele lor se amestecau în comunicatele transmise la megafon : se strigau mereu nume de fete și băieți rătăciți.

Când familia Pokriefke s-a urcat neînregistrată la bord, mama a fost despărțită de părinții ei. O soră a decis așa. Nu se știe dacă perechea a fost obligată de ajutoarele din marină, care supravegheau totul, să intre într-o cabină deja ocupată sau dacă și-a găsit loc, cu bagajul rămas, în culcușul

comun, de masă. Tulla Pokriefke n-avea să-şi mai vadă niciodată albumul cu fotografii şi părinţii. Le scriu în această ordine, pentru că mi se pare o certitudine faptul că pierderea albumului fotografic a fost pentru mama deosebit de dureroasă, căci o dată cu el s-au pierdut toate fotografiile făcute cu Kodak-Box-ul familiar, în care putea fi văzută cu fratele ei Konrad, cel cu păr cârlionţat, pe pasarela marină Zoppot, cu prietena ei din şcoală Jenny şi tatăl ei adoptiv, profesorul gimnazial Brunies, în faţa monumentului lui Gutenberg, în pădurea Jäschkentaler, precum şi de mai multe ori cu Harras, ciobănescul pursânge şi vestit dulău de curte.

Mama vorbea întotdeauna de luna a opta de sarcină, atunci când în poveştile ei interminabile se ajungea la momentul îmbarcării. Probabil era într-a opta. Dar în oricare o fi fost, a fost îndreptată către punctul de asistenţă pentru naşteri şi lăuze. Acesta se afla lângă aşa-numitul pavilion, în care gemeau înghesuiţi unii într-alţii cei cu răni grave. Pavilionul era îndrăgit de sezonieri, în vremurile *Epb*, ca un soi de grădină de iarnă, şi se afla dedesubtul punţii de comandă. Pavilionul, ca şi punctul de asistenţă pentru gravide şi lăuze, se afla în subordinea doctorului Richter, ofiţer sanitar superior din divizia a doua de instrucţie pe submarin. De fiecare dată când îmi povestea despre îmbarcare, mama-mi spunea:

— Acolo iera în sfârşit cald. Ş'am căpătat imediat şi lapte cald, c'un dram dă miere-n iel...

La punctul de asistenţă pentru lăuze serviciul trebuie să se fi desfăşurat normal. De când începuse îmbarcarea se născuseră deja patru sugari, „numa' băieţei", după cum mi-a spus.

Se afirmă că, spre nenorocul ei, *Wilhelm Gustloff* a avut prea mulţi căpitani la bord.

Posibil. Dar *Titanicul* n-avea decât unul şi totuşi lucrurile au mers anapoda, încă de la lansare. În orice caz, mama spunea că a vrut, cu puţin înainte de ieşirea din port, să-şi dezmorţească puţin picioarele şi a ajuns astfel, fără să fie oprită de gardă, „doar cu un ietaj mai sus", pe puntea de comandă, „unde un lup dă mare bătrân să războia dă mama focului cu altu', care avea o barbă în formă dă cioc...".

Lupul de mare era căpitanul Friedrich Petersen, un bărbat din transportul maritim civil, care avusese pe timp de pace câteva nave de pasageri sub comanda sa, printre care, pentru scurtă vreme, şi nava *Gustloff*, şi care căzuse prizonier la englezi încă de la începutul războiului, ca spărgător de blocadă. Dar apoi, ţinând cont de vârsta sa, fusese clasat ca inapt pentru luptă şi, după ce se obligase în scris să nu mai fie niciodată căpitan activ pe mare, fusese deportat în Germania. De aceea era utilizat, la cei şaizeci şi cinci de ani ai lui, pe post de „căpitan legat la chei" pe „cazarma plutitoare" de la cheiul Oxhöft.

Cel cu barba în formă de cioc nu putea fi decât căpitanul de corvetă Wilhelm Zahn, care îl avea permanent la picioare pe câinele său Hasan. Comandantul de submarin care înregistrase odinioară succese moderate era considerat conducătorul militar al navei încărcate cu refugiaţi, pe durata acestui transport. În plus, spre uşurarea bătrânului căpitan, care-şi pierduse între timp practica pe mare, se mai aflau pe punte doi căpitani tineri, dar experimentaţi în zona Balticii, pe nume Köhler şi Weller. Amândoi fuseseră preluaţi din Marina Comercială şi de aceea erau trataţi de ofiţerii Marinei Militare, mai ales de Zahn, destul de condescendent: mâncau la popote diferite şi legau greu o conversaţie.

Şi astfel se înnodau pe punte conflicte, dar şi responsabilitatea comună pentru încărcătura navei, ea însăşi greu de definit: pe de o parte, era un transportor de trupe, pe de altă parte, o navă de refugiaţi şi o navă-Lazaret. Vopsită în cenuşiu ca o navă de război, *Gustloff* oferea o ţintă ce nu putea fi clar definită. Staţiona încă în bazinul portuar, protejată, dacă exceptăm atacurile aeriene. Încă nu se declanşase pretextatul conflict dintre prea numeroşii căpitani. Iar un alt căpitan n-avea încă nici o idee despre nava încărcată cu copii şi soldaţi, mame şi ajutoare de marină, şi echipată cu tunuri antiaeriene.

Până la sfârşitul lui decembrie, *S 13* staţionase andocată la baza militară Smolnîi a flotei Armatei Roşii din Baltica. Când nava, cu revizia şi plinul făcut, echipată cu provizii şi torpile, a trebuit să pornească în larg împotriva duşmanului, îi mai lipsea doar comandantul.

Alcoolul şi femeile l-au împiedicat pe Alexander Marinesko să pună capăt şederii lui pe uscat şi să ajungă la timp la bordul vasului său, înainte de începutul marii ofensive, care avea să atace flancul inamicului în Baltica şi Prusia Orientală. Se spune că Pontikka, un rachiu finlandez distilat din cartofi, l-a scos din funcţiune şi i-a şters orice amintire. Căutarea lui – în bordeluri şi alte sălaşuri prăpădite de acest fel, cunoscute poliţiei militare – a rămas fără nici un succes; vasul nu avea căpitan.

Abia la 3 ianuarie Marinesko s-a prezentat din nou în Turku, treaz de-a binelea. Imediat a fost luat la interogatoriu de NKVD[3] şi declarat suspect de spionaj. Cum uitase toate staţionările de pe parcursul prelungitei sale incursiuni pe uscat, nu putea prezenta în apărarea sa nimic

altceva decât goluri de memorie. În cele din urmă superiorul său, căpitanul de clasa I Orjel, a reuşit să amâne convocarea unui tribunal militar, făcând apel imperios la cel mai recent ordin de intrare în luptă dat de tovarăşul Stalin. Avea la dispoziţie prea puţini comandanţi experimentaţi şi nu voia prin urmare să slăbească forţa combatantă a formaţiei lui navale. Când până şi echipajul de pe *S 13* s-a implicat în procesul indecis, cu o cerere de graţiere în favoarea căpitanului, iar din perspectiva NKVD a devenit previzibil începutul unei revolte a matrozilor, Orjel i-a ordonat comandantului submarinului – în care numai pe uscat nu se putea avea încredere – să plece imediat la Hangö, port din care, peste o săptămână, *S 13* pornea în larg. Spărgătoare de gheaţă eliberaseră talvegul. Nava avea să pornească pe lângă insula suedeză Gotland către coasta baltică.

Or, există filmul alb-negru, care a fost turnat la sfârşitul anilor cincizeci. Se numeşte *Noaptea a căzut peste Gotenhafen* şi e garnisit cu staruri ca Brigitte Horney şi Sonja Ziemann. Regizorul, un american de origine germană pe nume Frank Wisbar, care turnase mai înainte un film despre Stalingrad, a urmat sfaturile specialistului în materie de *Gustloff*, Heinz Schön. Filmul, care nu a primit aprobarea să ruleze în Est, a rulat doar în Vest cu un succes moderat şi a fost, ca şi nava naufragiată, uitat şi stocat doar în arhive.

Împreună cu prietena mamei, Jenny Brunies, la care locuiam pe atunci ca licean în Berlinul de Vest, şi la insistenţele ei – „Prietena mea Tulla mi-a dat de ştire ce mult îşi doreşte să mergem amândoi la cinematograf" –, am văzut pelicula şi am fost destul de dezamăgit. Ca la toate filmele despre *Titanic*, şi la scufundarea lui *Gustloff*,

devenită film, o poveste chinuită de iubire, eroică în final, trebuia oferită drept materie suplimentară și masă de umplutură, ca și cum scufundarea unei nave de pasageri supraîncărcate n-ar fi destul de palpitantă, moartea înmiită n-ar fi destul de tragică.

Un vehicul pe care să-nchei relații în vreme de război. În *Noaptea a căzut peste Gotenhafen*, după un preludiu mult prea lung în Berlin, Prusia Orientală și aiurea, devin personajele unui triunghi conjugal: un soldat pe frontul de Est – ca soț înșelat și, mai târziu, unul dintre grav răniții de pe navă –, soția necredincioasă, care a reușit să se salveze, cu sugar cu tot, pe navă – ca figură provocatoare, sedusă când de unul, când de altul –, și un ofițer de marină ușuratic – ca soț adulter, tată și salvator al sugarului. Deși tanti Jenny se poate să fi lăcrimat la câteva scene din film, când m-a invitat după spectacol la primul meu Pernod la Paris-Bar, mi-a spus:

— Maică-tii, draga de ea, nu prea i-ar fi plăcut filmul ăsta, pentru că, nici înainte, nici după scufundarea navei, nu s-a arătat nici măcar o naștere...

Și-apoi a adăugat:

— De fapt, din ceva atât de cumplit, nici nu poți face film.

Sunt absolut sigur că mama n-a avut nici un iubit la bord și nici pe vreunul dintre tații mei prezumptivi. Se prea poate că, așa cum îi era și îi este felul, s-a priceput chiar și în stadiul ei avansat de sarcină să atragă personalul masculin al navei: căci dispune de un magnet interior, pe care ea îl numește „un ceva anume“. Așa se face că de-abia se ridicase ancora, când un recrut de la marină, viitor marinar de submarin – „un tinerel așa dă palid cu fața numa' pistrui“ –, a condus-o

pe gravidă pe puntea superioară. O nelinişte interioară o mâna la acest drum. Cred că matrozul era cam de vârsta mamei, şaptesprezece sau cel mult optsprezece ani, atunci când a condus-o, ţinând-o cu grijă de braţ, pe puntea superioară lucie ca oglinda, fiindcă era îngheţată. Şi atunci mama a observat, cu privirea ei căreia nu-i scăpa nimic, că gruiele pentru ridicarea ambarcaţiunilor, scripeţii şi manivelele bărcilor de salvare de la babord şi tribord şi greementul acestora condus pe ruliu erau îngheţate.

De câte ori n-am auzit-o spunând aceeaşi frază:

— Dă cum am văzut asta, mi s-a părut primejdie mare.

Iar în Damp, când, înconjurată de domni în vârstă, l-a introdus pe fiul meu Konrad în cercul strâns al supravieţuitorilor, am auzit-o spunând:

— Am ştiut atunci foarte clar că dîn cauza gheţii nu putea fi vorba dă nici-o salvare. Am vrut să mă dau jos dîn ambarcaţiune, am ţipat ca o nebună. Da' iera deja prea târziu...

Filmul pe care l-am văzut cu tanti Jenny într-un cinematograf de pe Kantstraße nu arăta nimic din toate astea, nici sloiurile de gheaţă de pe gruiele bărcilor de salvare, nici balustrada îngheţată a punţii, nici măcar blocurile de gheaţă din bazinul portuar. Cu toate că nu numai în cartea lui Schön, dar chiar şi în ediţiile de buzunar ale englezilor Dobson, Miller, Payne se menţionează că la 30 ianuarie 1945 era ger bocnă: 18 grade sub 0. Spărgătoarele de gheaţă au trebuit să elibereze un talveg în golful Danzig. Se anunţaseră mare agitată şi rafale puternice de vânt.

Şi de mă întreb totuşi dacă mama n-ar fi putut coborî la timp de la bord, motivul acestei supoziţii absurde în sine stă în faptul că, îndată după ieşirea în larg a lui *Gustloff* – care a fost trasă din

bazinul portuar Oxhöft de patru remorchere –, un vapor de coastă, *Reval*, și-a făcut apariția în viscol, navigând în mod fatal în direcția opusă. Ticsit de refugiați din Tilsit și Königsberg, vasul venea din Pillau, ultimul port al Prusiei Orientale. Cum pe puntea inferioară locul era limitat, refugiații stăteau înghesuiți pe puntea superioară. După cum avea să se vadă mai târziu, mulți înghețaseră în timpul traversării, dar rămăseseră înglobați în blocul vertical de gheață.

În clipa când *Gustloff* s-a oprit și a coborât câteva scări de bord, supraviețuitorii au crezut că au reușit să se salveze pe această navă mare, au găsit portițe în căldura stătută a culoarelor și pe treptele scărilor. Oare n-ar fi putut coborî mama pe o scară de bord ca să ia direcția inversă? Doar s-a priceput întotdeauna să vireze la timp. Avea ocazia! De ce să nu coboare de pe vasul sortit naufragiului, pe *Reval*? Și astfel, dacă în pofida presentimentului ei spontan, nu s-ar fi aventurat în sus pe scară, ci ar fi luat-o în jos, m-aș fi născut altundeva – habar n-am unde! –, dar cu siguranță mai târziu și nu pe treizeci ianuarie.

Și iar ajung la data blestemată. Istoria pe care noi înșine am preparat-o e un closet înfundat. Tragem apa întruna, dar rahatul iese iar la suprafață. De pildă, acest afurisit treizeci. Care se ține scai de mine și mă stigmatizează. Nu mi-a folosit la nimic faptul că am evitat de fiecare dată să-mi serbez ziua de naștere în cercul prietenilor, colegilor sau în cel familial, fie ca elev și student, fie ca redactor la ziar și soț. Eram întotdeauna îngrijorat că o serbare de acest fel – chiar cu toast la un pahar – mi-ar putea pune în cârcă semnificația întreit blestemată a zilei de treizeci, deși

părea că această dată, îndopată deunăzi până la crăpare, se subțiase în ultima vreme și devenise inofensivă, o zi din calendar ca multe altele. Căci se folosesc acum în relația cu trecutul anumite cuvinte : reconciliere, dominare ; a te chinui cu el înseamnă a împlini un doliu.

Și tocmai atunci – cel puțin pe Internet – părea că tot mai trebuie sau iarăși trebuie să se arboreze steagurile de ziua națională, pe treizeci. În orice caz, fiul meu expunea vizibil întregii lumi ziua luării puterii ca pe o pagină roșie în calendar. În locuința din prefabricate din cartierul Großer Dreesch din Schwerin, unde locuia de la începutul noului an școlar la bunica lui, activa mai departe administrându-și pagina *web*. Gabi, fosta mea soție, nu voise să împiedice mutarea fiului nostru : departe de stângacea și cicălitoarea cicăleală permanentă maternă, mai aproape de sursa inspirațiilor sale, bunica. Ba mai rău, ea s-a descotorosit de orice responsabilitate :

— La cei șaptesprezece ani pe care o să-i facă în curând, Konrad poate decide singur !

Pe mine nu m-a întrebat nimeni. Ei doi s-au despărțit, după cum au spus, „de comun acord". Și astfel, mutarea de la Mölln la lacul Schwerin s-a petrecut în liniște. Se pare că și schimbarea școlii a decurs tot fără incidente, „grație performanțelor lui peste medie" ; deși îmi era dificil să mi-l imaginez pe fiul meu în atmosfera înapoiată a școlilor din Est.

— Astea sunt prejudecăți, spunea Gabi. Ei bine, Konny preferă disciplina didactică severă de acolo procesului didactic lax de la noi.

Apoi, fosta mea nevastă a făcut-o pe deșteapta : ca pedagogă, care militează pentru o formare liberă a voinței și dialog deschis, este, ce-i drept, dezamăgită, dar ca mamă trebuie să tolereze decizia

fiului ei. Chiar prietena lui Konny – ocazie cu care am aflat despre existența ștearsă a asistentei stomatologe – poate înțelege hotărârea lui. În orice caz, Rosi va rămâne la Ratzeburg și îl va vizita bucuroasă pe Konrad cât mai des cu putință.

La fel de credincios i-a rămas și partenerul de dialog. David – acest titlu de capitol, fie născocit, fie existent în carne și oase pe undeva – nu s-a împiedicat de mutare sau nici măcar nu a perceput-o. În orice caz, de îndată ce în *chatroom*-ul fiului meu a venit vorba despre treizeci, el și-a făcut iar apariția după o pauză mai lungă și cu aceleași lozinci antifasciste. De altminteri, și pe mai multe voci conversația se desfășura mai departe: fie încărcată de proteste, fie aprobând orbește. S-a deschis un adevărat parlament. Curând, nu doar numirea Führerului în funcția de Cancelar al Reich-ului era tema care incita la discuție, ci mai degrabă, și în aceeași oală, ziua nașterii lui Wilhelm Gustloff: se certau pe „ceea ce – după cum știa Konny – hotărâse providența", și anume ca martirul să vadă lumina zilei, premonitor, în ziua care urma să fie cea a preluării puterii.

Această răstălmăcire le-a fost servită tuturor participanților la dialog ca o coincidență fatală. Iar în replică, David cel real sau doar imaginat îl batjocorea pe Goliat-ul împușcat în Davos:

— Atunci, tot providența a făcut ca nava botezată cu numele tău de mărunt funcționar de partid să înceapă să se scufunde de-a valma cu tot ce era pe ea, tocmai de ziua ei de naștere și la a douăsprezecea aniversare a puciului hitlerist, exact în minutul nașterii lui Gustloff, la ora 21 și 16 minute, zdrobită de trei ori...

Așa își jucau fiecare rolul, de parcă l-ar fi învățat dinainte. Și totuși, eu mă îndoiam tot mai

mult de premisa că un David inventat ar apăsa din când în când pe *mouse*, că un homunculus debita propoziţii stas, cum ar fi:

— Voi, germanii, veţi fi de-a pururi înfieraţi cu semnul vinovăţiei: Auschwitz... – sau:

— Eşti un exemplu clar al dezastrului care se regenerează...

Sau sentinţe în care David se ascundea într-un plural:

— Nouă, evreilor, ne rămâne jalea fără de sfârşit.

— Noi, evreii, nu uităm niciodată! – cărora Wilhelm le ţinea piept cu expresii din abecedarul rasismului, în care „iudaismul mondial" era pretutindeni la el acasă, dar mai ales şi deosebit de puternic în Wall Street-ul newyorkez.

Şi astfel continuau inexorabil. Dar din când în când îşi părăseau rolurile, ca atunci când fiul meu, de pildă, lăuda, ca Wilhelm, forţa combatantă a armatei israeliene, iar David condamna, dimpotrivă, colonizarea evreiască a teritoriului palestinian, ca „ocupare agresivă de teritoriu". Se putea întâmpla şi ca cei doi să fie de aceeaşi părere în aprecierea unor campionate de tenis de masă. Astfel, tonul lor individual, uneori mai aspru, apoi iarăşi mai camaraderesc, mi-a trădat faptul că în spaţiul virtual se aflaseră tot timpul doi tineri care, cu toate aerele lor duşmănoase, ar fi putut deveni prieteni. De exemplu, când David îşi făcea intrarea în scenă astfel:

— Halo, porc-ţepos nazist! Scroafa ta iudaică numa' bună de tăiat o să-ţi vândă un pont cum ţi-ai mai putea petrece în ziua de azi aniversarea luării puterii: cu cafea rece! – sau când Wilhelm se căznea să fie glumeţ:

— Pentru azi a curs destul sânge iudaic. Bucătarul personal al tău şi-al rânzei tale te salută din mers şi se decuplează...

Altminteri nu găseau amândoi cu privire la ziua de treizeci decât lucruri de mult știute. Totuși, Konny i-a dat de-nțeles amicului său inamic că ar avea o noutate:

— Ar trebui să știi că pe toate punțile navei sortite morții s-a putut auzi ultimul discurs al iubitului nostru Führer.

Așa era. Pretutindeni pe *Gustloff* unde atârnau megafoane s-a transmis de la Radiodifuziunea Germaniei Mari discursul lui Hitler către națiune. Și chiar la punctul de îngrijire pentru gravide și lăuze, mama, care la sfatul sorei de serviciu se întinsese pe un pat de campanie, a auzit vocea inconfundabilă:

— Acum doisprezece ani, în această zi, la 30 ianuarie 1933, providența a depus în mâna mea destinul națiunii germane...

Apoi gauleiterul Koch[4] a debitat o duzină de lozinci despre rezistența până la sfârșit. A urmat muzică tragică. Dar mama povestea doar despre discursul Führerului:

— M-am îngrozit d'a dreptu' cân' Führeru' a vorbit despre destin ș-alte lucruri d'astea... – Iar uneori adăuga după o scurtă tăcere:

— Suna ca o cuvântare la mort...

Am anticipat. Transmisia Radiodifuziunii a avut loc abia mai târziu. Căci nava își urmează încă drumul, prin golful Danzig aproape liniștit, spre vârful peninsulei Hela.

Data de treizeci a căzut într-o marți. Deși nu funcționaseră ani de zile, motoarele mergeau regulat. Mare agitată, viscol. Pe bonuri de masă s-au distribuit, pe toate punțile interioare, supă și pâine. Cele două vase recuperatoare de torpile, care trebuiau să asigure securitatea navei până la Hela, n-au mai putut răzbi în curând în lupta

cu valurile tot mai mari şi au fost concediate printr-un ordin radiotelefonic. Şi tot prin radiotelefonie au fost anunţate datele portului de destinaţie : la Kiel urmau să coboare sau să fie coborâţi de la bord viitorii marinari de submarine din divizia a doua de instrucţie, răniţii şi asistentele de marină ; pentru debarcarea refugiaţilor se prevăzuse portul Flensburg. Continua să viscolească. S-au anunţat primii suferinzi de rău de mare. Când în rada peninsulei Hela a devenit vizibilă *Hansa*, supraîncărcată şi ea cu refugiaţi, escorta era completă, până la cele trei nave de siguranţă promise. Dar atunci a sosit ordinul de ancorare.

Nu vreau să enumăr acum tot ceea ce a făcut ca nava naufragiată, uitată de toată lumea, ba nu, alungată din memorie, dar a cărei fantomă bântuia deodată prin Internet, să-şi continue călătoria fără *Hansa*, căreia i se defectaseră motoarele, însoţită doar de două vase de siguranţă, dintre care unul a fost rechemat în curând. Doar atât : de-abia porniseră iar motoarele navei, că sus, pe puntea de comandă, s-a dezlănţuit conflictul competenţelor. Patru căpitani se certau unul cu altul şi unul împotriva celuilalt. Petersen şi secundul său – şi el din Marina Comercială – permiteau doar o viteză de navigaţie de douăsprezece mile marine pe oră. Argumentul : că nu s-ar putea pretinde mai mult de la navă după lunga perioadă de staţionare. Dar pentru că fostul comandant de submarin Zahn, din poziţia de tragere familiară lui, se temea de atacuri vrăjmaşe, el voia să crească viteza cu unsprezece noduri. Petersen s-a opus. Apoi secundul său a propus, susţinut de căpitanii de cursă Köhler şi Weller, ca odată ajunşi la Rixhöft să o ia pe drumul de coastă, care, deşi minat, era mai sigur în privinţa submarinelor, dar Petersen, susţinut acum de

Zahn, s-a decis pentru continuarea cursei în apele adânci curăţate de mine, însă a respins din principiu sfatul tuturor celorlalţi căpitani, de a merge în zigzag. Doar prognozele meteo păreau a fi incontestabile: vânt vest–nord-vest, schimbându-şi direcţia spre vest cu o intensitate de şase până la şapte şi scăzând spre seară la cinci. Hula patru, viscol, vizibilitate una până la trei mile marine, ger moderat.

Despre toate acestea, despre certurile permanente de pe punte, despre lipsa unui număr suficient de vase de escortă şi despre îngheţarea progresivă a punţii superioare – tunurile antiaeriene nu mai puteau în aceste condiţii să fie angajate în luptă –, mama nu ştia nimic. Îşi amintea că, după „discursu' Führerului", sora Helga de la punctul de îngrijire pentru gravide i-a oferit cinci pesmeţi şi o farfurie de orez cu lapte, cu zahăr şi scorţişoară. De alături, din pavilion, se puteau auzi gemetele celor grav răniţi. Din fericire, radioul transmitea muzică de dans „sprinteioară". Şi aşa a adormit. Nu începuseră primele dureri. Mama credea de altfel că era în luna a opta.

Nu numai *Gustloff* circula la distanţă de douăsprezece mile marine de coasta Pomeraniei; submarinul sovietic *S 13* ţinea acelaşi curs. Zadarnic aşteptase vasul, împreună cu alte două unităţi ale flotei Armatei Roşii, în faţa oraşului portuar Memel, pentru care se mai dădeau încă lupte, nave ieşite în larg sau care să aducă întăriri restului armatei a patra. Zile în şir nu s-a arătat nimic. Căpitanul lui *S 13* poate că se gândea, în timpul pândei sale zadarnice, la procesul care-l aştepta în faţa Curţii Marţiale şi totodată la ameninţătorul interogatoriu NKVD.

Când Alexander Marinesko a aflat, în zorii zilei de 30 ianuarie, că Armata Roşie cucerise

oraşul portuar Memel, a ordonat schimbarea cursului, fără să-şi anunţe Centrul de Comandă. Pe când *Gustloff*, ancorată încă la cheiul Oxhöft, primea la bord ultimele transporturi de refugiaţi – printre care s-a îmbarcat şi familia Pokriefke –, *S 13* pornea, cu un echipaj de 47 de bărbaţi şi 10 torpile la bord, în direcţia coastei Pomeraniei.

În timp ce în relatarea mea două nave se apropie tot mai mult una de cealaltă, dar încă nu se întâmplă nimic decisiv, mi se oferă ocazia să menţionez cum stăteau lucrurile într-o zi obişnuită într-o închisoare din Graubünden. Acolo, deţinuţii şedeau în acea zi de marţi, ca în orice zi de lucru, în faţa războaielor lor de ţesut. Ucigaşul liderului de odinioară al grupei teritoriale a N.S.D.A.P., Wilhelm Gustloff, condamnat pentru fapta lui la optsprezece ani de detenţie, îi ispăşise între timp pe primii nouă. Acum, că soarta războiului se schimbase în mod decisiv – fiindcă nu mai era nici un pericol din partea Marelui Reich, fusese mutat din nou la închisoarea Sennhof din Chur –, el a considerat că putea înainta o cerere de graţiere, care a fost respinsă însă de Tribunalul Federal Suprem al Elveţiei, la data manevrelor celor două nave. Dar nu numai David Frankfurter, ci şi nava care purta numele obiectului crimei sale n-a avut parte de graţiere.

6

El pretinde că relatarea mea are tendinţa de a deveni o nuvelă. O apreciere literară, de care nu poate să-mi pese. Eu nu fac decât să relatez: în acea zi, pe care providenţa sau vreun alt făcător-de-calendar a statornicit-o ca ultima zi a navei, amurgul Marelui Reich se vestise deja: diviziuni ale britanicilor şi americanilor staţionau în zona Aachen. Şi deşi ceea ce mai rămăsese din submarinele noastre anunţa scufundarea a trei cargoboturi în Marea Irlandei, pe frontul de pe Rhin presiunea asupra Colmarului creştea. În Balcani, acţiunile partizanilor se înmulţeau în zona Sarajevo. În scopul consolidării sectoarelor de pe frontul de Est, fusese retrasă divizia a doua de vânători de munte din Iutlanda daneză. La Budapesta, unde situaţia aprovizionării se înrăutăţea cu fiecare zi, frontul era chiar în faţa oraşului. Pretutindeni rămâneau în urmă morţi de ambele părţi, se strângeau semne de recunoaştere şi se acordau decoraţii.

Ce se mai întâmpla, în afară de întârzierea anunţatelor arme minune[1]? În Silezia au putut fi respinse atacurile din preajma localităţii Glogau, dar situaţia Posenului s-a înrăutăţit. Iar lângă Kulm, unităţi sovietice au traversat Weichselul. Inamicul a pătruns în Prusia Orientală până la Bartenstein şi Bischofswerder. Până în această zi, care nu se deosebea prin nimic, se reuşise îmbarcarea din Pillau a şaizeci şi cinci de mii de persoane civile şi militare. Peste tot se făceau fapte eroice, numai bune pentru a fi imortalizate

într-un monument; şi se anunţau mereu altele. În timp ce *Wilhelm Gustloff*, în drumul ei spre Vest, se apropia de Stolpebank, iar submarinul *S 13* căuta cu înfrigurare o pradă, o mie o sută de bombardiere inamice cvadrimotoare ajungeau într-un atac nocturn în zonele Hamm, Bielefeld, Kassel pentru a se angaja în luptă, iar preşedintele american părăsise deja SUA; Roosevelt era în drum spre Conferinţa de la Ialta din peninsula Crimeea, unde bolnavul voia să se întâlnească cu Churchill şi Stalin, pentru a pregăti pacea, prin trasarea unor noi graniţe.

Cu privire la această conferinţă şi la cea de mai târziu, de la Potsdam, când Roosevelt murise deja şi Truman era preşedinte, am găsit pagini pline de ură pe Internet şi un comentariu mai degrabă superficial pe pagina *web* a fiului meu omniscient: „Aşa a fost tăiată în bucăţi Germania noastră", împreună cu harta Marelui Reich, pe care erau marcate teritoriile pierdute. În continuare, el făcea speculaţii ce minuni ar fi putut să se întâmple dacă tinerii matrozi, cu instrucţia aproape încheiată, de la bordul navei *Gustloff*, ar fi atins în mod fericit portul de destinaţie şi ar fi intrat cu succes în luptă ca echipaj al celor douăsprezece sau mai multe submarine din noua clasă XXIII, fantastic de rapidă şi, în plus, aproape complet silenţioasă. Doar fapte eroice şi evenimente speciale citeam pe lista lui de dorinţe. Nu ca şi cum Konny ar fi invocat tardiv victoria finală, dar era sigur că în cazul distrugerii acestui vas minunat chiar de o bombă submarină, tinerii matrozi ar fi avut parte de o moarte mai bună decât înecul mizerabil de lângă Stolpebank. Chiar adversarul său David era de acord cu aprecierea comparativă a celor două tipuri de moarte, dar

introducea apoi în reţea o afirmaţie ce te punea pe gânduri:

— În orice caz, tinerii aceia n-au putut să aleagă. Într-un fel sau altul, tot n-ar fi avut nici o şansă să devină, al naibii de firesc, adulţi...

Există fotografiile adunate decenii de-a rândul de asistentul trezorier al navei, supravieţuitorul: multe fotografii mici de paşaport şi una mare, prezentându-i pe toţi matrozii dintr-un ciclu – care dura de regulă patru luni la divizia a doua de instrucţie pe submarin –, strânşi pe puntea principală, în formaţie, aliniaţi, pentru ca, după salut şi comanda „Pe loc repaos!", să stea într-o atitudine mai lejeră în faţa căpitanului de corvetă Zahn. În această imagine panoramică, în care se pot număra peste nouă sute de chipie marinăreşti din ce în ce mai mici înspre pupă, feţele, cel mult până în rândul al şaptelea, se pot recunoaşte fiecare în parte cu trăsăturile sale individuale. Dincolo de ele e o masă ordonată. Dar din fotografiile mici, de paşaport, mă privesc, unul după altul, bărbaţi în uniformă ale căror trăsături tinereşti, deşi deosebite unele de altele, par toate la un loc neîmplinite. Pot avea cel mult optsprezece ani. Câţiva adolescenţi fotografiaţi în uniformă în ultimele luni de război sunt chiar mai tineri. Fiul meu, care a împlinit între timp şaptesprezece ani, ar putea fi unul dintre ei, deşi Konny, ca ochelarist, n-ar fi fost apt pentru serviciul pe submarin.

Toţi poartă chipiele lor de matrozi, care trebuie să recunoaştem că le stau bine, cu „Marina Militară" înscrisă pe panglică, aşezate puţin oblic, cele mai multe înclinate spre dreapta. Văd chipuri rotunde, înguste, colţuroase, precum şi dolofane – de candidaţi la moarte. Uniforma e toată mândria

lor. Mă privesc cu gravitate, ca şi cum o presimţire le-ar defini ultima expresie fotografiată.

Cele câteva fotografii pe care le am la dispoziţie, tot ce s-a mai păstrat din cele trei sute şaptezeci şi trei de ajutoare de marină îmbarcate, au un aspect mult mai civil, în pofida chipielor aşezate oblic, cu vulturul imperial încovoiat frontal. Frizurile îngrijite ale tinerelor fete – multe vor fi fost fixate cu părul ud pus pe bigudiuri sau cârlionţat permanent – cad vălurite cu fierul pe umeri, în pas cu moda. Destule fete vor fi fost logodite, câteva chiar căsătorite. Două-trei, care îmi par destul de reci, cu părul căzându-le drept pe umeri, seamănă cu fosta mea soţie. Aşa am văzut-o pe Gabi, când studia cu destul zel pedagogia în Berlinul de Vest şi m-a dezarmat dintr-o lovitură. Aproape toate asistentele de marină sunt drăguţe la prima vedere, au chiar un aspect graţios, unele prezintă o tendinţă precoce spre guşuliţă. Privirile lor sunt mai puţin grave decât ale băieţilor. Fiecare din ele, privindu-mă, nu presimte nimic.

Cum din cei mult peste patru mii de sugari, copii şi tineri de la bordul navei naufragiate nu s-au salvat nici măcar o sută, s-au mai găsit doar din întâmplare fotografii de-ale lor, pentru că o dată cu nava s-a pierdut şi bagajul refugiaţilor, în care erau albumele fotografice ale familiilor fugite din Prusia Orientală şi Occidentală, Danzig şi Gotenhafen. Văd feţele copiilor din acei ani. Fete cu codiţe şi funde în păr, băieţi cu cărare pe stânga sau pe dreapta. Poze cu sugari – care arată oricum atemporali, în afara modei – abia dacă există. Acele fotografii care s-au transmis, cu mame cărora Baltica le-a devenit mormânt şi cu puţinele care au rămas în viaţă – în cele mai multe cazuri fără copiii lor –, au fost făcute cu

mult înaintea catastrofei sau cu mulţi ani după ea, la aniversările de familie, ca în cazul mamei mele, cu care nu s-a păstrat nici măcar o singură fotografie de atunci, de altfel nici cu mine ca sugar.

Tot aşa cum n-a rămas nici o imagine a acelor bărbaţi şi femei în vârstă, a ţăranilor şi ţărăncilor mazure, a funcţionarilor pensionari, a văduvelor vesele şi a meşteşugarilor rentieri, a miilor de bătrâne şi de bătrâni, dezorientaţi de spaima refugierii, care se putuseră urca la bord. Toţi bărbaţii între două vârste consideraţi apţi pentru înrolarea în ultimele trupe de rezervişti au fost respinşi la îmbarcarea de la cheiul Oxhöft. Printre cei salvaţi nu s-au aflat nici un bărbat de vârstă înaintată şi nici o doamnă bătrână. Şi nici o imagine nu-i atestă pe cei ce luptaseră la Kurland şi zăceau, grav răniţi, pat lângă pat, în pavilion.

Printre cei câţiva supravieţuitori bătrâni care au fost salvaţi se numără căpitanul navei, Petersen, de şaizeci şi cinci de ani. Toţi cei patru căpitani stăteau la ora douăzeci şi unu pe punte şi se certau dacă fusese sau nu corect să arboreze luminile de poziţie, la ordinul lui Petersen, numai pentru că, puţin după ora optsprezece, se anunţase prin radiotransmisiune o formaţie de dragoare în direcţia opusă. Zahn era împotrivă. La fel şi secundul său. E drept că Petersen a ordonat să fie stinse câteva lumini, dar nu cele de la babord şi tribord. Astfel, escortată între timp numai de torpilorul *Löwe*, ca vas de siguranţă, nava întunecată pe toată înălţimea şi lungimea ei, îşi urma cursul prin viscolul care slăbea şi în pofida talazurilor grele, apropiindu-se de bancul de nisip Stolpebank, marcat pe toate hărţile maritime. Gerul, prognozat moderat, însemna optsprezece grade sub zero.

Se spune că secundul submarinului sovietic *S 13* a fost cel care a văzut în depărtare luminile de poziţie. Dar oricare ar fi fost cel care a dat de veste, Marinesko a fost îndată pe cupola cuirasată a vasului care naviga la suprafaţă. Purta, după cum s-a transmis, la căciula bleumarin garnisită cu blană, uşanka, nu mantaua matlasată care era uniforma ofiţerilor de submarin activi, ci, nereglementar, un cojoc de oaie impregnat cu ulei, care-l înfăşura ca o pelerină.

Cât timp navigase pe sub apă, într-o cursă lungă cu electromotoare, căpitanului nu-i fuseseră semnalate decât zgomotele unor ambarcaţiuni mici. Înainte de Hela, el a dat ordinul de emersiune. Motoarele Diesel au pornit. Abia acum s-a putut auzi un vas acţionat de două elice. Un viscol subit a protejat submarinul, dar i-a luat vizibilitatea. Când vremea s-a liniştit, au devenit vizibile contururile unui transportor de trupe, apreciat la douăzeci de mii de tone, şi un vas escortă. Acestea se vedeau dinspre mare, cum priveai spre tribordul transportorului şi în direcţia coastei Pomeraniei, care se putea ghici. Pentru moment nu s-a întâmplat nimic.

Pot doar să presupun ce l-a îndemnat pe căpitanul lui *S 13* ca, navigând rapid la suprafaţă, să ocolească într-o manevră riscantă spre pupă nava şi escorta ei, pentru ca apoi să caute dinspre coastă o poziţie de atac, cu mai puţin de treizeci de metri adâncime sub vas. După cum afirma mai târziu, el voia să dea piept cu „câinii de fascişti", care îi invadaseră şi pustiiseră patria, oriunde i-ar fi găsit; până atunci nu reuşise.

De două săptămâni îşi căuta prada fără nici un rezultat. Nici în apropierea insulei Gotland, nici în faţa porturilor baltice Windau şi Memel nu ajunsese să tragă. Nici una dintre cele zece

torpile de la bord nu părăsise vreo ţeavă. Trebuie să se fi simţit hămesit. În plus, Marinesko, cel destoinic numai pe mare, trebuie să se fi simţit în permanenţă ameninţat că, de îndată ce se va întoarce, probabil fără nici un succes, la baza din portul Turku sau Hangö, va fi adus în faţa Curţii Marţiale cerute de NKVD. Puteau să-i fie puse în cârcă nu numai ultima beţie şi întârzierea prelungită în ultimul concediu pe uscat în bordelurile finlandeze ; era suspectat şi de spionaj, o acuzaţie care-şi câştigase practica în Uniunea Sovietică, de la mijlocul anilor treizeci, în epurări, şi care nu putea fi respinsă în nici un fel. Şi totuşi, l-ar fi putut salva un succes imprevizibil.

După aproape două ore de navigaţie la suprafaţă, manevra de ocolire se încheiase. *S 13* urma acum un curs paralel cu obiectul inamic, care, spre uimirea echipajului din cupola cuirasată, deşi arborase lumini de poziţie, nu mergea în zigzag. Cum viscolul încetase complet, exista pericolul ca pătura de nori să se destrame şi nu numai transportorul gigantic cu vasul său escortă, ci şi submarinul să apară, scăldate în lumina lunii.

Totuşi, Marinesko a rămas hotărât să atace la suprafaţă. S-a dovedit un avantaj pentru *S 13* faptul că radarul de poziţie pentru submarine al torpilorului *Löwe* – lucru pe care nimeni de pe *S 13* nu-l putea intui – era îngheţat şi nu primea nici un fel de reflexe. Autorii englezi Dobson, Miller, Payne pornesc în relatarea lor de la premisa că acel comandant sovietic exersase îndelung metoda practicată de submarinele germane în Atlantic, aceea a atacului în poziţie de emersiune, recunoscându-i meritele, iar acum voia în sfârşit s-o aplice ; atacul la suprafaţă permite, printr-o vizibilitate mai bună, navigaţia mai rapidă şi o mai mare precizie de ochire.

Marinesko a dat apoi comanda de micşorare a forţei ascensionale, până când corpul vasului nu a mai fost vizibil şi doar cupola cuirasată se înălţa deasupra mării încă foarte agitate. După cum se spune, cu puţin înainte de atac, s-ar fi văzut o rachetă luminoasă trasă de pe puntea obiectului-ţintă şi semnale luminoase; dar nici o sursă germană – relatările căpitanilor supravieţuitori – n-o confirmă.

Astfel, *S 13* se apropia nestânjenit de babordul ţintei sale. La indicaţia comandantului, cele patru torpile de la proră au fost introduse în lansatoarele lor, în aşa fel încât să-şi atingă ţinta la trei metri adâncime. Distanţa apreciată până la obiectivul inamic era de şase sute de metri. În reticulul periscopului se vedea prora navei. După ora Moscovei, era douăzeci şi trei şi patru minute, după cea germană fix cu două ore mai devreme.

Dar înainte ca în acest punct Marinesko să dea ordinul de tragere şi nimic să nu mai poată fi retractat, o legendă care s-a transmis trebuie să fie intercalată în relatarea mea. Un marinar de pe submarin, pe nume Pihur, împodobise, înainte ca vasul *S 13* să părăsească portul Hangö, toate torpilele cu dedicaţii pictate cu trăsături de penel, deci şi pe cele patru pregătite acum de tragere. Prima era închinată „Ţării natale“, cea din lansatorul al doilea se numea „Pentru Stalin“, în lansatoarele trei şi patru dedicaţiile pictate pe suprafaţa netedă se pronunţau „Pentru poporul sovietic“ şi „Pentru Leningrad“.

Astfel menite, au pornit, la ordinul dat în sfârşit, trei dintre cele patru torpile – cea închinată lui Stalin a rămas pe ţeavă şi a trebuit să fie dezamorsată în grabă – spre nava anonimă din perspectiva lui Marinesko, în al cărei punct amenajat pentru îngrijirea gravidelor şi a lăuzelor

mai dormea încă mama, pe o muzică în surdină transmisă la radio.

Pe când cele trei torpile își urmează calea, încerc să mă imaginez la bordul navei *Gustloff*. Sunt ușor de găsit asistentele de marină care s-au îmbarcat în ultima clipă și au fost cazate în piscina evacuată și uscată, ca și în cabana anexă pentru tineret, rezervată odinioară Tineretului Hitlerist trimis în croazierele de vacanță și fetelor din UFG. Stau tupilate și culcate strâns unele într-altele. Frizurile mai rezistă încă. Dar nu mai auzi râsete, nici istorioare nostime sau malițioase. Unele suferă de rău de mare. Și acolo, ca peste tot pe culoarele de pe celelalte punți, în sălile cândva festive și de mese, miroase a vomă. Toaletele, oricum insuficiente pentru masa de refugiați și cadre din marină, sunt înfundate. Ventilatoarele nu reușesc să absoarbă duhoarea, tot agitând același aer stătut. De când nava a pornit în larg, toți purtau, conform ordinului, centurile de salvare repartizate, dar din cauza căldurii tot mai mari, mulți își leapădă acum lenjeria prea groasă cu tot cu centuri. Se tânguie în surdină bătrâni și copii. La difuzor nu se mai transmite nimic. Toate zgomotele sunt înăbușite. Un suspin și un scâncet resemnat. Nu-mi imaginez o atmosferă de naufragiu, dar îmi reprezint etapa lui premergătoare : teama care se insinuează și-l precede.

Doar pe puntea de comandă atmosfera părea a fi, după consumarea conflictului, mai plină de speranță. Cei patru căpitani credeau că, odată ajunși la Stolpebank, vor fi depășit pericolul cel mai mare. În cabina secundului se mânca, lingură după lingură, masa de seară : supă de mazăre cu supliment de carne. Apoi, căpitanul de corvetă

Zahn a ordonat stewardului să le servească un coniac. Se ivise ocazia să poată ciocni pentru o cursă favorizată de noroc. La picioarele stăpânului său dormea câinele ciobănesc Hasan. Ca ofiţer de gardă pe punte era numai căpitanul Weller. Între timp, le sunase ceasul.

Încă din copilărie ştiu fraza mamei :

— Tocma' mă trezisem de-a binelea, când am auzit prima bubuitură, pe urmă iar şi iar...

Prima torpilă a lovit adânc sub linia de plutire prora navei, acolo unde se aflau încăperile echipajului. Cei care erau treji şi se aflau în timpul lor liber, fie că mestecau un sandviş sau dormeau în cabina lor şi au supravieţuit exploziei, nu s-au mai putut totuşi salva, deoarece căpitanul Weller a ordonat, imediat după primul raport al avariilor, să se închidă automat toate şcotele către partea din faţă a navei, pentru a împiedica o scufundare rapidă a vasului peste proră ; manevra de urgenţă „închideţi şcotele !" fusese exersată cu puţin înainte de ieşirea în larg a navei. Între matrozii însărcinaţi cu aceasta şi voluntarii croaţi se numărau mulţi care fuseseră pregătiţi în timpul exerciţiilor pentru ocuparea în ordine şi dezlegarea bărcilor de salvare.

Nimeni nu ştie ce s-a întâmplat deodată, lent şi definitiv, în partea din faţă a navei, închisă de şcote.

La fel de bine am ţinut minte ce spunea mama imediat după aceea :

— La a doua bubuitură am căzu' dîn pat, atâ' dă rea a fost...

Această torpilă din ţeava a treia, care purta ca dedicaţie pe suprafaţa netedă inscripţia „Pentru poporul sovietic", a explodat sub piscină, pe puntea E a navei. Doar două-trei ajutoare de marină au supravieţuit. Mai târziu vorbeau despre mirosul

de gaz şi despre fete care au fost sfâşiate în bucăţi de cioburile mozaicului de sticlă de pe peretele frontal al piscinei, distrus de explozie, şi de cahlele bazinului. Pe suprafaţa apei, care urca rapid, se puteau vedea plutind cadavre, sandvişuri şi alte resturi de la masa de seară, chiar şi centuri goale de salvare. Nici un strigăt. Atunci s-a stins lumina. Cele două-trei ajutoare de marină – nu dispun de nici o fotografie de-a lor, nici măcar din cele mici, de paşaport – s-au putut salva pentru moment printr-o ieşire de urgenţă, dincolo de care o scară de fier ducea la punţile superioare.

Pe urmă, mama mai spunea că „abia la a treia bubuitură" doctorul Richter a ajuns la lăuze şi gravide.

— Deja se dezlănţuise iadu'! striga ea, de câte ori povestea interminabilă ajungea la „număru' trei".

Ultima torpilă a atins, în centrul navei, încăperea maşinilor. Nu numai că motoarele navei s-au oprit, dar s-a întrerupt şi lumina în interior, pe toate punţile, şi întreaga tehnologie. Restul s-a întâmplat în beznă. Totuşi, iluminatul de urgenţă în caz de avarie, intrat în funcţiune peste câteva minute, a permis o oarecare orientare în haosul panicii care-i cuprinsese pe toţi cei dinăuntrul navei cu o lungime de două sute de metri şi o înălţime de zece etaje, de pe care nu se putea transmite prin radio nici un semnal SOS: căci nici aparatele de radioemisiune nu mai funcţionau. Numai de pe torpilorul *Löwe* se repeta cu disperare în eter mesajul:

— *Gustloff* se scufundă, lovită de trei torpile!

La intervale de timp se transmitea poziţia navei naufragiate, interminabil, ore în şir:

— Poziţia Stolpmünde. 55 grade 07 Nord – 17 grade 42 Est. Cerem ajutor...

Pe *S 13* loviturile care-şi atinseseră ţinta şi scufundarea, curând vizibilă, a obiectivului ochit au fost primite cu o explozie de bucurie ţinută în frâu. Căpitanul Marinesko a dat ordin ca vasul, coborât deja până la cupola cuirasată sub linia de plutire, să fie coborât mai adânc, ştiind că în apropierea coastei, mai ales la trecerea peste Stolpebank, erau prea puţin protejaţi de bombele marine. Mai întâi a trebuit să fie dezamorsată torpila blocată pe ţeava celui de-al doilea lansator ; gata de aprindere, cu motorul propulsor în funcţiune, aşa cum se înţepenise, cea mai uşoară zguduitură ar fi făcut-o să explodeze. Din fericire, n-a căzut nici o bombă marină. Torpilorul *Löwe*, cu motorul oprit, cerceta cu farurile nava lovită mortal.

În stilul nostru global de joc, loc lăudat al supremei comunicări posibile, submarinul sovietic *S 13* era categorisit, pe pagina *web* apropiată familial mie, drept „vasul criminal". Iar echipajul acestei unităţi navale a flotei Armatei Roşii baltice era condamnat ca „ucigaş de femei şi copii". Pe Internet, fiul meu făcea pe judecătorul. Obiecţiile amicului său inamic David – care nu găsea altceva decât să pună în mişcare aceeaşi flaşnetă antifascistă, referindu-se la naziştii de rang înalt şi militarii de la bord, precum şi la tunurile antiaeriene de 3 cm de pe puntea principală a navei – nu reuşeau să ţină piept potopului de comentarii care veneau acum de pe toate continentele. Partenerii de dialog se anunţau preponderent în germană, amestecată cu frânturi de engleză. Aceeaşi ură cunoscută, dar şi invocări evlavioase ale Apocalipsei îmi umpleau ecranul. Semne de exclamare după bilanţul ororii. Între altele, pentru comparaţie, cifra pierderilor din alte naufragii.

Drama, ecranizată în repetate rânduri, a *Titanicului*, încerca să rămână în top. Îi urma *Lusitania*, care fusese scufundată de un submarin german în primul război mondial, ceea ce se spune că a declanşat sau a grăbit intrarea SUA în război. O voce izolată anunţa şi scufundarea vasului *Cap Arcona*, plin de prizonieri din închisorile Reich-ului, bombardat de englezi în golful Neustädter; acest eveniment întâmplat dintr-o eroare s-a petrecut cu câteva zile înainte de sfârşitul războiului şi, cu un număr de şapte mii de morţi, a trecut acum pe Internet în fruntea clasamentului. Imediat după aceea venea *Goya*. Dar, peste tot acest schimb zelos de cifre, a ieşit biruitoare până la urmă *Gustloff*. Cu scrupulozitatea şi temeinicia care-l caracterizează, fiul meu a reuşit pe pagina sa *web* să readucă în conştiinţa mondială difuză a scenei de dreapta nava uitată şi încărcătura sa umană, reprezentând-o chiar schematic, cu tot cu cele trei puncte în care fusese atinsă de torpile, marcate cu câte o stea în colţuri, a reuşit s-o facă să poarte, de acum încolo, un nume de o semnificaţie globală, ca o nenorocire în sine.

Dar cu ceea ce s-a petrecut cu adevărat pe *Wilhelm Gustloff* la 30 ianuarie 1945, începând de la ora douăzeci şi unu şi şaisprezece minute, cifrele care se luau la întrecere în *cyberspace* aveau prea puţin a face. Mai degrabă Frank Wisbar, în filmul său *Noaptea a căzut peste Gotenhafen*, a reuşit, în pofida unui preludiu supradilatat, să surprindă câte ceva din panica dezlănţuită pe toate punţile, după ce loviturile bine ţintite, făcând ca prora să se inunde imediat, aduseseră nava într-o poziţie oblică spre babord.

Neglijenţele s-au răzbunat. De ce nu fuseseră întreţinute, în mod prevăzător, în stare de uti-

lizare bărcile de salvare, şi aşa prea puţine? De ce nu fuseseră curăţate cu regularitate de gheaţă gruiele şi palancurile? În plus, lipsea acum şi personalul instruit închis la proră, dincolo de şcote, probabil încă în viaţă. Marinarii recruţi din divizia de instrucţie erau neantrenaţi în manevrele cu bărci de salvare. Puntea principală total îngheţată, care era totodată şi punte de bărci, făcea să alunece şi să se răstoarne masa umană care năvălea de pe punţile superioare pe suprafaţa ei ca oglinda. Primii cădeau deja, neavând de ce să se ţină, peste bord. Nu fiecare dintre cei căzuţi mai avea centura de salvare. Mulţi se-ncumetau acum, în panică, să sară. Din cauza zăpuşelii dinăuntrul navei, cei mai mulţi care se îmbulzeau acum pe puntea principală erau prea uşor îmbrăcaţi pentru a supravieţui şocului termic la -18^0 temperatură atmosferică şi o temperatură relativ mai puţin scăzută a apei, poate două-trei grade peste zero. Şi totuşi săreau. De pe punte veneau ordine ca toţi cei care se mai înghesuiau să fie conduşi pe puntea de promenadă, închisă cu geam, de jos, ale cărei uşi să fie încuiate şi păzite cu arma în mână, în aşteptarea unui vas salvator. Această măsură a fost urmată întocmai. Curând, vitrina cu o lungime de o sută şaizeci şi şase de metri, care înconjura tribordul şi babordul, ţinea prizonieri o mie şi mai bine de oameni. Abia în final, când era prea târziu, ochiurile de sticlă armată ale geamurilor promenadei au fost sparte în câteva locuri.

Dar ceea ce se petrecea în interiorul navei nu poate fi cuprins în cuvinte. Expresia mamei pentru tot indescriptibilul de atunci: „Nu pot găsi cuvinte pentru..." spune tot ce-aş putea intui eu, neclar. Deci nu mai încerc să-mi imaginez dezastrul şi să ticluiesc imagini forţate pentru ce-a fost cumplit,

oricât mă silește acum patronul meu să-nșir destine individuale și, cu nonșalanță etalată epic, punând la bătaie întreaga mea capacitate de empatie, să fac să sune cea mai profundă coardă, pentru ca astfel, cu cuvinte de groază, să dau o justă apreciere întregii dimensiuni a catastrofei.

Filmul alb-negru a încercat să facă aceasta în imagini, turnate în studiourile de filmare în fața unor culise. Se vede o masă bulucită de oameni, culoare blocate pline de lume, lupta pentru fiecare treaptă urcată, se văd figuranți costumați ca interpreți ai celor închiși pe puntea de promenadă încuiată, se intuiește înclinarea într-un bord a navei, se vede cum urcă apa, se văd cei care înoată în interiorul navei, se văd cei ce se îneacă. Și se văd și copii în film. Copii despărțiți de mamele lor. Copii ținând de mână o păpușă care se bălăngăne. Copii rătăciți pe culoare deja eliberate. În prim-planuri, ochii câte unui copil. Dar cei patru mii de sugari, copii și adolescenți pentru care n-a existat supraviețuire nu puteau să apară în film, chiar și numai din pricina costurilor, au rămas și rămân un număr abstract, ca toate celelalte numere care urcă până la mii, sute de mii și milioane, care și astăzi, ca și atunci, nu s-au putut și nu se pot aprecia decât în linii mari. Un zero în plus sau în minus la sfârșit ce mai poate să spună?! În statistici, moartea dispare în spatele unor șiruri de cifre.

Pot doar să relatez ceea ce a fost citat de supraviețuitori într-un alt loc, ca mărturie. Pe treptele largi și pe culoarele joase și înguste au murit călcați în picioare bătrâni și copii. Fiecare nu se gândea decât la sine. Unii, prevăzători, încercau să preîntâmpine moartea. Așa se spune despre un ofițer instructor că în cabina repartizată familiei sale și-a împușcat întâi cei trei copii, apoi

soția și în fine pe sine însuși, cu pistolul din dotare. La fel se povestește despre unii granguri din partid și familiile lor, care și-au pus capăt zilelor, în acele cabine speciale care fuseseră proiectate odinioară pentru Hitler și vasalul său Ley și care acum ofereau spațiu pentru autolichidare. Este de presupus că Hasan, câinele căpitanului de corvetă, a fost și el împușcat astfel, chiar de stăpânul său. Și pe puntea principală înghețată trebuie să se fi făcut uz de armă, pentru că ordinul „Numai femei și copii în bărci!" nu a fost urmat, fapt pentru care s-au salvat preponderent bărbați, după cum o demonstrează, sec și fără comentariu, statistica în care se rezumă tot ce e viu.

O barcă în care ar fi putut să încapă peste cincizeci de persoane a fost coborâtă prea devreme la apă, ocupată doar de doisprezece matrozi. O altă barcă i-a răsturnat – pentru că a fost coborâtă prea repede și nu mai atârna decât de parâma din față – pe toți cei aflați în ea, în marea agitată, iar apoi, când parâma s-a rupt, s-a prăbușit peste cei care pluteau pe apă. Numai barca de salvare numărul patru se pare că a fost lăsată reglementar la apă, pe jumătate plină cu femei și copii. Cum cei grav răniți, din pavilionul transformat în lazaret de urgență, erau oricum pierduți, unii sanitari au încercat să-i coboare în bărci pe câțiva cu răni mai ușoare: zadarnic.

Chiar și comandantul navei nu se mai gândea decât la sine. Se relatează despre un ofițer cu rang înalt care și-a luat din cabină soția pe puntea superioară și pe dunetă a început să curețe de gheață scripeții unei pinase cu motor, care în vremurile *Epb* era utilizată ca barcă pentru excursii. Când a reușit în fine să lase pinasa la apă, vinciul electric funcționa ca prin minune. La coborârea de pe puntea navei, femeile și copiii

încuiați pe puntea de promenadă priveau prin geamurile de sticlă armată barca doar pe jumătate ocupată; iar cei din pinasă au privit lung pentru o clipă acea masă de oameni înghesuită în spatele vitrinei. Și-ar fi putut face semn cu mâna. Ceea ce s-a întâmplat mai departe în interiorul navei nu s-a mai văzut, nu s-a mai spus.

Știu numai cum a fost salvată mama.

— Îndată după ultima bubuitură, m-au apucat durerile...

Când eram copil și mama începea să povestească despre asta, mi se părea că ascult povestea unei aventuri fericite:

— Ei, ș'atunci nenea doctoru' mi-a făcut repede-o injecție...

Se cam temea de „înțepături", dar „durerile mi-au trecut pă loc...".

Doctorul Richter trebuie să fi fost cel care a comandat să fie aduse pe puntea principală, alunecoasă, două lăuze cu sugarii lor și mama, sprijinite de sora-șefă, după care cele trei femei au fost așezate într-o barcă, ce se legăna deja, atârnând în gruie. Cu o altă gravidă și o femeie care făcuse un avort se spune că și-a găsit și el loc, puțin mai târziu, în una dintre ultimele bărci, evident fără sora-șefă Helga.

Mama mi-a spus că, din cauza înclinației tot mai puternice a navei, unul dintre tunurile antiaeriene s-a desprins din suporturile lui de pe dunetă, s-a prăbușit peste bord și a strivit o barcă de salvare lăsată deja la apă și plină cu oameni.

— Chiar lângă noi s'a'ntâmplat asta, așa noroc am avut...

Așa am părăsit, în pântecele mamei, nava care se scufunda. Barca noastră a pornit în larg și – înconjurată de obiecte ale celor încă vii sau ale

celor morţi deja – a câştigat o oarecare distanţă de babordul navei care se înclina şi despre care vreau să apuc să mai spun acum vreo istorioară-două, până nu e prea târziu. De pildă, pe aceea a frizerului de bord, care aduna de ani de zile monezile de argint de cinci mărci, devenite tot mai rare. Acum el a sărit în mare cu săculeţul său plin ochi legat la brâu, pentru ca imediat să fie tras la fund de greutatea arginţilor... Dar nu mai am voie să vă spun poveşti.

Mă sfătuieşte acum să mă exprim concis, ba nu, patronul meu chiar insistă. Cum n-aş reuşi în nici un caz să cuprind în cuvinte moartea înmiită din pântecele navei şi din marea îngheţată, să interpretez un recviem german sau un dans maritim al morţii, el îmi cere să mă resemnez şi să ajung la obiect. Adică, la naşterea mea.

Încă nu se-mplinise sorocul. Toţi cei din barca în care mama şedea fără părinţi şi bagajul ei de refugiată, dar cu durerile naşterii întrerupte momentan, au putut vedea de la o distanţă tot mai mare şi de pe creasta unui val care i-a ridicat brusc, nava *Wilhelm Gustloff* care se scufunda cu o înclinaţie uluitoare. Cum farurile de căutare ale navei escortă, care staţiona de o parte în poziţia de mare agitată, baleiau mereu în sus şi în jos construcţiile de pe punţi, puntea de promenadă închisă cu geamuri şi puntea principală înălţată oblic spre tribord, cei ce se salvaseră în barcă au trăit momentele în care oamenii cădeau, unul câte unul sau strânşi grămadă, peste bord. Şi chiar aproape de tot mama şi toţi cei care au vrut să vadă au văzut cum pluteau oameni cu centurile lor de salvare, unii dintre ei încă vii, strigând tare sau stins după ajutor, implorând să fie primiţi în bărci, şi alţii care, morţi deja, păreau că

dorm. Dar şi mai rău – spunea mama – le-a mers copiilor:

— Ei au căzut, săracii, dă pă navă toţi d'a'ndoaselea, cu capu'n jos. Ş-acu' spânzurau în centura groasă de salvare, cu picioarele-n sus, afar' dîn apă...

Şi de câte ori mama era întrebată mai târziu, fie de tovarăşele ei din brigada de tâmplărie, fie de unul dintre bărbaţii cu care-şi împărţea pentru o vreme aşternutul, cum de-a albit atât de tânără, ea spunea:

— Asta s-a'ntâmplat cân' i-am văzut pă toţ' copilaşii ăia cu capu-n jos...

Poate că abia atunci sau încă de atunci a acţionat asupra ei şocul. Când eram copil şi mama avea vreo douăzeci şi cinci de ani, ea îşi afişa părul alb tuns scurt ca pe un trofeu. Căci de îndată ce i se punea o întrebare cu privire la el, venea vorba despre o temă interzisă în regimul muncitoresc-ţărănesc: *Gustloff* şi naufragiul ei. Iar uneori, şi mai degrabă cu superficială prudenţă, ea povestea şi despre submarinul sovietic şi cele trei torpile, străduindu-se, cu această ocazie, de fiecare dată, să se exprime într-o ţanţoşă limbă literară, de îndată ce-i numea pe comandantul lui *S 13* şi pe oamenii lui:

— Eroii marinei sovietice, de care noi, oamenii muncii, suntem legaţi prin prietenie.

În momentul în care, după spusa mamei, părul ei a albit subit – şi asta trebuie să fi fost cam la o jumătate de oră după ce torpilele îşi atinseseră ţinta –, echipajul submarinului care coborâse sub linia de plutire stătea liniştit şi aştepta bombele marine, care nu au venit însă. Nici un zgomot de elice nu se apropia. Nimic din dramatismul care să fi putut aminti de scenele din filmele cu submarine. Doar subofiţerul de marină Şnapţev, care

avea sarcina să înregistreze cu căştile sale zgomotele exterioare, a putut auzi ce sunete emitea corpul vasului care se scufunda: rumoarea când blocurile maşinilor s-au desprins din întăriturile lor, o explozie, când după un geamăt scurt şcotele au cedat sub presiunea apei, şi alte zgomote de nedefinit. L-a înştiinţat de toate acestea pe comandant, cu jumătate de glas.

Cum între timp torpila blocată în lansatorul al doilea şi dedicată lui Stalin fusese dezamorsată iar pe vas persista ordinul de tăcere deplină, subofiţerul cu căştile a perceput, în afara zgomotelor care trădau nava muribundă anonimă pentru el, doar zgomotul produs de elicea vasului escortă, care se deplasa cu o viteză mică. De acolo nu venea nici o primejdie. Voci omeneşti nu se auzeau.

Torpilorul escortă a fost cel care, amortizând forţa maşinilor, a ţinut poziţia şi, de jur împrejur de pe balustradă, a aruncat corzi de salvare cu care i-a pescuit pe viii şi morţii purtaţi de apă. Cum mica iolă cu motor era îngheţată iar motorul ei nu voia să pornească, nu a putut să fie utilizată şi să fie de vreun ajutor la tentativele de salvare. Tot ce-au salvat, au salvat numai cu corzile. Aproximativ două sute de supravieţuitori au ajuns în felul acesta la bord.

Când primele dintre cele câteva bărci de salvare care s-au putut desprinde de nava ce şovăia încă să se răstoarne au intrat în conul de lumină al farurilor de căutare de pe *Löwe*, ele au fost greu de abordat, căci valurile erau încă mari. Mama, care şedea în una dintre bărci, spunea:

— Ba ne ridica un val sus dă tot, aşa 'ncât ne puteam uita-n jos pă *Leu*', ba ne lăsa până'n fundu' beciului, iar *Leu*' era sus d'asupra noastră...

Doar atunci când barca de salvare ajungea la nivelul balustradei punţii torpilorului, preţ de

câteva secunde, puteau să fie preluați, unul câte unul, naufragiații. Cine nu reușea să sară, cine cădea între vase era exclus. Dar mama a ajuns cu succes la bordul unei nave de război cu un deplasament de numai 768 de tone, ieșită în anul treizeci și opt de pe un șantier norvegian, botezată cu numele *Gyller* în serviciul Norvegiei, și preluată după ocuparea acesteia în anul patruzeci, ca pradă de război, de Marina Militară germană.

De-abia o ridicaseră doi matrozi de pe nava escortă, peste punte, pe mama cu preistoria ei – ocazie cu care ea și-a pierdut încălțămintea –, iar apoi, înfășurând-o într-un pled, au dus-o în cabina ofițerului mașinist care era de serviciu, că îndată au reînceput durerile.

Pune-ți o dorință! Nu-ncerc să schimb vorba, cum mi-ar putea imputa cineva: dar decât să mă fi născut mama pe *Löwe*, mai bine-aș fi fost acel copil găsit, care-a fost salvat, la șapte ore după scufundarea navei, de vasul din avanpost *VP 1703*. Aceasta s-a întâmplat după ce alte nave de salvare, în primul rând torpilorul *T 36*, apoi vapoarele *Gotenland* șu *Göttingen* luaseră la bord puținii supraviețuitori purtați de valuri între sfărâmături de gheață, sloiuri izolate și trupuri inerte.

Căpitanul vasului din avanpost fusese înștiințat la Gotenhafen de semnalele „SOS“ lansate permanent de transmisionistul de pe *Löwe*. El a ieșit imediat în larg cu covata lui bună de dat la fier vechi și a descoperit un câmp de luptă acoperit de cadavre. A ordonat totuși să se baleieze întruna apa cu farurile, până când fasciculul de lumină a prins în raza lui o barcă de salvare, care plutea de parcă n-ar fi avut echipaj. Subofițerul de marină Fick a trecut în barcă și a găsit, lângă cadavrele rigide ale unei femei și ale unei adolescente, o bocceluță înghețată făcută dintr-un

pled de lână, care, adusă la bordul lui *VP 1703*, curățată de stratul superficial de gheață și-apoi desfășurată, a scos la lumină un sugar, care mi-ar fi plăcut să fi fost eu: un orfan, un copil găsit, ultimul supraviețuitor de pe *Wilhelm Gustloff*.

Medicul de flotilă, care s-a întâmplat să fie de serviciu în acea noapte pe vasul din avanpost, a luat pulsul slab al sugarului, a început să-i facă exerciții de reanimare, ba a riscat chiar o injecție cu camfor și nu s-a lăsat până când copilul, un băiețel, n-a deschis ochii. A apreciat vârsta bebelușului la unsprezece luni și a notat toate particularitățile importante – lipsa numelui și originea necunoscută, vârsta aproximativă, ziua și ora salvării și numele și rangul salvatorului – într-un certificat de naștere provizoriu.

Așa ceva mi-ar fi convenit: să mă nasc nu, așa cum s-a întâmplat, la fatala dată de 30 ianuarie, ci pe la sfârșit de februarie – început de martie patruzeci și patru, într-un cătun oarecare din Prusia Orientală, într-o zi care nu se poate preciza, dintr-o mamă necunoscută, conceput de tatăl nu-există și adoptat de subofițerul de marină militară Werner Fick, care m-ar fi dat cu prima ocazie în grija soției sale, lucru care s-a și întâmplat la Swinemünde. Îndată după sfârșitul războiului m-aș fi mutat atunci cu părinții mei adoptivi – care nu mai aveau alți copii –, mai întâi în zona de ocupație britanică, în orașul bombardat Hamburg. Dar după un an ne-am fi găsit totuși o locuință în orașul natal al lui Fick, Rostock, care se afla în zona de ocupație sovietică și fusese și el distrus de bombe. Începând de atunci aș fi crescut, ce-i drept, paralel cu biografia mea legată de mama, aș fi participat la toate: fluturatul steguleților în Organizația de Pionieri, defilările Tineretului Liber German, dar aș fi rămas înconjurat cu grijă

de familia Fick. Şi s-ar fi putut să-mi placă. Alintat de tata şi mama, aş fi crescut, ca acel copil găsit ale cărui scutece n-au vrut să spună nimic despre originea sa, într-un cartier de blocuri din prefabricate, m-ar fi chemat Peter şi nu Paul, ca student la construcţii navale aş fi fost angajat mai târziu de şantierul naval Vulkan din Rostock, constructor fiind aş fi avut, până la revoluţia din optzeci şi nouă, un loc de muncă sigur, iar la cincizeci de ani de la salvarea mea aş fi participat la întâlnirea supravieţuitorilor din staţiunea balneară Damp, fie singur şi pensionat înainte de vreme, fie cu părinţii mei adoptivi, bătrâni de-acuma, sărbătorit de toţi participanţii la întâlnire şi prezentat pe scenă tuturor : copilul găsit atunci.

Dar cineva, spuneţi-i din parte-mi blestemata providenţă, a fost împotrivă. N-am avut nici o şansă de salvare. N-am putut supravieţui ca un obiect găsit, anonim. Într-o poziţie favorabilă a bărcii, după cum scria în jurnalul de bord, domnişoara Ursula Pokriefke, în ultima fază de sarcină, a fost preluată de torpilorul *Löwe*. S-a notat până şi ora exactă : douăzeci şi două zero cinci. Pe când în marea agitată şi înăuntrul navei *Gustloff* moartea îşi îndesa mai departe în buzunare câştigul, nimic nu-i mai stătea în cale mamei să nască.

Dar o rezervă tot trebuie să rămână în picioare : naşterea mea nu era unică în felul ei. Aria „unul naşte şi-altul moare“ avea mai multe strofe. Căci s-au născut copii şi înainte şi după. Pe torpilorul *T 36* de exemplu, ca şi pe vaporul *Göttingen*, care a intervenit târziu, un vas de şase mii de tone din nordul Germaniei, din Lloyd, care luase la bord în golful Pillau din Prusia Orientală două mii

cinci sute de răniţi şi peste o mie de refugiaţi, printre care aproximativ o sută de sugari. În timpul cursei s-au mai născut cinci copii, ultimul cu puţin înainte ca nava care mergea în escortă să ajungă la un câmp de cadavre, de-abia însufleţit de câteva strigăte de ajutor. Dar în clipa scufundării, la şaizeci şi două de minute după ce torpilele îşi atinseseră ţinta, n-am ieşit decât eu din găoace.

— Exact în minutu'n care s-a-necat *Gustloff*, cum susţine mama, sau, cum spune ea: când *Wilhelm Gustloff*, cu prora înainte şi cu înclinaţie extremă spre babord, s-a scufundat şi s-a răsturnat totodată, moment în care, oamenii care alunecau de pe toate punţile superioare şi plutele stivuite, tot ce nu mai avea nici un punct de susţinere s-a prăbuşit cu capul în jos în marea agitată, exact în secunda în care, ca la un ordin venit de nicăieri, luminile stinse de când torpilele îşi atinseseră ţinta s-au aprins în interior, ba chiar şi pe punţi şi – ca în vremurile de pace şi ale *Epb* – au oferit tuturor celor care aveau ochi să le vadă, pentru o ultimă oară, o iluminaţie festivă; când totul îşi găsea sfârşitul, se spune că eu m-aş fi născut absolut normal, în cabina strâmtă a ofiţerului maşinist; cu capul înainte şi fără complicaţii, sau, cum spunea mama:

— A fost un fleac. Ai alunecat pur şi simplu' afară...

Despre ce se întâmpla afară, dincolo de pereţii cabinei, ea n-a mai aflat nimic. Nici despre iluminaţia festivă a navei care se scufunda răsturnându-se, nici despre prăbuşirea în apă a ciorchinilor de oameni îngrămădiţi unii peste alţii, când pupa s-a ridicat în ultima clipă aproape la verticală. Dar după cum îşi aminteşte mama, eu am acoperit cu primul meu strigăt strigătul mult

mai penetrant amestecat din mii şi mii de voci, acel strigăt final care venea de peste tot: urcând din pântecele navei care se scufunda, de după geamurile punţii de promenadă care exploda, de pe puntea principală acoperită de ape, de la pupa care dispărea rapid şi de pe suprafaţa agitată a apei, în care mii de oameni atârnau vii sau morţi în centurile lor de salvare. Din bărcile pe jumătate pline sau din cele supraîncărcate, de pe plutele ticsite care erau ba sus pe creasta valurilor, ba dispăreau în hăurile lor, de pretutindeni s-a înălţat înmănuncheat strigătul şi, unindu-se cu urletul sirenei navei, izbucnit într-o clipă iar apoi sufocat pentru totdeauna, s-a amplificat într-un duet înspăimântător. Un strigăt final colectiv, nemaiauzit, despre care mama spunea şi va spune mereu:

— Un strigăt ca ăsta nu-ţ' mai iese-n veci dă veci dîn urechi...

Liniştea care a urmat – spunea ea – n-a mai fost tulburată decât de scâncetele mele. Cum mi-au tăiat buricul, m-am liniştit şi eu. După ce căpitanul, ca martor al scufundării, a consemnat, conform regulamentului, evenimentul în jurnalul de bord, echipajul torpilorului a început să pescuiască iar supravieţuitorii din mare.

Dar toate astea nu-s adevărate. Mama minte. Sunt sigur că nu pe *Löwe*... Şi de fapt ora era... Fiindcă, încă de când a doua torpilă... Iar la primele dureri doctorul Richter nu i-a făcut nici o injecţie, ci a urmat chiar naşterea... pur şi simplu, fără complicaţii. Născut pe patul de campanie care se înclina, alunecos. Totul era într-o rână, când eu... Păcat doar că doctorul Richter n-a avut timp să întocmească cu mâna lui şi certificatul: născut la..., la bordul navei..., la ora exactă şi

minutul... Desigur, nu pe un torpilor, ci pe nava blestemată botezată cu numele martirului, de un alb sclipitor odinioară, iubită pe când promova *Energia prin bucurie*, fără-de-clase, de trei ori afurisită, supraîncărcată, vopsită în cenuşiul militar, lovită şi scufundându-se întruna, pe ea m-am născut cu capul înainte şi de-a curmezişul[2]. Iar după ce mi-au tăiat buricul, mama a ajuns în barca de salvare cu mine, sugarul înfăşat şi împachetat în pledul de lână din dotarea navei, sprijinită de doctorul Richter şi sora Helga.

Dar ea nu vrea să recunoască naşterea pe *Gustloff*. Croieşte la minciuni împreună cu cei doi matrozi care mi-au tăiat buricul în cabina ofiţerului maşinist. Apoi afirmă că a fost doctorul, care în acel moment nu se afla însă la bordul torpilorului. Chiar mama, care le ştie altminteri pe toate cu precizie, ezită în părerile ei şi mai introduce în scena naşterii, pe lângă cei „doi marinari“ şi „nenea doctoru“, care mi-a făcut înc'o injecţie pă *Gustloff*“, încă o moaşă, în persoana căpitanului de pe *Löwe*, Paul Prüfe, care – spune ea – mi-a tăiat buricul.

Cum nu pot aduce dovezi în spijinul versiunii mele despre naştere – care, trebuie să recunosc, e mai degrabă o viziune –, mă mulţumesc cu datele procurate de Heinz Schön, conform cărora doctorul Richter a fost preluat de torpilor după miezul nopţii. Abia atunci el a participat la naşterea unui alt copil. O certitudine rămâne însă faptul că medicul de bord de pe *Gustloff* a produs certificatul meu de naştere ulterior, datat din ziua de 30 ianuarie 1945, chiar dacă nu se menţionează ora exactă. Dar prenumele mi l-a dat căpitanul-locotenent Prüfe. Mama spune că ea a insistat să mă numesc Paul, „exact cum îl chema pă căpitanu' dă pă *Leu*“, şi inevitabil cu numele

Pokriefke. Mai târziu, băieţii de la şcoală şi din Tineretul Liber German, dar şi ziariştii din cercul meu de cunoscuţi îmi ziceau „Pepe“; iar articolele mi le semnez cu P punct P punct.

De altfel, băiatul care s-a născut la două ore după naşterea mea, deci pe 31 ianuarie, pe torpilor, a primit pentru viitor, la dorinţa mamei sale şi din recunoştinţă pentru nava care l-a salvat, prenumele „Leo“.

Toate acestea – naşterea mea şi persoanele care, pe una sau alta dintre nave, ar fi ajutat la ea – n-au fost obiect de dispută pe Internet; pe pagina *web* a fiului meu nu apărea nici un Paul Pokriefke, nici măcar cu iniţialele numelui său. O tăcere absolută în tot ce mă privea. Fiul meu mă elimina. *On-line* eu nu existam. Dar o altă navă, care ajungea la locul naufragiului în clipa scufundării sau la câteva minute după aceea, însoţită de torpilorul *T 36*, crucişătorul greu *Admiral Hipper*, a declanşat o sfadă, care s-a diluat apoi prin globalizare, între Konrad şi oponentul său care îşi spunea David.

Realitatea este că *Hipper*, plină şi ea de refugiaţi şi răniţi, s-a oprit doar pentru scurt timp iar apoi a întors, ca să-şi urmeze mai departe cursul către portul de destinaţie Kiel. În vreme ce Konny se dădea drept expert în marină şi considera că pericolul de submarine semnalizat de vasul escortă justifica îndeajuns manevra de întoarcere a crucişătorului, David obiecta că *Hipper* ar fi trebuit să lase la apă măcar câteva din barcazele lui cu motor şi să le pună la dispoziţie pentru serviciul continuu de salvare. De altfel, prin manevra de întoarcere a navei de război de mare tonaj, care disloca zece mii de tone, manevră făcută cu toată puterea în imediata apropiere a naufragiului, o mulţime de oameni care pluteau pe apă

au fost absorbiţi de apele de la pupă şi nu puţini au fost hăcuiţi de elicele navei.

Dar fiul meu pretindea că ştia precis că radarul de poziţie al vasului escortă *T 36* al lui *Hipper* nu doar că detectase pericolul de submarin, dar evitase chiar două torpile ţintite înspre el. La care David, de parcă ar fi fost de faţă sub apă, demonstra cât de imobil, fără a scoate măcar periscopul, staţiona submarinul sovietic după succesul său şi nu lansase nici o singură torpilă, în vreme ce, prin exploziile bombelor marine aruncate de *T 36*, au fost sfâşiaţi în bucăţi mulţi dintre cei care pluteau cu centuri de salvare şi cereau ajutor. Ca epilog la tragedie, spunea el, a avut loc un masacru.

A început acum să se dezlănţuie comunicarea totală, posibilă doar pe Internet. Vocile din ţară şi cele externe se amestecau. S-a anunţat cineva şi din Alaska. Atât de actuală devenise scufundarea navei de mult uitate! Cu strigătul „*Gustloff* se scufundă!“, cu o rezonanţă ca din prezent, acea *homepage* a fiului meu deschidea larg o *window* întregii lumi şi introducea în reţea, după cum spunea chiar David, „un discurs cu scadenţa de mult depăşită“. Desigur! Fiecare trebuia să afle acum şi să judece ce se întâmplase pe 30 ianuarie 1945 în apropiere de Stolpebank; maestrul *web* scanase o hartă a Mării Baltice şi evidenţiase pe ea, cu abilitate pedagogică, toate traseele navale care duceau la locul naufragiului.

Din păcate, spre sfârşitul dialogului care se globaliza tot mai mult, adversarul lui Konny nu a renunţat să amintească de cealaltă semnificaţie a datei malefice şi de patronul onomastic al navei scufundate, prezentând uciderea funcţionarului de partid Wilhelm Gustloff de către studentul la medicină David Frankfurter ca pe „un act pe de o

parte regretabil pentru văduvă, pe de altă parte – din perspectiva suferinţelor poporului evreu – necesar şi de clarviziune", ba mai mult, el s-a apucat să celebreze scufundarea marii nave de către un mic submarin ca pe o continuare a „luptei eterne a lui David împotriva lui Goliat". A început să supraliciteze, să lanseze în reţea cuvinte ca „ţară ereditară" şi „porunca ispăşirii". Îl elogia pe comandantul de pe *S 13* care ochise atât de bine ca pe un vrednic urmaş al medicinistului care trăsese odinioară:

— Curajul lui Marinesko şi fapta eroică a lui Frankfurter nu trebuie să fie uitate niciodată!

Pe dată ura a izbucnit în *chatroom*. „Adunătură de jidani" şi „impostori de la Auschwitz" erau insultele cele mai blânde. O dată cu actualizarea scufundării navei, strigătul războinic „Moarte lui Iuda!", înecat şi el atâta vreme, a revenit la suprafaţa digitală a realităţii prezente: ură cu spume, vârtej de ură. O, Doamne! Câtă se acumulase, sporind zi cu zi, împingând la faptă!

Fiul meu, însă, păstra o atitudine rezervată. Mai degrabă politicos, el a pus întrebarea:

— Ia zi, David, nu cumva eşti de origine iudaică?

La care a primit un răspuns echivoc:

— Dragul meu Wilhelm, dacă îţi face plăcere sau te ajută în vreun alt fel, te las cu plăcere să mă trimiţi în camera de gazare cu prima ocazie.

7

Naiba ştie cine a lăsat-o grea pe mama! Ba spune că văru-său a făcut-o, în şura de lemne întunecată de pe Elsenstraße din Langfuhr, ba un asistent de aviaţie militară de la bateria antiaeriană de lângă Kaiserhafen – „cu ochii la un munte dă uase“ –, apoi un altul, un majur, despre care zice c-ar fi scrâşnit din dinţi pe când mă concepea. Dar indiferent cine a pătruns-o, pentru mine oricare dintre ofertele ei însemna: născut şi crescut fără tată, ca să devin cândva tată.

Totuşi, cineva care este de vârsta mamei şi susţine că ar fi cunoscut-o doar în treacăt ca Tulla, admite cu condescendenţă să-mi lămurească în câteva cuvinte-cheie existenţa mea ratată. Părerea lui este că, deşi eşecul în raporturile cu fiul meu se manifestă şi fără asta, dacă ţin neapărat, data naşterii mele poate fi considerată ca o circumstaţă atenuantă pentru incapacitatea paternă. Însă cu toate acestea – şi dincolo de orice premise private – evenimentul în sine trebuie să rămână în prim-plan.

Foarte mulţumesc! Renunţ la lămuriri. Judecăţile concluzive mi-au repugnat întotdeauna. Voi spune doar atât: mărunta mea persoană există doar din întâmplare, pentru că în cabina căpitanului Prüfe, atunci când eu mă năşteam în cabina de alături şi-mi împleteam primul strigăt cu acel strigăt care pentru mama nu mai avea sfârşit, zăceau sub o cârpă trei sugari degeraţi. Iar mai târziu li s-or mai fi adăugat şi alţii: învineţiţi de ger.

După ce crucişătorul *Hipper*, cu deplasamantul său de zece mii de tone, sfârtecase morţi şi vii prin manevra sa de întoarcere şi îi evacuase prin sucţiune, căutarea a continuat. Celor două torpiloare le-au venit cu timpul alte nave în ajutor, pe lângă vapoare câteva dragoare şi un contratorpilor, iar la urmă *VP 1703*, care a salvat acel copil găsit.

Apoi n-a mai mişcat nimic. Nu se mai pescuiau decât morţi. Copiii, cu picioarele-n sus. În cele din urmă s-a liniştit şi marea, deasupra gropii comune.

Orice cifre aş spune acum, n-ar fi corecte. Totul rămâne aproximativ. De altfel, cifrele spun prea puţin. Cele cu multe zerouri sunt de neconceput. Şi se contrazic din principiu. Nu numai cifra totală a persoanelor îmbarcate pe *Gustloff* a pendulat de-a lungul deceniilor – între şase mii şase sute şi zece mii şase sute –, ci şi numărul supravieţuitorilor a trebuit să fie corectat în repetate rânduri : de la nouă sute la început, s-a ajuns în fine la o mie două sute treizeci şi nouă. Fără speranţa vreunui răspuns, se pune întrebarea : ce contează o viaţă în plus sau în minus ?

Sigur este că şi-au găsit moartea cu preponderenţă femei şi copii ; au fost salvaţi într-o majoritate penibil de clară bărbaţi, printre alţii toţi cei patru căpitani ai navei. Petersen, care a murit curând după sfârşitul războiului, s-a îngrijit în primul rând de el însuşi. Zahn, care în timp de pace a devenit om de afaceri, l-a pierdut doar pe ciobănescul său Hasan. Comparativ cu numărul, apreciat global, de cinci mii de copii înecaţi, îngheţaţi, călcaţi în picioare pe treptele navei, cele câteva naşteri – printre care şi a mea – anunţate înainte şi după catastrofă, nu atârnă nimic ; eu nu contez.

Majoritatea supravieţuitorilor au fost debarcaţi la Saßnitz pe insula Rügen, la Kolberg şi Swinemünde. Nu puţini din puţinii rămaşi au murit în timpul călătoriei. Un număr din cei vii şi morţi a trebuit să se întoarcă la Gotenhafen, unde cei vii au avut de aşteptat să fie transportaţi cu alte nave de refugiaţi. De la sfârşitul lui februarie se dădeau lupte pentru Danzig, se incendia, se evacuau valuri de refugiaţi, care se îngrămădeau până la urmă pe cheiurile la care staţionau vapoare, şlepuri şi cutere pescăreşti.

Torpilorul *Löwe* a tras la ţărm în zorii zilei de 31 ianuarie în portul Kolberg. Heinz Köhler a coborât de la bord cu mama şi pruncul ei înfăşat, care se numea Paul. Era unul dintre cei patru căpitani care se certaseră pe nava scufundată şi şi-a pus singur capăt zilelor, de îndată ce războiul s-a sfârşit.

Cei slabi, bolnavi şi cei cu degerături la picioare au fost luaţi de camioanele sanitare. A fost tipic pentru mama că s-a considerat printre cei în stare să meargă. De câte ori ajungea la primul episod pe uscat al interminabilei ei povestiri, ea spunea :

— Cu toate că n-aveam decât ciorapi în picioare, până mi-a dat o bunicuţă, refugiată ca mine, o pereche dă ghete dîn cufăru' iei. Şedea p'un căruţ cu ceapă la marginea drumului şi habar n'avea dă unde apărusem noi şi pân câte trecusem...

Se prea poate. Căci scufundarea navei *Epb*, atât de iubită odinioară, n-a fost făcută publică în Reich. O ştire de acest fel ar fi putut crea o atmosferă care să slăbească rezistenţa. N-au existat decât zvonuri. Dar şi Comandamentul Suprem Sovietic a găsit motive să nu facă public în raportul din acea zi al flotei Armatei Roşii succesul submarinului *S 13* şi al comandantului său.

Se spune că Alexander Marinesko a fost dezamăgit după întoarcerea sa în golful Turku, pentru că nu a fost celebrat, aşa cum se cuvenea, ca erou, deşi, continuându-şi campania ofensivă, el scufundase cu două torpile încă o navă, transoceanicul de odinioară *General von Steuben*. Le lansase de la pupă, pe 10 februarie. Vaporul de cincisprezece mii de tone, care plecase din Pillau cu peste o mie de refugiaţi şi două mii de răniţi – iarăşi cifrele astea rotunde! –, s-a scufundat în şapte minute peste prora. S-au numărat aproximativ trei sute de supravieţuitori. O parte dintre cei grav răniţi zăceau, îngrămădiţi unii lângă alţii, pe puntea superioară a navei care se scufunda rapid. Au alunecat peste bord cu paturile lor de campanie. Acest atac fusese condus de Marinesko privind prin periscop, cu submarinul ridicat brusc la nivelul luptei.

Totuşi, Comandamentul Suprem al flotei Armatei Roşii din Baltica a ezitat să-l numească „erou al Uniunii Sovietice“ pe căpitanul de două ori încununat de succes, după intrarea navei sale în portul bazei militare. Şi ezitarea a fost de lungă durată. În vreme ce căpitanul şi echipajul său aşteptau zadarnic masa festivă – un purceluş fript şi multă vodcă –, războiul continua pe toate fronturile şi se apropia de cel pomeranian, din oraşul Kolberg. Mama şi cu mine am rămas la început acolo, cazaţi într-o şcoală, despre care mi-a spus mai târziu, în graiul ei din Langfuhr:

— Măcar acol' iera călduţ şi bine. Ş'o bancă veche cu pupitru-chepeng ţ'a fost legănuş. Iar io-m' ziceam: Paulic'a meu hărniceşte devremior la-nvăţătură...

Când şcoala a devenit de nelocuit, în urma unui atac de artilerie, am găsit adăpost sub bolta

unui fort. Ca oraş şi cetate, Kolbergul avea o faimă cu rădăcini în istorie. Valurile şi bastioanele lui rezistaseră în vremea lui Napoleon, de aceea, la insistenţa Ministerului Propagandei, se turnase un film al rezistenţei cu titlul *Kolberg*[1], cu Heinrich George în rolul principal şi alte vedete UFA. Acest film color a rulat în toate cinematografele rămase în picioare în urma bombardamentelor din restul Reich-ului : luptă eroică împotriva supremaţiei numerice.

Or, la sfârşitul lui februarie, istoria Kolbergului s-a repetat. În curând, oraşul, portul şi bazinul maritim au fost împresurate de Armata Roşie şi de o divizie poloneză. Sub focuri de artilerie a început deportarea refugiaţilor pe cale maritimă. Din nou mulţimi bulucite pe toate cheiurile. Doar mama refuza să se mai urce vreodată la bordul unei nave.

— Dă m-ar fi ciomăgit cât ar fi vrut, nu m-aş mai fi urcat nici într'o barcă..., – spunea ea, de câte ori cineva voia să afle cum a scăpat atunci, cu sugar cu tot, din oraşul asediat şi în flăcări.

— Ei, întotd'auna se găseşte-o gaură – era răspunsul ei. În orice caz, nici mai târziu, în excursiile făcute cu întreprinderea pe lacul Schwerin, mama nu s-a mai îmbarcat niciodată pe vreun vas.

Pe la mijlocul lui martie s-a strecurat apoi, încărcată cu un rucsac şi cu mine, printre poziţiile ruseşti ; dar poate chiar posturile de pază ruseşti au avut un soi de compasiune pentru tânăra femeie şi sugarul ei şi ne-au lăsat pur şi simplu să fugim. Şi dacă mă definesc aici, în momentul celui de-al doilea refugiu, ca sugar, această definiţie nu-i decât pe jumătate corectă : căci sânul mamei nu-mi oferea nimic. Laptele nu voia să ţâşnească. Pe vasul torpilor ne-a scos din încurcătură una dintre

lăuzele din Prusia Orientală; ea avea mai mult decât suficient. A fost apoi o femeie care își pierduse sugarul pe drum. Și chiar mai târziu, cât a durat fuga și chiar după aceea, întotdeauna am supt la un sân străin.

La vremea aceea, toate orașele de-a lungul coastei pomeraniene erau fie ocupate de inamic, fie amenințate de el: Stettin asediat, Swinemünde rezista încă. Mai la est, Danzig, Zoppot, Gotenhafen căzuseră. Spre coastă, unități ale Armatei a doua Sovietice blocaseră la Putzig peninsula Hela, iar mai la vest, pe Oder, se dădeau deja lupte pentru Küstrin. Marele Reich se micșora din toate părțile. La întâlnirea Rhinului cu Mosela, Koblenz căzuse în mâna americanilor. Dar podul de la Remagen se rupsese în sfârșit. Pe frontul de Est, grupul de armată Centru[2] anunța alte recuperări de teritorii în Silezia și situația tot mai critică a fortăreței Breslau[3]. În plus, nu mai conteneau atacurile formațiunilor de bombardiere americane și britanice asupra unor orașe mari și mijlocii. În vreme ce, spre bucuria mareșalului flotei aeriene engleze Harris[4], ruinele orașului Dresda mai fumegau încă, peste Berlin, Regensburg, Bochum, Wuppertal cădeau bombe... Barajele lacurilor de acumulare erau luate în repetate rânduri drept țintă. Iar refugiații fugeau în toate părțile, dar mai ales de la Est la Vest, și nu mai știau unde să rămână.

Nici mama nu avea vreo destinație precisă, atunci când a reușit să-și croiască drum afară din Kolberg, împreună cu mine, bagajul ei cel mai important, care scâncea întruna fiindcă-i lipsea laptele matern, iar apoi a nimerit între liniile frontului, a mai înaintat câte o bucată de drum noaptea în vagoane de marfă sau în cele militare

deschise, dar de cele mai multe ori a mers pe jos, printre ceilalţi care călătoreau cu tot mai puţine bagaje, s-a ţinut pe picioare, trântindu-se nu rareori la pământ sub tirurile avioanelor care zburau la altitudine mică, încercând mereu să se ţină departe de coastă şi – căutând întruna mame cărora să le prisosească laptele – şi-a croit drum până la Schwerin. Îmi povestea drumul ei de refugiată când într-un fel, când într-altul. Voia de fapt să ajungă mai departe, să treacă de Elba, în Vest, dar am rămas agăţaţi de capitala intactă a circumscripţiei imperiale Mecklenburg. Era la sfârşitul lui aprilie, când Führerul şi-a pus capăt zilelor.

Mai târziu, ca ucenică de tâmplar şi înconjurată de bărbaţi, mama spunea când era întrebată despre fuga ei:

— V-aş putea povesti romane. Cele mai rele ierau avioanele, cân' zburau jos dă tot d'asupra noastră trăgând ratatata... Da' am avut mereu un noroc porcesc. Vă spun ieu: buruiana rea nu piere!

Şi cu asta se întorcea la scena ei preferată: nava care se scufunda etern. Restul nu conta. Nici cât eram de strâmtoraţi în noul nostru adăpost de urgenţă – din nou o şcoală – nu putea s-o facă pe mama să se plângă, de vreme ce găsise acum refugiu, cu Paulic-al ei, într-un oraş în care se născuse acel bărbat cu numele căruia fusese botezată nefericita navă în vremuri aparent mai paşnice. Pretutindeni întâlneai numele lui. Chiar şcoala superioară în care fuseserăm cazaţi îi purta numele. Când am ajuns la Schwerin, oriunde priveam, el era prezent ca nume. Astfel, pe malul sud al lacului, mai exista dumbrava sacră a Panteonului, înălţată din blocuri eratice, iar în ea marele granit care fusese ridicat în treizeci şi

şapte în cinstea martirului. Sunt sigur că numai pentru asta mama a rămas cu mine la Schwerin.

Rămâne de remarcat că, după ce scufundarea navei a fost celebrată recuperator şi totuşi ca un eveniment prezent, şi toţi morţii au fost, în funcţie de metoda de calcul, număraţi, evaluaţi, apreciaţi, apoi comparaţi cu numărul supravieţuitorilor, în fine cu morţii mult mai puţin numeroşi de pe *Titanic*, în acele câmpuri de pe Internet pe care mă obişnuisem să le selectez, a domnit pentru o vreme o acalmie. Credeam deja că sistemul i s-a prăbuşit, că s-a dezumflat, că fiul meu s-a săturat, că, o dată cu nava care s-a scufundat, intrigile mamei deveniseră fără obiect. Dar era o linişte simulată. Pe neaşteptate, şi-a prezentat din nou binecunoscuta ofertă, ticluindu-şi o nouă *homepage*.

De astă dată, preponderent imagini. Ilustrat într-o tentă destul de cenuşie, dar comentat cu litere grase, impunătorul monument de granit putea fi admirat de întreaga lume, care să descifreze numele martirului dăltuit într-o scriere cuneiformă sub runa victoriei[5]. În plus, importanţa lui era subliniată pe baza datelor etalate, a realizărilor sale organizatorice şi a credinţelor sale întărite de semne de exclamare, toate acestea, până la ziua şi ora uciderii sale în staţiunea balneară pentru maladii pulmonare Davos, fiind prezentate ca *info*, într-un program continuu.

David se prezenta de fiecare dată ca la poruncă sau ca sub o altă constrângere. Totuşi, nu monumentul comemorativ a fost la început tema disputei, ci ucigaşul martirului. David a anunţat triumfător că în martie patruzeci şi cinci s-a întâmplat ceva în favoarea lui David Frankfurter, întemniţat de peste nouă ani. După încercarea

zadarnică de a iniţia o procedură de revizuire, avocaţii Brunschwig şi Raas din Berna au înaintat acum o cerere de graţiere, adresată Parlamentului din Graubünden. Adversarul fiului meu a trebuit să recunoască faptul că abia la 1 iunie 1945, deci după sfârşitul războiului, s-a răspuns favorabil la cererea de graţiere pentru restul pedepsei cu închisoarea, stabilite la optsprezece ani. A trebuit să se aştepte până când preaputernicul vecin al Elveţiei a zăcut în fine, răpus, la pământ. Pentru că David Frankfurter a fost expulzat din Elveţia după eliberarea sa din penitenciarul Sennhof, el a decis, abia scăpat de războaiele de ţesut, să plece în Palestina, cu speranţa într-un viitor Israel.

În jurul acestei teme disputa între cei doi înverşunaţi adversari *on-line* a decurs în continuare moderat. Cu generozitate, Konny considera :

— Israel e O.K. Chiar acolo îi era locul evreului criminal. Acolo se putea face util, în chibuţ sau aiurea. Şi, în general – spunea fiul meu –, el n-avea nimic împotriva Israelului, chiar îi admira combativitatea armatei. Şi era întru totul de acord cu decizia israeliţilor de a se arăta duri. Căci nici nu aveau altă alegere. În faţa palestinienilor şi a celorlalţi musulmani nu trebuie să cedezi câtuşi de puţin. E clar că dacă toţi evreii, cum a făcut atunci evreul criminal Frankfurter, s-ar cărăbăni în Pământul Făgăduinţei, el ar găsi asta în ordine :

— Atunci restul lumii ar scăpa în sfârşit de evrei !

David a primit cu calm această enormitate ; ba, în principiu, i-a dat chiar dreptate fiului meu. Evident, îşi făcea griji : spunea că în ceea ce priveşte siguranţa concetăţenilor evrei care trăiau în Germania, dintre care făcea şi el parte, se

putea aştepta la ce-i mai rău, căci antisemitismul creştea rapid. Era vremea să se gândească din nou la exil.

— Cu siguranţă, şi eu am să-mi fac în curând bagajele...

La care Konny i-a urat „călătorie sprâncenată", dar i-a dat a înţelege indirect că i-ar face plăcere dacă s-ar putea găsi o ocazie să-şi întâlnească – nu doar *on-line* – amicul inamic David, înainte de plecarea acestuia.

— Ar trebui să facem cunoştinţă, să ne adulmecăm oleacă, şi asta cât mai repede...

I-a propus chiar un punct de întâlnire, doar data mult doritei întâlniri a lăsat-o în suspensie. Acolo unde se înălţase cândva impunător monumentul de granit în dumbrava sacră şi unde astăzi nimic nu mai amintea de martir, fiindcă profanatorii mormântului înlăturaseră monumentul şi stricaseră dumbrava, exact acolo unde, într-un viitor nu prea îndepărtat, va trebui să se înalţe un alt monument comemorativ, în locul acela încărcat de istorie ar trebui să se întâlnească.

Îndată disputa a început iar. Deşi David voia şi el să se întâlnească undeva, se opunea întâlnirii în locul acela blestemat.

— Mă declar absolut împotriva relativismului tău istoric revizionist...

Dar fiul meu o ţinea una şi bună :

— Cine uită istoria neamului său nu e vrednic de ea !

Aici David era de acord. În continuare urmau doar nerozii. Îşi spuneau până şi bancuri. Unul dintre ele – „Care e deosebirea dintre e-mail şi Emil ?" – a rămas din păcate fără poantă. Am ieşit prea repede din reţea.

Am fost în repetate rânduri acolo. Ultima oară acum câteva săptămâni, de parcă eu aş fi făptaşul

şi ar trebui să mă întorc, iarăşi şi iarăşi, la locul faptei, de parcă tatăl ar merge pe urmele fiului.

De la Mölln, unde nici Gabi, nici eu n-am găsit cuvinte, la Ratzeburg. De acolo am luat-o spre Est, prin Mustin, un cătun prin spatele căruia trecea mai înainte graniţa cu fâşia morţii[6] ce închidea drumul spre Vest. Şirul de castani plantat pe marginea şoselei mai e şi acum întrerupt pe vreo trei sute de metri : la stânga şi la dreapta nici un pom. Putem presupune cât de profundă a fost eşalonarea[7] prin care regimul muncitoresc-ţărănesc s-a străduiut să garanteze siguranţa populaţiei sale.

După ce am lăsat în urmă această defrişare, de o parte şi de alta a şoselei, străjuite acum iar de castani, s-a aşternut din nou până la orizont ogorul întins al Mecklenburgului. De-abia ondulat, cu mici suprafeţe împădurite. Înainte de Gadebusch am luat-o pe drumul ocolit, construit de curând. Am ocolit sectorul construcţii, centrele comerciale, construcţiile plate ale vânzătorilor de maşini, care încercau să animeze conjunctura cu steaguri ce atârnau fără vlagă. Estul sălbatic! Abia cu puţin înainte de Schwerin, când şoseaua începea să fie străjuită acum de copăcei pitici, terenul a devenit deluros. Conduceam printre porţiuni tot mai mari de pădure şi ascultam la radio programul trei : muzică clasică la cerere.

Am cotit apoi la dreapta pe 106 în direcţia Ludwigslust, m-am apropiat de cartierul de prefabricate înălţat în mai multe etape de construcţie, numit Großer Dreesch – unde locuiau cândva cincizeci de mii de cetăţeni est-germani – şi mi-am parcat Mazda în sectorul trei de construcţii, exact lângă statuia lui Lenin, dintr-o curbură care închide strada Gagarin. Vremea rămăsese bună. Nu ploua. Blocurile de locuinţe

se înşirau, renovate între timp şi făcute mai prezentabile, în tonuri pastelate.

De fiecare dată când o vizitez pe mama sunt uimit că acest bronz, care i-a ieşit aşa gigantic unui sculptor din Est, mai stă încă în picioare. Lenin priveşte, ce-i drept, spre Vest, dar nu i s-a atribuit nici un gest orientativ, de indicare a direcţiei. Cu mâinile în buzunare, ca un om care merge la plimbare, care îşi permite o pauză, el se înalţă pe placa joasă a soclului, a cărei treaptă inferioară de granit este şi ea prinsă în bronz în colţul din stânga. Inscripţia turnată aminteşte în majuscule de o decizie revoluţionară: *DECRETUL ASUPRA PĂMÂNTULUI*[8]. Doar în faţă haina lui Lenin mai prezintă urme de culoare dintr-o inscripţie ce nu spune nimic, făcută cu spray. Puţin găinaţ de porumbei pe umeri. Pantalonii mototoliţi i-au rămas curaţi.

N-am zăbovit mult pe strada Gagarin. Mama locuieşte la etajul zece, cu balcon şi vedere spre turnul Televiziunii. N-am putut scăpa de cafeaua ei, întotdeauna prea tare. După renovarea locuinţelor de prefabricate chiriile au crescut, suportabil după părerea mamei. Numai şi numai despre asta am vorbit. În rest n-au mai rămas multe de spus. Nici n-a vrut să ştie ce altceva decât scurta vizită pe care i-o făceam m-a adus în oraşul cu multe lacuri:

— Că doar nu ziua Führerului![9]

Data sosirii mele trăda şi scopul ei, de vreme ce am auzit încă de la uşă – după ce îmi interzisesem o privire în camera lui Konny – comentariul ei:

— Ce să mai cauţ' acolo! Nu-ţ' mai ajut-acu' la nimic!

Pe Hamburger Allee, fostă Lenin, am luat-o iar în direcţia Grădinii Zoologice, apoi de-a lungul lui Am Hexenberg şi am parcat maşina de îndată

ce am găsit ca prin vis locul cu pricina, lângă cabana pentru tineret. Dincolo de clădirea vopsită în cenuşiu de la începutul anilor cincizeci, vegetaţia de pe malul sudic al Schwerinului coboară în pantă. Jos vezi Franzosenweg, care trece chiar pe lângă apă, folosit cu plăcere atât de pietoni, cât şi de biciclişti.

Între timp, ziua s-a înseninat. De fapt, nici nu e o vreme de aprilie. De îndată ce soarele a fost sus pe cer, a încălzit totul. La oarecare distanţă de latura cu intrarea în cabană, zăceau încă neatinse, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, fragmentele de granit acoperite cu muşchi, ca relicve ale dumbrăvii sacre, prea neglijent îndepărtate în urmă cu câteva decenii. Printre copacii plantaţi atunci crescuse puiet sălbatic, cu trunchi subţire. Fundamentul pătrat al Panteonului se reliefa clar, fiindcă fusese doar strâns grămadă cu parcimonie, iar conturul său se putea intui astfel în linii mari, deşi cabana pentru tineret plasată frontal închidea orice perspectivă. În stânga intrării, deasupra căreia se putea citi într-o scriere în relief numele cabanei Kurt Bürger, o masă de tenis montată pe capră îşi aştepta jucătorii. În cadrul uşii atârna puţin oblic o plăcuţă : „Închis între orele 9-16“.

Am mai stat multă vreme printre fragmentele de granit acoperite cu muşchi, unul dintre ele mai păstra câteva crâmpeie de inscripţie şi o rună dăltuită în piatră. Descoperiri arheologice : din ce secol ?

Când mama şi cu mine ne-am refugiat la Schwerin, toate acestea mai stăteau încă în picioare : bloc eratic lângă bloc eratic, clădirea nazistă a Panteonului şi marele granit cu numele martirului. Neglijat deja, dar încă sub protecţia

partidului care se dezagrega rapid dinspre margini, aşa a văzut mama monumentul comemorativ. Mi-a povestit cum, în căutare de lemne, a ajuns până la stejarii şi fagii pe atunci gigantici:

— Că unde ne-au repartizat atunci autorităţile nu iera-ncălzire centrală...

Multe femei şi copii plecau să caute lemne împreună cu ea.

Încă înainte ca, mai întâi americanii, de pe capul lor de pod de pe Elba, să intre la 3 mai cu tancurile până în Schwerin, urmaţi apoi de englezi – „care ierau de fapt scoţieni get-beget" –, noi fuseserăm cazaţi pe Lehmstraße, în cartierul vechi, destul de dărăpănat probabil în timpul războiului. Într-o construcţie de cărămidă cu acoperiş de carton gudronat, aflată fireşte în curtea din dos, am primit domiciliu forţat. Încă mai stă în picioare maghernița. Erau două cămăruţe cu bucătărie, cu buda în curte. Ne-au băgat înăuntru chiar şi un godin. Hornul ieşea afară pe fereastra bucătăriei. Şi ca să umple soba asta de fontă – mama gătea pe placa godinului –, trebuia să caute lemne până hăt departe.

Aşa a ajuns la dumbrava sacră. Chiar atunci când, în ianuarie, englezii s-au retras şi a venit Armata Roşie să se statornicească aici, blocurile eratice au mai stat încă multă vreme în picioare, cu numele şi runele dăltuite în piatră; pe ruşi nu-i deranja.

Se stabilise aşa la întâlnirea de la Potsdam a învingătorilor: noi eram închişi în zona de ocupaţie sovietică, mama chiar de bunăvoie, de când descoperise pe cea mai înaltă dintre pietrele rămase, care se înălţa spre ţărm, un nume care nu-i era străin:

— Piatra se numea ca nava noastră *Gustloff* d'odinioară...

Când, la ultima mea vizită la Schwerin, printre fragmentele de granit acoperite de muşchi m-am oprit în faţa unui bloc eratic despicat şi am putut ghici din scrierea cuneiformă cioplită în piatră un rest din numele Wilhelm Dahl – din prenume rămăsese până la spărtură doar silaba „helm“ –, am cedat tentaţiei de-a mi-o imagina pe mama în căutare de lemne, cum trebuie să fi văzut atunci, încărcată cu crengi şi surcele, dumbrava sacră încă neatinsă şi Panteonul deschis. Pe cele fix douăsprezece blocuri eratice ea va fi descifrat numele unor membri de partid nazişti necunoscuţi ei, dar care fuseseră în mod evident atât de merituoşi, printre care şeful local din Wismar, Dahl. O văd cum stă uimită, cu trupul ei mic şi slăbit, în faţa granitului înalt de patru metri, dar nu-i pot citi gândurile, care se vor fi rătăcit atunci când a citit inscripţia de pe piatra martirului. Dar aşa cum o cunosc, mama nu se va fi sfiit să intre, în mijlocul dumbrăvii sacre, în Panteon.

Din cuburi de granit îmbinate, el fusese înălţat pe pământul neted. În suprafeţele şlefuite ale acelor coloane care sprijineau Panteonul pe laturile deschise, un artist contemporan dăltuise contururile colosale ale unor stegari SA. În plus, în interiorul Panteonului, care nu era acoperit, se mai găseau zece plăci de bronz, iar pe ele numele morţilor. Şi de opt ori – spune mama – după data morţii era înscrisă cauza: „ucis“. Pe jos era plin de excremente. Ştiu de la mama:

— Câinii-şi făcuseră nevoile p'acolo...

Dar granitul consacrat lui Wilhelm Gustloff era în afara blocurilor eratice aliniate, într-un loc care, prin Panteonul deschis, putea fi privit ca având o poziţie specială. De acolo aveai o perspectivă panoramică asupra lacului. Mama va

fi privit însă în altă direcţie. Iar eu n-am participat niciodată la strânsul lemnelor. În timp ce ea căuta materialul combustibil, pe mine mă alăpta probabil în Lehmstraße o femeie din vecini; o chema doamna Kurbjun. Căci mama n-avea piept mai deloc, nici mai târziu n-a avut decât două cornețele ascuțite.

Aşa se întâmplă cu monumentele. Unele sunt înălţate prea devreme, iar apoi, de îndată ce perioada acelui eroism special a trecut, sunt înlăturate. Altele, ca monumentul lui Lenin din cartierul Großer Dreesch, de pe Hamburger Allee, colţ cu Plater Straße, sunt încă în picioare. Iar monumentul pentru comandantul submarinului *S 13* a fost înălţat abia în urmă cu un deceniu, pe 8 mai 1990, deci la patruzeci şi cinci de ani după sfârşitul războiului şi la douăzeci şi şapte de ani de la moartea lui Marinesko, la Leningrad, astăzi Sankt-Petersburg: un soclu de granit cu trei muchii susţine bustul colosal sculptat în bronz, cu capul gol, al bărbatului decretat cu întârziere „erou al Uniunii Sovietice".

Foşti ofiţeri de marină, pensionaţi între timp, organizaseră comitete la Moscova şi în alte locuri şi pretinseseră cu insistenţă să i se acorde celebritatea căpitanului mort în 1963. La Königsberg, cum se numea Kaliningradul până la sfârşitul războiului, chiar malul Pregelului din spatele Muzeului Regional a primit numele lui. Aşa se mai numeşte şi astăzi această stradă, în vreme ce vechea Schloßgartenallee din Schwerin, care s-a numit începând din treizeci şi şapte Wilhelm-Gustloff-Allee şi care merge până lângă dumbrava sacră de odinioară, şi-a recăpătat vechiul nume; la fel cum, de la revoluţie, fosta Lenin-Allee străbate iar, ca Hamburger Allee,

cartierul de locuințe din prefabricate Großer Dreesch, trecând pe lângă statuia încă în picioare. Dar adresa mamei, care celebrează gloria cosmonautului Gagarin, a rămas neschimbată.

O lacună frapează. Nimic n-a fost botezat cu numele studentului la medicină David Frankfurter. Nici o stradă, nici o școală nu-i poartă numele. Nicăieri nu i s-a înălțat ucigașului lui Wilhelm Gustloff vreun monument. Nici o pagină *web* nu a făcut reclamă pentru expunerea vreunui grup statuar David și Goliat, pe cât cu putință chiar la locul faptei, la Davos. Iar dacă amicul inamic al fiului meu ar fi ridicat o asemenea pretenție în rețea, s-ar fi anunțat desigur pe pagini pline de ură mătrășirea monumentului de către un comando special de capete rase.

Întotdeauna a fost așa. Nimic nu durează veșnic. Și totuși, conducerea locală a N.S.D.A.P. din Schwerin și primarul general al orașului și-au dat toată silința, imediat după uciderea lui Gustloff, să plăsmuiască dumbrava sacră pentru vecii vecilor. Încă din decembrie treizeci și șase, când în elvețianul Chur se încheiase procesul împotriva lui Frankfurter și se pronunțase sentința, au fost căutate pe câmpurile din Mecklenburg blocuri eratice, ca să se poată înălța din ele zidul de împrejmuire a dumbravei sacre. Indicațiile sunau astfel: „Sunt necesare în acest scop toate pietrele naturale de orice mărime care se găsesc pe terenurile de construcție și pe ogoarele de pe teritoriul orașului Schwerin...". Iar, după cum reiese dintr-o adresă a coordonatorului[10] pentru probleme de educație și învățământ, Rohde, capitala landului se simțea obligată să sprijine conducerea regională din punct de vedere financiar, și anume „cu o subvenție de 10 000 de mărci".

Când pe 10 septembrie 1949 proiectul dumbrăvii sacre și transferul mormintelor și urnelor se încheiaseră, costurile au fost mai mici, căci sub antetul denazificat al Primarului General era scris: „Cheltuielile au fost comunicate conducerii landului în scopul decontării sumei de 6 096,75 mărci...".

Pe de altă parte, se mai poate citi că „rămășițele incinerate ale lui Wilhelm Gustloff" nu au putut fi transferate în cimitirul orășenesc: „Urna lui Gustloff se află, după spusele meșterului pietrar Kröpelin, în fundamentul pietrei comemorative. Extragerea ei este momentan imposibilă...".

Aceasta s-a întâmplat abia la începutul anilor cincizeci, cu puțin înainte de construirea cabanei pentru tineret botezate cu numele antifascistului Kurt Bürger, mort de curând. La vremea aceea, eroul de pe submarin Marinesko se afla deja de trei ani în Siberia.

Imediat după ce *S 13* a intrat în portul finlandez Turku, o dată cu coborârea pe uscat au început dificultățile pentru un om care voia să se vadă celebrat. Deși dosarul său NKVD și fapta sa reprobabilă neadusă încă în fața tribunalului militar rămâneau mai departe o amenințare, el nu contenea, fie treaz, fie animat de vodcă, să pretindă recunoașterea faptelor sale eroice. E drept că *S 13* a fost distinsă ca „navă a Steagului Roșu" și toți membrii echipajului și-au putut atârna pe piept „Ordinul Războiul pentru Apărarea Patriei", ba li s-a mai acordat și un alt ordin, cel al „Steagului Roșu", care avea ca motiv steaua, secera și ciocanul, dar Alexander Marinesko nu a fost decretat „erou al Uniunii Sovietice". Ba mai rău: din rapoartele oficiale ale flotei Armatei Roșii din Baltica lipsea în continuare orice indiciu cu

privire la scufundarea navei de douăzeci şi cinci de mii de tone *Wilhelm Gustloff* şi nici un cuvânt nu atesta scufundarea rapidă a lui *General von Steuben*.

De parcă din lansatoarele de la pupă şi proră ale submarinului ar fi pornit doar torpile fantomă către ţinte inexistente, pe care le-au nimerit fără nici un fel de urmări. Cei doisprezece mii de morţi, pe care îi avea totuşi la răboj, nu contau. Oare Comandamentul Suprem al Marinei se ruşina de numărul copiilor, al femeilor şi al celor cu răni grave înecaţi, număr care nu putea fi apreciat decât în linii mari? Sau succesele lui Marinesko s-au înecat în beţia victoriei din ultimele luni de război, când abundenţa eroismelor a fost prea mare? Nu putea fi ignorată insistenţa sa zgomotoasă. Nimic nu-l putea împiedica să-şi preamărească succesele, de câte ori i se oferea ocazia. Devenea plictisitor.

Când în septembrie patruzeci şi cinci i s-a retras comanda submarinului şi imediat după aceea a fost degradat la rangul de locotenent-major, iar în octombrie a fost concediat din Marina Sovietică, justificarea acestei concedieri dezonorante în trei trepte suna astfel: „...pentru atitudine indiferentă şi neglijenţă în serviciu".

După refuzul de a fi primit în Marina Comercială – pretextul suna: miopie la un ochi –, Marinesko şi-a găsit de lucru ca administrator al unui depozit care reglementa repartiţia materialului de construcţii. N-a durat mult până a găsit prilejul de a-l acuza pe directorul colectivului că primea mită, că mituia funcţionari de partid şi şterpelea material; ca răspuns la aceste acuzaţii, pentru care avea prea puţine dovezi, a fost acuzat chiar el de încălcarea legii printr-o risipă prea generoasă a unor părţi de construcţii prea

puţin afectate. Un tribunal special l-a condamnat pe Marinesko la trei ani lagăr de muncă.

A fost deportat la Kolîma, la Marea Albă, un loc din *Arhipelagul Gulag*, despre a cărui viaţă de zi cu zi s-a scris. Abia la doi ani după moartea lui Stalin a lăsat în urma lui, spaţial vorbind, Siberia. S-a întors bolnav. Dar abia la începutul anilor şaizeci eroul de pe submarin, păgubit, a fost reabilitat. I s-a redat rangul unui căpitan de clasa a treia, dar în rezervă de acum înainte şi cu drept la pensie.

Şi iarăşi trebuie s-o iau îndărăt. De aceea spun aici : când în Est şi în Vest s-a anunţat moartea lui Stalin, am văzut-o pe mama plângând. A aprins până şi lumânări. Aveam opt ani, stăteam la masa din bucătărie, nu trebuia să merg la şcoală, scăpasem tocmai de pojar sau de vreo altă boală eruptivă, curăţam cartofii pe care urma să-i mâncăm cu margarină şi brânză de vaci şi o vedeam pe mama cum plângea, în spatele luminilor aprinse, moartea lui Stalin. Cartofii, lumânările şi lacrimile erau pe sponci pe atunci. În toată copilăria mea petrecută în Lehmstraße şi câtă vreme am fost gimnazist la Schwerin, n-am mai văzut-o niciodată plângând. După ce a plâns până la epuizare, a căpătat acea expresie absentă, privirea ei de nu-sunt-acasă, pe care i-o ştie şi tanti Jenny încă din copilărie. La atelierul de tâmplărie de pe Elsenstraße din Langfuhr se spunea atunci despre ea :

— Tulla a tras iar obloanele.

După ce a jelit destul moartea marelui nostru tovarăş Stalin şi a stat apoi multă vreme cu privirea în gol, am mâncat ce pregătisem mai înainte : cartofi copţi, cu brânză de vaci şi o picătură de margarină.

Cam pe atunci mama a devenit maistru şi şefa unei brigăzi de tâmplărie la Fabrica de Mobilă din Schwerin, care producea, conform planului, mobilier de dormitor şi primise indicaţia de a livra această marfă în Uniunea Sovietică, în spiritul prieteniei dintre popoare. Şi oricât de difuză se poate să fi fost imaginea ei din acea epocă, la drept vorbind mama a rămas stalinistă până astăzi, chiar atunci când, atacată de mine în disputele noastre, încearcă să-şi minimalizeze eroul, pentru a calma spiritele:

— Că doar n-a fos' nici iel decât un om...

Şi exact în această perioadă, când Marinesko era lăsat pradă climei Siberiei şi condiţiilor din lagărele de muncă silnică sovietice, pe când mama îi rămânea credincioasă lui Stalin iar eu, ca tânăr pionier, mă mândream cu cravata mea roşie, David Frankfurter, a cărui boală de oase, considerată cronică, se vindecase în închisoare, se punea acum, ca slujbaş public, în serviciul Ministerului Apărării din Israel. Între timp se căsătorise. Mai târziu a avut doi copii.

S-au întâmplat şi altele în aceşti ani: Hedwig Gustloff, văduva ucisului Wilhelm, a părăsit Schwerinul. Trăia de atunci la vest de graniţa ce despărţea Germania, în Lübeck. Casa din cărămizi de clincher de la numărul 14 de pe Sebastian-Bach-Straße, pe care cei doi soţi şi-o construiseră cu puţin înaintea crimei, a fost naţionalizată curând după sfârşitul războiului. Am văzut clădirea solidă, construcţia tipică a unei locuinţe pentru o singură familie, pe Internet. Pe pagina sa *web*, fiul meu a fost atât de excentric încât să ceară ca această clădire, confiscată pe nedrept, să fie amenajată ca „Muzeul Gustloff", accesibilă publicului interesat. Mult dincolo de Schwerin – spunea el – există nevoia de informaţie,

pe care cei pricepuţi ar trebui să o pună la dispoziţie. În ce-l priveşte, el n-ar avea nimic împotrivă ca, la stânga ferestrei de pe faţada cu balcon, o plăcuţă de bronz să menţioneze şi pe mai departe că, din patruzeci şi cinci până în cincizeci şi unu, în casa confiscată a locuit primul preşedinte al Consiliului de Miniştri din Mecklenburg, un oarecare Wilhelm Höcker. Nu-l deranjează nici inscripţia care sună astfel: „...după zdrobirea regimului hitlerist". Căci acesta este un fapt, aşa cum rămâne un fapt uciderea martirului.

Fiul meu se pricepea să plaseze cu abilitate poze şi pozişoare, tabele şi documente. Aşa că pe pagina lui *web* se putea vedea nu numai latura din faţă, ci şi cea din spate a proeminentului granit, înălţat pe malul sudic al lacului Schwerin. Se străduise şi dăduse la iveală, pe lângă imaginea de ansamblu, fotografiată, a pietrei, o imagine mărită a inscripţiei – altminteri greu descifrabile – dăltuită pe latura din spate. Trei rânduri, unul după altul: „A trăit pentru Mişcare. A fost ucis de mişelul evreu. A murit pentru Germania". Cum rândul din mijloc nu numai că nu menţiona numele făptaşului, ci îi decreta accentuat pe toţi evreii mişei criminali, era de presupus – şi aşa s-a interpretat şi mai târziu – eliberarea lui Konny din fixaţia unilaterală asupra personajului istoric David Frankfurter şi voinţa lui de a-şi demonstra ura împotriva „evreului în sine".

Dar această explicaţie şi toate celelalte căutări ale motivului aduc prea puţină lumină în ceea ce s-a întâmplat în după-amiaza de 20 aprilie 1997. În faţa cabanei pentru tineret închisă la acea dată şi cu un aspect neînsufleţit, s-a petrecut ceva care nu fusese prevăzut de nici o providenţă şi totuşi, pe fundamentul năpădit de muşchi al fostului Panteon, s-a săvârşit ca ceva îndelung exersat.

Ce îl îndemnase pe virtualul David să călătorească, în carne şi oase acum, cu trenul la Schwerin, venind de departe din Karlsruhe, unde locuia cu părinţii, ca licean de optsprezece ani şi cel mai mare dintre cei trei fii ai lor, ca să dea astfel curs unei vagi invitaţii? Şi ce-l îmboldise pe Konny să transpună în realitate, printr-o întâlnire efectivă, inamiciţia amicală apărută prin intermediul Internetului, fictivă de fapt? Invitaţia la această întâlnire pândea atât de ascunsă în tot restul comunicării lor care nu era decât un balast, încât ea nu putea fi înţeleasă decât de fratele de dispută care semna David.

După ce cabana pentru tineret fusese respinsă ca loc de întâlnire, au căzut la un compromis. Aveau să se întâlnească acolo unde se născuse martirul. O problemă de „cine ştie câştigă", fiindcă pe pagina *web* a fiului meu nu erau date nici oraşul, nici strada şi nici numărul casei. Indiciul era suficient însă pentru un cunoscător în materie; iar David, ca şi Konny, care *on-line* se numea Wilhelm, era familiarizat cu toată această Gustloff-story, chiar cu cele mai absurde detalii ale blestematei poveşti. După cum avea să se arate în timpul vizitei, el ştia chiar că gimnaziul în care Wilhelm Gustloff fusese elev până la examenul de maturitate, şi pe care, ca şcoală superioară, îl botezaseră cu numele său după ce a fost ucis, se numeşte din epoca RDG Friedensschule[11]. Fiul meu nu numai că respecta vastele cunoştinţe ale adversarului său, dar îi admira chiar „precizia maniacală".

S-au întâlnit deci, în cea mai frumoasă zi de primăvară, pe Martinstraße, în faţa casei cu numărul 2, la întretăierea cu Wismarsche Straße. Data, într-adins aleasă, fusese acceptată tacit de David. Întâlnirea lor se petrecea înaintea unei faţade

spoite de curând, spoială ce trebuia să facă uitată perioada unei prea lungi lăsări în paragină. Se spune că s-au salutat cu o strângere de mână, iar David s-a prezentat îndelung hăituitului Konrad Pokriefke drept David Stremplin.

În program au avut apoi, la propunerea lui Konny, un tur al orașului. Ca un punct de atracție i-a fost prezentată vizitatorului orașului, în cartierul vechi, chiar și coșmelia de cărămidă cu acoperiș de carton gudronat, care se mai ține încă în picioare în una dintre curțile din dos de pe Lehmstraße, unde mama și cu mine locuiserăm imediat după război, la fel ca locuințele meșteșugărești din cartierul pitoresc, unele în paragină încă, altele deja renovate. Konny l-a condus în toate locurile și ascunzătorile copilăriei mele, cu atâta precizie, ca și cum ar fi fost ale sale.

După Biserica Sf. Nicolae din cartierul vechi, a venit firește la rând castelul de pe insulă. Aveau tot timpul. Fiul meu nu grăbea lucrurile. Propusese chiar o vizită la muzeul din apropiere, dar oaspetele său n-a manifestat nici un interes pentru asta, își pierduse răbdarea, voia acum să vadă totuși, în sfârșit, locul din fața cabanei pentru tineret.

Totuși, în timpul hoinărelilor prin oraș au făcut și o pauză. Într-o cofetărie-cafenea italienească a mâncat fiecare dintre ei câte o porție destul de mare de înghețată. Se spune că a plătit Konny, făcând pe gazda. Iar David Stremplin i-a istorisit amical, dar păstrând o distanță ironică, despre părinții lui, fizicianul atomist și profesoara de muzică. Aș putea paria că fiul meu n-a scăpat o vorbă despre tata și mama ; dar cu siguranță va fi pus mult preț, în aluzii, pe colosala poveste a bunicii sale.

Apoi, în fine, cei doi amici inamici de înălțimi diferite – David, care se întindea mai mult pe

lăţime, era cu un cap mai scund –, străbătând parcul castelului, trecând pe lângă moara de apă în care se şlefuiau pe vremuri bucăţile de granit, parcurgând Schloßgartenallee – care se transformase graţie vilelor vopsite în alb sclipitor într-o adresă scumpă – şi apucând-o apoi pe Waldschulweg, s-au apropiat de locul faptei, care se întindea neted sub copaci. La început totul a decurs relaxat. David Stremplin a lăudat chiar perspectiva panoramică asupra lacului. Iar dacă pe masa de tenis din faţa cabanei pentru tineret s-ar fi aflat două palete şi o minge, ar fi jucat probabil chiar un meci ; Konny şi David erau jucători pasionaţi de tenis de masă şi n-ar fi pierdut o ocazie, dacă li s-ar fi oferit. O partidă rapidă peste plasă ar fi destins probabil atmosfera şi ar fi dat acelei după-amieze o altă turnură.

Au ajuns apoi pe terenul cum s-ar zice istoric. Dar nici măcar fragmentele de granit acoperite de muşchi şi fragmentul de bloc eratic cu semnul runic şi un rest de nume dăltuit în piatră nu le-a dat prilej de ceartă. Ba chiar au râs amândoi în duet de o veveriţă care sărea din fag în fag. Abia când au atins fundamentul fostului Panteon şi când fiul meu i-a explicat oaspetelui care era locul exact în care se înălţase odinioară marea piatră comemorativă, şi anume în spatele cabanei pentru tineret care nu exista încă, abia atunci când, sugerând axa din care se vedea granitul, a început să declame cuvânt cu cuvânt numele martirului de pe faţa monumentului, iar apoi cele trei rânduri dăltuite pe partea lui din spate, David Stremplin a spus :

— Ca evreu, nu-mi vine să fac decât atât, iar apoi a scuipat de trei ori pe fundamentul năpădit de muşchi, „pângărind“ – cum avea să declare mai târziu fiul meu – locul memoriei.

Imediat au urmat împuşcăturile. Deşi era o zi cu soare, fiul meu purta o parka[12]. Din unul dintre buzunarele ei largi, cel drept, a scos arma şi a tras de patru ori. Era un pistol de provenienţă sovietică. Primul glonţ a atins stomacul, celelalte capul, gâtul şi iarăşi capul. David Stremplin s-a prăbuşit fără un cuvânt pe spate. Mai târziu, fiul meu a ţinut să precizeze că a tras exact de atâtea ori ca evreul Frankfurter, odinioară în Davos, deşi nu cu un revolver. Şi tot ca el, s-a autodenunţat din prima cabină telefonică, după ce formase 110. Fără să se mai întoarcă la locul faptei, s-a îndreptat spre cel mai apropiat post de poliţie, unde s-a predat cu cuvintele:

— Am tras, fiindcă sunt german.

Pe drumul spre post i-au ieşit deja înainte o maşină de patrulă a poliţiei şi o salvare, ambele cu lumina albastră de alarmă. Dar ajutorul venea pentru David Stremplin prea târziu.

8

El, care pretinde că mă cunoaşte, susţine că nu-mi cunosc propria progenitură: carne din carnea mea, sânge din sângele meu. Se prea poate ca accesul în cele mai intime încăperi de tortură ale sale să-mi fi rămas închis. Sau nu m-am priceput destul de bine să descifrez secretele fiului meu? Abia în timpul procesului m-am apropiat de Konny, dacă nu până la a-l putea atinge cu mâna, măcar atât cât să-l pot auzi, dar n-am fost în stare să-i strig din boxa martorilor:

— Tata e de partea ta! – sau: Nu ţine prelegeri, te rog, fiule! Exprimă-te mai concis!

Sigur că de aceea cineva insistă să mă numească un „tată întârziat". Tot ce fac mergând de-a-ndăratelea, depărtându-mă de mine, ce mărturisesc destul de aproape de adevăr sau recunosc ca sub constrângere se petrece – conform aprecierii sale – „tardiv şi dintr-o conştiinţă încărcată".

Iar acum, când tuturor strădaniilor mele le-a pus capac acest „prea târziu!", el analizează dezordinea justificărilor mele, aceste hârţoage, vrea să ştie ce s-a întâmplat cu blana de vulpe a mamei. Această completare care mai trebuie adusă i se pare lui, şefului, deosebit de importantă: să las la o parte orice rezervă – spune el – şi să spun tot ce ştiu despre micile detalii, relatând acum, că i-a venit rândul, despre vulpea Tullei, oricât de profund nesuferită mi-ar fi această piesă vestimentară demodată.

Aşa e. Mama a avut încă de la început una şi încă o mai poartă. Trebuie să fi avut aproximativ

şaisprezece ani când i-a fost dăruită blana de vulpe întreagă şi argăsită deja de cojocar; i-a dăruit-o în staţia Hochstrieß un caporal – care în plus poate fi luat în consideraţie ca unul dintre posibilii mei taţi – acelei fetiţe vatman de tramvai care era pe atunci mama, cu chipiu şi carnet de bilete, făcându-şi serviciul pe liniile 5 şi 2.

— Ăla venise rănit dă pă frontu' dân Oceanu'ngheţat şi iera în concediu dă boală-n Oliva, – aşa suna şi sună scurta descriere a născătoarei mele de-a pururi recunoscătoare, căci nici dubiosul Harry Liebenau şi nici vreun alt asistent artilerist necopt n-ar fi putut avea vreodată ideea să-i dăruiască mamei o vulpe.

Şi cu această blană călduroasă în jurul gâtului s-a urcat ea la bordul lui *Gustloff*, atunci când a fost îmbarcată familia Pokriefke. La scurtă vreme după ce nava a ridicat ancora, iar gravida, sprijinită de un recrut tinerel din marină, s-a aventurat pas cu pas pe puntea principală îngheţată, ea purta această blană. O avea la îndemână lângă centura de salvare câtă vreme a zăcut la punctul de prim ajutor pentru lăuze şi gravide şi atunci când doctorul Richter i-a făcut o injecţie, imediat după ce a treia torpilă a lovit vasul iar pe ea au apucat-o primele dureri. Şi cu nimic altceva – căci rucsacul a rămas pe nava care se scufunda –, doar cu centura prinsă în jurul ei şi cu blana la gât a coborât mama, înainte de a fi devenit mamă, în barca de salvare; şi pretinde că şi-a pus blana chiar înainte de a-şi fi pus centura.

Aşa, fără încălţăminte în picioare, dar încălzită de blană, a ajuns la bordul torpilorului *Löwe*. Şi numai în timpul naşterii, care a început curând după aceea, deci în acea clipă în care *Gustloff*, cu prora înainte, s-a scufundat răsturnându-se spre babord – clipă în care strigătul a mii şi mii de

oameni s-a amestecat cu primul meu strigăt –, blana zăcea din nou, încolăcită, lângă ea. Dar atunci când cea care albise între timp a părăsit dintr-o dată la Kolberg torpilorul, ea a plecat, ce-i drept, doar în ciorapi, cu sugarul în braţe, dar în jurul gâtului purta încolăcită blana, pe care nici un şoc n-o albise.

Mama susţine că atât cât a durat fuga de ruşi m-a înfăşurat în blană, ca să mă ferească de gerul îngheţat. Fără blană aş fi degerat cu siguranţă în masa compactă de refugiaţi care aşteptau să treacă podul peste Oder. Aşa că doar blănii – şi nu unor femei cu lapte din belşug – îi datorez viaţa.

— Făr' dă ia, ai fi fost un bloc dă ghiaţă...

Iar caporalul care i-a dăruit blana – operă, cică, a unui cojocar din Varşovia – i-ar fi spus la despărţire:

— Cine ştie, fetiţo, la ce-o să-ţi folosească vreodată!

Totuşi, în timp de pace, când nu mai eram în pericol să îngheţăm, blana roşcată de vulpe nu mai era decât a ei şi zăcea în dulap într-o cutie de pantofi. A purtat-o cu tot felul de ocazii, potrivite şi nepotrivite. De pildă, când şi-a primit atestatul de meşter, apoi când a fost distinsă ca „activistă de merit“, chiar şi la serbările din întreprindere, când în program era o „seară de varietăţi“. Iar atunci când eu, sătul de regimul muncitoresc-ţărănesc, am vrut să plec din Berlinul de Est în Vest, m-a condus la gară tot cu blana în jurul gâtului. Mai târziu, mult mai târziu apoi, când după o mică veşnicie graniţa a dispărut iar mama a ieşit la pensie, şi-a făcut apariţia la întâlnirea supravieţuitorilor din staţiunea baltică Damp cu blana ei de vulpe permanent îngrijită; o singulariza între doamnele de vârsta ei cu zorzoane moderne.

Iar atunci când, în prima zi de proces, în care s-a citit doar acuzaţia iar fiul meu a recunoscut direct fapta, considerându-se însă dincolo de orice vină – „Am făcut ce trebuia să fac!“ –, mama nu s-a aşezat acolo unde, siliţi de împrejurări, Gabi şi cu mine şedeam unul lângă altul, ci a luat loc ostentativ lângă părinţii lui David, cel lovit de gloanţele mortale, ea purta, ca şi cum ar fi fost firesc, vulpea, ca un laţ în jurul gâtului. Botul ei ascuţit muşca blana deasupra cozii, încât ochii de sticlă ce păreau a fi veritabili – dintre care unul se pierduse în timpul refugiului şi a trebuit să fie înlocuit – se aflau aşezaţi în diagonală faţă de ochii cenuşiu-deschis ai mamei şi de aceea o dublă privire fixa permanent acuzatul sau pupitrul judecătorului.

Pentru mine a fost întotdeauna penibil s-o văd costumată atât de demodat, în plus, vulpea nu mirosea ca parfumul preferat al mamei, *Tosca*, ci avea în orice anotimp un iz pronunţat de naftalină ; iar între timp arăta cam năpârlită, bestia. Dar de îndată ce a fost chemată ca martor al apărării, în a doua zi de proces, şi şi-a făcut apariţia în boxa martorului, am fost până şi eu impresionat : ca o divă suferindă purta, la coafura ei de un alb strălucitor, blana viu colorată, iar înaintea primelor răspunsuri a introdus, deşi nu i se luase jurământul, formula ieşită din uz : „Jur...“, după care a rostit tot ce ştia, aparent fără nici un efort, deşi puţin cam pompos, într-o curată limbă literară.

Spre deosebire de Gabi şi de mine, care am făcut uz de dreptul nostru de a refuza să dăm orice informaţie, mama spunea totul de bunăvoie. În faţa completului de judecată format din trei judecători, preşedintele şi asesorii, şi a celor doi juraţi speciali pentru minori, ea a vorbit ca într-o

comunitate de Rusalii. Toţi au ciulit urechile când l-a luat la refec pe procurorul pentru minori: şi ei i se aduseseră, în mod dureros, acuzaţii pentru cumplita faptă. De atunci i s-a rupt inima. O sabie de foc i-a despicat-o. A fost zdrobită de un pumn uriaş.

În Demmlerplatz, unde avea loc, la Tribunalul Districtual din Schwerin, procesul în faţa marelui Tribunal pentru Minori, mama s-a prefăcut a fi distrusă sufleteşte. După ce a blestemat destinul, ne-a repartizat reproşuri mici şi mari, a învinovăţit părinţii incapabili de iubire şi şi-a lăudat nepotul, derutat de forţe malefice şi de unealta diavolului, „drăcovenia de computer“, el care a fost întotdeauna silitor şi politicos, mai curat decât curăţenia însăşi, gata întotdeauna să-ţi dea o mână de ajutor şi din cale-afară de punctual, nu numai în ce priveşte apariţia la masa de seară. Ea ne-a asigurat cu tărie: de când o frecventa nepotul ei Konrad – şi a avut parte de această bucurie o dată cu a cinsprezecea lui aniversare –, ea însăşi s-a deprins să-şi facă un program regulat în fiecare zi, minut cu minut. Din păcate, recunoaşte, da, computerul cu toate accesoriile sale i l-a dăruit chiar ea. Nu că l-ar fi răsfăţat, ba chiar dimpotrivă. Faptul că el nu ridica niciodată nici un fel de pretenţii a făcut-o să-i împlinească cu drag dorinţa de a avea acea „sculă modernă“.

— Niciodată nu-mi mai ceruse pân' atunci ceva! – a exclamat ea şi şi-a amintit: Ceasuri în şir putea sta mulţumit Konradchen a' meu în faţa lucrului ăluia!

Pe urmă, după ce-a afurisit acel cadou de bâlci modern, a ajuns în fine la temă. Adică la nava despre care până acum nimeni nu voise să ştie nimic şi care devenise pentru nepot prilejul de a-şi pune neostoite întrebări. Dar „Konradchen“ nu

s-a interesat numai de scufundarea „frumosului vapor-*Epb* plin de femei și copilași“ și n-a chestionat-o doar pe bunica supraviețuitoare în legătură cu aceasta, ci, răspunzând chiar dorinței ei, a fost gata să răspândească prin intermediul computerului dăruit vastele sale cunoștințe, „tot ce-avea legătură cu asta“, pretutindeni, până în Australia și chiar până în Alaska.

— Doar asta nu-i interzis, domnule judecător, nu-i așa?! – a exclamat mama, deplasând capul vulpii într-o poziție centrală.

Mai degrabă în subsidiar a ajuns să vorbească apoi despre victima actului criminal. Faptul că, prin intermediul acestui obiect, adică „al computerului său“, „Konradchen“ s-a împrietenit cu un alt băiat, fără să-l cunoască personal, deși ei doi aveau de multe ori păreri diferite, a bucurat-o, pentru că iubitul ei nepot era considerat altminteri pretutindeni drept un solitar. De altfel, așa și este. Chiar și relația sa cu micuța lui prietenă din Ratzeburg – „care e asistentă la un dentist“ – trebuie privită mai degrabă drept ceva superficial, fără nici o obligație:

— Nu s-a-ntâmplat niciodată să aibă relații sexuale și-așa mai departe, afirma mama, care știa asta cu siguranță.

Toate acestea și încă multe altele le-a spus mama ca martoră a apărării, destul de corect într-o germană literară, cu tot dinadinsul aleasă. „Sensibilitatea lui Konrad în raport cu problemele de conștiință“, „iubirea lui inflexibilă pentru adevăr“ și „mândria sa neștirbită de german“ au fost lăudate în fața Tribunalului. Dar când procurorul pentru minori, pe care de-abia îl asigurase ce puțin conta pentru ea faptul că partenerul de Internet al lui Konrad fusese un tânăr evreu, a asigurat-o la rândul lui că se aflase de multă

vreme şi era menţionat în acte faptul că părinţii celui ucis nu erau nicidecum de origine iudaică, ba mai mult, tatăl Stremplin provenea dintr-o casă parohială din Württemberg, iar soţia lui dintr-o familie de ţărani stabilită de generaţii în Bad, mama a fost vizibil cuprinsă de agitaţie. Îşi făcea de lucru cu blana de vulpe, a avut pentru câteva secunde privirea ei de nu-sunt-acasă, a renunţat apoi brusc la strădaniile ei de limbă literară şi a exclamat:

— Aşa o'nşelătorie! Dă unde putea şti Konradchen a' meu că Davidu' ăsta i-un fals jidan! Unu' care i-a păcălit pă toţi şi pe sine, vorbind cu orice ocazie ca un jidan adevărat şi'nto'd'auna numa' dă vina noastră...

Iar când l-a insultat pe cel ucis numindu-l „mincinos ordinar" şi în care „nu poţi avea nici o încredere", preşedintele completului de judecată i-a retras cuvântul. Fireşte, Konny, care ascultase până atunci cu un zâmbet fin toate asigurările abile ale mamei, n-a fost nicidecum îngrozit, ci mai degrabă dezamăgit când procurorul pentru minori a produs un „atestat de origine ariană" – cum l-a numit – pentru Wolfgang Stremplin, care se numise *on-line* David, şi a făcut-o cu toată ironia. Comentariul la ceea ce ştia de altfel a fost debitat de fiul meu cu conştiinţa împăcată:

— Asta nu schimbă cu nimic situaţia! Numai eu trebuia să decid dacă persoana cunoscută mie ca David vorbea şi acţiona ca un evreu.

Când i-a fost pusă de către judecătorul care prezida completul întrebarea dacă a întâlnit vreodată, fie la Mölln fie la Schwerin, un evreu veritabil, el a răspuns cât se poate de clar că nu, dar a adăugat:

— Pentru decizia mea asta nu era relevant! Am tras din principiu.

Apoi a venit vorba despre pistolul pe care fiul meu îl aruncase după faptă în lacul Schwerin, de pe un dâmb al malului sudic, şi în privinţa căruia mama a găsit doar puţine de spus:

— Cum aş fi putut găsi acel lucru, domnule procuror? Konradchen al meu îşi făcea întotdeauna singur curat în cameră. Punea mare preţ pe asta.

Întrebat despre arma crimei, fiul meu a răspuns că avea deja de un an şi jumătate arma, un Tokarev de 7 mm, care făcuse parte de altfel din dotarea armatei sovietice. Trebuise să şi-o procure, fiind ameninţat de adolescenţii radicali de dreapta din zona limitrofă a Mecklenburgului. Nu, nu voia şi nu avea să dea nume.

— Nu-mi trădez camarazii de odinioară!

Ocazia ameninţării o constituise – spunea el – o cuvântare pe care o ţinuse în acea vreme la invitaţia unei camaraderii cu convingeri naţionale. Tematica acesteia, *Destinul navei Epb Wilhelm Gustloff de la începerea construcţiei sale până la scufundare*, îi va fi supralicitat probabil pe unii dintre ascultători:

— Mai cu seamă pe acele capete seci, excesiv subjugate consumului de bere.

Pe aceste capete rase le-a mâniat mai ales aprecierea lui obiectivă referitoare la succesul militar realizat de comandantul submarinului sovietic, care a torpilat dintr-o poziţie riscantă nava. Mai târziu, a fost insultat de aceşti tipi, mardeiaşi veritabili, care l-au numit „rusofil“, ameninţându-l în repetate rânduri la drumul mare, ba chiar atacându-l.

— De atunci mi-a fost cât se poate de clar că de aceşti nazişti vulgari nu te poţi apropia fără armă. Cu argumente nu puteai scăpa de ei.

Acea cuvântare tocmai menţionată, ţinută la începutul lui nouăzeci şi şase la un sfârşit de

săptămână într-un restaurant din Schwerin, punctul de întâlnire al camaraderiei cu pricina, şi încă două referate care n-au putut fi susţinute, dar al căror text scris se afla, ca document, pe masa completului de judecată, au jucat un rol deosebit în desfăşurarea ulterioară a procesului.

În ce priveşte unul dintre referate, el a fost un eşec al amândorura. Gabi şi cu mine ar fi trebuit să ştim ce se petrecuse la Mölln. Ne-am prefăcut orbi. Ca profesoară, chiar la o altă şcoală, o fi auzit desigur de ce i se interzisese fiului ei – „pentru tendinţe deviante", după cum s-a spus – o prelegere pe o temă explozivă ; dar recunosc că şi eu ar fi trebuit să manifest mai mult interes pentru fiul meu.

De pildă, ar fi fost cu putinţă să-mi programez în aşa fel vizitele la Mölln – neregulate, din păcate, din motive profesionale –, încât să fi putut pune întrebări la şedinţele cu părinţii, chiar dacă s-ar fi ajuns la un conflict cu vreunul dintre acei dascăli limitaţi. Aş fi putut exclama :

— De ce această interdicţie ? Unde e toleranţa despre care vorbim ?! – sau altele de acest fel. Şi poate că prelegerea lui Konny ar fi adus puţină culoare în sociologia ca materie de învăţământ, dacă i-ar fi pus doar subtitlul : *Aspectele pozitive ale organizaţiei naţional-socialiste Energie prin bucurie*. Dar eu n-am participat la nici o şedinţă cu părinţii, iar Gabi era de părere că nu trebuia să îngreuneze cu o pretenţie matern-subiectivă situaţia şi aşa dificilă a colegilor ei de catedră, câtă vreme ea însăşi se pronunţa „strict împotriva oricărei bagatelizări a pseudoideologiei cafenii" şi apăra întotdeauna faţă de fiul său poziţiile ei de stânga, adesea cu prea puţină răbdare, după cum trebuia să recunoască.

Nimic nu ne absolvă. Nu putem să punem totul pe seama mamei sau a moralei mărginite a dascălilor. Şi, pe măsură ce se desfăşura procesul, atât eu, cât şi fosta mea soţie – ea mai degrabă şovăitor şi cu permanente trimiteri la limitele pedagogiei – a trebuit să ne recunoaştem eşecul. O, de n-aş fi devenit nicicând tată, eu, cel-fără-de-tată!

Reproşuri similare şi-au făcut, de altfel, şi părinţii sărmanului David, al cărui prenume era de fapt Wolfgang şi a cărui atitudine filosemită l-a provocat în mod evident pe Konny al nostru. În orice caz, în timpul unei pauze de proces, când Gabi şi cu mine ajunseserăm la o conversaţie, la început stânjenită, apoi însă destul de deschisă cu perechea sosită din Vest, domnul Stremplin mi-a spus că probabil activitatea sa pur ştiinţifică într-un centru de cercetare nucleară şi desigur felul său prea distanţat de a judeca fenomenele istorice au fost cele ce au dus la înstrăinarea, ba mai mult, la lipsa totală de comunicare dintre el şi fiul său. În special modul său de apreciere relativ rece a perioadei de dominaţie naţional-socialistă n-a găsit nici o înţelegere la fiul său.

— Ei bine, rezultatul a fost o îndepărtare tot mai mare.

Iar doamna Stremplin era de părere că Wolfgang a fost întotdeauna o excepţie. Căuta compania celor de vârsta lui doar la tenisul de masă. Ea nu ştia, de pildă, ca el să fi avut vreodată relaţii mai strânse cu vreo prietenă. Dar încă de timpuriu, din al paisprezecelea an de viaţă, fiul ei şi-a adăugat prenumele David şi a dat o asemenea amploare ideii de căinţă pentru crimele de război şi măcelurile în masă – Dumnezeu ştie, prea bine cunoscute! –, încât până la urmă

tot ce avea tangenţă cu evreii i-a devenit într-un fel sacru. Anul trecut şi-a dorit chiar de Crăciun un sfeşnic cu şapte braţe. Şi era de-a dreptul straniu să-l vezi în faţa computerului din camera sa, unicul lui lucru important şi tot ce conta pentru el, cu o calotă de pânză cum sunt cele purtate pe creştetul capului de evreii evlavioşi.

— Mi-a cerut nu o dată să nu mai gătesc decât cuşer!

Oricum, numai aşa îşi putea explica de ce Wolgang al ei s-a dat drept un David de credinţă mozaică în jocul său pe computer. Avertismentele ei – că ar fi cazul să înceteze o dată cu acuzaţiile eterne – n-au fost luate în seamă.

— În ultima vreme băiatul nostru devenise pentru noi total inabordabil.

De aceea, nu ştia nici cum dăduse fiul ei peste acest groaznic funcţionar de partid şi ucigaşul lui, un student medicinist pe nume Frankfurter.

— Oare am încetat prea devreme să-i mai facem educaţia?

Doamna Stremplin vorbea în răstimpuri. Soţul ei încuviinţa dând din cap. Că Wolfgang îl venera pe acest David Frankfurter. Acest discurs al lui despre David şi Goliat era, ce-i drept, o nerozie, dar cu intenţii evident serioase. Fraţii lui mai mici, Jobst şi Tobias, îl zeflemiseau pentru cultul său exagerat. Pe biroul lui Wolfgang se afla chiar şi o fotografie înrămată a acelui bărbat, încă tânăr în momentul crimei din Davos. Lângă ea erau multe cărţi, tăieturi din ziare şi texte listate din computer. Toate acestea vor fi avut a face fireşte cu acest Gustloff şi cu nava botezată cu numele său.

— E groaznic într-un fel, spunea doamna Stremplin, ce s-a întâmplat atunci la scufundare. Atâţia copii! Nu s-a ştiut absolut nimic despre

asta. Nici măcar soțul meu nu știa nimic, deși pasiunea lui e cercetarea istoriei germane recente. Și lui i-au lipsit, din păcate, cunoștințele în privința cazului *Gustloff*, până la acest sfârșit...

Plângea. Gabi plângea și ea și, în neputința ei, și-a pus o mână pe umărul doamnei Stremplin. Și mie mi-ar fi venit să urlu, dar noi tații ne-am mulțumit cu o privire care să semnalizeze înțelegerea reciprocă. Ne-am mai întâlnit de câteva ori cu părinții lui Wolfgang și în afara Tribunalului. Oameni liberali, care-și făceau reproșuri mai degrabă lor decât nouă. Se străduiau mereu să vrea să înțeleagă. După cum mi s-a părut, au ascultat cu atenție în timpul procesului expunerile lui Konny, de regulă prea lungi, de parcă ar fi sperat să afle ceva relevant de la el, ucigașul fiului lor.

I-am privit pe Stremplini nu fără simpatie. El, în jur de cincizeci de ani, făcea, cu ochelarii și părul său sur îngrijit, impresia unui tip care relativizează tot, chiar și realitățile palpabile. Ea, de vreo patruzeci și cinci de ani, dar arătând mai tânără, avea înclinația să considere totul oarecum inexplicabil. Când a venit vorba despre mama, ea a spus:

— Bunica fiului dumneavoastră este desigur o persoană remarcabilă, dar mie mi se pare oarecum stranie...

Despre frații mai mici ai lui Wolfgang am aflat că aveau o cu totul altă fire. Iar pentru rezultatele școlare ale fiului ei mai mare, cu punctele sale slabe la matematică și fizică, ea își mai făcea griji și acum, de parcă Wolfgang ar mai fi „oarecum“ viu și ar trebui prin urmare să-și mai dea bacalaureatul.

Ședeam într-o cafenea din cele nou amenajate, pe taburete de bar, în jurul unei mese rotunde

prea înalte. Comandaserăm la unison cappuccino. Fără fursecuri. Uneori ne îndepărtam de la subiect, ca atunci când am crezut că trebuia să le mărturisim soţilor Stremplin, asemănători într-un fel nouă, motivele care au dus la desfacerea timpurie a căsătoriei noastre. Gabi şi-a expus pe scurt convingerea că despărţirile devenite necesare sunt astăzi normale şi nici unul dintre parteneri nu trebuie să fie culpabilizat. Eu m-am abţinut şi am lăsat în seama fostei mele soţii tot ce era cât de cât explicabil, dar apoi am schimbat subiectul şi am adus vorba, destul de confuz, despre referatele şcolare care nu au putut fi susţinute la Mölln şi Schwerin. Imediat disputa a început între mine şi Gabi, ca în vremurile cenuşii ale căsniciei noastre. Eu susţineam că nenorocirea fiului nostru – şi cumplitele ei consecinţe – s-au declanşat când i s-a interzis să-şi expună opinia cu privire la 30 ianuarie treizeci şi trei şi să prezinte, pornind de la aceasta, semnificaţia socială a organizaţiei naţional-socialiste *Energie prin bucurie*, dar Gabi m-a întrerupt:

— E absolut de înţeles că profesorul a trebuit să-i interzică asta! La urma urmei, data era legată de luarea puterii de către Hitler şi nu de naşterea întâmplătoare în aceeaşi zi a unei figuri secundare, cu a cărei semnificaţie mai profundă fiul nostru n-avea decât să se îndeletnicească oricât poftea, mai cu seamă în tratarea temei lui adiacente: *Neglijenţa protecţiei monumentelor*...

La Tribunal lucrurile s-au petrecut altfel: în depoziţiile celor doi profesori martori care au atestat, fiecare la rândul său, rezultatele şcolare bune şi chiar foarte bune ale acuzatului, au fost tratate referatele neprezentate la Mölln şi respectiv Schwerin. În total acord – şi în acest caz în

opinia întregii Germanii –, ambii pedagogi au afirmat că textele a căror expunere fusese respinsă erau infectate de o ideologie național-socialistă, exprimată însă într-un mod inteligent și abil, prin propagarea unei „comunități naționale fără clase“, dar și printr-o pretenție subtil urzită la o „protecție a monumentelor indiferent de ideologie“, din perspectiva monumentului funerar, eliminat, al fostului funcționar de partid nazist Gustloff, pe care elevul Konrad Pokriefke se gândea să-l prezinte, în cea de-a doua prelegere a sa interzisă, ca pe „marele fiu al orașului Schwerin“. Răspândirea unei absurdități periculoase de acest fel trebuia interzisă din motive pedagogice – spuneau ei –, câtă vreme, în ambele școli, exista un număr tot mai mare de elevi și eleve cu înclinații radicale de dreapta. Profesorul est-german a subliniat în încheiere „tradiția antifascistă“ a școlii sale; celui vest-german nu i-a venit în minte decât formula destul de uzată: „Temeți-vă de începuturi!“.

În ansamblu, audierile martorilor au decurs obiectiv, dacă facem abstracție de izbucnirile mamei, cât și de depozițiile martorei Rosi, care, plângând întruna, n-a făcut decât să jure sus și tare cât de fidelă îi va rămâne ea și pe mai departe „camaradului ei, Konrad Pokriefke“. Cum procesele Tribunalului pentru Minori nu sunt publice, lipsea spațiul de rezonanță pentru expunerile cu succes la public. Totuși, judecătorul care prezida completul și care și-a îngăduit din când în când mici glume, de parcă ar fi vrut să mai destindă puțin fundalul foarte grav al procesului, i-a oferit apoi fiului meu posibilitatea să lămurească motivul faptei sale, ceea ce Konny a făcut din plin, ahtiat după expunerea liberă.

Firește, a început de la Adam și Eva, adică de la nașterea celui ce avea să fie mai târziu șeful

grupării regionale a N.S.D.A.P. Evidențiind realizările lui organizatorice din Elveția și decretând vindecarea maladiei pulmonare ca o victorie a „tăriei asupra slăbiciunii“, a reușit să-și plăsmuiască un erou veritabil. Găsea astfel prilejul de a-l celebra în sfârșit pe „marele fiu al capitalei de land Schwerin“. Dacă s-ar fi permis prezența publicului, s-ar fi putut auzi un murmur aprobator crescând în rândurile din spate.

Când în expunerea lui – Konrad s-a descotorosit repede de notițe și de materialul citabil – a venit vorba despre pregătirea și executarea crimei din Davos, el a pus mare preț pe procurarea legală a armei crimei și pe numărul de focuri trase:

— Ca și mine, David Frankfurter a tras de patru ori.

Și justificarea faptei oferită de acela Tribunalului Cantonal, că a tras pentru că este evreu, a fost pusă de fiul meu în paralel cu propria sa justificare, pe care a dezvoltat-o apoi:

— Am tras pentru că sunt german și pentru că prin David vorbea evreul etern.

Nu s-a oprit mult asupra procesului desfășurat la Tribunalul Cantonal din Chur, dar a spus că el – spre deosebire de profesorul Grimm și de propagandistul Partidului Nazist, Diewerge – nu vede în fapta lui Frankfurter nici o organizație evreiască instigatoare. Principiul de *fairness* îl obligă să spună: ca și el, și Frankfurter a acționat „numai dintr-o necesitate interioară“.

Apoi Konrad a derulat destul de sugestiv ceremonialul doliului național, a procurat chiar și informații despre starea vremii, „o ninsoare slabă“, și nu a uitat nici un nume de stradă în descrierea traseului funerar. Apoi, după un excurs, epuizant chiar și pentru răbdătorul judecător, pe tema „Scopul, sarcina și succesul organizației-național

socialiste *Energie prin bucurie*", a ajuns abia la începerea construcţiei navei.

Acest fragment al discursului său în faţa completului de judecată îi făcea fiului meu o evidentă plăcere. Gesticulând, a început să ofere date despre lungimea, lăţimea şi pescajul navei. Iar când a ajuns la lansarea la apă şi botezul dat de către „văduva martirului", cum spunea el, a găsit ocazia să exclame acuzator:

— Aici, la Schwerin, doamna Hedwig Gustloff a fost, imediat după prăbuşirea Marelui Reich, deposedată împotriva legii şi mai târziu chiar expulzată din oraş!

A ajuns apoi la viaţa din interiorul navei botezate. A produs date despre sălile festive şi de mese, despre numărul cabinelor, piscina de pe puntea E. În fine, a spus ca o concluzie:

— Motonava de pasageri fără clase *Wilhelm Gustloff* a fost şi rămâne expresia vie a naţional-socialismului, exemplară până astăzi şi cu adevărat eficientă în vecii vecilor!

Mi s-a părut că după ultimul semn de exclamare fiul meu se aştepta să audă aplauzele unui public imaginar; dar el trebuie să fi surprins totodată privirea judecătorului, care se străduia să fie severă şi îl avertiza, până una-alta, s-o mai scurteze. Relativ repede, cum ar fi putut spune domnul Stremplin, a ajuns atunci la ultima cursă şi la torpilarea navei. Numărul înspăimântător de mare al celor înecaţi şi degeraţi în naufragiu el l-a numit „apreciat în linii mari" şi l-a comparat cu cifrele mult mai mici de morţi din alte naufragii. Apoi a spus numărul celor salvaţi, a evidenţiat recunoscător căpitanii, pe mine, tatăl său, m-a escamotat, dar a menţionat-o pe bunica sa:

— În sală se află doamna Ursula Pokriefke, septuagenară, în numele căreia depun astăzi şi

aici mărturie – cuvinte la care mama s-a ridicat în picioare, pozând cu părul ei alb şi vulpea în jurul gâtului. Şi ea îşi făcea apariţia, ca în faţa unui mare public.

De parcă ar fi vrut să pună capăt aplauzelor pe care doar el le auzea, Konny a continuat acum cu obiectivitate accentuată, a elogiat meritele „lucrării minuţioase" a fostului asistent trezorier Heinz Schön şi a deplâns permanenta distrugere în anii postbelici a epavei *Gustloff* de către scufundătorii căutători de comori :

— Dar, din fericire, aceşti barbari n-au descoperit nici aurul Băncii Reich-ului, nici legendara comoară de chihlimbar...

Aici am crezut că percep un semn aprobator din partea judecătorului care prezida şi care avea de altfel mult prea multă răbdare ; dar discursul fiului meu îşi continua deja, ca de la sine, cursul. Vorbea acum despre comandantul submarinului sovietic *S 13*. După o lungă deportare în Siberia – spunea el –, Alexander Marinesko a fost până la urmă reabilitat totuşi şi declarat „erou al Uniunii Sovietice".

— Din păcate, nu s-a putut bucura decât scurtă vreme de târzia onoare care i s-a făcut. Curând după aceea a murit de cancer...

Nici un cuvânt de acuzare. Nu se mai auzea nimic despre „ruşii subumani", aşa cum apăreau deunăzi pe Internet. Ba mai mult, fiul meu a uimit judecătorii şi asesorii pentru minori şi desigur chiar pe procuror, cerându-i iertare victimei ucise ca David, lui Wolfgang Stremplin. Căci prea multă vreme apreciase pe pagina sa *web* scufundarea lui *Wilhelm Gustloff* exclusiv ca pe o crimă săvârşită împotriva unor femei şi copii. Dar David îl făcuse să înţeleagă totuşi că acel comandant al lui *S 13* apreciase pe drept cuvânt nava, anonimă pentru el, ca pe un obiectiv militar.

— Dacă trebuie să vorbim aici despre vină, a exclamat el, atunci acuzat trebuie să fie Comandamentul Suprem al Marinei, Marele Amiral. El a permis ca, în afara refugiaţilor, să se îmbarce o masă de personal militar. Criminalul se numeşte Dönitz !

Konrad a făcut o pauză, de parcă s-ar fi aşteptat la o agitaţie în sala Tribunalului, la interpelări. Sau poate că-şi căuta doar cuvintele de încheiere. În fine, a spus :

— Îmi recunosc fapta. Dar, rog Înaltul Tribunal să aprecieze execuţia îndeplinită de mine ca pe ceva ce nu poate fi înţeles decât într-un context mai larg. Ştiu : Wolfgang Stremplin trebuia să-şi dea peste puţin timp bacalaureatul. Din păcate, n-am putut avea aceste scrupule. Era şi este vorba despre ceva mai măreţ. Capitala de land Schwerin trebuie în sfârşit să-şi venereze nominal marele fiu. De aceea, fac apel pentru ca, pe malul sudic al lacului, acolo unde m-am gândit în felul meu la martir, să înălţaţi un monument care să ni-l amintească, nouă şi generaţiilor viitoare, pe acel Wilhelm Gustloff, care a fost ucis mişeleşte de evreu. Aşa cum, în urmă cu câţiva ani, comandantul submarinului, Alexander Marinesko, a fost celebrat în sfârşit într-un monument din Sankt-Petersburg, la fel se cuvine să onorăm şi noi un bărbat care şi-a dat viaţa, la 4 februarie 1936, pentru ca Germania să poată fi în sfârşit eliberată de sub jugul evreiesc. Nu mă sfiesc să recunosc că există şi de partea evreilor motive să-l onoreze în egală măsură, cu o sculptură, fie în Israel, unde David Frankfurter a murit în optzeci şi unu, fie în Davos, pe acel student medicinist, care a dat un semn seminţiei sale, cu patru focuri de armă bine ţintite. Sau chiar o placă de bronz ar fi absolut O.K.

În fine, judecătorul care prezida completul şi-a revenit brusc:

— Ajunge!

Apoi în sală s-a făcut linişte. Explicaţiile fiului meu – sau mai degrabă avalanşa lui de vorbe – n-au rămas fără efect; dar cuvântarea lui n-a putut nici să îmblânzească, nici să asprească sentinţa, căci Tribunalul se pare că a recunoscut absurdul care se împletea, logic în sine, în fluxul verbal al lui Konny; fantasme care au fost analizate, mai mult sau mai puţin convingător, de către experţi.

Eu nu pun mare preţ în sine pe toată scriptologia asta care se dă drept ştiinţifică. Dar se poate ca unul dintre experţi, care se specializase ca psiholog al vieţii din familiile despărţite, să nu fi fost prea departe de adevăr când a raportat „fapta singulară a lui Konny ca un act disperat“ la adolescenţa lipsită de tată a acuzatului, aducând totodată din condei, ca o cauză, şi originea şi creşterea mea fără tată. Ceilalţi doi experţi reprezentau direcţii asemănătoare. Vânau şi ei ce puteau tot pe terenul familiei. Până la urmă, tot tatăl era vinovat. Şi totuşi, Gabi a fost aceea care, ca singura care avea dreptul să-şi educe fiul, nu l-a împiedicat să plece din Mölln la Schwerin, pentru ca după aceea să cadă definitiv în ghearele mamei.

Ea, doar ea e vinovată. Vrăjitoarea asta cu blana de vulpe în jurul gâtului. Un licurici, o lumină care te rătăceşte, cum ştie cineva care-o cunoaşte din tinereţe şi-a avut desigur ceva cu ea. Căci de îndată ce vorbeşte despre Tulla... e cuprins de încântare... vorbeşte mistic... spune că naşul ei trebuie să fi fost un duh al apelor koşub sau koşnav: Thula, Duller sau Tul.

Cu căpşorul înclinat într-o parte, încât privirea ei cenuşie ca piatra să coincidă cu ochii de sticlă ai vulpii, mama îl fixa pe expertul care îşi expunea teoria. Şedea acolo şi asculta neclintită cum eşecul meu părintesc se împletea ca un laitmotiv cu orice foşnet de hârţoage şi producea o muzică pe placul ei. În expertiză ea era marginalizată. Căci se spunea:

— Grija, bine intenţionată în sine, a bunicii, nu a putut ţine loc de tată şi de mamă pentru băiatul astfel tarat. Se poate presupune însă că soarta grea a bunicii, supravieţuirea ei ca gravidă, cât şi naşterea în condiţiile scufundării navei, au avut efect asupra nepotului ei Konrad Pokriefke, pe de o parte marcându-l, pe de altă parte tulburându-i mintea, printr-o puternică participare închipuită...

Urmărind acelaşi scop, avocatul apărării a încercat să adâncească aceste direcţii trasate de experţi. Un individ zelos de vârsta mea, pe care îl angajase fosta mea soţie, dar care nu reuşise să câştige încrederea lui Konny. De câte ori vorbea despre o „faptă iresponsabilă, neintenţionată" şi încerca să atenueze asasinatul, reducându-l la omor din culpă, fiul meu zădărnicea toate strădaniile apărătorului său, mărturisind de bunăvoie:

— Nu m-am grăbit şi am fost cât se poate de calm. Nu, ura n-a avut nimic a face aici. Gândurile mele erau cât se poate de treze. După primul glonţ, tras din păcate prea jos în burtă, am ochit bine celelalte trei. Din păcate, însă, era un pistol. Mi-ar fi plăcut să am la dispoziţie, ca Frankfurter, un revolver.

Konny s-a declarat absolut responsabil. Crescut prea repede, el stătea dinaintea Tribunalului cu ochelarii şi părul său cârlionţat, ca propriul său acuzator. Arăta mai tânăr de şaptesprezece ani,

dar vorbea atât de matur, de parcă acumulase o experiență de-o viață în cursuri rapide. De exemplu, a refuzat să accepte vina părinților săi. Zâmbind cu indulgență, a spus:

— Maică-mea e absolut *okay*, chiar dacă de multe ori m-a călcat pe nervi cu predicile ei permanente despre Auschwitz. Cât despre taică-meu, Tribunalul ar face bine să uite îndată că există, așa cum fac eu de ani de zile, mi-l șterg cu totul din memorie.

Oare fiul meu m-a urât? Era oare Konny capabil să urască? A negat în repetate rânduri că i-ar urî pe evrei. Eu înclin să spun însă că avea o ură obiectivizată. Ură la foc mocnit. Un arzător cu ardere continuă. O ură care creștea fără patimă, echivoc.

Sau poate că avocatul apărării nu greșea defel atunci când interpreta fixația asupra lui Wilhelm Gustloff, provocată de mama, ca o căutare a unui surogat de tată? El s-a gândit la faptul că din mariajul Gustloff nu rezultase nici un copil. Acest fapt i-a oferit lui Konrad Pokriefke, în căutarea sa, o lacună pe care putea s-o umple. În fine, noua tehnologie, în special Internetul, permite o evadare de acest fel din solitudinea adolescentină.

În favoarea acestei supoziții vorbește faptul că, de îndată ce judecătorul i-a dat cuvântul în acest moment al procesului, Konny a vorbit cu entuziasm, mai mult, cu căldură, despre „martir". El a spus:

— După ce, în urma cercetărilor mele, a rezultat că angajamentul social al lui Wilhelm Gustloff a fost influențat mai mult de Gregor Strasser decât de Führer, n-am mai putut să-mi plasez idealul decât în el, lucru pe care l-am exprimat clar și în repetate rânduri la adresa mea de pe

Internet. Martirului îi datorez stăpânirea mea interioară. Să-l răzbun era pentru mine o datorie sfântă!

Când imediat după aceasta procurorul pentru minori l-a întrebat, destul de insistent, care sunt motivele dispreţului său faţă de evrei, el a spus:

— Greşiţi total în această privinţă! N-am nimic, în principiu, împotriva evreilor. Dar, ca şi Wilhelm Gustloff, sunt convins că evreul este un corp străin în perimetrul popoarelor ariene. Să plece o dată cu toţii în Israel, unde le e locul! Aici sunt insuportabili, acolo sunt imperios necesari în lupta împotriva unui mediu ostil. David Frankfurter a decis în totalitate corect, să plece în Palestina imediat după eliberarea lui din închisoare. Şi a fost absolut *okay* că a găsit de lucru mai târziu la Ministerul Apărării din Israel.

Pe parcursul procesului puteai rămâne cu impresia că din toţi cei care au luat cuvântul acolo doar fiul meu vorbea clar şi cu şir. El ajungea repede la obiect, păstra perspectiva de ansamblu, avea pregătită pentru toate o soluţie şi îşi scotea la capăt cazul, în timp ce acuzarea şi apărarea, cei trei experţi la unison şi chiar judecătorul principal împreună cu asistenţii şi asesorii bâjbâiau neputincioşi în căutarea motivului faptei, apelând forţat ba la Dumnezeu, ba la Freud, să le indice vreo direcţie. Se căzneau permanent să-l facă pe „sărmanul băiat", cum spunea apărarea, victima unor circumstanţe sociale, a unei căsnicii eşuate, în şcoală a unor scopuri pedagogice unilateral orientate şi a unei lumi atee, ca să învinuiască în cele din urmă, aşa cum se încumeta fosta mea soţie, chiar „gena transmisă de bunică, prin fiul ei, lui Konrad".

Despre victima propriu-zisă a omorului, aproape bacalaureatul Wolfgang Stremplin, care

se înălţase *on-line* la rangul evreului David, n-a fost aproape deloc vorba la Tribunal. El a fost eliminat în mod ruşinos, a apărut doar ca obiect ţintă. Încât apărarea a crezut că-i poate trece la răboj actul provocator de simulare a unei realităţi false. E drept că sentinţa „din propria-i vină" a rămas nerostită, dar ea mocnea în aluzii ca acestea:

— Victima de-a dreptul s-a oferit! Sau:

— A fost mai mult decât imprudent să transpună disputa de pe Internet în realitate.

În orice caz, făptaşului i se acordau porţii mult mai mari de compasiune. Cu siguranţă, de aceea cuplul Stremplin a plecat mult înainte de anunţarea sentinţei. Şi au făcut-o nu înainte de a ne asigura pe Gabi şi pe mine, într-o cafenea vis-à-vis de clădirea Tribunalului, că o pedeapsă prea aspră pentru fiul nostru nu le-ar putea fi pe plac nici lor şi, desigur, nici lui Wolfgang:

— Ne considerăm lipsiţi de orice fel de porniri răzbunătoare, a spus doamna Stremplin.

Dacă mi s-ar fi permis să particip ca profesionist, ca ziarist aşadar, aş fi criticat sentinţa atenuată la omor din culpă ca o „pedeapsă prea mică", dacă nu chiar ca un „scandal juridic"; dar aşa, dincolo de datoria mea jurnalistică şi concentrat doar la fiul meu, care a primit impasibil cei şapte ani de închisoare pentru minori, am fost îngrozit. Ani pierduţi! O să aibă douăzeci şi patru de ani, dacă va trebui să-şi ispăşească toată pedeapsa. Înăsprit de traiul de zi cu zi printre criminali şi veritabili radicali de dreapta, chiar dacă va fi pus pe urmă în libertate, e previzibil că va deveni curând din nou pasibil de pedeapsă şi va ajunge iar la închisoare. Nu! Sentinţa asta nu e acceptabilă!

Dar Konny a refuzat să facă uz de posibilitatea, indicată de avocat, de a contesta sentinţa

şi de a cere o revizuire a ei prin reluarea procesului. Pot reda aici doar ce mi-a spus Gabi că i-ar fi zis el:

— Mi-e pur şi simplu greu să înţeleg de ce-am primit doar şapte ani! Pe evreul Frankfurter l-au osândit atunci la optsprezece ani, din care n-a stat totuşi după gratii decât nouă şi jumătate...

Pe mine n-a vrut să mă vadă, înainte de a fi ridicat. Şi chiar în sala Tribunalului, n-a îmbrăţişat-o pe maică-sa, ci pe bunica lui, care, chiar cu tocurile ei înalte, nu-i ajungea decât până la piept. Când a trebuit să plece, s-a mai uitat o dată roată; poate că-i căuta pe părinţii lui David sau Wolfgang şi nu i-a mai găsit.

Puţin mai târziu, când stăteam în faţa clădirii Tribunalului Districtual din Demmlerplatz şi am putut în fine să-mi aprind o ţigară, am avut parte de furia mamei. Îşi lepădase vulpea şi, o dată cu blana şi medalionul pentru ocazii speciale, lepădase şi germana ei literară sclifosită:

— Asta nu-i dreptate dă fel!

Mi-a smuls mânioasă ţigara din colţul gurii, a călcat-o în picioare ca reprezentând ceva ce trebuia nimicit, şi a început să vorbească, întâi ţipând, apoi grăbindu-se să spună tot:

— Asta-i o porcărie! Nu mai iegzistă dreptate! Nu pă băieţel, pă mine-ar fi trebuit să mă-nchidă. Păi sigur, că ieu am fos' cea care i-am luat întâi drăcovenia de computer şi pă urmă pistolu', nu Paştele ăsta, ăl'lalt, cân' chelioşii ăia-l ameninţaseră pă Konradchen a' meu. A venit odată bătut pân' la sânge-acasă. Da' n-a plâns, nici un pic. Da'l aveam dă mult, nu l'am luat acu'. Zăcea dă mult în comodă la mine. L'am cumpărat imediat după revoluţie, dă pă piaţa rusească. Ieftin dă tot. Da' la Tribunal nu m-a'ntrebat nimeni dă unde-avea iel aşa ceva...

9

Un semn de circulaţie care-mi barează drumul, plasat de la bun început. El mi-a interzis cu stricteţe să fac vreo speculaţie în legătură cu ideile lui Konny, să aduc în scenă, ca pe un joc de idei, lucrurile la care s-ar fi putut gândi, să notez pe cât cu putinţă tot ce prindea glas în mintea fiului meu şi putea fi citat.

— Nimeni nu ştie la ce se gândea şi la ce se gândeşte în continuare. Fiecare frunte ascunde un secret, nu doar o zonă interzisă. Pentru vânătorii de cuvinte, e tărâmul nimănui. Inutil să înlături calota craniană. De altfel, nimeni nu rosteşte ceea ce gândeşte. Şi cine încearcă s-o facă, minte de la primul crâmpei de frază. Enunţurile care încep astfel: „El se gândea în acea clipă...“, sau: „Îşi spunea în gândul lui...“ au fost dintotdeauna nule. Nimic nu e mai etanş închis decât un cap. Nici tortura cea mai intensă nu produce o mărturisire completă, fără nici o lacună. Da, chiar în clipa morţii, în gând se mai poate trişa. De aceea nu putem şti nici la ce s-a gândit Wolfgang Stremplin când a luat iniţial decizia să joace pe Internet rolul evreului David, sau ce s-a petrecut literal în mintea sa când, stând în faţa cabanei pentru tineret „Kurt Bürger“, a văzut cum amicul său inamic, care se numea *on-line* Wilhelm, scotea acum, în adevărata sa identitate de Konrad Pokriefke, pistolul din buzunarul drept al canadienei sale şi, după primul foc, cel tras în burtă, îi ciuruia cu alte trei împuşcături capul şi ideile închise în el. Vedem numai ce vedem. Suprafaţa nu spune tot,

dar spune destul. Fără idei, deci fără gânduri ticluite ulterior. Astfel, economisind cuvintele, ajungem mai repede la încheiere.

Ce bine că nu bănuieşte câte gânduri mi se furişează, împotriva oricărei voinţe, din circumvoluţiuni stângi şi drepte, toate cu un sens cumplit, dezvăluind secrete păzite cu teamă, demascându-mă, încât sunt îngrozit şi încerc repede să mă gândesc la altceva ! Mă gândesc de exemplu la un dar pentru Neustrelitz, la ceva ce-aş putea să-i dăruiesc fiului meu, o mică atenţie pentru prima zi de vizită la închisoare.

Cum Serviciul dosarelor de presă[1] îmi expediase prin poştă toate articolele de ziar care comentau procesul, aveam în faţă o fotografie a lui Wolfgang Stremplin din *Badische Zeitung*. Era drăguţ, dar n-avea nimic deosebit. Părea un bacalaureat sau cu siguranţă un tânăr de vârsta serviciului militar. Gura lui râdea, dar în jurul ochilor avea o expresie puţin tristă. Îşi purta părul de un blond întunecat fără cărare, uşor ondulat. Un adolescent cu capul înclinat spre stânga, cu cămaşa descheiată la gât. Probabil un idealist, care se gândea la cine ştie ce.

În rest, comentariul procesului împotriva fiului meu, începând chiar de la proporţii, ieşise dezamăgitor de moderat. În momentul procesului se petrecuseră deja, în ambele părţi ale Germaniei acum reunite, o serie de infracţiuni ale radicalilor de dreapta, printre ele numărându-se tentativa de omor prin lovirea cu bâte de base-ball a unui ungur din Potsdam şi ciomăgirea, cu consecinţe mortale, a unui pensionar din Bochum. Fără încetare şi pretutindeni capetele rase distribuiau lovituri. Violenţa motivată politic făcea parte între timp din viaţa de zi cu zi, la fel ca apelurile împotriva dreptei ; şi ca regretele politicienilor, care le

procurau autorilor actelor de violență iasca împachetată în propoziții secundare. Dar poate că și faptul incontestabil că Wolfgang Stremplin nu fusese evreu a scăzut interesul pentru procesul în curs, căci la început, imediat după faptă, apăruseră în întreaga Germanie titluri cu litere groase: *Concetățean evreu împușcat!* și *Crimă lașă din antisemitism!* precum și textul fotografiei pe care l-am decupat de sub imagine: *Victima celui mai recent atac antisemit.*

Așa se face că la prima mea vizită la închisoarea pentru minori[2] – o clădire destul de bolnavă, care ar fi trebuit dărâmată – adusesem între altele, în buzunarul meu de la piept, fotografia lui Wolfgang Stremplin publicată în presă. Konny mi-a mulțumit chiar, atunci când am împins către el fragmentul de ziar împăturit doar o singură dată. L-a netezit și a zâmbit. Conversația noastră cam trena, dar măcar vorbea cu mine. Ședeam față în față în încăperea pentru vizite; la alte mese, alți deținuți minori primeau și ei vizite.

Cum mi s-a interzis să descifrez gândurile din spatele frunții fiului meu, îmi rămâne doar să spun că, în confruntarea cu tatăl său, el s-a arătat, ca de obicei, închis, dar nu m-a respins. Mi-a fost acordată chiar și întrebarea referitoare la activitatea mea jurnalistică. Când i-am povestit despre un reportaj cu privire la oaia-minune Dolly, clonată în Scoția, și inventatorul ei, l-am văzut zâmbind.

— Asta o s-o intereseze cu siguranță pe mama! Ea are ce are cu genele, mai ales cu ale mele!

Apoi am aflat despre posibilitatea de a juca tenis de masă în încăperea din penitenciar amenajată pentru petrecerea timpului liber și că împărțea celula cu alți trei tineri, „tipi zgomotoși, dar inofensivi". Mi-a spus că are un ungher al lui,

cu masă şi poliţă pentru cărţi. De altfel, există şi posibilitatea învăţământului la distanţă.

— Şi încă ceva nou! – a exclamat el –. Am să-mi dau bacalaureatul între zidurile închisorii, cum s-ar spune claustrat şi sub supraveghere permanentă.

Eu gustam prea puţin încercarea lui Konny de-a face haz.

Când am plecat, mi-a luat locul prietena sa Rosi, care arăta gata plânsă aşa cum venise, îmbrăcată toată în negru, ca de doliu. Un du-te-vino general caracteriza ziua de vizită : mame plângând cu sughiţuri, taţi jenaţi. Funcţionarul supraveghetor, care controla mai mult într-o doară darurile, a lăsat să treacă fotografia lui Wolfgang ca David. Înaintea mea fusese cu siguranţă aici mama, probabil împreună cu Gabi ; sau poate veniseră la Konny la scurtă vreme una după alta ?

Timpul trecea. N-o mai hrăneam acum pe oaia-minune Dolly cu hârtie bogată în celuloză, alergam după alte senzaţii. Iar în subsidiar se isprăvea, fără să facă cine ştie ce vâlvă, una dintre scurtele mele istorii galante : de data asta fusese o fotografă, specializată în formaţiuni ale norilor. Şi o nouă zi de vizită figura în calendar.

De-abia ne-am aşezat faţă în faţă, că fiul meu mi-a povestit cum înrămase sub sticlă în atelierul închisorii câteva fotografii şi le atârnase sub poliţa de cărţi :

— Fireşte, şi pe cea a lui David.

În afara ei au mai fost puse sub sticlă două fotografii care proveneau dintr-un material de pagină *web* şi pe care probabil că i le-a procurat mama, la cererea lui. Era vorba de tăieturi de ziar care îl aveau ca temă, fiecare, pe căpitanul de clasa a treia Alexander Marinesko, dar, după cum spunea fiul meu, erau cât se poate de

diferite. Îşi pescuise aceste copii de pe Internet. Doi fani Marinesko susţinuseră atunci că deţineau, fiecare dintre ei, imaginea adevărată.

— O ceartă caraghioasă, mi-a spus Konny şi a scos, de sub puloverul său norvegian de eternă rezistenţă, imaginile înrămate ca nişte fotografii de familie.

Apoi m-a instruit cu profesionalism:

— Cel cu faţa rotundă de lângă periscop este expus în Muzeul Marinei din Petersburg. Iar ăsta de aici, care stă cu o faţă colţuroasă pe bolta cuirasată a navei sale, ăsta trebuie să fi fost el cu adevărat. Există în orice caz dovezi scrise care atestă că originalul acestei fotografii a fost dăruit unei târfe finlandeze, care îşi oferise în repetate rânduri serviciile lui Marinesko. Căci comandantul lui *S 13* avea o slăbiciune pentru femei. Interesant ce mai rămâne dintr-un asemenea tip...

Fiul meu mi-a mai vorbit încă multă vreme despre mica lui galerie de tablouri, din care făceau parte şi două tăieturi din ziar cu David Frankfurter: una mai veche şi alta recentă; cea recentă îl prezenta la bătrâneţe, ca fumător recidivist. O imagine lipsea. Şi eram gata să-mi fac speranţe, când Konny – de parcă ar fi putut citi gândurile tatălui său – mi-a dat de înţeles că i s-a interzis, din păcate, de către conducerea stabilimentului, să împodobească celula cu „o poză frapant de bună a martirului în uniformă“.

Cel mai des l-a vizitat mama, în orice caz a fost mai des decât mine acolo. Gabi era de cele mai multe ori împiedicată de „treburile ei sindicale“; se extenuează în funcţia ei onorifică din sectorul „Educaţie şi ştiinţă“. Ca să n-o uit pe Rosi: ea venea destul de regulat, în curând fără să mai plângă.

Anul acesta am avut de-a face cu strigătul de luptă al alegerilor, care s-a auzit devreme în întreaga Republică Federală, ceea ce înseamnă că am încercat, împreună cu toată gazetărimea, să citesc în zaţul de cafea al anchetelor permanente în rândul alegătorilor; strigătele ofereau prea puţin conţinut. În orice caz, era previzibil că acest popă Hintze, cu a lui „campanie a şosetelor roşii“[3], va putea îngrăşa Partidul Social-Democrat, dar nu-l va putea salva apoi pe grăsanul[4] care pe urmă chiar a fost ales. Călătoream mult, intervievam deputaţi federali, somităţi mediocre din economie, chiar şi câţiva republicani[5], căci radicalilor de dreapta li se prevesteau mai mult de cinci procente. Erau deosebit de activi în Mecklenburg-Vorpommern, chiar dacă n-aveau decât un succes moderat.

Până la Neustrelitz n-am ajuns, dar am aflat la telefon de la mama că lui „Konradchen“ al ei îi merge bine, câştigase chiar „câţiva pfunzi“. În plus, fusese „promovat“, cum spunea ea, să conducă un curs de operare pe computer pentru infractorii minori.

— Şti' doar că-n domeniu' ăsta iel a fost întot'd'auna un as...

Mi l-am închipuit deci pe fiul meu, bucălat între timp, învăţându-i pe colegii lui de puşcărie ABC-ul după cele mai noi instrucţiuni de folosire, dar presupuneam totuşi că locatarilor din stabilimentul pentru minori li se interzicea accesul la Internet; căci altfel unii infractori ar fi putut, sub conducerea maestrului *web* Konrad Pokriefke, să găsească o cale de evadare virtuală: evadarea colectivă în *cyberspace*.

Am mai aflat în plus că o echipă de tenis de masă din Neustrelitz, din care făcea parte şi fiul meu, jucase contra unor aleşi din penitenciarul

pentru minori din Plötzensee și câștigase. Ca să rezum : fiul unui ziarist foarte activ, declarat prin sentință judecătorească drept criminal și ajuns între timp la majorat, era ocupat douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. Puțin după începutul verii și-a luat bacalaureatul la distanță cu calificativul 1,6[6] ; i-am trimis o telegramă : „Felicitări, Konny !"

Iar apoi am primit de la mama vestea că fusese mai bine de o săptămână în Gdansk-ul polonez. Întoarsă la Schwerin, unde i-am făcut o vizită, mi-a spus :

— Și pân' Danzig m-am plimbat, firește, da' mai mult am bătut drumurile pân' Langfuhr. Totu' s-a schimbat acolo. Da' casa dă pă Elsenstraße tot mai iegzistă. Și balcoanele, cu toate jardinierele lor...

Făcuse un tur cu autocarul.

— Ieftin dă tot pentru noi !

O grupă de exilați, femei și bărbați de vârsta mamei, răspunseseră la oferta unei agenții de turism care organiza așa-zise „călătorii de dor de acasă". Mama spunea :

— Iera tare frumos acolo ! Știu că trebe să-l lăsăm acu' polacilor, c-au construit iar toate cum au fost, cu biserici și toate celelalte. Doar monumentul lu' Gutenberg, la care noi copiii'i ziceam Kuttenpäch și care se-nălța-n pădurea Jäschkental, imediat după Erbsberg, nu mai iegzistă. Da'n Breesen, unde-am fost iarna pă zăpadă, i-acuma iarăși un ștrand ca odinioară...

Pe urmă : privirea ei de nu-sunt-acasă. Dar foarte repede placa a pornit iar cu avânt : cum era mai demult, mult mai demult, demult de tot în curtea atelierului de tâmplărie, sau cum au făcut un om de zăpadă în pădure, sau ce se petrecea în timpul vacanțelor de vară pe plaja Mării

Baltice, „pă cân' io ieram numa' d'o şchioapă..."
Înotase o dată în larg, cu un cârd de băieţi, până la epava unui vas ale cărui construcţii de pe punte se vedeau ieşind din apă încă de la începutul războiului.

— Ne-am scufundat până jos dă tot în lădoiu' ăla ruginit. Şi unu' dân băieţi, care-a ajuns cel mai jos, îl chema Jochen...

Am uitat s-o întreb pe mama dacă în călătoria ei de dor de acasă şi-a pus în bagaj blestemata blană de vulpe, cu toate că era vară. Dar n-am vrut să ştiu decât dacă în Danzig, Langfuhr şi pe unde-au mai mers a fost prezentă şi tanti Jenny sau nu.

— Nuuu, mi-a spus mama, n-a vrut să vină cu noi. Dân cauza picioarelor, ş'o'rcum n-ar fi venit. Ar fi durut-o prea mult, aşa mi-a spus. Da' ieu am bătut dă v'o două ori în sus şi-n jos drumu' pă care-l făceam cu prietena mea la şcoală. Mi s-a părut acu' mult mai scurt...

Şi mai multe impresii trebuie să-i fi servit mama, imediat după întoarcerea din călătorie, calde încă, fiului meu, toate detaliile mărturisirii pe care mi-a făcut-o şi mie în şoaptă :

— Am fos' şi-n Gotenhafen, singură. Cam p'acolo pă unde ne-au îmbarcat. Le-am revăzut în gând pă toate, şi copilaşiii cu capu'n jos în apa ca ghiaţa. Ar fi trebuit să plâng, da' n-am putut...

Şi iarăşi privirea ei de nu-sunt-acasă. Apoi n-a mai fost vorba decât despre „Epebe" :

— A fost dă fapt o navă frumoasă...

De aceea, n-a fost de mirare că, la următoarea mea vizită la Neustrelitz – imediat după alegerile parlamentare –, m-am confruntat cu un produs de bricolaj al fiului meu obsedat de aceeaşi idee. Lego-ul pe care îl utilizase fiul meu fusese un dar plătit cu siguranţă din buzunarul bunicii.

Jocurile de acest fel se găsesc în raioanele de jucării ale marilor magazine, acolo unde zac stivuite pe rafturi, bine sortate, modele de bricolaj pentru exemplare faimoase ce pot călători în aer, pe uscat și pe apă. Nu cred că l-a cumpărat la Schwerin. L-a căutat și l-a găsit fie în Hamburg, la Alsterhaus, fie în KaDeWe-ul berlinez. Mergea deseori la Berlin. În ultima vreme conducea un Golf și călătorea în general mult și – dacă mă gândesc la felul cum conducea – riscant; mama depășește din principiu.

De câte ori vine la Berlin, n-o face nicidecum ca să mă viziteze pe mine în haosul meu de burlac din Kreuzberg, ci ca să „pălăvrăgească dă vremurile dă dămult" cu prietena ei Jenny, la un pahar de vin spumos „Rotkäppchen"[7] cu fursecuri. Se văd atât de des de la revoluție încoace, de parcă ar vrea să recupereze, să contracareze anii pierduți din cauza zidului. Formau o pereche deosebită.

Când mama o vizita pe tanti Jenny – iar mie mi se permitea să particip ca martor –, părea timidă, se purta ca o fetiță care doar cu puțin înainte i-ar fi jucat o festă urâtă. Acum voia să-și repare greșeala. Dimpotrivă, tanti Jenny părea să fi iertat tot răul care se petrecuse cu mulți ani în urmă. Vedeam cum o mângâia pe mama când trecea, șontâc-șontâc, pe lângă ea. Și îi șoptea:

— Lasă, Tulla, că-i bine, e bine.

Apoi tăceau amândouă. Iar tanti Jenny își bea lămâia fierbinte. Dacă mama mai iubea pe cineva, în afară de Konrad, cel înecat la scăldat, și pe lângă Konny cel devenit infractor, aceea era prietena ei din școală.

Nici o mobilă nu fusese mișcată din loc în odăița pe care o ocupasem în locuința mansardată din

Schmargendorf, de la începutul anilor şaizeci. Toate mărunţişurile care se adunaseră, fără să strângă prea mult praf, arată ca atunci. Şi aşa cum la tanti Jenny toţi pereţii, chiar şi cei transversali, sunt tapetaţi cu fotografii de balet – ea, cunoscută ca artistă sub numele „Angustri", în *Giselle*, *Lacul lebedelor* şi *Coppelia*, subţire ca trestia, solo sau lângă la fel de zveltul ei maestru de balet –, mama e şi ea tapetată cu amintiri, pe dinăuntru şi pe dinafară. Şi dacă, aşa cum se spune, se poate face schimb de amintiri, atunci cel mai potrivit loc pentru trocul cu această marfă rezistentă poate fi găsit în strada Karlsbad.

Aşadar, cu ocazia unei călătorii la Berlin, înainte sau după vizita la tanti Jenny, mama va fi căutat şi un model anumit în oferta de jocuri-lego pentru bricolaj din KaDeWe. Nu hidroavionul *Do X*, nici modelul de tanc *Tigrul bengalez*, nu nava de luptă *Bismarck*, scufundată încă din anul patruzeci şi unu, nici crucişătorul greu *Admiral Hipper*, care a fost demontat după sfârşitul războiului, nu i s-au părut a fi darul potrivit. N-a ales nimic militar; preferinţa ei se îndrepta spre nava de croazieră *Wilhelm Gustloff*. Probabil nu s-a lăsat sfătuită de nimeni, căci mama ştia întotdeauna ce voia.

Probabil că fiului meu i se permisese, la cerere, să arate insolitul obiect în camera pentru vizită. În orice caz, funcţionarul supraveghetor a dat din cap cu bunăvoinţă atunci când deţinutul Konrad Pokriefke a sosit purtându-şi în braţe navomodelul. Ceea ce vedeam a declanşat gânduri care se încâlceau grămadă. Nu mai încetează odată? Istoria asta o ia mereu de la capăt? Oare mama nu se mai poate opri? La ce s-o fi gândit când i-a dăruit-o?

Lui Konny, ajuns între timp la majorat, i-am spus:

— Foarte drăguţ. Dar trebuia să fi depăşit de fapt vârsta jucărelelor de felul ăsta, nu-i aşa?

Iar el mi-a dat chiar dreptate:

— Ştiu. Dacă mi-ai fi dăruit-o pe *Gustloff* în ziua când am împlinit treisprezece sau paisprezece ani, n-ar trebui să recuperez acum toate copilăriile astea. Însă mi-a făcut plăcere. Şi timp am berechet, nu-i aşa?

Reproşul era valabil. Şi în timp ce-l rumegam, întrebându-mă dacă o îndeletnicire la timpul ei cu blestemata navă ca simplu navomodel şi, în plus, urmând indicaţiile părinteşti n-ar fi putut să-l oprească pe fiul meu de la răul suprem, el mi-a spus:

— I-am cerut asta bunicii Tulla. Vreu să am plastic în faţa ochilor nava, aşa cum arăta. E chiar drăguţă, nu-i aşa?

De la proră la pupă nava *Energie prin bucurie* se prezenta în întreaga ei frumuseţe. Din multe componente alcătuise fiul meu visul fără de clase al sezoniştilor. Ce spaţioasă era puntea principală, cu orizontul ei neîngrădit de nici o construcţie suplimentară! Ce elegant se înălţa la mijloc unicul coş, cu o uşoară înclinaţie spre pupă! Clar recognoscibilă terasa de promenadă, închisă cu geam! Sub puntea de comandă, sera numită pavilion. Mă gândeam unde putea fi, înăuntrul navei, puntea E cu piscina şi am numărat bărcile de salvare: nu lipsea nici una.

Konny aşezase navomodelul alb sclipitor pe un postament de sârmă făcut de el. Scheletul vasului rămânea vizibil până la chilă. Mi-am exprimat în fine admiraţia – cu un substrat ironic, ce-i drept – pentru iscusinţa bricoleur-ului. A reacţionat chicotind la lauda mea şi a scos din buzunar ca prin farmec o cutiuţă de medicamente în care, după cum avea să se arate, păstra trei buline

autocolante roşii, de mărimea unui bănuţ. Şi cu aceste puncte roşii a marcat atunci scheletul navei, acolo unde torpilele îşi atinseseră ţinta : un punct pe babord la proră, următorul acolo unde presupuneam şi eu că se afla piscina înăuntrul navei, al treilea punct era pentru încăperea maşinilor. Konrad a făcut aceasta cu solemnitate. A stigmatizat trupul navei, şi-a admirat opera şi a spus, evident mulţumit :

— O treabă ireproşabilă – după care a schimbat brusc tema.

Fiul meu voia să ştie cu cine am votat la alegerile parlamentare. I-am spus :

— Desigur nu cu republicanii – şi am recunoscut apoi că de ani de zile nu mă mai las ademenit de nici un local de votare.

— Iarăşi ceva tipic pentru tine, să n-ai absolut nici o convingere veritabilă –, mi-a răspuns, dar nu a vrut să trădeze ce marcase el, ca tânăr alegător, pe formularul său de alegeri prin corespondenţă. Am pronosticat, gândindu-mă la influenţa mamii, că a votat cu Partidul Social-Democrat. Dar el a râs doar şi a început apoi să înfigă în navomodel steguleţe confecţionate evident de el însuşi, care-şi aşteptaseră rândul într-o altă cutiuţă : la proră, la pupă şi în vârful celor două catarge. Copiase în miniatură chiar şi emblema *Epb* şi steagul Frontului German al Muncii ; nu lipsea nici cel cu zvastica. Nava cu steagurile în vânt. Totul era cum trebuie. Doar cu el nu era iarăşi nimic cum trebuie.

Ce e de făcut când fiul citeşte gândurile interzise ale tatălui, dureros arestate de ani de zile la domiciliu, le ia în posesie dintr-o dată şi chiar le transpune în faptă ? Mi-am dat întotdeauna silinţa să am o atitudine corectă politic, să nu spun nimic

greşit, să fac o impresie corectă în afară. Asta se numeşte autodisciplină. Fie la concernul Springer, fie la *taz*, am jucat întotdeauna cum mi s-a cântat. Şi eram chiar destul de convins de ceea ce ieşea din mâna mea. Să fac să clocotească ura, să virez apoi cinic – două îndeletniciri care mi s-au părut, alternativ, uşoare. Dar n-am fost niciodată un vârf de lance, niciodată n-am determinat cursul evenimentelor, în articole de fond. Alţii propuneau tema. Aşa ţineam o cale de mijloc, nu alunecam niciodată cu totul la stânga sau la dreapta, nu jigneam pe nimeni, mă adaptam împrejurărilor, mă lăsam dus de val, trebuia să mă ţin la suprafaţă; sigur, asta putea să aibă legătură cu circumstanţele naşterii mele; aproape totul se putea explica prin asta.

Dar apoi fiul meu a depăşit orice limită. N-a fost de fapt nici o surpriză. Trebuia să se întâmple aşa ceva. Căci după tot ce lansase Konny pe Internet, după toată pălăvrăgeala din *chatroom*, după tot ce proclamase pe acea *homepage* a sa, focurile trase pe malul sudic al lacului Schwerin nu erau decât o ultimă consecinţă. Zăcea acum în închisoarea pentru minori, câştigase consideraţie pentru victorii la jocul de tenis de masă şi prin conducerea cursurilor pentru operatori de computer, se putea prevala de bacalaureatul luat cu brio, primea chiar – după cum mi-a spus mama în taină – încă de pe acum oferte de angajare în economie pentru mai târziu: noile tehnologii! Părea să aibă viitor în noul secol care avea să vină în curând, arăta vesel, bine hrănit, spunea lucruri destul de rezonabile, dar nu înceta să ţină – ca steguleţe – steagul sus. Asta nu putea sfârşi decât prost, mă gândeam eu confuz, căutând un sfat.

La început, când nu ştiam unde-mi sta capul, chiar la tanti Jenny. În căsuţa ei de păpuşi,

bătrâna doamnă a ascultat cu un uşor tremur din cap tot ce i-am mărturisit mai mult sau mai puţin cinstit. La ea puteai să-ţi descarci sacul. Era obişnuită cu asta, probabil chiar din tinereţe. După ce deşertasem aproape tot, mi-a oferit zâmbetul ei îngheţat şi a spus:

— E răul, care vrea să iasă afară. Prietena mea din tinereţe Tulla, iubita ta mamă, ştie care-i problema. O, Doamne, de câte ori a trebuit să-i îndur izbucnirile, când eram copilă! Iar tatăl meu adoptiv – căci se spune că eu mă trăgeam din ţigani veritabili, ceea ce atunci trebuia să fie ţinut secret –, ei bine, acest profesoraş de gimnaziu puţin capricios, al cărui nume, Brunies, am putut să-l port, a trebuit şi el să facă cunoştinţă cu latura rea a Tullei. N-a fost decât o zburdălnicie de-a ei. Dar s-a terminat prost. În urma denunţului, papa Brunies a fost ridicat... A ajuns la Stutthof[8]... Dar totul a ieşit bine până la urmă. Ar trebui să vorbeşti cu ea de grijile tale. Tulla a aflat pe propria-i piele cât de fundamental se poate schimba un om...

Am făcut deci cale-ntoarsă din Berlin pe A 24, luând-o pe derivaţia spre Schwerin. Ei bine, am vorbit cu mama, în măsura în care se putea vorbi cu ea despre gândurile mele, care mi se pun mereu de-a curmezişul. Şedeam în balconul cu privire spre turnul Televiziunii, din blocul de prefabricate renovat, de pe strada Gagarin; jos, la poalele blocului, se mai înălţa şi acum acel Lenin de bronz, privind spre Vest. Locuinţa ei părea a fi neschimbată, dar mama îşi redescoperise mai nou credinţa din copilărie. Se dădea drept catolică şi îşi amenajase într-un colţ din camera de zi un fel de altar domestic pe care, printre lumânări şi flori de plastic – crini albi –, era plasată o mică statuetă a Mariei; dar, lângă ea, fotografia

tovarăşului Stalin în costum alb, fumând relaxat o pipă, era bizară. Mi-era greu să mă holbez la acest altar şi să nu spun nimic.

Adusesem ce ştiam că-i place mamei: cuib de viespe şi prăjituri cu mac. Abia-mi golisem întrucâtva sacul, că mi-a spus:

— Nu trebe să-ţi faci griji exagerate pentru Konradchen a' nostru. Iel îşi ispăşeşte-acuma tot ce-a greşit. Şi-apoi cân'o să fie iarăşi liber, o să fie cu siguranţ' un radical veritabil, aşa cum am fost ieu pă timpuri, cân' propri' mei tovarăşi mă blamau ca ultima credincioas' a lui Stalin. N-ai grijă, lui n'o să i se mai întâmple nici un rău. Iel ş'a avut dânto'd'auna îngeru' lui păzitor...

Dând ochii peste cap, mama a „tras obloanele", pe urmă a privit normal, dându-i dreptate prietenei ei Jenny, pe care flerul n-o înşelase nici de astă dată:

— Răul dân noi, dân cap şi dă peste tot, trebe să ias-afară...

Nu, nu puteam primi nici un sfat de la mama. Ideile ei cu părul alb rămâneau tunse scurt. Dar la ce uşă mai puteam să bat? Poate la Gabi?

Am pornit-o iar cu maşina pe traseul, pe jumătate parcurs deja, de la Schwerin spre Mölln şi am fost, ca de fiecare dată la sosirea mea, uimit de frumuseţea voit modestă a acestui orăşel care se raportează istoric la Till Buhoglindă, deşi cu greu i-ar putea suporta şotiile. Pentru că fosta mea soţie avea mai nou un concubin, un om „foarte amabil, blând şi sensibil" după spusele ei, ne-am întâlnit în Ratzeburg-ul învecinat şi am mâncat – ea vegetarian, eu un şniţel – în grădina „Seehof" cu privire spre lebede, raţe şi un pescăruş scufundător neobosit.

După ce, cu remarca „Dumnezeu mi-e martor că nu vreau să te jignesc", m-a făcut de la început

răspunzător de toate câte-l priveau pe fiul nostru, mi-a spus:

— Ştii că nu mă mai pot apropia de mult de băiat! Se-nchide în el. E insensibil la iubire şi alte înclinaţii dintr-astea. Am ajuns între timp la concluzia că în adâncul lui, chiar până la cele din urmă idei, totul este fundamental distrus. Dar dacă mă gândesc la coana maică-ta, intuiesc ce moştenire s-a transmis de la ea, prin domnu' fiu-său, până la Konrad. Nimic n-o să se poată schimba. De altfel, la ultima mea vizită, fiul tău s-a lepădat de mine.

Apoi mi-a dat de înţeles că vrea să înceapă o viaţă nouă cu partenerul ei „sensibil, dar totodată inteligent şi monden". Această „mică şansă" i se cuvenea – spunea ea – după toate prin câte trecuse.

— Şi, închipuie-ţi, Paul, în fine am puterea să mă las de fumat!

Am renunţat la desert. Mi-am strecurat, prevăzător, încă o ţigară în gură. Fosta mea soţie a insistat să-şi plătească singură consumaţia.

Încercarea de a căuta un sfat la Rosi, prietena atât de ataşată de fiul meu, mi se pare acum, ce-i drept, ridicolă, dar şi concludentă, din perspectiva viitorului. Ne-am întâlnit chiar a doua zi, care era o zi de vizită, într-o cafenea din Neustrelitz, la scurtă vreme după ce îl văzuse pe Konny. Ochii nu-i mai erau plini de lacrimi. Părul, care-i cădea de obicei liber, era strâns acum într-un conci. Poziţia ei corporală, până atunci în permanenţă aceea a unei victime gata de jertfă, se îndreptase. Chiar şi mâinile ei, care căutau mereu în zadar să se spijine una într-alta, stăteau acum strânse pumn pe masă. M-a asigurat:

— Comportamentul dumneavoastră, ca tată, vă priveşte. Cât despre mine, eu am să cred

întotdeauna în ceea ce are Konny bun în el, întâmplă-se ce s-o întâmpla! E atât de puternic! E un exemplu de putere! Şi nu sunt singura care cred cu tărie în el – şi nu doar în gând.

I-am spus că ceea ce spunea despre miezul bun era corect. Că în principiu e şi credinţa mea. Voiam să-i spun mai mult, dar a trebuit tocmai atunci să aud, ca o concluzie:

— Nu el, lumea e rea.

Se făcuse timpul să-mi anunţ vizita la penitenciarul pentru minori.

Pentru prima oară mi se permitea să-l vizitez în celula lui. Konrad Pokriefke – mi s-a spus – îşi dobândise această favoare excepţională prin bună purtare şi un comportament social exemplar. Colocatarii săi deţinuţi erau în afara penitenciarului, cum am auzit, la grădinărit. Konny mă aştepta în colţul rezervat lui. Puşcăria era o şandrama dărăpănată, dar se spunea că se lucrează la planurile unei noi construcţii, de tip modern. Pe de o parte, mă credeam invulnerabil între timp la surprize, pe de alta, mă temeam de inspiraţiile bruşte ale fiului meu.

Când am intrat şi-am perceput mai întâi doar pereţii plini de pete, el şedea în puloverul lui norvegian la o masă aşezată la perete şi mi-a spus fără să mă privească:

— Ei, tăticule?

Cu un gest doar vag, fiul meu, care-mi adresase nesperatul apelativ „tăticule", mi-a arătat spre raftul de cărţi, în ceea ce era greu de cuprins cu o singură privire, că toate fotografiile înrămate – cea a lui David ca Wolfgang, Frankfurter tânăr şi bătrân, cele două atribuite comandantului de submarin Marinesko – fuseseră înlăturate, nu mai atârnau pe perete. Nimic nou nu atârna

în locul fotografiilor. Am inspectat, trecându-le în revistă, cotoarele cărţilor de pe raft: cum era de aşteptat, multă istorie, câteva despre noile tehnologii, iar printre ele două volume de Kafka.

N-am spus nimic despre fotografiile dispărute. Şi nici el nu părea că s-ar fi aşteptat la vreun comentariu. Ceea ce a urmat atunci, s-a petrecut repede. Konrad s-a ridicat în picioare, a ridicat de pe postamentul de sârmă navomodelul botezat cu numele lui Wilhelm Gustloff şi marcat cu trei puncte roşii, care stătea drept în centru pe tăblia mesei, a culcat corpul navei în faţa scheletului aşa încât se rezema de babord de parcă s-ar fi înclinat într-un bord, iar apoi a început, nu cu grabă sau mânie, ci mai curând cu premeditare, să zdrobească opera bricolajului său zelos, cu pumnul gol.

Trebuie să fi fost dureros. După patru-cinci lovituri, muchia palmei de la pumnul său drept sângera. Se rănise probabil lovind coşul, bărcile de salvare, cele două catarge. Şi totuşi, a lovit mai departe. Dar când scheletul navei n-a vrut să cedeze definitiv sub loviturile sale, a ridicat epava cu amândouă mâinile, a basculat-o lateral, a ridicat-o până în faţa ochilor şi a lăsat-o apoi să cadă pe podeaua celulei, făcută din scândură vopsită în ulei. Iar imediat după aceea a călcat în picioare ceea ce mai rămăsese din Wilhelm Gustloff ca navomodel, ultimele fiind bărcile de salvare sărite din gruie.

— Mulţumit acum, tăticule? – Şi-apoi nici un cuvânt în plus. Privirea lui a căutat fereastra zăbrelită şi a rămas apoi spânzurată-n gol. Eu am mai trăncănit nu mai ştiu ce. Ceva pozitiv.

— Nu trebuie niciodată să te dai bătut – sau: — Hai s-o luăm amândoi de la-nceput – sau vreo nerozie copiată papagaliceşte din filmele americane: — Sunt mândru de tine.

Nici când am plecat, fiul meu n-a găsit nici un cuvânt.

După câteva zile, nu, chiar a doua zi cineva – cel în numele căruia înaintez acum ca racul – m-a sfătuit insistent să navighez *on-line*. Spunea că poate voi găsi cu un simplu *mouse-click* un cuvânt de încheiere potrivit. Trăisem până atunci cumpătat : doar dacă meseria mi-o cerea, când şi când câte un porno, nimic mai mult. De când Konny era închis, domnea tăcere deplină în eter. Nu mai exista de altfel nici un David.

A trebuit să navighez îndelung. E drept că mi-a apărut de multe ori numele afurisitei nave pe ecran, dar nimic nou sau definitiv valabil, ca o concluzie. Însă abia atunci a venit ceva mult mai rău decât mă temusem. La o anumită adresă se prezenta în limba germană şi engleză o pagină *web*, care făcea reclamă ca *www.kameradschaft-konrad-pokriefke.de* pentru cineva a cărui atitudine şi ale cărui idei erau exemplare – spunea ea – şi pe care tocmai de aceea sistemul, vrednic de ură, l-a încarcerat.

— Noi credem în tine, noi te aşteptăm, noi te urmăm..., – şi aşa mai departe şi aşa mai departe.

Asta nu va înceta niciodată. Niciodată nu va înceta.

Nici când am plecat, fiul meu n-a găsit nici un cuvânt.

După câteva zile, nu, chiar a doua zi cineva — cel în numele căruia înaintez acum ca racul — m-a sfătuit insistent să navighez *on-line*. Spunea că poate voi găsi, cu un simplu *mouse click*, un cuvânt de încheiere potrivit. Trăisem până atunci cumpătat; doar dacă meseria mi-o cerea, când și când câte un porno, nimic mai mult. De când Konny era închis, domnea tăcere deplină în eter. Nu mai exista de altfel nici un David.

A trebuit să navighez îndelung. E drept că mi-a apărut de multe ori numele afuristei nave pe ecran, dar nimic nou sau definitiv valabil, ca o concluzie. Însă abia atunci a venit ceva mult mai rău decât mă temusem. La o anumită adresă se prezenta în limba germană și engleză o pagină web, care făcea reclamă *www.kameradschaft-konrad-pokriefke.de* pentru cineva a cărui atitudine și ale cărui idei erau exemplare — spunea ea — și pe care tocmai de aceea sistemul, vrednic de ură, l-a încarcerat.

— Noi credem în tine, noi te așteptăm, noi te urmăm, — și așa mai departe și așa mai departe.

Asta nu va înceta niciodată. Niciodată nu va înceta.

Note

Întrucât autorul nu doreşte ca eventualele note introduse de traducătorii săi să apară în subsolul paginilor, ci preferă să fie cuprinse la sfârşitul cărţii, am ales această soluţie. Pentru informaţiile cuprinse în note mulţumesc domnului Jan Merkert, care a avut amabilitatea să-mi expedieze Protocolul încheiat la întâlnirea cu traducătorii acestei cărţi, din martie a.c. (*n.tr.*).

1

1. Concernul Springer – ziare conservatoare de dreapta – a fost înfiinţat de Axel Cäsar Springer. Deţinea ziare ca : *Bild, Die Welt, Berliner Zeitung* şi *Berliner Morgenpost.*
2. *die tageszeitung* (*Cotidianul*). Cotidian apărut la Berlin din 1979, scos de alternativa ecologistă, nedogmatică, a stângii.
3. *Blutzeuge*, în traducere „martir" (aşa cum erau socotiţi naziştii căzuţi în perioada 1922-1933). La adresa *www.blutzeuge.de* vă poate răspunde acum o pagină informativă a Editurii Steidl.
4. *Kameradschaft* „camaraderie, asociaţie, frăţie" provine din limbajul militar. Conform accepţiei naziste, ea este o nouă formă de comuniune umană, în care se depăşesc graniţele sociale dintre straturi, prin coeziunea realizată în condiţiile supunerii la o ordine superioară, căreia i s-a jurat credinţă. Nazismul şi-a apropriat atât de mult acest termen, încât el sună şi astăzi a radicalism de dreapta. Asociat cu numele unei localităţi sau

al unei regiuni, el trimite aproape întotdeauna la o alianţă neonazistă.

5. Se referă de cele mai multe ori în carte la N.S.D.A.P. (*Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*), Partidul Muncitoresc German Naţional-Socialist.
6. *Führer* „conducător", Adolf Hitler. Hitler invoca deseori providenţa, care-l făcea să acţioneze corect, chiar în pofida sfaturilor specialiştilor.
7. Noaptea cuţitelor lungi, noaptea de 30 iunie 1934 în care Hitler, ca reacţie la o pretinsă tentativă de puci a lui Ernst Röhm, a ordonat să fie lichidată întreaga conducere SA de către unităţi SS, descotorosindu-se totodată şi de alte persoane nedorite.
8. *Koschneiderei*, regiune la 70 km sud-vest de Danzig, în care locuiau germani catolici şi nu caşubi.
9. Leul.
10. *Stolpmünde*, în denumire poloneză *Ustka*, oraş în *Slupsk (Stolp)*, Polonia, la vărsarea râului *Stolpe* în Marea Baltică.
11. Doctorul Ernst Achenbach (1909-1991), membru al Parlamentului German din 1957 până în 1976.
12. *Freie Demokratische Partei*, Partidul Liber Democrat.
13. Voluntariatul este o formă de pregătire oficială de doi ani pentru a deveni redactor la un ziar.
14. Membru şi purtător de cuvânt al Ligii Socialiste Studenţeşti, figură marcantă a mişcării studenţeşti. A fost rănit mortal într-un atentat, în aprilie 1968. Din cele trei împuşcături, una l-a nimerit în cap. A fost acuzată de instigare la acest atentat presa de dreapta a concernului Springer. Dutschke a murit în 1979, din cauza unor consecinţe târzii ale împuşcăturii în cap.
15. *Hitler-Jugend, Bund Deutscher Mädel*. Oficial, se spunea: Uniunea Fetelor Germane din Tineretul Hitlerist (*BDM in der HJ*). Începând din 1939 erau obligate să facă parte din această organizaţie toate fetele între 14 şi 18 ani.
16. Era frecventă asocierea termenilor: *Führer und Reichskanzler*.

17. Corabie cu pânze lansată la apă în 1933, botezată cu pseudonimul Gorch Fock al scriitorului german Johann Kinau (1880-1916, căzut în bătălia maritimă de la Skaggerak). Din 1947 *Gorch Fock* naviga sub numele *Tovarişci*, sub pavilion rusesc. În 1958 s-a lansat la apă *Gorch Fock II*, nava-şcoală cu pânze a Marinei Federale.
18. *Kraft durch Freude* (*Energie prin bucurie*), numele acestei organizaţii naziste vine din mişcarea de tineret şi cultul ei pentru antrenamentul fizic. Concepţia a fost răspândită însă abia de organizaţia nazistă.

2

1. Walter Höllerer, născut în 1922, coeditor între anii 1954-1967 al revistei *Akzente*, profesor din 1959 la Technische Universität (TU), a fondat în 1963 *Literarisches Colloquium Berlin* (*LCB*) (*Colocviul Literar Berlin*) şi a fost una dintre cele mai importante figuri ale scenei literare berlineze.
2. Numele unei cârciumi din Berlin.
3. Aici aveau loc manifestările şi atelierele de lucru ale *LCB* (al cărui sediu central era la marginea vestică a Berlinului, pe malul lacului Wannsee). La un curs de proză, docentul Günter Grass a propus (1963/64) tema *Asistenţă duhovnicească telefonică*. Printre participanţi se aflau: Peter Bichsel, Hubert Fichte, Hans Cristoph Buch şi Nicolas Born. Se vede clar din acest pasaj – dacă cititorul n-a înţeles deja, de la început – că acel „cineva, care nu sunt eu“, „un docent“ sau, cum i se va spune mai târziu, „patronul“, „bătrânul“, „el“ – este de fapt povestitorul, Günter Grass.
4. Instituţie supraconfesională, care oferă posibilitatea unei confesiuni telefonice oricărui suflet aflat în suferinţă şi care caută refugiu, sfat, susţinere, indiferent de confesiune. Numărul se găseşte în orice carte de telefon şi poate fi apelat fără taxe suplimentare.

5. Restaurantul *Habel* din Piaţa Roseneck, din Berlin-Grunewald.
6. *Homepage* a unor americani radicali de dreapta (cu sloganul *White Pride World Wide*), în reţea din martie 1995. Există şi *Sturmfront*-ul german, dar aici este vorba despre organizaţia americană, mai liberă şi mai veche în reţea.
7. Jurnalul de actualităţi german produs de filiala concernului american de film Fox. Primul jurnal de actualităţi sonor a rulat în cinematografe în 1930. Jurnalele de actualităţi au fost transformate de Goebbels în importante instrumente de propagandă.
8. *NS Frauenschaft* (Organizaţia naţional-socialistă de femei), ramură a N.S.D.A.P. cu 2,3 milioane de membre în 1936, avea drept scop o anumită educaţie ideologică şi practică pentru femei.
9. *Oberblutzeuge* (supermartir); Horst Wessel (1907-1930) a scris în 1927 cântecul care începe cu *Sus steagul / strângeţi rândurile,...* (*Die Fahne hoch / die Reihen fest geschlossen*). Înlocuit în funcţie de Goebbels (după ce fusese împuşcat), Wessel a fost stilizat de acesta în martir.
10. Se referă la Hildebrandt.
11. *Ich hatt' einen Kameraden*, cântec de Ludwig Uhland (1787-1862): *Un camarad avut-am / Mai bun nu vei afla / Când toba la atac bătea / Alături de mine mergea / Şi pasul cu mine-l ţinea.*
12. *În furtuni de oţel. Din jurnalul comandantului unei unităţi de şoc* este titlul jurnalului de război al lui Ernst Jünger, apărut în 1920.
13. Calificativ uzual în limbajul N.S.D.A.P. pentru membrii intraţi în partid înainte de 1928 (sau 1930, sau 1933 în alte versiuni), în număr de mai puţin de 100 000, şi pentru cei care au devenit membri activi SA şi SS înainte de 1933.
14. *Deutsche Arbeitsfront* (Frontul Muncitoresc German), organizaţie întemeiată de Robert Ley, ca să înlocuiască începând din mai 1933 sindicatele libere şi alte organizaţii muncitoreşti. Înrola cu forţa toţi muncitorii germani (intelectuali şi

manuali: *der schaffenden Deutschen der Stirn und der Faust)*. În 1938 avea 23 de milioane de membri. *DAF* exercita cea mai mare influenţă prin organizaţiile subordonate lui, ca *Energie prin bucurie* (*KdF*). Avea o enormă forţă financiară, prin capitalul preluat de la toate sindicatele şi prin cotizaţiile milioanelor de membri.

15. Este vorba despre echivalentul german al concursului „Vrei să fii miliardar?“ (*Wer wird Millionär?)* şi despre moderatorul acestuia, Günther Jauch.
16. Robert Ley (1890-1945), membru din 1923 al N.S.D.A.P., din 1932 urmaş al lui Strasser ca lider al organizaţiei Reich-ului, din 1933 conduce *DAF*. În mai 1945 este arestat. S-a spânzurat înainte de proces în celula sa.
17. Regimul apărut cu forţa, prin *Ermächtigung*, (împuternicire), la 24 martie 1933, legea prin care Reichstag-ul cedează pentru patru ani competenţa sa legiuitoare Cancelarului Adolf Hitler şi guvernului său, lipsindu-se astfel de orice putere. Această împuternicire dată guvernului să acţioneze pe cont propriu (asumându-şi răspunderea) la un moment dat există în constituţia mai multor state, dar în acest caz ea fusese luată cu forţa, căci acei membri din Parlament care s-ar fi putut opune fuseseră deja arestaţi în momentul votării ei.
18. Asociaţie teroristă formată în 1968-1970 şi cunoscută ca grupul (sau banda) *Baader-Meinhof*, după numele întemeietorilor ei: Andreas Baader şi Ulrike Meinhof. Predecesoare a Facţiunii Armata Roşie (*RAF*). Voiau să distrugă RFG cu acţiuni de gherilă.
19. Luarea cu forţa a averilor evreieşti sau cumpărarea lor forţată la preţuri derizorii, pentru a le revinde apoi cu preţurile reale arienilor interesaţi. Arianizarea a început în 1933 şi s-a încheiat în 1939.
20. În anii treizeci trăiau în Brazilia peste cinci milioane de locuitori de origine germană, iar dintre cei 1,5 milioane de locuitori de astăzi ai Curitibei (capitala statului Parana), 80 000 sunt încă de

origine germană. Încă din 1928 a apărut în oraşul Timbo din sudul Braziliei o grupă locală N.S.D.A.P.

21. Blocarea sediului american de rachete atomice din localitatea Mutlangen în toamna lui 1983, în care s-au implicat şi multe personalităţi, ca Heinrich Böll, a devenit simbolul mişcării de dezarmare anti-NATO.
22. Administratorul pe Internet al paginii *Zündelseite*, menţionată mai târziu, pagină radicală de dreapta.
23. *Der Völkische Beobachter (Observatorul Popular)*, ziar combatant. Din 1933 devenise practic organul guvernului.
24. Cartea lui Wolfgang Langhoff, *Die Moorsoldaten. 13 Monate Konzentrationslager* (*Soldaţii smârcurilor. 13 luni în lagărul de concentrare*), Schweizer Spiegel Verlag, Zürich, 1935.

3

1. Tineretul Liber German – *FDJ (Freie Deutsche Jugend)*.
2. *Frankfurter Zeitung*, predecesorul lui *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, cu o lungă tradiţie democratică. După 1933 a trecut drept refugiu al unei opoziţii mascate, dar a fost şi gazeta laşă a intelectualităţii în dictatura nazistă şi a fost tolerat, pentru imaginea sa în străinătate, de Goebbels, până în 1943.
3. *Thule*, tărâmul nordic legendar din antichitate intră în reţea (*Thule-Netz*) ca primă tentativă de stabilire a unui contact *on-line* între neonazişti (1992/93). *Thule-Netz* mai există şi acum la adresa: *thulenet.com*.
4. UFG (Uniunea Fetelor Germane – *Bund Deutscher Mädel*).
5. Blocurile de locuinţe din suburbia Großer Dreesch, din prefabricate, erau concepute pentru 60 000 de persoane.

6. Ferdinand Porsche (1875-1951) a construit motoare de maşini şi avioane, ca şi automobile, între altele din 1934 maşina KdF, *Volkswagen*-ul de mai târziu.
7. *Einst kommt der Tag der Rache*, dintr-un cântec de luptă al N.S.D.A.P. Strofa a patra începe cu acest vers : *Va veni cânva şi ziua răzbunării / Odată, liberi vom fi /*... Iar ultima strofă spune : *Lui Hitler îi rămânem credincioşi / Credincioşi până la moarte / Hitler ne va conduce / Şi din acest necaz ne va scoate*. Cântece de acest fel pot fi găsite la adresa : *www.ingeb.org / lieder*.
8. Cizme purtate frecvent de *skins* (capete rase, neonazişti), cu şireturi albe. Iniţial erau cizmele paraşutiştilor.

4

1. *Stolpebank* (în polonă *Lawica Slupska*) este un banc de nisip în Marea Baltică, unde apa are mai puţin de 10 m adâncime, la câţiva kilometri de vărsarea râului Stolpe (pol. Stulpia) în Baltica. Oraşul de la gura râului se numeşte *Stolpmünde* (Ustka).
2. Per Henrik Ling (1776-1839), scriitor şi iniţiatorul gimnasticii suedeze.
3. Friedrich Ludwig Jahn (1778-1852), părinte al mişcării de educaţie fizică germană.
4. Din 1935 aveau obligaţia de a îndeplini timp de 6 luni serviciul civil în Reich toţi tinerii şi tinerele cu vârste între 17 şi 25 de ani, după terminarea şcolii sau a pregătirii profesionale. Era, între altele, o condiţie pentru înscrierea la facultate. Serviciul civil se efectua în cantonamente unde, pe lângă munca pe ogor sau la construcţiile de apărare, tinerii făceau instrucţie militară şi pregătire ideologică.
5. Organizaţie benevolă în cadrul UFG pentru fete de la 17 la 21 de ani, în colectivele de muncă, având drept obiectiv : sportul, gimnastica, muzica

etc. Credinţa se referea la naţional-socialism, subliniind caracterul cvasireligios al acestei ideologii.

6. Fâşie de uscat lângă golful Danzig, care le fusese cedată polonezilor o dată cu întemeierea statului liber Danzig. Al doilea război mondial a început la 1 sept. 1939 cu atacul declanşat de nava Schleswig-Holstein împotriva fortăreţei construite de polonezi pe Westerplatte. Apărătorii fortăreţei, în număr de 182, s-au predat abia în ziua de 7 sept.
7. Port norvegian de o mare importanţă strategică, a fost ocupat la 9 apr. 1940 de trupele germane sub comanda lui Eduard Dietl.
8. Corveta este o navă de război de mărime mijlocie, iniţial un vas militar cu pânze.
9. Din 1935 până în 1943 comanda supremă a Marinei Militare o avea Marele Amiral, care era, din 1939, Erich Raeder. El a fost înlocuit în funcţie de Karl Dönitz (1943). Dönitz (1891-1980) a fost desemnat testamentar de Hitler ca urmaş al său în funcţia de Cancelar al Reich-ului. Aici este vorba însă despre fotografiile lui Raeder.
10. *Deutsches Afrikakorps* se numeau, din februarie 1941, toate trupele germane din Libia, sub comanda lui Erwin Rommel.
11. A şasea armată germană cucerise, după lupte grele, în proporţie de 90%, Stalingradul (600 000 de locuitori), dar a fost încercuită apoi în oraş şi a capitulat la 31 ian/2 febr. 1943. Simbolic şi militar, acest moment a însemnat schimbarea soartei războiului.
12. *Welschland*, teritoriu de limbă franceză din vestul Elveţiei.
13. Căpitanul de gradul trei sau de rangul trei corespunde unui căpitan de corvetă, cel de rangul doi corespunde unui căpitan de fregată, iar cel de rangul întâi căpitanului pe mare.
14. Walter Ulbricht a fost prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Socialist Unit al Germaniei în perioada 1953-1971, până când Erich Honecker (care nu avea alte studii decât o pregătire

profesională de tinichigiu de acoperişuri) l-a silit să se retragă.

15. Imn naţional al RDG, text de Johannes R. Becher, pe o melodie de Hanns Eisler. Prima strofă suna astfel: *Renăscuţi dintre ruine / Şi privind spre viitor, / Vrem să te slujim în bine, / Germanie, patrie unită. / Trebuie să-nvingem vechile necazuri / – Şi le vom învinge uniţi – / Căci trebuie să reuşim totuşi / Ca-ntr-o zi, mai frumos ca oricând, / Soarele să strălucească deasupra Germaniei.* Cum unitatea germană nu a mai fost oportună politic o dată cu înălţarea zidului în 1961, la începutul anilor şaptezeci nu se mai cânta în RDG decât melodia ca imn naţional, fără text. În 1989, *Germanie, patrie unită* a devenit, alături de *Suntem un neam*, cuvântul de ordine pentru unirea cât mai rapidă a celor două state germane.
16. Ora la care s-a scufundat nava *Gustloff*.
17. Acest curatorium (*Albatros – Salvare peste mare e.V.*) amenajase la bordul fostului cargobot şi transportor de refugiaţi *Albatros*, care zăcea între timp pe un banc de nisip lângă digul portuar din Damp, un loc al memoriei pentru acţiunea de evacuare peste Marea Baltică din 1945, prin care s-au refugiat în Vest 2,5 milioane de oameni din Est. Acest curatorium a fost unul dintre organizatorii întâlnirii supravieţuitorilor de pe *Gustloff*.
18. *Die Gustloff-Katastrophe. Bericht eines Überlebenden (Catastrofa Gustloff, relatarea unui supravieţuitor)*, Motorbuchverlag, Stuttgart, 1984.
19. Christopher Dobson, John Miller, Ronald Payne, *Die Versenkung der „Wilhelm Gustloff" (Scufundarea lui Wilhelm Gustloff)*, Ullstein Verlag, Frankfurt am Main, Berlin, 1995.

5

1. Sat la 15 km de graniţa lituaniană. Astăzi satul se numeşte Maiakovskoe.
2. Fibre din fructul copacului tropical de kapoc, înalt de până la 30 m, material foarte uşor şi

impermeabil, din care se fac perne, căptuşeli, centuri şi colace de salvare.

3. *Narodnîi Komissariat Vnutrenih Del* (Comisariatul Popular pentru Afaceri Interne), minister înfiinţat în 1934, în subordinea căruia se aflau poliţia secretă, lagărele de muncă silnică şi alte instrumente ale supravegherii politice.
4. Erich Koch (1896-1986), şef al grupării locale a Partidului Nazist din Prusia Orientală între 1928 şi 1945. În Comisariatul Apărării avea sarcina de a nu permite populaţiei civile din Prusia Orientală să fugă înainte de asediu. Arestat în 1949 de poliţia militară britanică şi predat polonezilor pentru condamnarea la moarte a 400 000 de polonezi, a fost condamnat la închisoare pe viaţă.

6

1. Mai ales Goebbels anunţa în permananţă către sfârşitul războiului arme miraculoase : bomba de aviaţie VI şi racheta cu rază lungă de acţiune V 2, care nu mai puteau însă, în nici un caz, să schimbe soarta războiului.
2. Cu capul înainte, poziţia normală a fătului la naştere ; de-a curmezişul, poziţia navei înclinate într-un bord.

7

1. Monumental film istoric despre apărarea eroică a oraşului şi fortăreţei Kolberg împotriva lui Napoleon în anul 1806. Filmul a fost turnat la comanda lui Goebbels începând din 1942, ca să constituie un imbold pentru rezistenţa germană. Avea să fie cel mai costisitor film produs vreodată în Germania, terminat cu puţin înainte de sfârşitul războiului. Premiera a avut loc la 30 ianuarie 1945 la Berlin şi totodată în fortăreaţa La Rochelle.
2. Trupele de pe frontul de Est erau formate din grupurile de armată : Nord, Centru şi Sud.

General-colonelul Ferdinand Schörner era din ianuarie 1945 comandantul suprem al grupului de armată Centru.

3. Oraşele, localităţile şi clădirile declarate de Hitler fortăreţe trebuiau apărate, conform unui ordin special din 30 ianuarie 1945, cu orice preţ şi nu trebuiau cedate cu nici un chip. Breslau şi Königsberg, care fuseseră declarate fortăreţe, au rezistat până în aprilie, respectiv mai. În timpul asediului, ambele oraşe au fost distruse în proporţie de 70%.
4. Sir Arthur Travers Harris, şeful bombardierelor britanice, care poartă responsabilitatea pentru duritatea bombardamentelor. El a comandat bombardarea tuturor oraşelor cu o populaţie de peste 100 000 de locuitori, indiferent de importanţa lor strategică.
5. Runele, semnele vechii scrieri germanice, au fost preluate de nazişti şi se numărau printre simbolurile centrale naziste : „S"-ul germanic, runa simplă a victoriei, ca semn al naţiunii tinere, sau dubla rună a victoriei, ca semn al SS. Pe piatra funerară a lui Gustloff se afla runa simplă a victoriei.
6. Pe vremea când exista zidul Berlinului, graniţa era închisă şi cu o fâşie a morţii : un teren minat.
7. Apărarea militară a populaţiei RDG împotriva duşmanului de clasă din Vest era profund eşalonată : îngrădirea (zidul), punctele de tragere automată, o fâşie de 25 m de teren minat, urmat de câmpul liber de tragere etc.
8. Decretul asupra pământului decreta deposedarea marilor proprietari de moşii.
9. 20 aprilie 1889, data naşterii lui Hitler.
10. Din partea N.S.D.A.P. Educaţia politico-ideologică încă din şcoală era importantă pentru formarea noilor cadre de partid.
11. Şcoala Păcii.
12. Canadiană.

9

1. *Serviciul dosarelor de presă* le procură la cerere, contra unei taxe, toate articolele apărute în ziare în legătură cu un anumit subiect şi le expediază celui interesat.
2. O „închisoare normală", care găzduieşte tineri în scopul resocializării lor, dându-le posibilitatea să-şi continue şcoala şi să obţină o pregătire profesională. Într-o închisoare pentru minori îşi ispăşesc pedeapsa şi cei care au atins între timp majoratul, ba chiar tineri de peste 21 de ani, dacă au intrat acolo pe când erau încă minori.
3. Peter Hintze, teolog evanghelic, a fost din 1992 până în 1998 Secretar General al CDU. E vorba aici despre campania din 1994, cu afişe care prezentau şosete roşii cu lozinca: *Să pornim în viitor – dar nu cu şosete roşii!* – ca avertisment împotriva influenţei crescânde a Partidului Social-Democrat. Şosetele roşii erau considerate din 1989 simbol al social-democraţilor, respectiv al foştilor comunişti din partid. Atacul lui Hintze a fost respins în estul Germaniei şi a devenit una din cele mai contestate, dar şi celebre campanii electorale ale CDU.
4. Helmut Kohl.
5. Partid conservator de dreapta, până la extremist de dreapta, înfiinţat în 1983 de Franz Schönhuber, cu succese în unele landuri izolate la alegerile parlamentare locale, a fost reprezentat pentru o perioadă şi în Parlamentul European. La alegerile parlamentare federale din 1998 a avut 1,8%.
6. Corespunde notei 9.
7. *Rotkäppchensekt* („Scufiţa Roşie"), cea mai cunoscută marcă de vin spumos din RDG.
8. Închisoare a Reich-ului.

În mers de rac: de la realitatea istorică la ficțiunea literară - via Internet

În anul 1912, în vreme de pace, vasul *Titanic* se scufundă, străpuns de un iceberg. 1 500 de persoane își află sfârșitul în apele reci ale Atlanticului. Era prima şi ultima călătorie a navei de lux, mostră absolută a progresului tehnic al acelei vremi, având la bord, aidoma Arcei lui Noe, reprezentanţi ai tuturor claselor sociale la început de secol...

La 30 ianuarie 1945, în apele nu mai puţin reci ale Mării Baltice mor înecate peste 9 000 de persoane, în majoritate femei şi copii, îmbarcate la bordul navei *Wilhelm Gustloff*. Vasul, fost pachebot de lux, un lux egalitar însă, simbol plutitor al unei societăţi fără clase, construit în timpul nazismului şi lansat la apă în 1937, făcea parte din flota pusă la dispoziţie tuturor refugiaţilor, în cadrul celei mai ample operaţiuni de evacuare a populaţiei civile întreprinsă la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. În perioada atât de vremelnicei păci ce mai domnea la sfârşitul anilor '30, *Wilhelm Gustloff* oferise unui număr de 33 000 de persoane şansa unor călătorii de plăcere. Beneficiarii erau activişti şi membri destonici ai Partidului Naţional-Socialist, porniţi în croazieră şi concedii sub drapelul organizaţiei sindicaliste de tip fascist „Kraft durch Freude". Vasul – botezat după numele activistului nazist împuşcat în Elveţia în 1936 de către David Frankfurter este transformat în timpul războiului în lazaret şi, în cele din urmă, în mijloc de transport al germanilor alungaţi din ţinuturile răsăritene de înaintarea victorioasă a Armatei Roşii.

Scufundarea navei *Wilhelm Gustloff* (supranumită „*Titanicul* german") de către trei torpile lansate de submarinul sovietic *S 13* trece drept cea mai mare catastrofă

umană din istoria navigaţiei civile. Comandantul submarinului fusese căpitanul Alexander Marinesko, ofiţer în flota sovietică a Mării Negre, al cărui tată era român din Basarabia. Pentru actele sale de „vitejie" el a fost „sanctificat" post-mortem, devenind Erou al Uniunii Sovietice. Un muzeu din Sankt-Petersburg îi poartă azi numele, iar directorul acestuia mărturisea nu de mult că scufundarea lui *Wilhelm Gustloff* nu a fost un act de răzbunare, ci „un recviem pentru toţi nevinovaţii care au murit lipsiţi de apărare în timpul celui de-al doilea război mondial".

Spre deosebire de adevăratul *Titanic*, a cărui tragedie a alimentat rafturi întregi de bibliotecă şi a generat nenumărate variante cinematografice, aşa-zisul „*Titanic* german" pare să fi fost dat aproape complet uitării după ce a fost torpilat şi scufundat în fatidica noapte de 30 ianuarie 1945. Doar în 1959 a fost realizat un film intitulat *Noaptea se lasă peste Gotenhafen* (cum se numeşte portul de unde *Wilhelm Gustloff* a pornit în ultima sa călătorie).

Printr-o anumită magie numerologică, manifestată de mai multe ori pe parcursul istoriei germane (este suficient să ne gândim la ziua de 9 noiembrie), naufragiul vasului *Wilhelm Gustloff* se produce în aceeaşi zi în care, dacă ar fi trăit, patronimul său ar fi împlinit cincizeci de ani. Pe deasupra, tot la un 30 ianuarie (1933) Hitler pusese mâna pe putere. Aceste coincidenţe, străine de orice intenţie literară sau calcul aritmologic, conferă şi o aură simbolică întâmplărilor aflate la originea nuvelei *În mers de rac*.

Din apele încă tulburi şi foarte adânci ale istoriei celui de-al doilea război mondial şi ale trecutului nazist, Günter Grass se încumetă aşadar să scoată în sfîrşit la suprafaţă tragedia navei *Wilhelm Gustloff*, uzând de instrumentele inefabile ale literaturii. El grefează pe fundalul întâmplărilor din noaptea de 30 ianuarie 1945 destinul personal al Tullei Pokriefke, personaj care apare deja în scrierile mai timpurii: *Şoarecele şi pisica*, *Ani de câine* şi *Şobolanca*.

În nuvela de faţă, acest personaj-cheie reapare la cele mai diverse vârste. Tânără şi însărcinată, ea se

refugiază cu părinţii la bordul navei *Wilhelm Gustloff*. În noaptea naufragiului, dă naştere unui băieţel. Tulla nu ştie sau nu vrea să mărturisească ulterior fiului ei Paul cine este adevăratul lui tată. Asupra împrejurărilor exacte ale venirii sale pe lume, Paul primeşte din partea mamei detalii contradictorii, derutante. Incapacitatea Tullei, martoră a naufragiului, de a povesti cele întâmplate în ultima noapte a lui *Wilhelm Gustloff*, este marcată prin formula repetitivă „aş putea să vă povestesc un roman". Ea furnizează interlocutorilor săi doar detaliile disparate ale tragediei, transferând asupra fiului său, la anii senectuţii, cu opresivă insistenţă, datoria de a povesti, de a afla el cuvintele potrivite pentru ceea ce „nu poate fi povestit". Paul însă, ziarist de profesie (el poate fi considerat şi agentul „scriptor" al nuvelei), împărtăşind apatic unele convingeri de stânga, este plictisit de şabloanele la care mass-media recurge adesea în reprezentarea unui *anumit trecut* (un sentiment ce domină o bună parte a generaţiei sale). Paul mai este agasat şi de trăncăneala autistă, lipsită de orice reflecţii sau inflexiuni morale, emoţionale, necum intelectuale, ale mamei sale, care declară necontenit şi imperativ că trăieşte doar pentru a vedea scris „romanul".

Fiul ei nu se va apuca de scris decât după ce face o cutremurătoare descoperire. Navigând pe Internet, Paul constată că, în spatele unei adrese ce pare a indica la prima vedere o organizaţie de extremă dreaptă, se ascunde nimeni altul decât fiul său Konrad, supranumit Konny. Sub pseudonimul Wilhelm (Gustloff), el este angajat într-un dialog cu imaginarul David (Frankfurter) – în realitate, un adolescent german care se dă drept evreu şi ucigaşul „virtual" al lui Gustloff. Printr-o coincidenţă puţin verosimilă, dar eficientă în planul compoziţiei literare şi al mesajului moral al acesteia, şi falsul David se interesează de aceleaşi episoade ale istoriei care-l fascinează pe falsul Wilhelm, nepotul Tullei Pokriefke. Cei doi actanţi ai dialogului pe Internet se află aşadar de o parte şi de cealaltă a uneia şi aceleiaşi baricade.

Konny, ai cărui părinţi sunt despărţiţi, găseşte un refugiu afectiv în bunica Tulla, care-i oferă în dar nu

numai un computer, ci şi un pistol, cumpărat de la ruşi... Tenace, bunica transferă încărcătura unui trecut nedigerat, neasumat, asupra conştiinţei nepotului ei, în speranţa că el va fi cel care va scrie, în sfârşit, romanul de mult scadent...

Konny se angajează primejdios, până la identificare absolută, în istoria lui Wilhelm Gustloff, retrăind întreaga catastrofă (redată de autor într-un crescendo bine temperat, la mijlocul nuvelei). Totul culminează cu actul fatal de a-l răzbuna pe Wilhelm Gustloff. Adolescentul cu înfăţişare angelică stabileşte cu partenerul său de dialog pe Internet o întâlnire la Schwerin (unde trăieşte Tulla şi unde s-a născut şi adevăratul Willhelm Gustloff), o întâlnire la care virtualul David se prezintă în carne şi oase. După o scurtă conversaţie anodină cu colegul său de vârstă şi preocupări, dar cu convingeri politice opuse, Konny lansează din pistolul dăruit de bunica sa patru gloanţe, ucigându-şi prin surprindere „adversarul“ şi răzbunându-l astfel pe Gustloff. Konny îşi ispăşeşte pedeapsa... Condamnat la detenţie corecţională, el se dezice încet-încet de vechile convingeri şi fantasme. În schimb, iubita lui Konny preia din mers aceleaşi idei pentru a le răspândi mai departe. Povestea pare a fi fără sfârşit, afirmă autorul, recurgând la unul din multele enunţuri autoreferenţiale ce ritmează textul nuvelei...

Ea nu vizează doar istoria navei *Wilhelm Gustloff*, transformată de autor în simbol al scufundării apocaliptice a unui regim – subiect care, la fel ca mecanismul declanşator al unei bombe cu explozie întârziată, ticăia de mult în imaginaţia autorului *Tobei de tinichea...*

Relatare a celei mai mari catastrofe umane din istoria navigaţiei, aşa cum a conceput-o Günter Grass în nuvela sa, ea creează impresia de a se fi scris oarecum de la sine, spontan, printr-o rotire a planurilor acţiunii, a axelor spaţio-temporale, ce ne aminteşte de acele caleidoscoape ale copilăriei, mici ocheane din oglinzi şi cioburi de sticlă colorată care, la fiecare mişcare, alcătuiau alte miraculoase figuri geometrice... Între fictiv, real şi virtual, într-un du-te-vino de la prezent la trecut şi invers, povestirea se încheagă crescând apoi

vertiginos, de îndată ce personajele „purtătoare" ale naraţiunii, depozitare ale unei biografii excepţionale, au intrat în scenă luându-şi rolurile în primire.

Pe lângă secvenţele autoreferenţiale din textul nuvelei, Günter Grass recurge la câteva precizări referitoare la recenta sa scriere, oferind cititorului un anumit „mod de folosinţă" a produsului finit. Aceste demersuri „paraliterare" sunt făcute în paginile caietului publicitar pus în circulaţie de Editura Steidl la scurtă vreme înaintea lansării în volum, în librării, a nuvelei *În mers de rac*. Iniţiativa editorială ne trimite cu gândul la uvertura unei opere muzicale, cu atât mai mult cu cât două compact-discuri conţin, în lectura autorului, mostrele sonore ale mult aşteptatei scrieri.

Succesul cu totul ieşit din comun al nuvelei *În mers de rac*, tradusă rapid în câteva zeci de limbi, se datorează, fireşte, şi altor cauze decât performanţei autorului de a fi traversat, aidoma crustaceului din titlu, un teren „minat" şi de a fi ajuns „teafăr" la ţintă.

Interesant este că, optând în favoarea „racului" ca simbol univoc al unei înaintări prin mersul „înapoi" sau „lateral", Günter Grass lărgeşte repertoriul câtorva motive literare şi iconografice ale imaginarului său, populat de peşti, calcani, ţipari, broaşte, melci, şobolani, ciuperci, specimene ale unei faune şi flore sălăşluind la umbră, în fâşia interferenţelor apei cu uscatul... Valenţele simbolice ale acestor „figuri" ce „locuiesc" în prozele şi în creaţiile plastice ale autorului facilitează şi perceperea discursului critic subiacent textului literar dominant în opera lui Günter Grass atunci când el vizează „trecutul ce nu mai vrea să treacă", trecutul care pătrunde brutal, „prin efracţie", sau se strecoară insidios, într-un prezent dornic să se elibereze de povara celor întâmplate chiar cu preţul unei condamnabile amnezii autoimpuse. Tensiunea continuă dintre cele două axe temporale cu întreaga lor încărcătură istorică şi morală generează structura portantă, de rezistenţă, a întregii opere a autorului, de la romanul *Toba de tinichea* şi până la nuvela *În mers de rac*.

Prin această din urmă scriere, Günter Grass își ia și revanșa pentru înfrângerea suferită cu ultimul său roman, *O lungă poveste*, în ochii celui mai redutabil critic literar german, Marcel Reich-Ranicki, supranumit papă al literaturii germane contemporane. Acesta sfâșiase literalmente, în urmă cu cinci ani, amintitul roman. Pe coperta revistei *Der Spiegel*, Ranicki era reprezentat făcând ferfeniță voluminoasa scriere ce tematiza reunificarea germană... Romanul a devenit, poate tocmai de aceea, un mare succes de librărie. Gestul criticului însă a pus capăt și unei îndelungate prietenii care-i legase, decenii la rând, pe cei doi.

„Nobelizat“ în 1999, Günter Grass pare a se fi conformat și adagiului „noblețea obligă“, nerămânând multă vreme dator nici admiratorilor, dar nici adversarilor săi. La apariția nuvelei *În mers de rac*, la începutul acestui an, același Marcel Reich-Ranicki declara că scrierea „face parte din tot ceea ce literatura germană a ultimilor ani ne-a oferit mai cutremurător și mai convingător...“.

Prin urmare – *o nuvelă*... o simplă nuvelă?

Când s-a decis să-și subintituleze astfel scrierea, Günter Grass a fost mai mult decât inspirat. Etimologic, denumirea generică a nuvelei, ca specie literară, funcționând după reguli stilistice și compoziționale precise, presupune descoperirea, aflarea și comunicarea unei „noutăți“. Să urmărim în ce măsură această condiție, și în același timp așteptare, este satisfăcută.

Günter Grass pare să fi știut dintotdeauna (așa cum *Time Magazine* remarca deja în anii '70) să formuleze chestiunile potrivite la timpul potrivit. Uneori, dacă nu de prea multe ori chiar, cu un gest dojenitor la adresa compatrioților săi. Numai că anumite subiecte „fierbinți“, „spinoase“, deși pluteau în aer, nu puteau fi abordate de oricine, oricând și oriunde. Autoritatea morală și competența literară a unui scriitor mereu „angajat“, cum este Günter Grass, legitimează și dezbaterile publice pe care le-au generat unele teme puse în circulație tocmai de nuvela *În mers de rac*. Nu întâmplător, un cronicar literar (Christiane Florin) remarca

în paginile unui prestigios ziar german (*Rheinischer Merkur*) că oricine altcineva decât Günter Grass, dacă ar fi cutezat să „atace" acest subiect, ar fi fost imediat „dat la fund" de torpilele corectitudinii politice.

Fără a fi nouă, povestea este lungă, periculoasă... şi prin urmare şi foarte complicată.

În anul 1986, Andreas Hillgruber, un istoric german considerat o capacitate în materie de cercetare şi cunoaştere a celui de-al doilea război mondial, aborda într-un studiu tragedia refugiaţilor germani din ţinuturile estice la finele celui de-al doilea război mondial. Autorul a fost neîntârziat etichetat drept *revizionist periculos*... deşi el, pe deplin conştient de riscurile demersului său, şi-a formulat cu maximă precauţie discursul ştiinţific.

La sfârşitul anilor '80, soarta refugiaţilor germani era considerată consecinţa logică a fărădelegilor şi crimelor comise de regimul nazist. Interpretarea rămâne valabilă.

Ultima şi cea mai notorie abordare istoriografică a calvarului populaţiei civile din Germania la sfârşitul războiului o constituie, alături de lucrarea lui Joachim Fest, *Der Untergang – Hitler und das Ende des Dritten Reiches*, cartea istoricului britanic Antony Beevor, *Berlin – The Downfall 1945*. Publicarea ei în traducere germană, în această toamnă, va face, fără îndoială, senzaţie. În Anglia, cartea lui Antony Beevor ocupă de mai multe luni primele locuri pe lista succeselor de librărie. Consultând şi arhivele ruse, până nu de mult secrete, cercetătorul britanic, prin informaţiile pe cât de inedite, pe atât de fiabile pe care le-a cules, supune atenţiei publice violurile în masă, abuzurile comise de soldaţii Armatei Roşii. Între altele, Antony Beevor avansează ideea că de puţine ori în istorie un popor învins a fost într-atât de maltratat. Şi totuşi, acest capitol rămâne încă extrem de dificil de abordat de către germanii înşişi, fiindcă lor le mai stau în cale, şi le vor mai sta şi de acum înainte, urmele fărădelegilor şi crimelor comise în numele dictaturii brune – opinează voci avizate. Cu alte cuvinte, descrierea suferinţelor

prin care le-a fost dat să treacă nu numai celor 12,5 milioane de refugiaţi germani se cere făcută cu maximă sensibilitate şi precauţie.

Abia după prăbuşirea Cortinei de fier această tragedie a putut reveni în câmpul dezbaterilor publice, al cercetării şi al discursurilor literare şi memorialistice (acestea din urmă de mult existente, dar abia recent recuperate). Cu titlu de exemplu poate fi menţionat şi capitolul deportărilor în masă în Europa de Est, fostă comunistă, măsuri samavolnice, aplicate nu doar germanilor, ci şi tuturor celor care treceau drept „duşmani" ai regimurilor instituite din ordinul Moscovei. Şi acest capitol a fost mult prea timid abordat în Vest şi deloc în Est.

Suspendarea după 1989 a „prohibiţiei" impuse de ideologie cunoaşterii şi comunicării unor secvenţe ale istoriei recente a continentului, precum cele deja pomenite, a fost urmată şi de unele restricţii tacite emise din sfera aşa numitei *corectitudini politice*. De aceea, nuvela lui Günter Grass (şi datorită declaraţiilor făcute de autor) a creat într-un prim moment impresia încălcării unor tabuuri, impresie spulberată de majoritatea recenzenţilor nuvelei, inclusiv – răspicat şi tranşant – de către Marcel Reich-Ranicki. Prezentarea germanilor şi în postura de victime, şi nu exclusiv în cea de făptaşi, exista deja în câmpul beletristicii şi al memorialisticii. Chiar jurnalul colectiv al lui Walter Kempowski, *Echolot*, conţine un capitol intitulat „Fuga furiosa"! Episodul se regăseşte şi în romanele unor autori ca Arno Surminski, Leonie Ossowski, Heinz G. Konsalik... Însuşi regretatul scriitor W.G. Sebald, prin câteva din prozele sale, a atras atenţia asupra acestor secvenţe refulate ale istoriei, unele dintre ele tabuizate chiar de către membrii grupului literar 47...

Scriitorii Germaniei apusene postbelice, Grass, Walser, Böll, Enzensberger, se aflau încă sub şocul Auschwitz-ului.Trauma Holocaustului umplea întreg spaţiul de suferinţă prin rememorarea şi asumarea vinovăţiei. Notorie a rămas şi recomandarea făcută de Günter Grass până şi în 1990: „Cine se gândeşte la

Germania acum trebuie să se gândească şi la Auschwitz". Imediat după război, marea majoritate a germanilor, angrenaţi în ridicarea din ruine a oraşelor distruse, nu prea voiau să mai audă de război, de propria lor prigoană, de refugiu şi exil.

Scriindu-şi nuvela, Grass îndeplineşte o datorie şi răspunde unei provocări.

Datoria de a fi dat expresie suferinţei refugiaţilor civili din Prusia Orientală, femei, bătrâni, copii, i-ar fi revenit generaţiei vârstnice din care autorul însuşi face parte. Uzând de un procedeu autoreferenţial, care dezvăluie pe alocuri atât mecanismele ascunse ale „scrierii" nuvelei, cât şi secvenţe ale proceselor de conştiinţă ce însoţesc această operaţiune, Günter Grass reapare în paginile cărţii în postura „bătrânului", „der Alte". Vocea lui se face auzită chiar şi atunci când este abia şoptită. La fel ca în paginile caietului însoţitor, şi în paginile nuvelei regăsim expresia regretului de a fi lăsat „în seama dreptei" capitolul refugiului german, doar fiindcă propria vinovăţie pentru cele întâmplate fusese imensă, şi căinţa, primordială...

După reunificare, tot „dreapta" este, în viziunea autorului şi din perspectiva textului nuvelei, cea care a transferat în noul mediu, pe „Internet", capitolul refulat al istoriei germane şi al sfârşitului celui de-al doilea război mondial. Veridicitatea acestui punct de vedere este garantată în plan literar şi printr-un truc „tehnic" pe cât de ingenios, pe atât de convingător: Günter Grass, care în viaţa sa de toate zilele continuă să-şi scrie „de mână" textele, recurge la terminologia şi performanţele computerului.

Internetul devine astfel simultan pagina albă în care se scrie istoria „virtuală" şi originea, firul Ariadnei care, prin intrări şi ieşiri succesive din labirint, duce la descoperirea unor adevăruri dureroase... De altfel, Grass deplânge, într-una dintre numeroasele sale intervenţii publice, obstinanta glorificare până la desfigurare caricaturală (din necunoaştere, ignoranţă, rea voinţă...), de către unii reprezentanţi ai tinerei generaţii, a *tragediei unei tragedii* (de felul catastrofei *Gustloff*).

Din acest motiv, suntem „confruntaţi“ (consideră autorul) cu un neonazism difuz, greu reperabil, care reverberează până şi în licee şi universităţi. Acest fenomen, care nu are nimic de-a face cu *skinheads* şi nici cu partidele de extremă dreaptă sau cu scoaterea lor în afara legii, trebuie neapărat urmărit, investigat, afirmă Günter Grass, declarând că-şi asumă această menire uzând de mijloacele literaturii.

El răspunde astfel şi unei provocări, la rându-i provocând, tocmai prin forţa discursului literar de care uzează, noi atitudini, luări de poziţie, noi acte de reflecţie şi de cunoaştere, mult mai curajoase, mai suverane şi responsabile în acelaşi timp, despre ceea ce, vreme de aproape cincizeci de ani, a fost scos din circuitul discursurilor publice.

Pentru cititorii străini ai cărţii, mai puţin familiarizaţi cu detaliile istoriei germane, nuvela *În mers de rac* reprezintă, dincolo de satisfacţiile estetice pe care lectura ei le garantează, un act de iniţiere în abordarea subiectelor delicate pe care continuă să le ridice trecutul totalitar. Nu întâmplător, laureatului Premiului Nobel pentru literatură i-a fost atestat prin această nuvelă rolul de istoric. Günter Grass şi-l asumă şi îl interpetează magistral, imun la orice pulsiuni „revanşiste“, nu însă şi la unele pusee „moralizatoare“. Günter Grass îşi face datoria faţă de trecut şi răspunde provocării prezentului cu o rară virtuozitate a compoziţiei literare, o admirabilă îndemânare în alternarea discursurilor, o încărcătură simbolică foarte bine dozată a personajelor fictive, a întâmplărilor reale din această povestire „adevărată“ care, în curând, va şi fi ecranizată.

Rodica Binder

August 2002, Köln

Cuprins

BIBLIOTECA POLIROM

PROZĂ XXI

„*În mers de rac* face parte din tot ceea ce literatura germană a ultimilor ani ne-a oferit mai cutremurător și mai convingător."

Marcel Reich-Ranicki

„Günter Grass, laureatul Premiului Nobel pentru literatură în 1999, n-a încercat aproape niciodată să abordeze frontal ororile istoriei noastre. El s-a ferit cu înțelepciune să facă din ele «o temă». Căci ororile nu se pot istorisi decât împletite într-o povestire. Numai când apar ca un fulger, în imagini fugitive, când sunt abordate dintr-o parte, *în mers de rac*, simțim că ne îngheață sângele în vene."

Roman Bucheli

„*În mers de rac* evocă tragedia a milioane de oameni care au avut imens de suferit în urma expulzării din teritoriile ocupate din Est. Numele lor au fost înecate în uitare. Grass nu caută să-și ia o revanșă peste timp, ci să readucă în minte ororile și traumele asociate războiului."

Hans-Dietrich Genscher

„Pentru mine, politica și literatura nu au fost niciodată contrarii care se exclud: limba în care scriu suferă de politică, țara în care scriu îndură din greu consecințele politicii sale; cititorii cărților mele sunt, ca și mine, autorul, marcați de politică. Ar avea prea puțin sens să caut idile apolitice, căci, pe nesimțite, chiar și metaforele lunii au devenit macabre."

Günter Grass

EDITURA POLIROM
ISBN 973-681-061-5
9789736810619
www.polirom.ro

Pe copertă: Belinda King, *Crab* (detaliu), colografie